

Rhif: WG33228

Llywodraeth Cymru

Polisi Cynllunio Cymru Drafft: Argraffiad 10

Dyddiad cyhoeddi: 12 Chwefror 2018

Camau i'w cymryd: Ymatebion erbyn 18 Mai 2018

Rhagair gan Ysgrifennydd y Cabinet dros Ynni, Cynllunio a Materion Gwledig

Rwy'n falch iawn o gyflwyno fersiwn cwbl ddiwygiedig o Bolisi Cynllunio Cymru i chi.

Bydd Polisi Cynllunio Cymru'n cyflawni'r weledigaeth o'r Gymru a garem fel sydd yn Neddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol: Cymru lewyrchus, Cymru gydnerth, sy'n cefnogi ecosystemau iach gweithredol ac sy'n cydnabod terfynau'r amgylchedd byd-eang, Cymru iachach, Cymru sy'n fwy cyfartal, Cymru o gymunedau cydlynus, Cymru â diwylliant bywiog a Chymru sy'n gyfrifol ar lefel fyd-eang.

Bydd Polisi Cynllunio newydd Cymru'n cyfrannu'n sylweddol at wella pob agwedd ar lesiant fel y'u diffinnir gan y nodau llesiant statudol. Mae'n ymgorffori ysbryd Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol, drwy ein symud tuag at gymdeithas gydnerth, garbon isel, darparu swyddi diogel sy'n talu'n dda, a chreu amgylcheddau sydd â chysylltiadau da i bawb yng Nghymru sy'n gwella ein bywydau a'n hiechyd ac yn gwella ein llesiant. Bydd yn helpu i baratoi ar gyfer poblogaeth fwy amrywiol a'r cynnydd yn y boblogaeth sy'n heneiddio, drwy gefnogi integreiddiad gwasanaethau, ymwreiddio cydlyniant cymdeithasol, a sicrhau, er enghraifft, bod safleoedd tai newydd yn sicrhau cydraddoldeb, mynediad i'r iaith Gymraeg, ac yn annog ymdeimlad o berthyn.

Mae'r polisi newydd yn cyflwyno neges glir ein bod ni'n cynllunio ar gyfer dinasoedd a chymunedau gwledig cydnerth yn y dyfodol, gan groesawu technoleg ac arloesedd, yn cynnwys gweithio clyfar, sydd hefyd yn rhagweld cynnydd i sicrhau bod Cymru ar y blaen ym maes cynllunio.

Bydd Polisi Cynllunio Cymru'n helpu i sicrhau bod y penderfyniadau polisi a wneir yng Nghymru, boed fawr neu fach, yn gwella bywydau cenedlaethau heddiw ac yfory. Bydd yn cefnogi newid y ffordd rydym yn byw a gweithio, ac adeiladau ac amgylchedd Cymru, heddiw, gan greu amgylchedd gwell i ddiwallu anghenion heddiw a'r dyfodol.

Mae'r cysyniad o greu lleoedd a gyflwynir yn y polisi hwn yn elfen allweddol ar gyfer cyflawni dyheadau'r Ddeddf ac i ysgogi'r broses o baratoi cynlluniau a gwneud penderfyniadau rheoli datblygu. Mae'n ymgorffori'r nodau statudol a'r ffyrdd o weithio ac yn ein cyfeirio'n glir drwy'r diffiniad o'r 5 egwyddor cynllunio allweddol a'r canlyniadau creu lleoedd yng Nghymru.

Lleoedd cynhyrchiol a mentrus yw'r rhai sy'n hyrwyddo'n llesiant economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol drwy ddarparu cyflogaeth a datblygiad economaidd â chysylltiadau da mewn amgylchedd dymunol. Caiff y lleoedd hyn eu cynllunio a'u lleoli i hyrwyddo ffordd iach o fyw ac i fynd i'r afael â newid yn yr hinsawdd drwy eu gwneud yn lleoedd hawdd i gerdded a seiclo iddynt ac o'u hamgylch, yn hawdd i'w cyrraedd ar drafnidiaeth gyhoeddus, gan leihau'r defnydd o adnoddau anadnewyddadwy a defnyddio ffynonellau ynni adnewyddadwy a charbon isel.

Lleoedd actif a chymdeithasol yw'r rhai sy'n hyrwyddo'n llesiant economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol drwy ddarparu cymunedau cydlynol â chysylltiadau da i bob sector o'r gymdeithas, gan alluogi pawb i gael ansawdd bywyd da drwy fyw mewn cymunedau cryf a diogel, gwella mynediad i wasanaethau, cyfleoedd diwylliannol a chyfleusterau hamdden i gynorthwyo pobl i fabwysiadu ffyrdd iach o fyw, gan sicrhau datblygiad sy'n gynhwysol yn gymdeithasol a chymunedau sy'n fwy cydlynol.

Yn olaf, lleoedd naturiol ac unigryw yw'r rhai sy'n gwerthfawrogi ansawdd ein tirweddau a'n hamgylchedd hanesyddol, yn diogelu asedau economaidd at y dyfodol mewn ymateb i'r heriau a ddaw yn sgil newid yn yr hinsawdd ac wrth hyrwyddo atebion carbon isel, gwarchod tirweddau a chynefinoedd, galluogi cyfleoedd ar gyfer cysylltu gyda'r amgylchedd naturiol ac annog ffyrdd iachach o fyw gyda'r fantais o wella llesiant corfforol a meddyliol.

Edrychaf ymlaen at gael eich adborth ar bolisi cynllunio yng Nghymru gyda'i ddirwyg a'i syniadau newydd sy'n ei wneud yn addas ar gyfer y dyfodol ac yn helpu i hyrwyddo ffyniant i bawb.

**LESLEY GRIFFITHS AC
YSGRIFENNYDD Y CABINET DROS YNNI, CYNLLUNIO A MATERION GWLEDIG**

Cynnwys

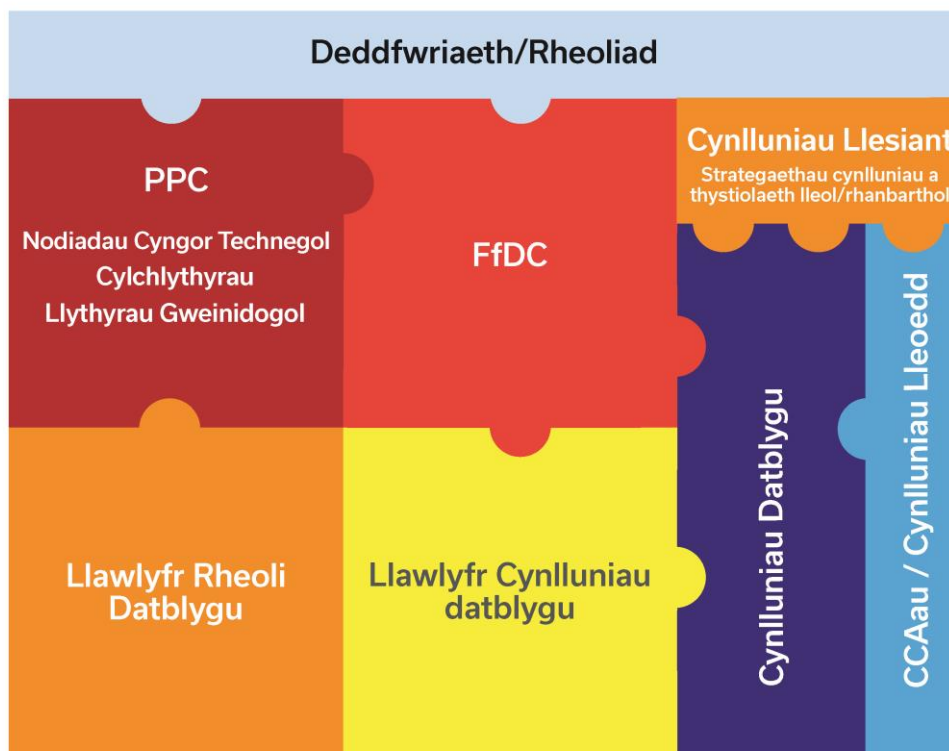
1. Rhagarweiniad	7
Nod y Ddogfen Hon	7
Y System Gynllunio yng Nghymru	8
Y cyd-destun cynllunio yng Nghymru	9
Cynlluniau Datblygu	12
Rheoli Datblygiadau Newydd	13
2. Creu Lleoedd	15
Prif Sbardunau ar Gyfer Cynllunio a Chreu Mannau Cynaliadwy	15
Creu Mannau Cynaliadwy	18
Pobl a Lleoedd – Canlyniadau Cenedlaethol Creu Lleoedd Cynaliadwy	19
Creu Lle ar Waith...	27
Dylunio Da yn Gwneud Lleoedd Gwell	27
Hyrwyddo Lleoedd Iachach	30
Y Gymraeg a Chreu Lleoedd	31
Creu Lleoedd Strategol	32
Strategaethau Anheddu	32
Aneddiadau Newydd	33
Ailddefnyddio Tir a Ddatblygwyd o'r Blaen	33
Rheoli Ffurf Aneddiadau – Lleiniau Glas a Lletemau Glas	35
Creu Lleoedd Mewn Ardaloedd Gwledig	37
Y Tir Amaethyddol Gorau a Mwyaf Amlbwrpas	38
3. Lleoedd Actif a Chymdeithasol	39
Tai	42
Gofyniad Tai	43
Cyflenwi Tai	44
Tai Fforddiadwy	47
Sipsiwn a Theithwyr	49
Anheddau Menter Wledig	49
Datblygiad Un Blaned	49
Datblygiadau Manwerthu a Masnachol	50
Cyfleusterau Cymunedol	58
Mannau Hamdden	59
Trafnidiaeth	60
4. Lleoedd Cynhyrchiol a Mentrus	68
Seilwaith Economaidd	72
Telathrebu	72
Seilwaith Cludiant	74
Datblygu Economaidd	78
Yr Economi Wledig	82
Ynni	83
Targedau Ynni Adnewyddadwy	84
Rhwydwaith Grid Trydan a Storio Ynni	85
Hierarchaeth Ynni ar gyfer Cynllunio	86
Adeiladau Cynaliadwy	87
Ynni Adnewyddadwy a Charbon Isel	88
Mwynau Ynni	92
Economi Gylchol a Gwneud y Defnydd Gorau o Adnoddau Perthnasol	95
Dewisiadau Dylunio i Atal Gwastraff	97
Cyfleusterau Rheoli Gwastraff Cynaliadwy	98
Mwynau	101

5. Lleoedd Unigryw a Naturiol	115
Adnabod Nodweddion Arbennig o Lleoedd	119
Tirwedd	119
Bioamrywiaeth a Rhwydweithiau Ecolegol	123
Yr Amgylchedd Hanesyddol	132
Nodweddion Unigryw Ardaloedd Arfordirol	138
Adnabod Ansawdd Amgylcheddol Lleoedd	142
Ansawdd Aer a Seinwedd	142
Goleuadau	147
Gwasanaethau Dŵr	147
Datblygu a'r Perygl o Lifogydd	151
Cyflawni Potensial Lleoedd drwy Fabwysiadu Dull Dadrisgio	152

1. Rhagarweiniad

Nod y Ddogfen Hon

1.1 Mae Polisi Cynllunio Cymru (PCC) yn amlinellu polisiau Llywodraeth Cymru ar gynllunio defnydd tir ac yn darparu'r cyd-destun ar gyfer cynllunio defnydd tir yng Nghymru. Fe'i hategir gan gyfres o Nodiadau Cyngor Technegol (TANs) a llythyrau egluro polisi. Gyda'i gilydd PCC, y TANs a'r llythyrau egluro polisi yw'r polisi cynllunio cenedlaethol. Dylid ystyried y polisi cynllunio cenedlaethol wrth baratoi holl haenau cynllun datblygu. Bydd PCC yn cyd-fynd â'r Fframwaith Datblygu Cenedlaethol (FfDC) a fydd yn amlinellu lle mae angen twf a seilwaith o bwysigrwydd cenedlaethol a sut y gall y system gynllunio ar lefel genedlaethol, ranbarthol a lleol i gyflawni hyn trwy ddarparu cyfeiriad ar gyfer Cynlluniau Datblygu Strategol (CDS) a Chynlluniau Datblygu Lleol (CDLI).

OGL © Crown copyright 2018 WG32492

1.2 Rhoddir cyngor gweithdrefnol ar gynllunio yn y Llawlyfr Cynlluniau Datblygu a'r Llawlyfr Rheoli Datblygu ac mewn cylchlythyrau. Mae'r Llawlyfr Cynlluniau Datblygu'n darparu canllawiau ar baratoi a gweithredu CDS a CDLI. Mae'n rhoi cyngor ymarferol a thechnegol ar sut i baratoi, monitro a diwygio'r cynlluniau hyn. Mae'r Llawlyfr Rheoli Datblygu'n canolbwyntio ar agweddau gweithdrefnol rheoli datblygu, gan ddisgrifio'r gofynion sylfaenol sydd yn y gyfraith. Mae'n darparu canllawiau i bawb sy'n cymryd rhan yn y broses o reoli datblygu i annog mwy o degwch, tryloywder a chysondeb ledled Cymru. Dylid darllen y ddau Lawlyfr ar y cyd â PCC a'r ddeddfwriaeth berthnasol.

1.3 Mae'r gyfres hon o ddogfennau'n ymgorffori ein hymrwymiad i ddatblygu cynaliadwy yn y system gynllunio er mwyn gwneud cyfraniad priodol o ran symud

tuag at gyflawni'r nodau llesiant a'r ffyrdd o weithio a amlinellir yn Neddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015. Mae gan awdurdodau cynllunio ddyletswydd i ystyried y 'Cynlluniau Llesiant' a gyhoeddir gan Fyrddau Gwasanaeth Cyhoeddus wrth iddynt baratoi ac adolygu CDS / CDLI ac maen yn rhan allweddol o'r sylfaen dystiolaeth. Mae dogfennau cyfeirio'n darparu gwybodaeth y dylid ei darllen ar y cyd â'r ddogfen hon.

1.4 Gyda'i gilydd, PCC, y TANs, y cylchlythyrau a'r llythyrau egluro polisi yw'r polisi cynllunio cenedlaethol y dylid ei ystyried wrth baratoi cynlluniau datblygu, maent hefyd yn berthnasol i benderfyniadau ynghylch ceisiadau cynllunio unigol, a byddant yn cael eu hystyried gan Weinidogion Cymru a'r Arolygwyr Cynllunio wrth wneud penderfyniadau ar geisiadau cynllunio a alwyd i mewn ac apelau.

1.5 Os yn briodol, mae PCC yn troi amcanion, strategaethau a pholisi ehangach Llywodraeth Cymru yn bolisi cynllunio defnydd tir. Bydd PCC yn parhau i gael ei fonitro a'i adolygu mewn perthynas ag amcanion, strategaethau a pholisi Llywodraeth Cymru ar gyfer Cymru, a bydd yn cael ei ddiwygio lle gall newidiadau i bolisi cynllunio defnydd tir helpu i gyflawni'r canlyniadau hyn.

1.6 Mae Mynegai Polisi Cynllunio Cymru yn darparu canllaw i ddogfennau cynllunio cyhoeddedig sydd mewn grym. Maent ar gael ar wefan Llywodraeth Cymru yn www.llyw.cymru.

Y System Gynllunio yng Nghymru

1.7 Mae'r system gynllunio yn rheoleiddio a chefnogi datblygu a defnyddio tir er budd y cyhoedd, gan roi blaenoriaeth i fudd cyfunol tymor hir, gan gyfrannu at wella llesiant economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol Cymru, fel sy'n ofynnol dan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015. Mae'n rhaid iddi gysoni anghenion datblygu a chadwraeth, gan sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac amwynder yn y defnydd a wneir o dir a sicrhau bod adnoddau naturiol yn cael eu rheoli mewn ffordd gynaliadwy, yn ogystal â diogelu, hyrwyddo a gwarchod yr amgylchedd adeiledig a hanesyddol. Mae system gynllunio sy'n gweithio'n dda yn sylfaenol bwysig i ddatblygu cynaliadwy a chyflawni lleoedd cynaliadwy. Rhaid i'r system gynllunio ddarparu ar gyfer cyflenwad digonol a pharhaus o dir, sydd ar gael ac yn addas i'w ddatblygu i ddiwallu anghenion cymdeithas heddiw ac yn y dyfodol.

1.8 Dylai'r system gynllunio fod yn effeithlon, yn effeithiol ac yn syml o ran ei gweithrediad. Nid swyddogaeth y system gynllunio yw ymyrryd â chystadleuaeth rhwng defnyddwyr a buddsoddwyr mewn tir, na chyfyngu ar y gystadleuaeth honno, nac ychwaith rheoleiddio datblygu heblaw at ddiben cynllunio defnydd tir. Ni ddylai wahaniaethu yn erbyn na ffafrio unrhyw grŵp neu aelodau penodol o gymdeithas.

1.9 Mae PCC yn hyrwyddo meddwl a gweithredu ar bob lefel o'r broses gynllunio sy'n ffafriol i sicrhau cymaint o gyfraniad â phosibl at lesiant Cymru a'i chymunedau. Mae'n rhaid iddo annog dull ehangach, cynaliadwy sy'n datrys problemau sy'n canolbwyntio ar integreiddio a mynd i'r afael â materion lluosog yn hytrach nag ar ddull sy'n dameidiog, di-drefn sy'n ymdrin â materion ar eu pen eu hunain. Mae'n rhaid iddo ddarparu cyfle i ddileu unrhyw broblemau

gwirioneddol neu ganfyddedig mewn dulliau cyfredol ac ysgogi a chefnogi syniadau arloesol a chreadigol yn ogystal â safonau tystiolaeth ac asesu uchel fel sail i ffurfio cynlluniau datblygu a strategaethau a chynigion unigol. Mae monitro a dysgu o ganlyniadau datblygu er mwyn sbarduno gwelliannau cynaliadwy mewn arferion cynllunio yn bwysig iawn.

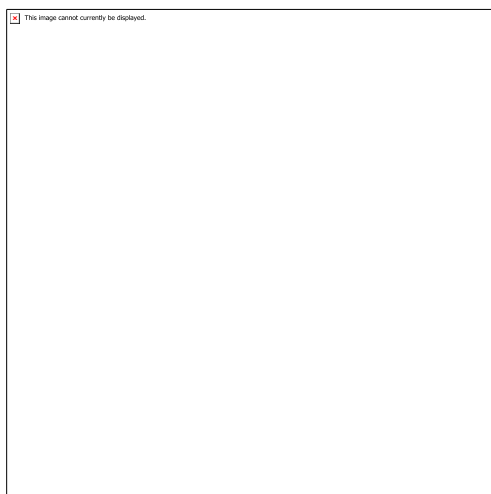
1.10 Ni ddylid defnyddio'r system gynllunio i fodloni amcanion y gellid eu cyflawni'n fwy priodol o dan ddeddfwriaeth arall. Y nod ddylai fod i gadw at yr egwyddor o beidio â dyblygu, lle bo'n bosibl. hyd yn oed os yw pwerau a dyletswyddau sy'n deillio o ddeddfwriaeth arall hefyd yn berthnasol i awdurdodau lleol. Nid yw hyn yn golygu methu â mynd i'r afael â materion y dylai'r system gynllunio fod yn rhoi sylw iddynt, megis amwynder. Yn ymarferol, bydd materion yn gorgyffwrdd yn aml ac mewn amgylchiadau o'r fath bydd gan y system gynllunio rôl ataliol a chynnar i'w chyflawni, ac mae'n gallu osgoi creu problemau a sicrhau manteision lluosog trwy ddulliau cynllunio cadarnhaol a rhagweithiol. Lle bo'n briodol, bydd yn fuddiol mynd i'r afael â materion mewn ffordd gyfochrog. Nid yw rhoi caniatâd cynllunio yn diddymu'r angen i gael unrhyw ganiatâd arall a allai fod yn angenrheidiol, ac nid yw ychwaith yn golygu y bydd unrhyw ganiatâd o'r fath yn dilyn, ac yn yr un modd, ni ddylid defnyddio'r ffaith fod caniatadau eraill yn cael eu rhoi i gyfiawnhau rhoi caniatâd cynllunio.

Y cyd-destun cynllunio yng Nghymru

Datblygu Cynaliadwy a Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol

1.11 Mae Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 yn gosod dyletswydd ar gyrff cyhoeddus mewn perthynas â datblygu cynaliadwy. Nid yw hwn yn gysyniad newydd i'r system gynllunio gan fod egwyddorion datblygu cynaliadwy wedi bod yn rhan annatod o bolisi cynllunio ers cyhoeddi'r PCC am y tro cyntaf yn 2002. Fodd bynnag, mae'r cysyniad wedi'i ehangu o dan y Ddeddf Llesiant ac mae'n gofyn am wella'r bedair agwedd ar lesiant: economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol.

1.12 Cyflwynodd Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol saith nod llesiant i helpu i sicrhau bod cyrff cyhoeddus yn gweithio tuag at yr un weledigaeth o Gymru gynaliadwy.

1.13 Mae Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol yn darparu diffiniad clir o ddatblygu cynaliadwy:

“Datblygu Cynaliadwy” yw'r broses o wella llesiant economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol Cymru drwy weithredu, yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy, gan anelu at gyrraedd y nodau llesiant.

Mae gweithredu yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy yn golygu bod yn rhaid i'r corff weithredu mewn modd sy'n ceisio sicrhau bod anghenion y presennol yn cael eu diwallu heb beryglu gallu cenedlaethau'r dyfodol i ddiwallu eu hanghenion hwythau.

1.14 Cyflwynodd Deddf Cynllunio (Cymru) 2015 ddiben statudol ar gyfer y system gynllunio. Rhaid i unrhyw gorff statudol sy'n cyflawni swyddogaeth gynllunio ymarfer y swyddogaethau hynny yn unol ag egwyddorion datblygu cynaliadwy fel y'u diffinnir yn Neddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol. Felly, mae'r system gynllunio'n angenrheidiol ac yn rhan annatod o'r gwaith o gyflawni datblygu cynaliadwy yng Nghymru. Mae'n darparu'r fframwaith deddfwriaethol a pholisi i reoli datblygu a defnyddio tir er budd y cyhoedd fel ei fod yn gwneud cyfraniad cadarnhaol at gyflawni'r nodau llesiant.

1.15 Mae Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol yn sefydlu hefyd y 'Pum Ffordd o Weithio' y mae angen i gyrff cyhoeddus ddangos eu bod wedi'u defnyddio wrth gyflawni eu dyletswydd datblygu cynaliadwy. Mae ystyried y ffordd hyn o weithio yn rhan annatod o'n system gynllunio. Cyfrifoldeb y corff penderfynu fydd dangos sut y maent wedi gweithredu fel hyn.

1.16 Dull a arweinir gan gynllun yw'r ffordd fwyaf effeithiol o sicrhau datblygu cynaliadwy trwy'r system gynllunio, ac mae'n bwysig bod cynlluniau'n cael eu mabwysiadu a'u hadolygu'n rheolaidd. Mae deddfwriaeth yn sicrhau **rhagdybiaeth o blaid datblygu cynaliadwy** yn unol â'r cynllun datblygu oni bai bod ystyriaethau perthnasol yn nodi fel arall i sicrhau bod materion cymdeithasol, economaidd, diwylliannol ac amgylcheddol yn gytbwys ac integredig.

1.17 Wrth wneud penderfyniadau ynghylch ceisiadau cynllunio unigol, cyfrifoldeb y penderfynwr yw barnu a yw hyn yn berthnasol gan ddefnyddio'r holl dystiolaeth sydd ar gael. Mewn achosion o'r fath, rhaid i'r awdurdod cynllunio nodi'n glir y rhesymau dros y penderfyniad. Mae gan y rhai sy'n cynnig y datblygiad gyfrifoldeb hefyd i ddarparu gwybodaeth ddigonol i alluogi'r penderfynwr i wneud penderfyniad gwybodus ar a yw'r datblygiad arfaethedig yn gynaliadwy (h.y. yn cyfrannu at lesiant cymdeithasol, economaidd, amgylcheddol a diwylliannol).

Rheoli Adnoddau Naturiol yn Gynaliadwy

1.18 Mae Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 yn cyflwyno Rheoli Adnoddau Naturiol yn Gynaliadwy (SMNR) ac yn amlinellu fframwaith i gyflawni hyn fel rhan o broses gwneud penderfyniadau. Nod rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy yw cynnal a gwella cydnherthedd ecosystemau, a'u manteision, a thrwy wneud hynny:

- diwallu anghenion cenedlaethau'r presennol heb beryglu gallu cenedlaethau'r dyfodol i ddiwallu eu hanghenion hwythau; a
- cyfrannu at gyflawni'r nodau llesiant yn adran 4 o Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol.

1.19 Mae naw egwyddor SMNR yn ffordd o sicrhau nad yw'r ffordd rydym yn defnyddio ein hadnoddau naturiol a'r effeithiau arnynt yn arwain at eu dirywiad hirdymor, ond at wella cydnerthedd. Mae Deddf yr Amgylchedd yn ei gwneud hi'n ofynnol i Lywodraeth Cymru baratoi, cyhoeddi a gweithredu Polisi Adnoddau Naturiol statudol sy'n amlinellu ei blaenoriaethau mewn perthynas â rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy, ac mae'n ofynnol i Cyfoeth Naturiol Cymru (CNC) gynhyrchu 'Adroddiad ar Gyflwr Adnoddau Naturiol' a pharatoi 'Datganiadau Ardal' i lywio camau gweithredu seiliedig ar le. Mae'r Polisi Adnoddau Naturiol a Datganiadau Ardal yn dystiolaeth allweddol sy'n rhaid ei hystyried wrth baratoi cynlluniau datblygu.

1.20 Mae'r system gynllunio yn eang yn ei chwmpas cymdeithasol, diwylliannol, economaidd ac amgylcheddol, ac mae'n defnyddio ymagwedd eang at ddatblygu cynaliadwy lle mae penderfyniadau ynghylch anghenion tymor byr a hirdymor a chost a budd yn dod ynghyd, gan ei galluogi i fynd i'r afael â materion mewn ffordd ataliol, ragweithiol a chyfannol. Dyma nodweddion allweddol y dull SMNR y gall y system gynllunio gyfrannu atynt:

- gwella rhwydweithiau ecolegol;
- atal a gwrth-droi colled bioamrywiaeth;
- cynnal a gwella asedau seilwaith gwyrdd yn seiliedig ar geisio sicrhau manteision ac atebion lluosog;
- cymryd camau i symud tuag at economi fwy cylchol yng Nghymru; a
- hwyluso'r symudiad tuag at ddatgarboneiddio'r economi.

1.21 Mae iechyd a llesiant pobl a lleoedd a'r cymhellion i fynd i'r afael â'r newid yn yr hinsawdd a chanlyniadau hynny yn ysgogi mwy o gamau rhagweithiol trwy'r system gynllunio.

Pontio i Gymdeithas Carbon Isel a Datblygu Cydnerthedd i Effeithiau'r Hinsawdd

1.22 Mae'r system gynllunio yng Nghymru'n gwneud cyfraniad allweddol at gyflawni datgarboneiddio a thwf glân, ac mae'n hollbwysig o ran gwella cydnerthedd i effeithiau'r newid yn yr hinsawdd. Mae'r pontio i economi carbon isel yn cyflwyno cyfleoedd ar gyfer twf glân a swyddi o safon uchel, ynghyd â manteision ehangach o ran gwell lleoedd i fyw a gweithio ynddynt, gydag aer a dŵr glân a gwell canlyniadau iechyd.

1.23 Mae Deddf yr Amgylchedd yn gosod targed cyfreithiol o leihau allyriadau nwyon tŷ gwydr o leiaf 80% erbyn 2050. Mae'r Ddeddf yn gosod cyfres o dargedau interim (ar gyfer 2020, 2030 a 2040) a chyllidebau carbon cysylltiedig ar gyfer sectorau allweddol. Bydd y cyllidebau'n gosod terfynau ar gyfanswm yr allyriadau nwyon tŷ gwydr yng Nghymru dros gyfnod o 5 mlynedd; i weithredu fel cerrig sarn, gan sicrhau bod cynnydd yn cael ei wneud tuag at y targed hirdymor.

1.24 Mae newid yn yr hinsawdd yn her fyd-eang, gydag effeithiau'n cael eu teimlo ar lefel leol ac mae'n peri risg sylweddol i bobl, eiddo, seilwaith ac adnoddau naturiol. Mae angen i ni gynllunio ar gyfer yr effeithiau hyn, gan wneud ein hadnoddau naturiol yn llai agored i niwed ac adeiladu amgylchedd sy'n gallu addasu i'r newid yn yr hinsawdd. Mae'r system gynllunio'n gwneud cyfraniad sylweddol at reoli'r risg. Bydd y datblygiadau a ganiateir heddiw yma am ddegawdau i ddod. Y penderfyniad pwysicaf mae'r system gynllunio yn ei wneud yw sicrhau bod y datblygiadau iawn yn cael eu hadeiladu yn y lleoedd iawn.

Teithio Llesol

1.25 Nod Deddf Teithio Llesol (Cymru) 2013 yw ei gwneud hi'n haws i bobl gerdded a seiclo yng Nghymru. Mae'r Ddeddf yn ei gwneud hi'n ofynnol i awdurdodau lleol fapio llwybrau teithio llesol addas a chynllunio ar eu cyfer, ac i adeiladu a gwella eu seilwaith ar gyfer cerdded a seiclo. Mae'n rhaid i awdurdodau priffyrdd ystyried anghenion cerddwyr a beicwyr a darparu'n well ar eu cyfer. Mae gofyn i Lywodraeth Cymru ac awdurdodau lleol hyrwyddo cerdded a seiclo fel dull trafnidiaeth hefyd.

1.26 Drwy gysylltu safleoedd allweddol fel gweithleoedd, ysbytai, ysgolion ac ardaloedd siopa gyda llwybrau teithio llesol, mae'r Ddeddf Teithio Llesol yn annog pobl i ddibynnu llai ar eu ceir wrth wneud teithiau byr. Mae gan y system gynllunio rôl glir o ran gweithredu'r ddeddfwriaeth hon, drwy sicrhau bod datblygiad newydd yn cael ei leoli mewn lleoedd sy'n cefnogi teithio llesol ac yn lleihau'r defnydd o geir.

Cynlluniau Datblygu

1.27 Mae cynlluniau datblygu cyfredol yn rhan bwysig o'r system gynllunio ac yn gosod y cyd-destun ar gyfer penderfyniadau rhesymol a chyson yn unol â pholisïau cenedlaethol. Rhaid i geisiadau cynllunio gael eu pennu yn unol â'r cynllun a fabwysiadwyd, oni bai bod ystyriaethau perthnasol yn nodi fel arall (Adran 38(6) o Ddeddf Cynllunio a Phrynu Gorfodol 2004). Mae'n rhaid i gynlluniau datblygu ddangos sut y disgwylir i leoedd newid i ddiwallu anghenion datblygu dros gyfnod y cynllun. Maent yn rhoi sicrwydd i ddatblygwyr a'r cyhoedd ynglŷn â'r math o ddatblygiad a ganiateir mewn lleoliad penodol. Mae tri math o gynllun datblygu statudol, a Chynlluniau Lleoedd anstatudol, dewisol:

Fframwaith Datblygu Cenedlaethol

1.28 Mae Deddf Cynllunio (Cymru) 2015 yn ei gwneud hi'n ofynnol i Weinidogion Cymru lunio Fframwaith Datblygu Cenedlaethol (FfDC) a'i gadw'n gyfredol. Mae'n rhaid i'r FfDC gwmpasu cyfnod o 20 mlynedd gan gyflwyno blaenoriaethau'r Llywodraeth mewn un cyfeiriad cydlynol sy'n dangos goblygiadau nodau ac amcanion allweddol ar ddefnydd tir. Bydd yr FfDC yn nodi blaenoriaethau defnydd tir Llywodraeth Cymru ac yn darparu fframwaith defnydd tir cenedlaethol ar gyfer CDS a CDLI. Mae'r FfDC yn canolbwyntio ar faterion datblygu a defnydd tir o arwyddocâd cenedlaethol, yn nodi meysydd lle mae yna gyfleoedd a newid mawr, gan helpu i gydlynu'r gwaith o ddarparu polisïau Llywodraeth Cymru i sicrhau'r canlyniadau cadarnhaol gorau posibl.

1.29 Mae'r FfDC yn rhan o'r cynllun datblygu statudol. Mae'n rhaid i CDS a CDLI gydymffurfio â'r FfDC yn gyffredinol. Profir hyn drwy'r broses archwilio.

Cynlluniau Datblygu Strategol

1.30 Mae Deddf Cynllunio (Cymru) 2015 yn darparu fframwaith cyfreithiol ar gyfer paratoi CDS. Dylid paratoi CDS ar sail ranbarthol ac mae'n rhaid iddynt adlewyrchu ardaloedd gweithredol, mynd i'r afael â materion fel marchnadoedd tai ranbarthol, patrymau teithio i'r gwaith ac ardaloedd lle mae yna gyfleoedd economaidd. Mae'n rhaid iddynt nodi darpariaeth tai i'w darparu drwy CDLI, yn cynnwys dyraniadau/ardaloedd chwilio strategol ar gyfer safleoedd cyflogaeth strategol, gan gefnogi seilwaith trafnidiaeth a seilwaith gwyrdd strategol (yn cynnwys Lleiniau Glas). Mae paratoi CDS yn fodd o ystyried a chynllunio ar gyfer cyfleoedd a heriau mewn ffordd fwy integredig a chynhwysfawr, gan hyrwyddo cyflawni canlyniadau cynllunio cadarnhaol.

1.31 Mae'n rhaid i CDS gydymffurfio â'r FfDC yn gyffredinol.

Cynlluniau Datblygu Lleol

1.32 Dogfennau dyrannu safleoedd yw CDLI, gyda pholisïau penodol lleol ond dim ond pan fydd tystiolaeth yn cefnogi dull gwahanol i bolisi cenedlaethol neu CDS. Mae angen eu paratoi'n gyflym a'u cadw'n gyffredol. Mae'n rhaid iddynt fod yn syml, yn fyr a chanolbwyntio ar yr ardal leol. Dylid eu paratoi ar batrwm sy'n adlewyrchu tystiolaeth o sut mae ardaloedd yn gweithredu, o ran marchnadoedd tai lleol a theithio i'r gwaith ac ati. Yn y rhan fwyaf o achosion bydd hyn yn golygu y dylid paratoi CDLI ar y cyd, sy'n cwmpasu nifer o feysydd gweinyddu awdurdod lleol. Mae'n rhaid iddynt gydymffurfio â'r FfDC a'r CDS yn gyffredinol ac ni ellir eu mabwysiadu os nad ydynt.

Cynlluniau Lleoedd

1.33 Dogfennau anstatudol yw cynlluniau lleoedd. Gellir eu paratoi gan y gymuned leol ac maent yn adnodd grymus i hyrwyddo cydweithio a chreu lleoedd. Dylai Cynlluniau Lleoedd gefnogi'r gwaith o ddarparu polisïau'r Cynllun Datblygu Lleol a chânt eu mabwysiadu fel canllawiau cynllunio ategol.

1.34 Mae cyngor gweithdrefnol manwl ar baratoi Cynlluniau Datblygu Strategol, Cynlluniau Datblygu Lleol a Chynlluniau Lleoedd yn y Llawlyfr Cynlluniau Datblygu.

Rheoli Datblygiadau Newydd

1.35 Mae rheoli datblygu yn ffordd gadarnhaol a rhagweithiol o lywio, ystyried, penderfynu a chyflwyno cynigion datblygu trwy'r broses o benderfynu ar geisiadau cynllunio. Fe'i harweinir gan yr awdurdod cynllunio, sy'n gweithio ar y cyd â'r rhai sy'n cynnig datblygiadau a rhanddeiliaid eraill yn cynnwys y gymuned leol. Mae'n rhaid ei wneud ag ymdeimlad o bartneriaeth a chynwysoldeb ac mae'n cefnogi'r gwaith o gyflawni blaenoriaethau a chanlyniadau allweddol, a chan ddefnyddio'r pum ffordd o weithio.

1.36 Mae canllawiau manwl ar y prosesau a'r gweithdrefnau y dylid eu dilyn yn y Llawlyfr Rheoli Datblygu.

Rôl Gyffredinol Gweinidogion Cymru o ran Gwneud Penderfyniadau

1.37 Ar y cyfan, mae'n well i gynigion datblygu gael eu penderfynu'n lleol gan ACLI sy'n adnabod eu hardal, ei hanghenion a'r sensitifrwydd cynllunio. Nid yw Gweinidogion Cymru yn ymyrryd ag awdurdodaeth ACLI oni bai bod angen gwneud hynny. Fodd bynnag, rhaid cyflwyno, cyfeirio neu hysbysu mathau penodol o gais cynllunio i Weinidogion Cymru.

1.38 Mae ceisiadau cynllunio ar gyfer Datblygiadau o Arwyddocâd Cenedlaethol (DNS) yn cael eu gwneud yn uniongyrchol i Weinidogion Cymru. Mae categorïau o DNS a'u trothwyon cysylltiedig yn cael eu cyhoeddi gan Weinidogion Cymru ac mae canllawiau manwl sy'n ategu'r broses benderfynu.

1.39 Mewn rhai achosion, caiff Gweinidogion Cymru 'alw ceisiadau cynllunio i mewn' er mwyn iddynt benderfynu arnynt eu hunain. Mae'r pwerau hyn yn cael eu defnyddio'n ddetholus ac mae pob cais yn cael ei ystyried yn unigol. Fel arfer, ni fydd galw i mewn yn cael ei ystyried yn briodol oni bai bod cais yn codi materion cynllunio sydd o fwy na phwysigrwydd lleol. Gellid ystyried bod hynny'n briodol, er enghraifft, yn achos cynigion:

- sy'n gwrthdaro â pholisïau cynllunio cenedlaethol;
- a allai gael effeithiau eang y tu hwnt i'w hardal leol;
- a allai achosi dadlau mawr y tu hwnt i'r ardal leol;
- sy'n debygol o effeithio'n sylweddol ar safleoedd o ddiddordeb gwyddonol, cadwraeth natur neu ddiddordeb hanesyddol neu ardaloedd sy'n bwysig oherwydd eu tirwedd;
- sy'n codi materion sy'n gysylltiedig â diogelwch cenedlaethol; neu
- sy'n codi materion cynllunio newydd.

1.40 Byddai ymyrraeth o'r fath yn gwrthdroi dyfarniad awdurdod cynllunio lleol ar fater sy'n gyfrifoldeb iddo ef yn y lle cyntaf, a dim ond mewn amgylchiadau eithriadol y gellid cyfiawnhau hynny. Yr egwyddor gyffredinol a ddilynwyd gan Lywodraethau olynol y Deyrnas Unedig ac y mae Llywodraeth Cymru yn parhau i'w dilyn, yw y dylai camau o'r fath gael eu hystyried dim ond lle bernir bod y penderfyniad gwreiddiol yn gwbl anghywir, ac y byddai niwed yn cael ei wneud i fudd ehangach y cyhoedd. Mae'r polisi hwn hefyd yn berthnasol i ddefnyddio pwerau diofyn Gweinidogion Cymru mewn perthynas ag adeiladau rhestredig a chaniatâd ardal gadwraeth.

1.41 Mae gan Weinidogion Cymru bwerau wrth gefn i wneud eu Gorchmynion Dirymu/Addasu neu Ddirwyn i Ben eu hunain, ond dim ond ar ôl ymgynghori â'r awdurdod cynllunio.

2. Creu Lleoedd

2.1 Mae Llywodraeth Cymru yn credu bod rhaid i bawb sy'n ymwneud â'r system gynllunio neu sy'n gweithredu o fewn y system gynllunio yng Nghymru fabwysiadu'r cysyniad o greu lleoedd wrth baratoi cynlluniau a gwneud penderfyniadau rheoli datblygu er mwyn creu Mannau Cynaliadwy.

PRIF SBARDUNAU AR GYFER CYNLLUNIO A CHREU MANNAU CYNALIADWY

Cynllunio, Llesiant a Datblygu Cynaliadwy

2.2 Mae'n rhaid i bolisiau, cynigion a phenderfyniadau cynllunio geisio cefnogi llesiant pobl a chymunedau ledled Cymru. Gellir gwneud hyn drwy sicrhau eu bod yn cyfrannu cymaint â phosibl at gyflawni'r saith nod llesiant cenedlaethol, drwy ddefnyddio'r Pum Ffordd o Weithio, fel sy'n ofynnol gan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol. Bydd hyn yn cynnwys ceisio sicrhau'r manteision diwylliannol, cymdeithasol, amgylcheddol ac economaidd gorau posibl, gan ystyried effeithiau posibl wrth asesu cynigion a pholisiau yn unol ag Egwyddor Datblygu Cynaliadwy'r Ddeddf.

2.3 Mae diagram isod yn amlinellu'r saith nod yn fanylach a'r amcanion strategol hirdymor maent yn ceisio eu cyflawni.

Nod	Disgrifiad o'r nod
Cymru lewyrchus	Cymdeithas arloesol, gynhyrchiol, carbon isel sy'n cydnabod y terfynau sydd ar yr amgylchedd byd-eang ac sydd, o ganlyniad, yn defnyddio adnoddau mewn modd effeithlon a chymesur (gan gynnwys gweithredu ar newid yn yr hinsawdd); ac sy'n datblygu poblogaeth fedrus ac addysgedig mewn economi sy'n cynhyrchu cyfoeth ac yn cynnig cyfleoedd cyflogaeth, gan ganiatáu i bobl fanteisio ar y cyfoeth a gynhyrchir drwy gael gafael ar waith addas.
Cymru gydnherth	Cenedl sy'n cynnal ac yn gwella amgylchedd naturiol bioamrywiol gydag ecosystemau iach gweithredol sy'n cynnal cydnherthedd cymdeithasol, economaidd ac ecolegol ynghyd â'r gallu i addasu i newid (er enghraifft newid yn yr hinsawdd).
Cymru iachach	Cymdeithas lle mae llesiant corfforol a meddyliol pobl cystal â phosibl a lle deallir dewisiadau ac ymddygiadau sydd o fudd i iechyd yn y dyfodol.
Cymru sy'n fwy cyfartal	Cymdeithas sy'n galluogi pobl i gyflawni eu potensial ni waeth beth fo'u cefndir neu eu hamgylchiadau (gan gynnwys eu cefndir a'u hamgylchiadau cymdeithasol-economaidd).
Cymru o gymunedau cydlynus	Cymunedau atyniadol, hyfwrdd a diogel sydd â chysylltiadau da.
Cymru â diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu	Cymdeithas sy'n hyrwyddo ac yn gwarchod diwylliant, treftadaeth a'r Gymraeg ac sy'n annog pobl i gyfranogi yn y celfyddydau, a chwaraeon a gweithgareddau hamdden.
Cymru sy'n gytrifol ar lefel byd-eang	Cenedl sydd, wrth iddi wneud unrhyw beth i wella llesiant economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol Cymru, yn ystyried a allai gwneud peth o'r fath gyfrannu'n gadarnhaol at lesiant byd-eang.

Ffyrdd o Weithio

2.4 Mae'r polisi cynllunio cenedlaethol a chynlluniau datblygu'n ystyried y **tymor hir** drwy edrych i'r dyfodol a phennu gweledigaeth ar gyfer eu hardaloedd. Mae'r dystiolaeth a ddefnyddir i ffurfio'r polisiâu hyn, a'r prosesau Arfarnu Cynaliadwyedd / Aseiad Amgylcheddol Strategol ac ystyriaethau manwl yn y cam rheoli datblygu yn sicrhau bod **atal** problemau ac effeithiau andwyol yn cael eu hystyried, er enghraifft drwy egwyddor y llygrwr sy'n talu ac egwyddorion rhagofalon a phellter. Wrth ddatblygu polisiâu a gwneud penderfyniadau, mae **cyfuno** materion polisi'n cael ei ystyried gyda phenderfyniad cytbwys y gellir ei gyfiawnhau sy'n ystyried y cyfraniadau at holl agweddau datblygu cynaliadwy. Wrth baratoi cynlluniau datblygu a gwneud penderfyniadau, mae'n hanfodol **cydweithio** gyda chyrrff eraill yn y sectorau cyhoeddus a phreifat a'r trydydd sector i sicrhau bod yr holl dystiolaeth berthnasol yn cael ei hystyried a bod gwybodaeth, tystiolaeth a chanlyniadau aseidiadau'n cael eu rhannu. Mae **cyfranogiad** cynhenid y cyhoedd a rhanddeiliaid yn y system gynllunio trwy ymgynghori ac ymgysylltu statudol yn sicrhau bod pob barn yn cael ei hystyried cyn i benderfyniadau cynllunio gael eu gwneud.

2.5 Gall y system gynllunio wella yn y meysydd hyn, yn enwedig y ffordd rydym yn ymwneud â'r cyhoedd. Dylai datblygwyr ac awdurdodau cynllunio fabwysiadu technegau newydd (yn cynnwys technoleg) i gyrraedd y cymunedau a'r bobl y bydd y cynigion yn effeithio arnynt. Dylid cyfuno tystiolaeth a gesglir yn ystod y broses o lunio'r cynllun gymaint â phosibl gyda chyfleoedd i ddefnyddio data a chanfyddiadau ar draws meysydd polisi cymaint â phosibl ac ar draws ffiniau daearyddol fel bod y gwaith yn sicrhau'r gwerth gorau. Yn olaf, dylai fod gan awdurdodau cynllunio ddatganiadau polisi clir yn eu cynlluniau datblygu i egluro mathau derbyniol ac annerbyniol o ddatblygiadau.

2.6 Mae'r ffyrdd o weithio mewn perthynas â datganiadau polisi wedi'u hamlygu yn nhestun Polisi Cynllunio Cymru (PCC) drwy ddefnyddio'r symbolau canlynol:

Hirdymor

Atal

Cyfuno

Cydweithio

Cyfranogi

Y system gynllunio yw un o'r prif ddulliau polisi, penderfynu a darparu a dylai geisio cyflawni'r canlyniadau gorau posibl yn erbyn pob agwedd ar lesiant/datblygu cynaliadwy, gan geisio sicrhau'r cyfraniadau gorau posibl at holl nodau Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol.

2.7 Wrth ystyried sut y gall y Pum Ffordd o Weithio ymwneud yn benodol â'r system gynllunio yng Nghymru, mae Llywodraeth Cymru'n nodi pum egwyddor allweddol ar gyfer cynllunio a ddylai fod yn fan cychwyn i bawb sy'n rhan o'r gwaith o ystyried yr hyn maent yn ceisio ei gyflawni.

5 Egwyddor Cynllunio Allweddol

1. I hwyluso'r math iawn o ddatblygiad yn y lle iawn

Mae angen i'r system gynllunio weithio mewn ffordd ragweithiol a **chydweithredol** i sicrhau bod y datblygiad iawn yn y lle iawn i ddiwallu anghenion cymdeithasol, amgylcheddol, diwylliannol ac economaidd. Yr un pryd, rhaid gwneud y defnydd gorau o'r seilwaith sy'n bod a bod seilwaith newydd yn cael neu'n gallu cael ei ddarparu a lle bo angen, bydd modd cydlynu'r hyn a ddarperir. Wrth gyflawni'r egwyddor hon, bydd angen edrych ar y tymor hir ac integreiddio ac alinio blaenoriaethau trwy sicrhau bod proffesiynau a fframweithiau amlddisgyblaethol yr amgylchedd adeiledig a naturiol, y trydydd sector a'r cyhoedd yn cydweithio fwy â'i gilydd i sicrhau'r canlyniadau gorau posib sy'n esgor ar fanteision diwylliannol, economaidd, cymdeithasol ac amgylcheddol a deimlir ymhell y tu hwnt i ffiniau lle neu ddatblygiad.

2. Gwneud y defnydd gorau o adnoddau

Mae'r system gynllunio yn **cyd-fynd** mewn sawl ffordd â defnyddio adnoddau naturiol. Mae pen draw i faint o dir sydd ar gael, a dylid felly ei ddefnyddio'n ddoeth, ond mae dylanwad y system yn cynnwys hefyd ymladd yn erbyn y problemau **tymor hir** sy'n gysylltiedig â hinsawdd sy'n newid, cymryd camau i ddatgarboneiddio a chreu economi gylchol a sicrhau buddiannau i'r amgylchedd adeiledig a naturiol. Cynhelir yr egwyddor 'agosrwydd' i sicrhau bod problemau'n cael eu datrys yn lleol yn hytrach na'u pasio i leoedd eraill neu genedlaethau'r dyfodol. Bydd hyn yn sicrhau bod tir ac adnoddau eraill yn cael eu defnyddio mewn ffordd gynaliadwy yn y tymor hir.

3. Hybu Amgylcheddau Hygyrch ac Iach

Dylai'r system gynllunio fod ar gael i bawb ei defnyddio. Dylai gyflenwi lleoedd o ansawdd sy'n ddi-dramgwydd ac yn gynhwysol i bob aelod o gymdeithas a dylai'r system ei gwneud yn rhwydd yr un pryd i ddewis ffordd iach o fyw. Y ffordd orau o wneud hyn yw trwy sicrhau **cyfranogaeth** a **chydweithrediad** eraill i sicrhau y deallir ac y **rhwystrir** problemau cyn gynted ag y medrir.

4. Creu a Chynnal Cymunedau

Mae'r system gynllunio'n gallu gweithio mewn ffordd **integredig** gan gryfhau ei chyfraniad at les pobl, fel bod cymunedau gwledig a threfol cydlynol sydd wedi'u dylunio'n dda yn cael eu creu trwy sicrhau'r cydbwysedd priodol o ddefnyddiau a dwyseddau i greu llefydd y mae pobl am fod ynddyn nhw, gan fodloni'r angen am ddatblygu newydd.

5. Rhoi'r amddiffyniad gorau i'r amgylchedd a chyfyngu'r effeithiau ar yr amgylchedd

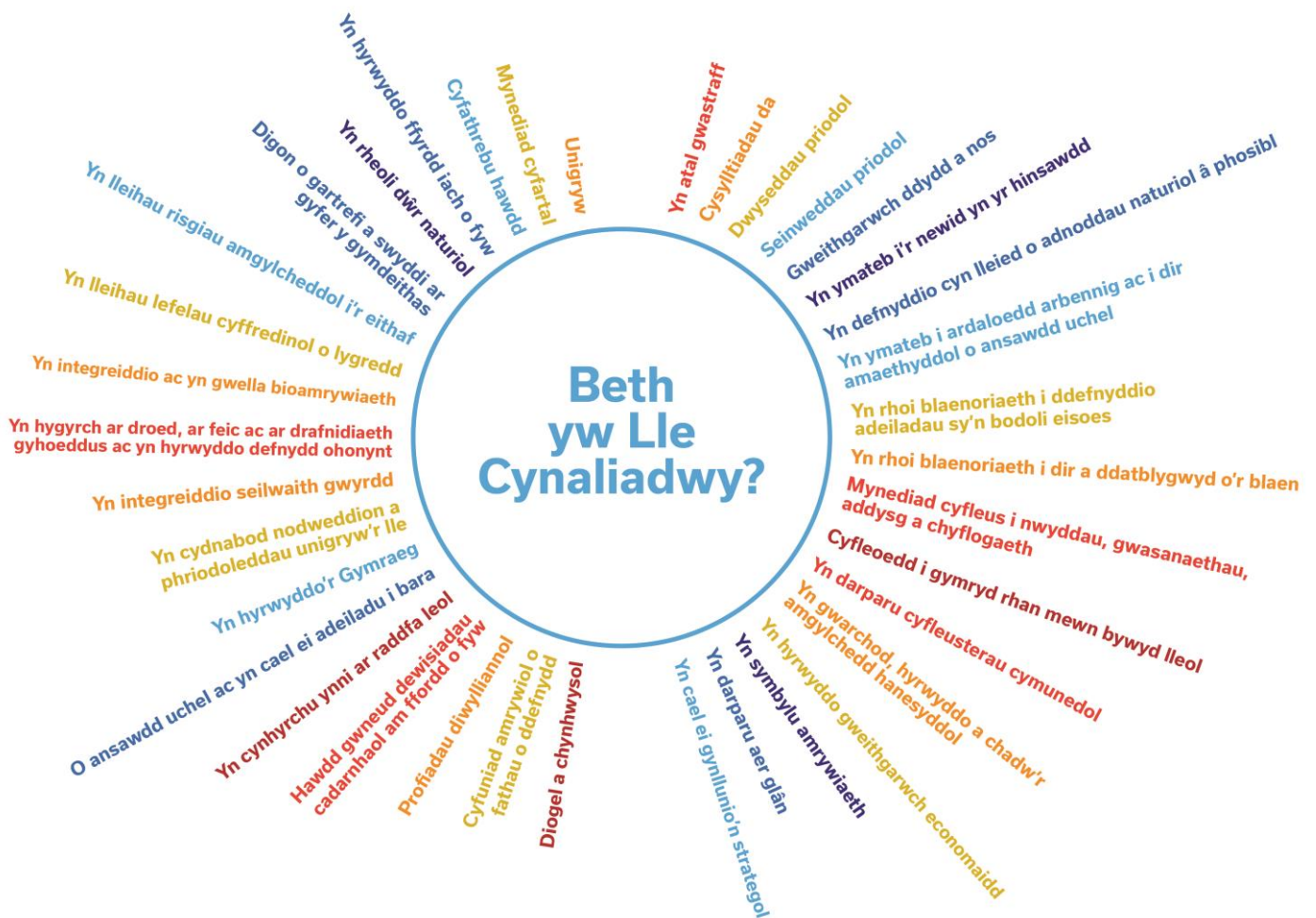
Mae angen amddiffyn ein hadnoddau naturiol a diwylliannol a'n pobl, eiddo a seilwaith ac mae angen cyfyngu ar yr effeithiau amgylcheddol, hynny er lles ehangach y cyhoedd. Mae hyn yn golygu: bod angen meddwl yn y **tymor hir** i barchu terfynau'r amgylchedd a gweithio mewn ffordd **integredig** fel nad yw adnoddau'n cael eu difrodi'n barhaol neu eu dihysbyddu; dilyn yr egwyddor "y llygrwr sy'n talu" os nad oes modd osgoi llygru; dilyn yr egwyddor ragofalus i sicrhau na chaiff mesurau costeffeithiol i rwystro difrod difrifol i'r amgylchedd eu gohirio am fod ansicrwydd gwyddonol ynghylch difrifoldeb y perygl.

2.8 Mae'r egwyddorion hyn yn galluogi'r nodau a'r ffyrdd o weithio a amlinellir yn egwyddorion Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol a Deddf yr Amgylchedd i gael eu gwredu trwy gynllunio. Maent yn darparu'r cyd-destun ac yn gweithredu fel sbardun i ddarpariaeth gadarnhaol y system gynllunio ledled Cymru.

Creu Mannau Cynaliadwy

2.9 Mannau Cynaliadwy yw nod y system cynllunio defnydd tir yng Nghymru; nhw yw cynnyrch y broses gynllunio. Dylai pob penderfyniad datblygu, naill ai trwy lunio polisi mewn cynlluniau datblygu neu drwy benderfyniadau rheoli datblygu unigol, geisio cyfrannu at greu Mannau Cynaliadwy.

Dylai'r system gynllunio greu Mannau Cynaliadwy sy'n ddeniadol, yn gymdeithasol, yn gadarnhaol, yn ddiogel, yn groesawgar, yn iach ac yn gyfeillgar. Dylai cynigion datblygu ddod â phobl ynghyd a gwneud i ni eisiau byw, gweithio a chwarae mewn ardaloedd lle mae ymdeimlad amlwg o le a llesiant gan greu ffyniant i bawb.

2.10 Mae yna lawer o wahanol fathau o fannau, a bydd dehongliad o'r hyn sy'n gwneud lle da yn amrywio. Bydd gan bob man ei nodweddion, ei hanes a'i hunaniaeth unigryw ei hun, yn seiliedig ar sut mae pobl yn rhyngweithio ag ef a sut y byddant yn rhyngweithio ag ef yn y dyfodol, sy'n ei wneud yn unigryw. Mae'r 'ymdeimlad o le' yn amrywio, o gefn gwlad sy'n darparu sail economaidd ac amgylcheddol i amaethyddiaeth a thwristiaeth gael ffynnu i ardaloedd trefol y gellir eu hadnewyddu trwy adfywio a newid.

2.11 Mae creu lle cynaliadwy yn broses gynhwysol sy'n cynnwys pawb â diddordeb proffesiynol neu bersonol yn yr amgylchedd adeiledig a naturiol, ac mae'n canolbwyntio ar ddatblygu cynlluniau, gwneud penderfyniadau a gwneud datblygiadau sy'n cyfrannu at greu a gwella lleoedd cynaliadwy.

2.12 Mae creu lle mewn penderfyniadau datblygu yn digwydd ar bob lefel, ac mae'n cynnwys ystyriaethau ar raddfa fyd-eang, gan gynnwys y newid yn yr hinsawdd, ac ystyriaethau lleol, megis ystyried yr effaith ar eiddo a phobl leol.

2.13 Y system gynllunio yw'r adnodd rheoli allweddol ar gyfer cyflawni Mannau Cynaliadwy. Mae'n darparu mecanwaith hollbwysig lle mae cyfleoedd ar gyfer budd hirdymor a phenderfyniadau integredig yn dod ynghyd, sy'n caniatáu dod o hyd i atebion ataliol a rhagweithiol.

Pobl a Lleoedd – Canlyniadau Cenedlaethol Creu Lleoedd Cynaliadwy

2.14 Mae Llywodraeth Cymru wedi datblygu cyfres o Ganlyniadau Cenedlaethol Creu Lleoedd Cynaliadwy i helpu i sicrhau bod penderfyniadau datblygu'n cael eu gwneud yn seiliedig ar farn gyfannol a'u bod yn ystyried y nodau llesiant cyn gynted â phosibl yn y broses ddatblygu lle gellir gwireddu'r rhan fwyaf o'r manteision.

2.15 Dylai'r canlyniadau hyn, a fydd yn amlygu nodweddion cynaliadwy'r datblygiad terfynol a gaiff ei adeiladu, fod yn fan cychwyn ar gyfer cynigion datblygu.

2.16 Mae nodweddion a phriodoleddau lleoedd yn amrywio. Mae cynllunio cadarnhaol yn digwydd ar lefel lle mae gwybodaeth fanwl am sut mae lleoedd yn 'gweithio' ar gael, sy'n darparu adnodd penderfynu gwerthfawr. Wrth ddatblygu polisiau lleol, mae'n hollbwysig bod awdurdodau cynllunio yn ymgysylltu â phobl yn eu cymunedau eu hunain, gan hwyluso proses o gyfranogiad cyfunol sy'n canolbwyntio ar gyflawni Mannau Cynaliadwy.

Wrth ymateb i'r egwyddorion allweddol ar gyfer y system gynllunio a chreu Mannau Cynaliadwy, ac i gydnabod yr angen i gyfrannu at lesiant cenedlaethau'r dyfodol yng Nghymru, mae'n rhaid i bolisiau cynllunio a chynigion datblygu geisio darparu datblygiadau sy'n mynd i'r afael â Chanlyniadau Cenedlaethol Creu Lleoedd Cynaliadwy.

Pobl a Lleoedd

Canlyniadau Cenedlaethol Creu Lle

Yn amddiffyn ac yn cyfoethogi bioamrywiaeth ac yn cryfhau ecosystemau

Gellir mynd ato ar droed, beic a chlundiant cyhoeddus. Hyrwyddir y cyfryngau hynny i leihau'r ddibyniaeth ar y car i deithio o ddydd i ddydd a'i effeithiau andwyol ar yr amgylchedd ac iechyd y cyhoedd

Wedi'i adeiladu i ddefnyddio llai o adnoddau naturiol, i hyrwyddo'r defnydd o adnoddau adnewyddadwy a charbon isel a'r ffordd fwyaf effeithiol ac effeithlon o ddefnyddio adnoddau i osgoi eu gwastraffu a pheidio â cholli adnoddau adnewyddadwy'n ddiangen

Wedi'i ddylunio i fod yn ddiogel a chynhwysol gan symbylu amrywiaeth a rhoi mynediad cyfartal i bob aelod o gymdeithas

Wedi'i ddylunio i sicrhau bod cysylltiadau da, diogel a chynaliadwy â phatrymau a ffurfiau anheddu presennol

Dylai tirweddau, asedau hanesyddol, cynefinoedd a bioamrywiaeth a hefyd nodweddion arfordirol, gwledig neu drefol unigryw gael eu pennu, eu deall, eu gwerthfawrogi, eu diogelu a'u gwella a dylai seilwaith gwyrdd gael ei integreiddio lle y bo'n bosibl, ac yn arbennig mewn ardaloedd trefol

O ansawdd uchel ac wedi'i adeiladu i bara, a gellir aildefnyddio ac ailgylchu ei rannau wrth ei weithio a'i gynnal ac wrth ei dynnu'n ddarnau ar ddiwedd ei oes, gan hybu economi gylchol

Ei leoliad yn golygu bod mynediad cyfleus a chynaliadwy at nwyddau, gwasanaethau, addysg a chyfleoedd gwaith

Yn bositif ynghylch y Gymraeg a chydabod y dylai fod yn ystyriaeth wrth ddatblygu cynigion

	Cyfrifol ar lefel fyd-eang	Ffyniannus	Cydnherth	Iachach	Mwy cyfartal	Cymunedau Cydlynus	Diwylliant Bywiog
Yn amddiffyn ac yn cyfoethogi bioamrywiaeth ac yn cryfhau ecosystemau	●		●				
Gellir mynd ato ar droed, beic a chlundiant cyhoeddus. Hyrwyddir y cyfryngau hynny i leihau'r ddibyniaeth ar y car i deithio o ddydd i ddydd a'i effeithiau andwyol ar yr amgylchedd ac iechyd y cyhoedd				●	●	●	
Wedi'i adeiladu i ddefnyddio llai o adnoddau naturiol, i hyrwyddo'r defnydd o adnoddau adnewyddadwy a charbon isel a'r ffordd fwyaf effeithiol ac effeithlon o ddefnyddio adnoddau i osgoi eu gwastraffu a pheidio â cholli adnoddau adnewyddadwy'n ddiangen	●	●	●				
Wedi'i ddylunio i fod yn ddiogel a chynhwysol gan symbylu amrywiaeth a rhoi mynediad cyfartal i bob aelod o gymdeithas				●	●	●	●
Wedi'i ddylunio i sicrhau bod cysylltiadau da, diogel a chynaliadwy â phatrymau a ffurfiau anheddu presennol		●		●	●	●	
Dylai tirweddau, asedau hanesyddol, cynefinoedd a bioamrywiaeth a hefyd nodweddion arfordirol, gwledig neu drefol unigryw gael eu pennu, eu deall, eu gwerthfawrogi, eu diogelu a'u gwella a dylai seilwaith gwyrdd gael ei integreiddio lle y bo'n bosibl, ac yn arbennig mewn ardaloedd trefol	●		●				●
O ansawdd uchel ac wedi'i adeiladu i bara, a gellir aildefnyddio ac ailgylchu ei rannau wrth ei weithio a'i gynnal ac wrth ei dynnu'n ddarnau ar ddiwedd ei oes, gan hybu economi gylchol		●		●	●	●	
Ei leoliad yn golygu bod mynediad cyfleus a chynaliadwy at nwyddau, gwasanaethau, addysg a chyfleoedd gwaith		●		●		●	
Yn bositif ynghylch y Gymraeg a chydabod y dylai fod yn ystyriaeth wrth ddatblygu cynigion					●	●	●

Wedi'i gynllunio'n strategol i dargeddu anheddau sy'n bod eisoes ar gyfer eu datblygu a defnyddio seilwaith sy'n bod eisoes. Mae'n rhoi ystyriaeth i sut i gydlynu'r gwaith o ddarparu seilwaith

Yn rhoi blaenoriaeth i aildefnyddio adeiladau sy'n bod eisoes a thir a ddatblygwyd o'r blaen, gan ddilyn trywydd sy'n lleihau risg. Bydd hynny'n sicrhau bod blaenoriaethau amrywiol sy'n gallu gwrthdaro â'i gilydd yn ategu'i gilydd. Hefyd, lle eir i'r afael â risgiau amgylcheddol a dadfeiliad, bod anghenion cymunedau'n cael eu bodloni, bod buddsoddiad yn cael ei dargeddu'n well a bod y potensial i adfywio'n cael ei wireddu mewn ffordd gynaliadwy

Yn hyrwyddo amrywiaeth o weithgarwch economaidd ac yn ei gwneud yn haws i bobl gyfathrebu â'i gilydd

Yn hyrwyddo ffyrdd iachach o fyw a'i gwneud yn rhwydd dewis ffordd positif o fyw, lle gall opsiynau teithio llesol, darparu seilwaith gwyrdd, gan gynnwys lleoedd hamddena ac ardaloedd o lonyddwch mewn amgylcheddau trefol, gynyddu a hyrwyddo gweithgarwch awyr agored a'i fuddiannau corfforol a meddyliol

Yn darparu y nifer briodol o gartrefi a swyddi sydd eu hangen ar gymdeithas, ynghyd â chymysgedd o ddefnyddiau eraill, priodol eu dwysedd, sy'n diogelu ac yn cyfoethogi rhinweddau arbennig a nodedig, ansawdd aer a sainluniau ac yn integreiddio seilwaith gwyrdd

Yn darparu ac yn diogelu cyfleusterau a defnyddiau cymunedol sy'n rhoi cyfleoedd i gymryd rhan mewn bywyd lleol a phrofiadau diwylliannol

Yn ymateb i'n hardaloedd arbennig, cefn gwlad a thir amaethyddol o ansawdd a ddylai gael eu diogelu rhag datblygu amhriodol tra'n denu'r math o ddatblygu priodol sy'n cynnal cymunedau gwledig

	Cyfrifol ar lefel fyd-eang	Ffyniannus	Cydherth	Iachach	Mwy cyfartal	Cymunedau Cydlynus	Diwylliant Bywiog
Wedi'i gynllunio'n strategol i dargeddu anheddau sy'n bod eisoes ar gyfer eu datblygu a defnyddio seilwaith sy'n bod eisoes. Mae'n rhoi ystyriaeth i sut i gydlynu'r gwaith o ddarparu seilwaith		●				●	
Yn rhoi blaenoriaeth i aildefnyddio adeiladau sy'n bod eisoes a thir a ddatblygwyd o'r blaen, gan ddilyn trywydd sy'n lleihau risg. Bydd hynny'n sicrhau bod blaenoriaethau amrywiol sy'n gallu gwrthdaro â'i gilydd yn ategu'i gilydd. Hefyd, lle eir i'r afael â risgiau amgylcheddol a dadfeiliad, bod anghenion cymunedau'n cael eu bodloni, bod buddsoddiad yn cael ei dargeddu'n well a bod y potensial i adfywio'n cael ei wireddu mewn ffordd gynaliadwy		●	●				
Yn hyrwyddo amrywiaeth o weithgarwch economaidd ac yn ei gwneud yn haws i bobl gyfathrebu â'i gilydd		●			●	●	
Yn hyrwyddo ffyrdd iachach o fyw a'i gwneud yn rhwydd dewis ffordd positif o fyw, lle gall opsiynau teithio llesol, darparu seilwaith gwyrdd, gan gynnwys lleoedd hamddena ac ardaloedd o lonyddwch mewn amgylcheddau trefol, gynyddu a hyrwyddo gweithgarwch awyr agored a'i fuddiannau corfforol a meddyliol			●	●	●	●	
Yn darparu y nifer briodol o gartrefi a swyddi sydd eu hangen ar gymdeithas, ynghyd â chymysgedd o ddefnyddiau eraill, priodol eu dwysedd, sy'n diogelu ac yn cyfoethogi rhinweddau arbennig a nodedig, ansawdd aer a sainluniau ac yn integreiddio seilwaith gwyrdd		●	●	●	●	●	●
Yn darparu ac yn diogelu cyfleusterau a defnyddiau cymunedol sy'n rhoi cyfleoedd i gymryd rhan mewn bywyd lleol a phrofiadau diwylliannol					●	●	●
Yn ymateb i'n hardaloedd arbennig, cefn gwlad a thir amaethyddol o ansawdd a ddylai gael eu diogelu rhag datblygu amhriodol tra'n denu'r math o ddatblygu priodol sy'n cynnal cymunedau gwledig	●		●				●

Yn cydnabod pwysigrwydd aer glân, sainluniau priodol a rheolaeth naturiol ar ddŵr fel y rhinweddau annatod sy'n perthyn i le a bod yn sensitif i'r angen am ddefnyddiau cydnaws mewn ardal a'r angen i leihau lefelau llygredd a risgiau amgylcheddol. Yr un pryd, mae'n cydnabod y rhan bwysig y mae'r rhinweddau hyn yn ei chwarae wrth hyrwyddo lles corfforol a meddyliol trwy hyrwyddo gweithgarwch awyr agored a chreu ardaloedd o lonyddwch mewn amgylcheddau trefol prysur

Bod penderfyniadau ynghylch lleoli, dylunio, adeiladu, gweithredu a datgomisiynu yn ymateb i achosion y newid yn yr hinsawdd a'i effeithiau yn y dyfodol, megis llifogydd ac erydu arfordirol, tymheredd uwch, prinder dŵr, risgiau i gydnerthedd ecosystemau gan gynnwys colli bioamrywiaeth, darnio cynefinoedd, selio priddoedd a rheoli dŵr

Yn ymateb i'r cyfleoedd i gynhyrchu a defnyddio ynni ar raddfa leol

Yn cefnogi cymysgedd o ddefnyddiau gwahanol sy'n darparu gweithgarwch gydol y dydd a'r nos, yn arbennig mewn ardaloedd canolog

Yn defnyddio cyfleoedd i ddiogelu, hyrwyddo a gwarchod yr amgylchedd hanesyddol ac yn cydnabod rhan asedau hanesyddol mewn twristiaeth ac o ran darparu profiadau creadigol a diwylliannol

Yn gallu addasu a bod yn hyblyg i newid tymor byr, canolog a hir tra'n cofleidio technolegau clyfar gan gynnwys systemau trydan a gwres datganoledig a rhwydweithiau digidol

	Cyfrifol ar lefel fyd-eang	Ffyniannus	Cydnerth	Iachach	Mwy cyfartal	Cymunedau Cydlynus	Diwylliant Bywiog
Yn cydnabod pwysigrwydd aer glân, sainluniau priodol a rheolaeth naturiol ar ddŵr fel y rhinweddau annatod sy'n perthyn i le a bod yn sensitif i'r angen am ddefnyddiau cydnaws mewn ardal a'r angen i leihau lefelau llygredd a risgiau amgylcheddol. Yr un pryd, mae'n cydnabod y rhan bwysig y mae'r rhinweddau hyn yn ei chwarae wrth hyrwyddo lles corfforol a meddyliol trwy hyrwyddo gweithgarwch awyr agored a chreu ardaloedd o lonyddwch mewn amgylcheddau trefol prysur			●	●			
Bod penderfyniadau ynghylch lleoli, dylunio, adeiladu, gweithredu a datgomisiynu yn ymateb i achosion y newid yn yr hinsawdd a'i effeithiau yn y dyfodol, megis llifogydd ac erydu arfordirol, tymheredd uwch, prinder dŵr, risgiau i gydnerthedd ecosystemau gan gynnwys colli bioamrywiaeth, darnio cynefinoedd, selio priddoedd a rheoli dŵr	●		●			●	
Yn ymateb i'r cyfleoedd i gynhyrchu a defnyddio ynni ar raddfa leol		●			●	●	
Yn cefnogi cymysgedd o ddefnyddiau gwahanol sy'n darparu gweithgarwch gydol y dydd a'r nos, yn arbennig mewn ardaloedd canolog		●				●	●
Yn defnyddio cyfleoedd i ddiogelu, hyrwyddo a gwarchod yr amgylchedd hanesyddol ac yn cydnabod rhan asedau hanesyddol mewn twristiaeth ac o ran darparu profiadau creadigol a diwylliannol	●		●	●			●
Yn gallu addasu a bod yn hyblyg i newid tymor byr, canolog a hir tra'n cofleidio technolegau clyfar gan gynnwys systemau trydan a gwres datganoledig a rhwydweithiau digidol		●			●	●	

Mannau Cynaliadwy a Llesiant

2.17 Mae'r berthynas rhwng cynigion datblygu, pynciau polisi cynllunio a'r nodau llesiant yn gymhleth. Arr lefel strategol, mae pynciau polisi cynllunio traddodiadol wedi'u clystyru o gwmpas pedair thema unigryw.

Creu lleoedd	Lleoedd Actif a Chymdeithasol	Lleoedd Cynhyrchiol a Mentrus	Lleoedd Unigryw a Naturiol
Creu Mannau Cynaliadwy Dylunio Da Hybu Lleoedd Iachach Y Gymraeg Gwneud Dewisiadau Gofodol Creu Lleoedd mewn Ardaloedd Gwledig	Tai Canolfannau Manwerthu a Masnachol Cyfleusterau Cymunedol Mannau Hamdden Trafnidiaeth	Datblygu Economaidd Twristiaeth Yr Economi Wledig Seilwaith Cludiant Telathrebu Ynni Mwynau Gwastraff	Tirwedd Ardaloedd Arfordirol Yr Amgylchedd Hanesyddol Seilwaith Gwyrdd Bioamrywiaeth Dŵr, Aer, Seinwedd a Golau Llifogydd Dadrisgio

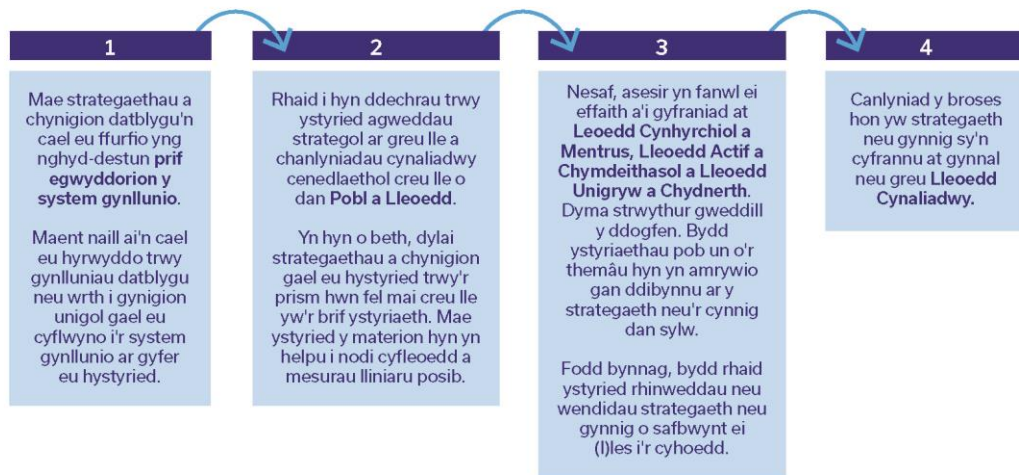
2.18 Wrth greu'r themâu hyn, mae modd pwysleisio'r cysylltiadau rhwng polisïau cynllunio i'w gwneud hi'n glir sut y maent yn cyfrannu at agwedd benodol ar greu lle ac, yn eu tro, yn cynyddu eu cyfraniad at y nodau llesiant, drwy ddefnyddio'r ffyrdd o weithio. Mae'r cysylltiadau hyn yn cael eu hystyried ymhellach yn y penodau sy'n dilyn.

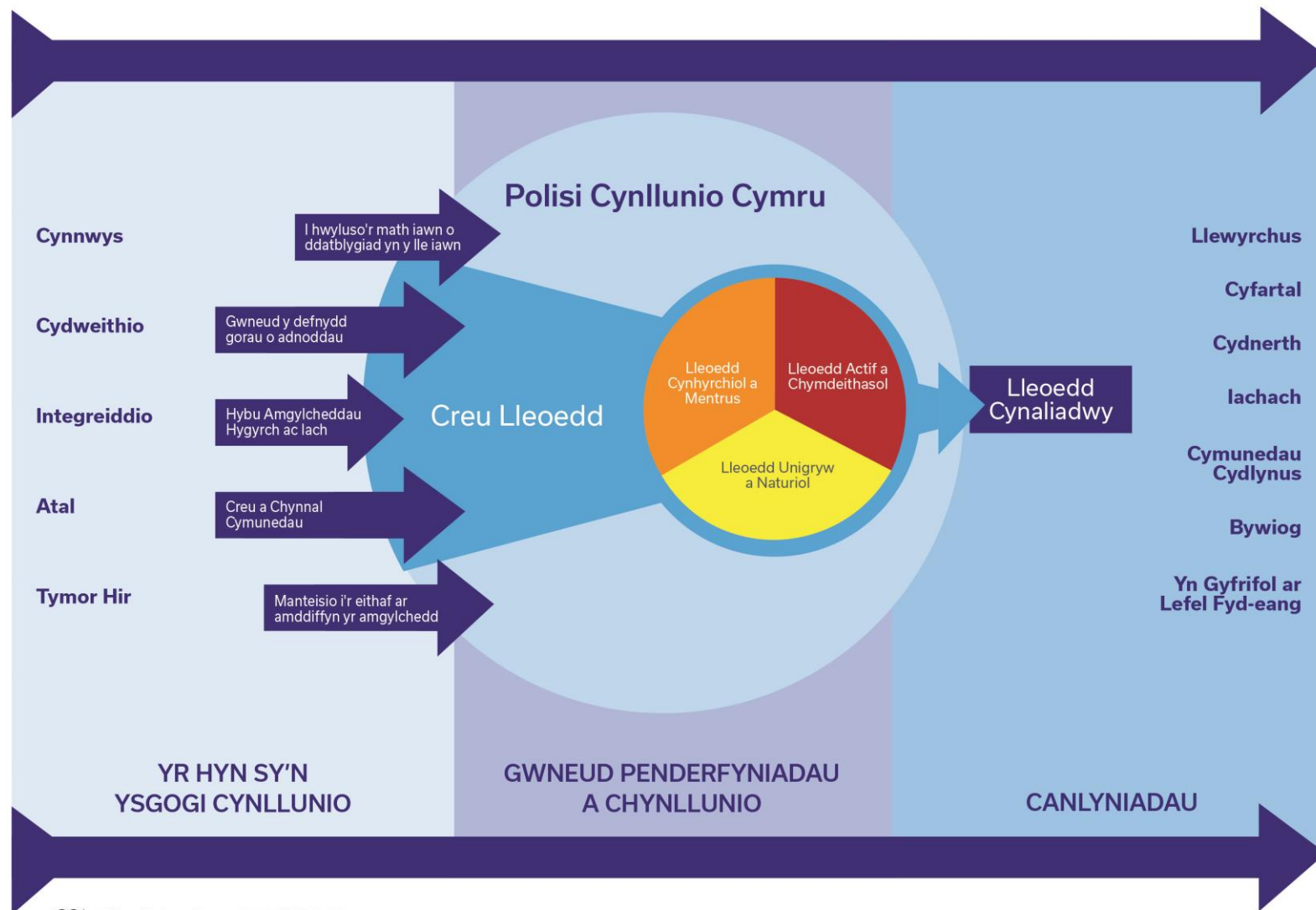
2.19 Mae datblygu'r themâu polisi yn helpu i ystyried pynciau polisi cynllunio mewn ffordd integredig, i sicrhau bod creu lleoedd cyfannol a'r nod o greu Mannau Cynaliadwy, sy'n gwella llesiant cymdeithasol, economaidd, amgylcheddol a diwylliannol, yn cael eu hystyried fel rhan o'r broses benderfynu:

Cyflawni Mannau Cynaliadwy drwy Bolisi Cynllunio Cymru

2.20 Mae'n rhaid defnyddio PCC fel a ganlyn:

Defnyddio'r PCC i greu Lleoedd Cynaliadwy

2.21 Mae diagram yn ceisio dangos y broses y dylid ei defnyddio i dywys cynigion drwy'r broses polisi cynllunio.

2.22 **Dylid darllen PCC yn ei gyfanrwydd.** Bydd agweddau ar greu lleoedd a'u cymhwysedd i gynig datblygu penodol yn codi mewn sawl rhan o'r ddogfen.

2.23 O ran yr iaith a ddefnyddir yn y ddogfen: defnyddir 'rhaid' i adlewyrchu gofyniad deddfwriaethol i weithredu neu ofyniad i wneud newidiadau i ymarfer dros y tymor hir er mwyn cyflawni canlyniadau strategol lle mae angen gweithredu nawr. Defnyddir 'dylid' i adlewyrchu disgwyliadau Llywodraeth Cymru o system gynllunio effeithiol ac effeithlon.

Asesu Manteision Cynaliadwy Datblygu

2.24 Dylai awdurdodau cynllunio sicrhau bod manteision economaidd, cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol yn cael ystyriaeth gyfartal yn y broses wneud penderfyniadau, drwy ddilyn y pum Ffordd o Weithio, i sicrhau bod asesiad cytbwys yn cael ei gynnal ac i weithredu Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol a'r Egwyddor Datblygu Cynaliadwy. Efallai y bydd yna adegau pan fydd un math o fantais sy'n gysylltiedig â chynnig datblygu neu ddyrannu safle'n bwysicach na rhai eraill, ac mewn achosion o'r fath dylid cyflwyno tystiolaeth gadarn i gefnogi'r penderfyniadau hyn, gan geisio sicrhau cymaint o gyfraniad â phosibl at y nodau llesiant.

2.25 Wrth asesu'r manteision hyn, mae'r ffactorau allweddol yn cynnwys:

Ystyriaethau Economaidd

- y nifer a'r mathau o swyddi hirdymor y disgwylir iddynt gael eu creu neu eu cadw;
- a fydd, ac i ba raddau y bydd y datblygiad yn helpu i wneud iawn am anfantais economaidd neu gefnogi blaenoriaethau adfywio, er enghraifft drwy wella cyfleoedd cyflogaeth lleol neu wella'r amgylchedd;
- ystyried y cyfraniad i strategaethau ehangach, er enghraifft i dwf neu adfywiad ardaloedd penodol;
- y cyfraniad y bydd y gweithgarwch economaidd hwn yn ei wneud at nodau polisi ehangach, er enghraifft yn y sector twf gwyrdd; a
- sut mae'r cynnig yn cefnogi cyflawni'r nod o sicrhau Cymru mwy ffyniannus, carbon isel, arloesol sy'n defnyddio adnoddau'n effeithlon.

Ystyriaethau Cymdeithasol

- pwy yw'r bobl a'r cymunedau â buddiant ac yr effeithir arnynt;
- sut mae'r cynnig yn newid ffordd o fyw rhywun, a all gynnwys;
  - sut mae pobl yn byw, er enghraifft, sut maent yn teithio o gwmpas a chael gafael ar wasanaethau;
  - sut mae pobl yn gweithio, er enghraifft, yn cael gafael ar gyflogaeth ddigonol;
  - sut mae pobl yn cymdeithasu, er enghraifft, yn cymryd rhan mewn gweithgareddau hamdden; a

- sut mae pobl yn rhyngweithio gyda'i gilydd bob dydd.
- pwy fydd yn elwa ar y cynnig ac yn dioddef unrhyw effeithiau ohono;
- beth yw canlyniadau byrdymor a hirdymor y cynnig ar gymuned, yn cynnwys ei chyfansoddiad, cydlyniant, cymeriad, sut mae'n gweithredu a'i hymdeimlad o le; a
- sut mae'r cynnig yn cefnogi datblygu cymunedau mwy cydlynol.

Ystyriaethau Diwylliannol

- i ba raddau mae'r cynnig yn cefnogi'r amodau sy'n galluogi datblygiad a thwf y Gymraeg;
- a yw'r datblygiad yn diogelu ardaloedd ac asedau o arwyddocâd diwylliannol a hanesyddol;
- a fanteisiwyd i'r eithaf yn briodol ar y cysylltiadau diwylliannol a'u perthynas â'r diwydiant twristiaeth;
- a yw'r cynnig yn diogelu ardaloedd sy'n enwog am eu gwerth diwylliannol o ran cerddoriaeth, llenyddiaeth, chwaraeon a'r celfyddydau; a
- phrofiadau diwylliannol bywiog.

Ystyriaethau Amgylcheddol

- a fydd nodweddion pwysig yr amgylchedd naturiol, hanesyddol ac adeiledig yn cael eu gwarchod a'u gwella;
- a yw effeithiau amgylcheddol datblygiad ar iechyd ac amwynder yn gyfyngedig i lefelau derbyniol a chydnerthedd ecosystemau yn cael ei wella;
- a yw diogelwch amgylcheddol i bobl, adnoddau naturiol a diwylliannol, eiddo a seilwaith yn cael ei sicrhau i'r eithaf, a risgiau amgylcheddol yn cael eu hatal neu eu rheoli'n briodol;
- a fydd safonau uchel yn cael eu cyflawni o ran adfer, gwella, datgomisiynu ac ôl-ddefnydd buddiol;
- a fydd llai o adnoddau anadnewyddadwy'n cael eu defnyddio, gwastraff yn cael ei atal, defnydd effeithlon a mwyaf priodol yn cael ei wneud o ddeunyddiau, ac aildddefnyddio ac ailgylchu'n cael eu hyrwyddo;
- a fydd achosion ac effeithiau newid yn yr hinsawdd yn cael eu hystyried yn llawn drwy leoliad, dylunio, adeiladu, gweithredu, datgomsiyu ac adfer; ac
- a yw'n cefnogi datgarboneiddio a'n pontio i economi carbon isel.

2.26 Wrth ystyried ceisiadau cynllunio, dylai awdurdodau cynllunio ofyn am farn pob adran berthnasol mewn awdurdod lleol a chyrrff cyhoeddus arbenigol allanol, ac yn enwedig gan Swyddogion Datblygu Economaidd, Tai, Trafnidiaeth, Adfywio, Diwylliannol ac Amgylchedd/Bioamrywiaeth gan y gall hyn helpu i nodi manteision lluosog a dull integredig o gydbwyso blaenoriaethau yn erbyn polisi ar sail unigol. Bydd hyn hefyd yn fodd o ystyried yr holl gostau a buddion amrywiol dros oes datblygiad, yn cynnwys y rhai na ellir rhoi gwerth ariannol arnynt yn hawdd, ac ystyriaethau sy'n ymwneud ag amseriad, risgiau ac ansicrwydd.

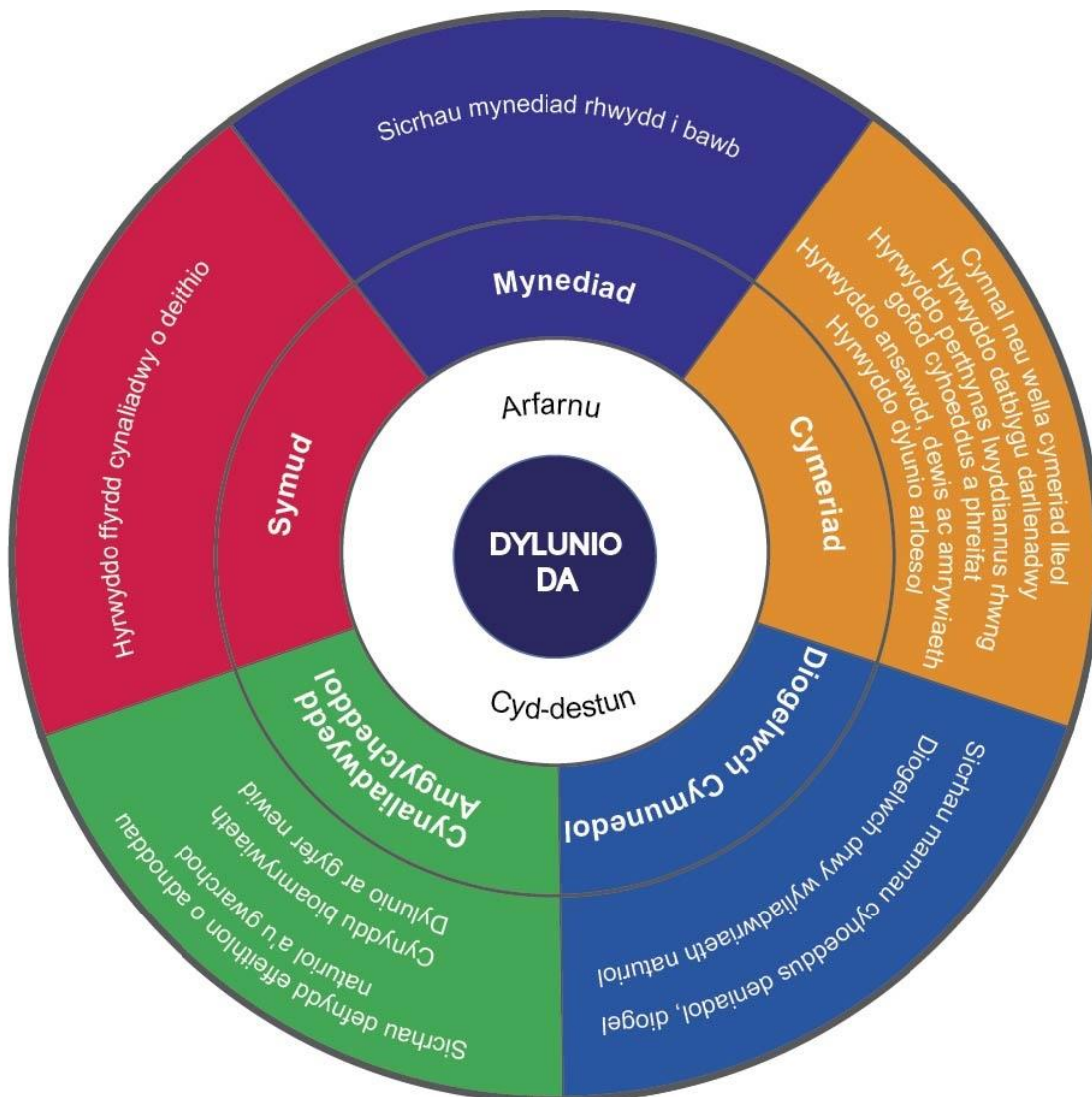
CREU LLE AR WAITH

Dylunio Da yn Gwneud Lleoedd Gwell

2.27 Mae dylunio da yn hollbwysig i greu mannau cynaliadwy lle mae pobl eisiau byw, gweithio a chymdeithasu a mwynhau. Mae mwy i ddylunio na phensaernïaeth adeilad; mae'n golygu'r berthynas rhwng holl elfennau'r amgylchedd naturiol ac adeiledig hefyd. I gyflawni datblygu cynaliadwy, rhaid i ddylunio fynd y tu hwnt i estheteg a chynnwys yr agweddau cymdeithasol, amgylcheddol, diwylliannol ac economaidd ar y datblygiad, gan gynnwys y gwaith adeiladu a'r trefniadau gweithredu a rheoli, a'r berthynas rhwng y datblygiad a'r byd o'i gwmpas.

2.28 Mae dylunio yn broses gynhwysol sy'n gallu codi dyheadau'r cyhoedd, atgyfnerthu balchder dinesig a chreu ymdeimlad o le a helpu i sicrhau bod y cyhoedd yn croesawu'r datblygiad newydd. Dylai pawb sy'n rhan o'r broses ddatblygu geisio cyflawni amcanion dylunio da, a dylai hyn fod yn berthnasol i bob cynnig datblygu o bob maint. Gall yr amcanion hyn gael eu categorïddio i bum elfen allweddol dylunio da:

Mynediad

2.29 Mae dylunio da yn golygu dylunio cynhwysol. Dylai cynigion datblygu sicrhau bod pobl yn rhan annatod o'r broses ddylunio, cydnabod amrywiaeth a gwahaniaeth, cynnig dewis lle nad yw un ateb dylunio yn addas i bob defnyddiwr, darparu ar gyfer hyblygrwydd o ran defnydd a darparu adeiladau ac amgylcheddau sy'n gyfleus ac yn bleserus i bawb eu defnyddio.

2.30 Mae'n rhaid i gynigion datblygu fynd i'r afael â mater hygyrchedd i bawb. Mae hyn yn cynnwys gwneud darpariaeth i ddiwallu anghenion pobl â nam ar eu synhwyrau, pobl â dementia a phroblemau gyda'r cof, pobl ag anabledau dysgu a phobl sy'n ei chael hi'n anodd symud o gwmpas, megis defnyddwyr cadair olwyn, pobl hŷn a phobl â phlant ifanc. Mae'n rhaid iddo hefyd gynnwys darparu mesurau sy'n helpu i leihau anghydraddoldeb o ran mynediad i wasanaethau hanfodol, addysg a chyflogaeth a brofir gan bobl nad oes ganddynt ddefnydd o gar.

Cynaliadwyedd Amgylcheddol

2.31 Mae dylunio da yn hyrwyddo cynaliadwyedd amgylcheddol. Dylai datblygiadau geisio cynyddu effeithlonrwydd ynni a'r defnydd effeithlon o adnoddau eraill, sicrhau cymaint o symud cynaliadwy â phosibl, lleihau'r defnydd o adnoddau anadnewyddadwy, annog datgarboneiddio ac atal creu gwastraff a llygredd. Bydd ymagwedd integredig a hyblyg at ddylunio, gan gynnwys penderfyniadau cynnar ynglŷn â lleoliad, dwysedd, cynllun, ffurf adeiledig, y dewis o ddeunyddiau a thriniaeth safle'n ffordd briodol o gyfrannu at ddatblygiadau gwydn.

2.32 Gall dylunio da helpu i sicrhau ansawdd amgylcheddol uchel. Mae ystyriaethau tirwedd a seilwaith gwyrdd yn rhan annatod o'r broses ddylunio, a gall integreiddio seilwaith gwyrdd a mynd i'r afael â risgiau amgylchedd wneud cyfraniad cadarnhaol at ddiogelu a gwella'r amgylchedd, er enghraifft, halogiad tir, bioamrywiaeth, diogelu'r hinsawdd, ansawdd aer a gwarchod adnoddau dŵr.

Cymeriad

2.33 Dylai nodweddion arbennig ardal fod yn rhan annatod o ddyluniad datblygiad. Mae cynllun, ffurf, maint ac ymddangosiad datblygiad arfaethedig a'i berthynas â'i gyffiniau yn ystyriaethau cynllunio pwysig. Dylid ceisio sicrhau sail resymegol glir i'r penderfyniadau dylunio a wneir yn seiliedig ar ddadansoddiad o gyd-destun a safle, gweledigaeth glir, gofynion perfformiad ac egwyddorion dylunio gydol y broses ddatblygu, a dylai'r pethau hyn gael eu mynegi, os yn briodol, mewn datganiad dylunio a mynediad (gweler isod).

2.34 Mewn ardaloedd a gydnabyddir am eu tirwedd, eu treflun neu eu cymeriad a'u gwerth diwylliannol hanesyddol, efallai y bydd yn briodol ceisio hyrwyddo neu atgyfnerthu hynodrwydd lleol. Yn yr ardaloedd hynny, bydd effaith datblygiad ar gymeriad presennol, maint a lleoliad datblygiad newydd, a'r defnydd o

ddeunyddiau adeiladu priodol (gan gynnwys, os yn bosibl, deunyddiau a gynhyrchir yn gynaliadwy o ffynonellau lleol) yn arbennig o bwysig.

Diogelwch Cymunedol

2.35 Mae awdurdodau lleol o dan rwymedigaeth gyfreithiol i ystyried yr angen i atal a lleihau trosedd ac anhrefn ym mhob penderfyniad a wnânt. Mae atal trosedd ac ofn troseddau yn ystyriaethau cymdeithasol y dylid rhoi sylw iddynt wrth baratoi cynlluniau datblygu a gwneud penderfyniadau cynllunio. Y nod fyddai creuamgylcheddau diogel nad ydynt yn tanseilio ansawdd y dyluniad.

Symudiad

2.36 Mae dylunio da yn ymwneud ag osgoi creu datblygiadau sy'n seiliedig ar geir yn unig. Mae'n cyfrannu at leihau'r angen i deithio a'r ddibyniaeth ar gar gan hyrwyddo cyfleoedd i bobl wneud dewisiadau teithio cynaliadwy ac iach ar gyfer eu teithiau bob dydd. Mae cyflawni'r amcanion hyn yn gofyn am ddewis safleoedd y gellir eu gwneud yn hygyrch yn hawdd drwy ddulliau cynaliadwy yn ogystal ag ymgorffori cysylltiadau priodol, diogel a chynaliadwy rhwng datblygiadau.

Arfarnu cyd-destun

2.37 Dylai dadansoddiad o gyd-destun a saflegael ei ddefnyddio i bennu priodoldeb cynnig datblygu o ran y ffordd mae'n ymateb i'w gyffiniau. Bydd y broses hon yn sicrhau bod datblygiad yn integreiddio'n dda yn yr amgylchedd adeiledig presennol. Bydd y broses ddadansoddi'n amlygu cyfyngiadau a chyfleoedd a gyflwynir gan y strwythur aneddiadau presennol a bydd angen ystyried defnyddiau, tirwedd, symudiad, seilwaith, deunyddiau ac adnoddau, seinwedd a ffurf adeiledig wrth lunio cynigion.

2.38 Dylai cynlluniau datblygu gynnwys polisiâu a chanllawiau sy'n hyrwyddo dylunio da yn yr amgylchedd adeiledig ac sy'n ddigon cadarn i wrthod cynigion datblygu o ansawdd gwael. Dylai awdurdodau cynllunio ystyried materion dylunio strategol (megis lleoliad, cyd-destun a chysylltedd y safle) wrth ddyrannu cynlluniau datblygu, a chyfeirio atynt yn y cynllun. Gellir defnyddio pob math o adnoddau (megis briffiau datblygu, fframweithiau dylunio a chanllawiau cynllunio atodol) i amlinellu gofynion dylunio cynaliadwy penodol lle bo hynny'n berthnasol i fater lleol penodol neu safleoedd penodol. Gall y rhain helpu i nodi a chydgyssylltu cyfleoedd i adfywio trefi ac ardaloedd trefol eraill ac arwain datblygiad yn gyffredinol.

2.39 Dylai awdurdodau cynllunio wrthod a cheisio gwella datblygiadau gwael neu weddol nad ydynt wedi'u dylunio'n dda, nad ydynt yn ystyried eu cyd-destun na'u lle neu nad ydynt yn bodloni gofynion dylunio da. Fodd bynnag, ni ddylent geisio gorfodi chwaeth neu arddull pensaernïol yn fypwyl a dylent osgoi atal cyfleoedd am atebion dylunio arloesol. Os bydd penderfynwr o'r farn na ddylid cymeradwyo cais cynllunio oherwydd pryderon dylunio, dylai sicrhau bod y rhesymau hyn yn cael eu nodi'n glir yn ei benderfyniad a'u cyfiawnhau gyda thystiolaeth ddigonol.

2.40 Mae Datganiad Dylunio a Mynediad yn cyfathrebu pa ddatblygiad a gynigir, yn dangos y broses ddylunio a ddefnyddiwyd ac yn esbonio sut mae amcanion dylunio da a chreu lle wedi'u hystyried o gychwyn y broses ddatblygu. Wrth baratoi datganiadau dylunio a mynediad, dylai ymgeiswyr ddefnyddio ymagwedd integredig a chynhwysol at ddylunio cynaliadwy sy'n gymesur i faint y cynnig datblygu dan sylw a'r math o gynnig ydyw. Dylent fod yn ddogfennau 'byw' sy'n ymdrin â phob agwedd berthnasol ar ddylunio gydol y broses ac oes y datblygiad, gan nodi'n glir yr egwyddorion a'r cysyniadau dylunio a fabwysiadwyd a chynnwys deunydd eglurhaol mewn diagramau, cynlluniau, gweddluniau ac adrannau lle bo hynny'n berthnasol.

2.41 Hyd yn oed os nad oes angen Datganiadau Dylunio a Mynediad, mae dal angen ystyried dylunio a chreu lle wrth asesu cynigion datblygu.

Hyrwyddo Lleoedd Iachach

2.42 Mae gan y system gynllunio gyfraniad i'w wneud at hyrwyddo ffyrdd iach o fyw. Gall y ffordd mae ein lleoedd yn gweithio a gweithredu gael effaith ar y dewisiadau mae pobl yn eu gwneud yn eu bywydau bob dydd, yn cynnwys eu dewisiadau teithio. Yn yr un modd, mae'n rhaid i'r system gynllunio ystyried effeithiau datblygiad newydd ar gymunedau presennol a bydd angen iddo ymateb yn briodol mewn achosion lle gallai datblygiad newydd gael effaith andwyol ar iechyd, amwynder a llesiant.

2.43 Mae cymunedau difreintiedig a dan anfantais yn dueddol o gael eu heffeithio'n anghymesur gan broblemau iechyd. Dylai awurdodau cynllunio gydnabod eu rôl yn y gwaith o atal salwch corfforol a meddyliol a achosir, neu a waethygir gan lygredd a ffyrdd anweithgar o fyw. Dylai'r system gynllunio gymryd mesurau rhagweithiol ac ataliol i leihau anghydraddoldebau iechyd drwy alluogi cyfleoedd ar gyfer gweithgareddau awyr agored a hamdden, atal problemau fel llygredd aer, hyrwyddo opsiynau teithio llesol a cheisio sicrhau gwelliannau amgylcheddol a ffisegol, yn enwedig yn yr amgylchedd adeiledig.

2.44 Dylai awurdodau cynllunio geisio datblygu a chynnal a chadw lleoedd sy'n meithrin ffyrdd iach ac actif o fyw ar draws pob grŵp oedran a phob grŵp economaidd-gymdeithasol. Gall y ffordd mae datblygiad yn cael ei osod a'i drefnu ddylanwadu ar ymddygiadau a phenderfyniadau pobl, gan gynnwys mewn perthynas â theithio llesol, chwarae a hamdden. Mae cynllunio'n gallu darparu amgylcheddau tawel, digynnwrf, ynghyd ag amgylcheddau ysgogol a synhwyraidd, a bydd lle llwyddiannus yn cynnwys y ddwy nodwedd hon.

2.45 Gall integreiddio seilwaith gwyrdd ar draws pob ardal ac ar safleoedd unigol fod yn ddull effeithiol o gysylltu aneddiadau, gweithleoedd a chyfleusterau cymunedol, a dylai manau gwyrdd hygyrch o safon uchel gael eu darparu'n agos at ddatblygiadau o bob math. Ym mhob datblygiad ac mewn manau cyhoeddus yn enwedig, dylai golau gael ei reoli mewn ffordd sensitif a dylai lefelau llygredd aer gael eu cadw mor isel ag sy'n rhesymol ymarferol. Bydd cydnawsedd

gwahanol ffyrdd o ddefnyddio tir yn ffactor allweddol wrth gynnal a chreu seinweddau priodol sy'n ffafriol i, ac yn adlewyrchu, gweithgareddau a phrofiadau cymdeithasol a diwylliannol penodol, yn enwedig yn ardaloedd canolog prysur trefi a dinasoedd.

2.46 Pan fydd strategaethau datblygu neu gynigion datblygu unigol yn debygol o arwain at effeithiau sylweddol ar iechyd pobl, dylid ystyried effeithiau amgylcheddol gyda gwybodaeth lawn am y canlyniadau ar gyfer iechyd. Gellir ei gwneud yn ofynnol i ddarparu gwybodaeth drwy fecanweithiau cyfredol amrywiol i asesu effeithiau posibl ar iechyd, fel arfarniad cynaliadwyedd o gynlluniau datblygu ac asesiadau o'r effaith amgylcheddol, a lle'n berthnasol dylid cynnwys effeithiau iechyd, perthnasol mewn asesiadau o'r fath. Yn gyffredinol, bydd y ffyrdd mwyaf effeithiol a chydweithredol o weithio'n gofyn am ddulliau integredig a rennir i gasglu tystiolaeth a chynnal asesiadau.

Y Gymraeg a Chreu Lleoedd

2.47 Mae'r Gymraeg yn rhan o ffabrig cymdeithasol a diwylliannol Cymru a bydd ei llesiant i'r dyfodol yn dibynnu ar bob math o ffactorau, yn enwedig addysg, newid demograffig, gweithgareddau cymunedol a sail economaidd gadarn i gynnal cymunedau a mannau cynaliadwy sy'n ffynnu. Dylai'r system cynllunio defnydd tir ystyried yr amodau sy'n hanfodol i'r Gymraeg a, thrwy wneud hynny, gyfrannu at ei llesiant a'r defnydd ohoni.

2.48 Rhaid i awdurdodau cynllunio ystyried effeithiau tebygol eu cynlluniau datblygu ar y defnydd o'r Gymraeg fel rhan o'r Arfarniad Cynaliadwyedd. Dylai awdurdodau cynllunio geisio sicrhau dosbarthiad a chyflwyniad eang i'r datblygiad sy'n ystyried gallu'r ardal neu'r gymuned i ganiatáu'r datblygiad heb gael effaith andwyol ar y defnydd o'r Gymraeg.

2.49 Dylai cynlluniau datblygu gynnwys datganiad ar sut mae awdurdodau cynllunio wedi ystyried anghenion a buddiannau'r Gymraeg wrth baratoi'r cynllun a sut mae unrhyw bolisiau yn ymwneud â'r Gymraeg yn rhyngweithio â pholisiau eraill.

2.50 Gall ystyriaethau yn ymwneud â'r defnydd o'r Gymraeg gael sylw gan benderfynwyr cyn belled â'u bod yn berthnasaol i geisiadau am ganiatâd cynllunio. Ni ddylai polisiau a phenderfyniadau gyflwyno unrhyw elfen o wahaniaethu rhwng unigolion yn seiliedig ar eu gallu ieithyddol, ac ni ddylent geisio rheoli deiliadaeth tai ar sail ieithyddol.

2.51 Os bydd angen, gellir cynnal asesiadau o'r effaith ar yr iaith mewn perthynas â datblygiadau mawr na ddyrannwyd mewn cynllun datblygu a gynigiwyd mewn ardaloedd o sensitifrwydd neu bwysigrwydd arbennig i'r iaith. Dylai unrhyw ardaloedd o'r fath fod wedi'u diffinio'n glir yn y cynllun datblygu.

CREU LLEOEDD STRATEGOL

2.52 Mae creu mannau cynaliadwy yn golygu mai un o'r ystyriaethau cyntaf yw lle y lleolir datblygiad. Bydd cynlluniau datblygu yn darparu'r cyd-destun ar gyfer hyn trwy nodi ardaloedd ar gyfer datblygiad newydd.

2.53 Bydd angen gwneud dewisiadau lleoliadol yng nghyd-destun dealltwriaeth o amodau economaidd ac amodau'r farchnad. Wrth ystyried dewisiadau lleoliadol a thir penodol ar gyfer datblygiad, dylid ystyried a oes angen ymyriadau penodol gan y sector cyhoeddus a/neu breifat, megis strategaethau adfywio neu gyllid, i helpu i gyflawni'r strategaeth a chynigion datblygu penodol.

2.54 Wrth nodi safleoedd sy'n addas ar gyfer pob math o ddatblygiad, dylid defnyddio trefn chwilio i nodi safleoedd tir llwyd neu safleoedd sy'n cael eu tanddefnyddio mewn aneddiadau presennol neu ar gyrion aneddiadau presennol. Nesaf, dylid nodi safleoedd maes glas mewn aneddiadau neu ar gyrion aneddiadau. Fodd bynnag, gall yr ardaloedd hyn fod yn sensitif i bwysau datblygu ac efallai y bydd lletemau glas neu leiniau glas yn adnoddau priodol yn y cyd-destun hwn i arwain datblygiad i'r lleoliad gorau. Gallant ddarparu mannau agored cyhoeddus gwerthfawr a chyflwyno manteision hamdden hefyd, a dylai hyn gael ei ystyried. Yn olaf, a dim ond pan fo pob dewis arall wedi'i ystyried yn llawn, os oes angen safleoedd maes glas, bydd angen ystyried gwerth y tir amaethyddol, gan warchod y tir gorau a mwyaf amlbwrpas lle bo hynny'n bosibl.

2.55 Ni ddylai proses y drefn chwilio gael ei chyfyngu gan ffiniau awdurdodau lleol a dylai adlewyrchu'r sefyllfa wirioneddol o ran marchnadoedd tai, ardaloedd teithio i'r gwaith a dalgylchoedd manwerthu. Bydd hyn yn sicrhau y gwneir y defnydd gorau o gyfleoedd datblygu safleoedd tir ac y collir cyn lleied â phosibl o safleoedd maes glas.

2.56 Mae mwy o wybodaeth am agweddau ar y drefn chwilio hon isod.

Strategaethau Anheddu

2.57 Mae'n rhaid i gynlluniau datblygu gynnwys strategaeth anheddu sy'n sefydlu patrwm o ddatblygiadau sy'n sicrhau cydbwysedd rhwng anghenion cymdeithasol, economaidd, diwylliannol ac amgylcheddol. Bydd y strategaeth aneddiadau yn cael ei llywio gan arfarniad cynaliadwyedd. Dylai gael ei datblygu a'i hintegreiddio fel rhan o strategaeth gyffredinol yn y cynllun datblygu. Anogir awdurdodau cynllunio a datblygwyr i weithio gyda'i gilydd i nodi tir yn y lleoliadau mwyaf priodol ar gyfer datblygiad y dylai fod modd ei gyflawni o fewn yr amserlenni a nodwyd.

2.58 Dylai strategaethau anheddu fod yn gyson ag Chanlyniadau Cenedlaethol Creu Lleoedd Cynaliadwy, gan gynnwys lleihau'r angen i deithio a chynyddu hygyrchedd trwy ddulliau heblaw'r car preifat. Dylid hyrwyddo cydbwysedd cyffredinol rhwng tai a chyfleoedd mewn ardaloedd gwledig a threfol fel ei gilydd er mwyn lleihau'r angen i gymudo o hirbell. Dylai awdurdodau cynllunio fabwysiadu polisïau i

leoli'r prif gyfleusterau sy'n ysgogi galw am deithio fel tai, cyflogaeth, manwerthu, cyfleusterau hamdden a chwaraeon, a chyfleusterau cymunedol, (sy'n cynnwys llyfrgelloedd, ysgolion, meddygfeydd ac ysbytai), mewn ardaloedd trefol presennol neu mewn mannau eraill sydd, neu a allai fod, o fewn cyrraedd hawdd ar droed neu ar feic, neu sydd â gwasanaeth trafndiaeth gyhoeddus da. Lle bynnag y bo modd, dylid lleoli datblygiadau ger canolfannau neu gyfnewidfeydd trafndiaeth gyhoeddus mawr os oes gan y seilwaith y capasiti i ymdopi â mwy o ddefnydd, ac mae hyn yn cyfateb i'r nod o gynnal iechyd, amwynder a llesiant pobl.

2.59 Dylai awdurdodau cynllunio ailasesu safleoedd datblygu sy'n hygyrch iawn drwy ddulliau heblaw ceir a'u neilltuo ar gyfer defnyddiau dwys o ran teithio fel swyddfeydd, mannau siopa, hamdden, ysbytai a thai sy'n ddigon dwys i lawn ddefnyddio potensial y safle o ran hygyrchedd. Yn achos safleoedd sy'n annhebygol o gael eu gwasanaethu'n dda gan gerdded, beicio a thrafnidiaeth gyhoeddus, dylid peidio â'u neilltuo ar gyfer eu datblygu.

2.60 Mewn ardaloedd gwledig, nid oes cymaint o gyfleoedd ag mewn ardaloedd trefol i ddefnyddio llai ar geir a mwy ar gerdded, beicio a thrafnidiaeth gyhoeddus. Mewn ardaloedd gwledig, dylid lleoli'r rhan fwyaf o ddatblygiadau newydd yn yr aneddiadau hynny sy'n gymharol hygyrch drwy ddulliau heblaw ceir, o'u cymharu â'r ardal wledig yn gyffredinol. Dylai awdurdodau lleol ddynodi canolfannau gwasanaeth lleol, neu glystyrau o aneddiadau llai lle gellir dangos cysylltiad ymarferol cynaliadwy, a'u nodi fel y lleoliadau a ffefrir ar gyfer y rhan fwyaf o ddatblygiadau newydd, gan gynnwys tai a chyflogaeth. Dylai cynlluniau cyflenwi gwasanaethau y darparwyr gwasanaethau lleol gefnogi'r dull hwn o weithredu.

Aneddiadau Newydd

2.61 Oherwydd eu natur strategol dim ond fel rhan o CDLI ar y cyd, CDS neu'r FfDC dylid cynnig aneddiadau newydd neu estyniadau trefol mawr o 1,000 neu fwy o aneddiadau, a fydd yn effeithio ar fwy nag un awdurdod lleol.

2.62 Ni ddylid cynnig aneddiadau newydd oni bai bod datblygiad o'r fath yn cynnig manteision amgylcheddol, cymdeithasol, diwylliannol ac economaidd sylweddol o gymharu ag ehangu neu adfywio aneddiadau presennol a lle byddai'r gwaith o ddarparu nifer fawr o gartrefi yn cael ei gefnogi gan yr holl gyfleusterau, swyddi a gwasanaethau sydd eu hangen ar bobl i greu Man Cynaliadwy. Mae angen iddynt fod yn hunangynhwysol ac nid yn drefi noswyllo sy'n ymestyn tu hwnt i ardaloedd trefol mwy.

Ailddefnyddio Tir a Ddatblygwyd o'r Blaen

2.63 Yn gyffredinol, dylid ystyried bod tir a ddatblygwyd o'r blaen (gweler bocs isod) mewn aneddiadau yn addas ar gyfer datblygiad gan y bydd ailddefnyddio'r tir hwnnw'n hyrwyddo egwyddorion cynaliadwyedd.

2.64 Dylai awdurdodau cynllunio weithio gyda thirfeddianwyr i sicrhau bod safleoedd addas yn cael eu cyflwyno ar gyfer datblygiad ac i sicrhau ymagwedd gydlynol at eu datblygiad. Er mwyn cymell ailddefnyddio tir a ddatblygwyd o'r blaen, rhaid i awdurdodau cynllunio ystyried a nodi'r ymyriadau penodol gan y sector cyhoeddus a/neu breifat y bydd eu hangen i helpu i gyflawni hyn. Un ymateb rhagarweiniol fydd codi ymwybyddiaeth o risgiau a mynd i'r afael â strategaethau dadrisgio effeithiol. Gall hyn lywio a helpu i hwyluso asesiad risg ac adferiad digonol i ddiogelu datblygiadau newydd rhag y risgiau iechyd ac amgylcheddol yn sgil defnyddiau blaenorol y tir, megis halogiad, hen weithfeydd mwyn neu hen safleoedd tirlenwi.

2.65 Anogir awdurdodau i ddefnyddio ymagwedd ddadrisgio i ddatgloi potensial datblygu safleoedd. Mewn rhai achosion, efallai y bydd angen i'r awdurdod brynu tir er mwyn hwyluso ailddatblygiad. Os yn bosibl, dylid gwneud hyn trwy gytundeb a drafodwyd, ond efallai y bydd angen defnyddio pwerau prynu gorfodol.

2.66 Cydnabyddir nad yw'r holl dir sydd wedi ei ddatblygu o'r blaen yn addas i'w ddatblygu. Gall hyn, er enghraifft, fod oherwydd ei leoliad, presenoldeb rhywogaethau a warchodir neu gynefinoedd gwerthfawr neu dreftadaeth ddiwydiannol neu oherwydd ei fod yn halogedig. Ar gyfer safleoedd fel y rhain, efallai y byddai'n briodol adfer y tir ar gyfer cadwraeth natur neu werth amwynder neu i leihau'r perygl i iechyd pobl.

Diffiniad o Dir a Ddatblygwyd o'r Blaen

Ystyr tir a ddatblygwyd o'r blaen yw tir lle mae neu lle roedd strwythur parhaol (ac eithrio adeiladau amaethyddol neu goedwigaeth) a seilwaith wyneb sefydlog cysylltiedig. Mae cwrtil (gweler nodyn 1 isod) y datblygiad wedi'i gynnwys, ynghyd ag adeiladau amddiffyn a thir a ddefnyddiwyd i gloddio am fwynau a gwaredu gwastraff (gweler nodyn 2 isod) lle nad oes darpariaeth ar gyfer adfer wedi'i gwneud trwy weithdrefnau rheoli datblygu.

Mae'r canlynol wedi'u hepgor o'r diffiniad:

- tir ac adeiladau sy'n cael eu defnyddio at ddibenion amaethyddol neu goedwigaeth ar hyn o bryd;
- tir mewn ardaloedd adeiledig nad yw wedi'i ddatblygu o'r blaen, er enghraifft, parciau, meysydd hamdden a rhandiroedd, er y gall yr ardaloedd hyn gynnwys nodweddion trefol megis llwybrau, pafiliynau ac adeiladau eraill;
- tir lle mae olion unrhyw strwythur neu weithgarwch wedi dod yn rhan o'r dirwedd dros amser fel y gellir ystyried yn rhesymol ei fod yn rhan o'r amgylchedd naturiol;
- tir a ddatblygwyd o'r blaen lle gallai gwerth cadwraeth natur orbwyso gwerth ailddefnyddio'r safle; a
- tir a ddatblygwyd o'r blaen sydd wedi'i roi at ddefnydd amwynder.

Nodiadau:

1. wrtil y safle yn cael ei ddiffinio fel tir a ddatblygwyd o'r blaen hefyd. Fodd bynnag, nid yw hyn yn golygu y dylai holl ardal y cwrtill gael ei hailddatblygu. Er enghraifft, os bydd olion adeilad ond yn cwmpasu cyfran o safle, a bod gweddill y safle'n dir agored (megis ysbyty), fel arfer ni ddylai'r safle i gyd gael ei ddatblygu i ffin y cwrtill. Dylai'r awdurdod cynllunio wneud dyfarniad ynghylch cynllun y safle yn y cyd-destun hwn, gan gofio ystyriaethau cynllunio eraill megis polisiâu i warchod mannau agored, caeau chwarae neu ddatblygiad yng nghefn gwlad. Dylent ystyried ffactorau megis sut mae'r safle'n ymwneud â'r byd o'i gwmpas a gofynion ar gyfer mannau agored, lleiniau clustogi ac ardaloedd wedi'i tirlunio.
2. Mae hyn yn ymwneud â mwynau a safleoedd gwastraff na fyddent yn cael eu hadfer ar ôl eu defnyddio fel arall gan nad oedd y caniatâd cynllunio a oedd yn eu caniatáu yn cynnwys amod adfer. Bydd pob safle arall o'r fath yn cael ei adfer i statws safle maes glas yn sgil amod cynllunio.

Rheoli Ffurf Aneddiadau – Lleiniau Glas a Lletemau Glas

2.67 Mewn trefi a dinasoedd, efallai y bydd angen gwarchod tir agored. Gall Lleiniau Glas a dynodiadau lleol, megis lletemau glas, gael eu defnyddio i ddiogelu tir agored rhag datblygiad. Rhaid bod sylfaen gadarn i gynigion ar gyfer Lleiniau Glas a lletemau glas ar asesiad ffurfiol o'u cyfraniad at ffurf trefol a lleoliad datblygiadau newydd, a gallant fod ar ffurf amrywiaeth o ffurfiau. Y gwahaniaeth allweddol rhyngddynt yw y dylai tir mewn Llain Las gael ei ddiogelu am gyfnod hwy na chyfnod y cynllun datblygu presennol perthnasol, tra dylid adolygu polisiâu lletemau glas fel rhan o'r broses o adolygu'r cynllun datblygu.

2.68 Prif nod **Lleiniau Glas** yw atal blerdwf trefol trwy gadw tir yn agored yn barhaol; nodweddion allweddol Lleiniau Glas yw eu natur agored a pharhaol.

2.69 Oherwydd eu natur strategol, bydd gan Lleiniau Glas arwyddocâd y tu hwnt i un awdurdod lleol a dylent ond cael eu cynnig fel rhan o CDS neu CDLI ar y cyd.

2.70 Diben Lleiniau Glas yw:

- atal trefi mawr a dinasoedd rhag cyfuno ag aneddiadau eraill;
- rheoli'r ffurf trefol drwy gadw rheolaeth ar ehangiad ardaloedd trefol;
- helpu i ddiogelu cefn gwlad rhag ymlediad aneddiadau trefol;
- diogelu pryd a gwedd ardal drefol; a
- helpu i adfywio trefi drwy roi anogaeth i aildefnyddio tir diffaith a thir trefol arall.

2.71 Mae lletemau glas yn ddynodiadau lleol o fannau agored o gwmpas a rhwng rhannau o aneddiadau sy'n diogelu'r gwahaniaeth rhwng cefn gwlad ac ardaloedd adeiledig ac atal mannau cyfagos rhag uno. Fel dynodiadau lleol, dylai lletemau glas gael eu cynnig fel rhan o CDLI.

2.72 Mae'r polisiâu cyffredinol sy'n rheoli datblygu yng nghefn gwlad yn berthnasol mewn Llain Las a lletem las ond, yn ogystal â hynny, ceir rhagdybiaeth gyffredinol yn erbyn datblygiadau sy'n amhriodol yng nghyd-destun dibenion y dynodiad. Mae Lleiniau Glas a lletemau glas yn gallu cael effeithiau buddiol eraill, gan gynnwys darparu mynediad i gefn gwlad a chyfleoedd chwaraeon a hamdden. Fodd bynnag,

nid yw i ba raddau y mae'r defnydd o'r tir yn cyflawni'r amcanion hyn yn ffactor perthnasol wrth bennu a ddylai tir gael ei gynnwys mewn Llain Las neu letem las.

2.73 Dylid dewis ffiniau Lleiniau Glas a lletemau glas yn ofalus, drwy ddefnyddio nodweddion a ffiniau ffisegol, er mwyn cynnwys dim mwy na'r tir hwnnw y mae angen ei gadw'n agored yn y tymor hwy. Ni ddylai ffiniau Lleiniau Glas gael eu newid oni bai bod amgylchiadau eithriadol a chan ystyried eu natur barhaol hirdymor fwriedig. Dylai ffurf ofodol Lleiniau Glas fod yn briodol i'r lleoliad ac ni fydd angen ei hymestyn o reidrwydd mewn cylch parhaus o gwmpas ardal drefol.

2.74 Er mwyn cadw natur agored yr ardal, rhaid i ddatblygiadau mewn Llain Las a lletem las gael eu rheoli'n llym. Wrth gynnwys polisïau Lleiniau Glas a lletemau glas yn eu cynlluniau, rhaid i awdurdodau ddangos pam na fyddai polisïau rheoli cynllunio a datblygu arferol yn darparu'r diogelwch angenrheidiol.

2.75 Wrth ystyried dynodiadau Llain Las, dylid sicrhau bod digon o dir datblygu mewn lleoliad addas mewn perthynas â'r ffiniau trefol presennol ar gael, gan gofio'r angen am dir datblygu yn y tymor hwy, effeithiau pwysau datblygu mewn ardaloedd y tu hwnt i'r Llain Las a'r angen i leihau'r galw i deithio. Efallai y bydd angen diogelu tir, a rhaid i ffiniau Lleiniau Glas arfaethedig fod wedi'u diffinio'n ofalus i gyflawni hyn.

2.76 Wrth ystyried ceisiadau am ganiatâd cynllunio mewn Lleiniau Glas neu letemau glas, bydd rhagdybiaeth yn erbyn datblygiad amhriodol yn berthnasol. Dylid rhoi pwys mawr ar unrhyw effaith niweidiol y byddai datblygiad yn ei chael ar ddibenion dynodiad Llain Las neu letem las. Dylid llunio polisïau i amlinellu'r amgylchiadau pan fyddai datblygiad yn cael ei ganiatáu yn yr ardaloedd hyn lle bydd natur agored y Llain Las neu'r letem las yn cael ei chynnal.

2.77 Ni ddylid rhoi caniatâd cynllunio i ddatblygiad amhriodol ac eithrio o dan amgylchiadau eithriadol lle mae'n amlwg bod ystyriaethau eraill yn bwysicach na'r difrod y byddai datblygiad o'r fath yn ei wneud i'r Llain Las neu'r lletem las. Dylai polisïau Lleiniau Glas a lletemau glas mewn cynlluniau datblygu sicrhau na fydd unrhyw geisiadau am ddatblygiad amhriodol yn cyd-fynd â'r cynllun. Byddai'r achosion eithriadol hyn felly'n cael eu trin fel gwyriadau o'r cynllun.

2.78 Mae adeiladu adeiladau newydd mewn Llain Las neu mewn lletem las a a ddynodwyd yn lleol yn ddatblygiad amhriodol oni bai ei fod at y dibenion canlynol:

- anghenion menter gwledig y gellir eu cyfiawnhau;
- cyfleusterau hanfodol ar gyfer chwaraeon a hamdden awyr agored, mynwentydd, a defnydd arall o dir sy'n cynnal natur agored y Llain Las neu'r lletem las ac nad yw'n gwrthdaro â'r diben o gynnwys tir ynddo;
- ehangu neu addasu cyfyngedig ar anheddau cyfredol neu ddisodli cyfyngedig;
- mewnlenni cyfyngedig (yn yr aneddiadau hynny a safleoedd datblygu eraill a nodwyd ar gyfer mewnlenni cyfyngedig yn y cynllun datblygu) a thai fforddiadwy ar gyfer anghenion lleol o dan bolisïau'r cynllun datblygu; neu
- arallgyfeirio ar raddfa fach ar safleoedd fferm pan gynhelir hyn fel rhan o fusnes y fferm.

2.79 Nid yw aildefnyddio adeiladau mewn Llain Las neu lletem las yn ddatblygiad amhriodol cyn belled bod:

- yr adeilad gwreiddiol yn sylweddol, yn barhaol ac yn gallu cael ei newid heb ailadeiladu mawr;
- na fydd y defnydd newydd yn cael mwy o effaith ar natur agored y Llain Las neu'r lletem las a dibenion cynnwys tir ynddi. Bydd angen rheolaeth gadarn dros y gwaith ehangu, addasu neu unrhyw ddefnydd cysylltiedig o dir ar gyfer adeiladau a aildefnyddir; ac
- yr adeilad yn cyd-fynd â'r hyn sydd o'i amgylch.

2.80 Byddai mathau eraill o ddatblygiad yn ddatblygiad amhriodol oni bai ei fod yn cynnal natur agored y Llain Las neu'r lletem las ac nad yw'n gwrthdaro â'r dibenion o gynnwys tir ynddi.

CREU LLEOEDD MEWN ARDALOEDD GWLEDIG

2.81 Mae cefn gwlad yn adnodd deinamig, amlbwrpas. Yn unol â chanlyniadau cynaliadwyedd a chreu lleoedd, mae'n rhaid ei warchod a, lle bo'n bosibl, ei wella er mwyn ei werth ecolegol, daearegol, ffisiograffegol, hanesyddol, archaeolegol, diwylliannol ac amaethyddol ac ar gyfer ei dirwedd ac adnoddau naturiol, gan gydbwysu'r angen i warchod y nodweddion hyn yn erbyn anghenion economaidd, cymdeithasol a hamdden cymunedau lleol ac ymwelwyr. Yn ganolog i hyn mae sicrhau bod cefn gwlad yn gallu gwrthsefyll effeithiau newid yn yr hinsawdd ac yn cyfrannu at leihau achosion newid yn yr hinsawdd drwy warchod dalfeydd carbon ac fel ffynhonnell ynni cynaliadwy.

2.82 Dylid lleoli datblygiadau yng nghefn gwlad o fewn a gerllaw'r aneddiadau â'r adnoddau gorau ar eu cyfer o ran seilwaith, mynediad a chynefin a gwarchod y dirwedd. Gall mewnlenni neu estyniadau bach i aneddiadau cyfredol fod yn dderbyniol, yn enwedig os yw'n diwallu angen lleol am dai fforddiadwy neu y gellir dangos y bydd y cynnig yn cynyddu gweithgarwch economaidd yn yr ardal. Fodd bynnag, mae'n rhaid parhau i reoli gwaith adeiladu newydd yn gaeth mewn cefn gwlad agored nad yw ger o aneddiadau cyfredol neu ardaloedd a ddyrannwyd ar gyfer datblygu mewn cynlluniau datblygu. Dylai pobl datblygiad newydd barchu cymeriad yr ardal oddi amgylch a bod o faint a chynllun priodol.

2.83 Mae'r cyfleoedd ar gyfer lleihau'r defnydd o geir a chynyddu'r defnydd o gerdded, seiclo a thrafnidiaeth gyhoeddus yn fwy cyfyngedig yn y rhan fwyaf o ardaloedd gwledig o'u cymharu ag ardaloedd trefol. Mewn ardaloedd gwledig dylid lleoli'r mwyafrif o ddatblygiadau newydd yn yr aneddiadau y gellir eu cyrraedd yn gymharol dda drwy ddulliau di-gar o'u cymharu â'r ardal wledig yn gyffredinol. Dylai datblygiad yn yr ardaloedd hyn barhau i fabwysiadu'r canlyniadau creu lleoedd a chynnig cysylltiadau teithio llesol da i ganol aneddiadau i leihau'r angen i deithio mewn car ar gyfer teithiau lleol.

2.84 Dylai awdurdodau lleol ddynodi canolfannau gwasanaethau lleol, neu glystyrau o aneddiadau llai lle gellir dangos cysylltiad swyddogaethol cynaliadwy a'u nodi fel y lleoliadau a ffafrir ar gyfer y rhan fwyaf o ddatblygiadau newydd yn

cynnwys darpariaeth tai a chyflogaeth. Dylai'r dull hwn gael ei ategu gan gynlluniau darparu gwasanaethau darparwyr gwasanaethau lleol.

Y Tir Amaethyddol Gorau a Mwyaf Amlbwrpas

2.85 Yn achos tir amaethyddol, tir o radd 1, 2 a 3a yn Nosbarthiad Tir Amaethyddol (ALC) Adran yr Amgylchedd, Bwyd a Materion Gwledig (DEFRA) yw'r tir amaethyddol gorau a mwyaf amlbwrpas, a dylid ei warchod fel adnodd y mae terfyn iddo ar gyfer y dyfodol.

2.86 Ym mholisiâu'r cynllun datblygu a'r penderfyniadau rheoli datblygu, dylid rhoi cryn bwys ar ddiogelu tir o'r fath rhag ei ddatblygu, oherwydd ei bwysigrwydd arbennig. Ni ddylid datblygu tir o raddau 1, 2 a 3a, onid oes angen sy'n drech na dim arall am y datblygiad, ac os nad oes tir a ddefnyddiwyd o'r blaen neu dir o raddau amaethyddol is ar gael, neu os oes gan y tir o radd amaethyddol is werth amgylcheddol a gydnabyddir drwy ddynodiad tirwedd, bywyd gwyllt, hanesyddol neu archeolegol, a bod hynny'n drech na'r ystyriaethau amaethyddol. Os oes angen datblygu tir o raddau 1, 2 neu 3a, a bod dewis rhwng safleoedd o wahanol raddau, dylid cyfeirio'r datblygiad at y tir o'r radd isaf.

3.5 Lleoedd Actif a Chymdeithasol yw'r rhai sy'n hyrwyddo ein llesiant economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol drwy ddarparu cymunedau cydlynol gyda chysylltiadau da i bob sector o gymdeithas. Mae lleoedd actif a chymdeithasol yn cyfrannu at saith nod Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol yn y ffyrdd canlynol.

3.6 Gellir hyrwyddo **Cymru lewyrchus** drwy ddatblygu seilwaith modern a chysylltiedig i alluogi aelodau cymdeithas i gael ansawdd bywyd da drwy fyw mewn cymunedau cryf a diogel, gyda mynediad i swyddi da. Bydd gan leoliad a chynllun datblygiadau newydd, yn enwedig tai, rôl sylweddol o ran dylanwadu ar sut a ble mae pobl yn byw. Er enghraifft, mae cael cartrefi fforddiadwy o ansawdd da yn cael ei ystyried yn sylfaen i fyw'n dda sy'n dod ag ystod eang o fanteision i iechyd, dysgu a ffyniant.

3.7 Mae **Cymru gydnerth** yn cael ei chefnogi drwy ddiogelu cymunedau ac amgylcheddau naturiol presennol gan hyrwyddo seilwaith a chyfleusterau gyda chysylltiadau da yn agosach at ble mae pobl yn byw. Mae tai da, mynediad i wasanaethau, mannau gwyrdd a chyfleusterau cymunedol i gyd yn cyfrannu at greu'r amodau cywir ar gyfer iechyd a llesiant gwell.

3.8 Gellir cyflawni **Cymru iachach** drwy wella mynediad i wasanaethau, cyfleoedd diwylliannol a chyfleusterau hamdden i gynorthwyo pobl i fabwysiadu ffyrdd iach o fyw. Gellir cyflawni hyn ymhellach drwy leihau allyriadau a llygredd aer drwy leihau'r angen i deithio a sicrhau cymaint o ddarpariaeth o ddulliau teithio cynaliadwy â phosibl. Gyda'i gilydd, bydd y dulliau hyn yn cyfrannu at greu'r amodau cywir ar gyfer iechyd a llesiant gwell a mwy o weithgarwch corfforol.

3.9 Gellir cyflawni **Cymru sy'n fwy cyfartal** drwy gydnabod cryfderau cymunedau presennol a sicrhau datblygiadau cymdeithasol gynhwysol fel eu bod yn llefydd mwy dymunol i fyw a gweithio ynddynt i holl aelodau cymdeithas.

3.10 Er mwyn meithrin **cymunedau cydlynus** bydd angen lleoli datblygiadau o fewn y patrwm aneddiadau presennol, gan adeiladu ar gyfleusterau lleol sy'n dod â phobl at ei gilydd, gyda phwyslais ar hyrwyddo datblygiad defnydd cymysg hygyrch, sy'n cynnwys cyfuniadau priodol o gyfleoedd tai, cyflogaeth, manwerthu, cymunedol, diwylliannol a hamdden.

3.11 Mae **Cymru sy'n gyfrifol ar lefel fyd-eang** yn cael ei hyrwyddo drwy leoli a chynllunio datblygiadau sy'n lleihau hyd teithiau bob dydd ac yn cefnogi dulliau teithio cynaliadwy a fydd yn eu tro yn lleihau ein hól-troed carbon. Er enghraifft, mae lleoli datblygiadau tai newydd o fewn aneddiadau presennol yn galluogi pobl i fanteisio ar deithiau byrrach i weithleoedd, ardaloedd manwerthu a gwasanaethau cymunedol eraill drwy gerdded, beicio neu drafnidiaeth gyhoeddus.

3.12 Dylai cynigion datblygu ystyried y **tymor hir** a sut y gallant fod yn hyblyg i addasu i faterion ac anghenion y dyfodol.

3.13 Dylai datblygiadau newydd **atal** problemau rhag digwydd neu waethygu fel prinder tai fforddiadwy, dibyniaeth ar geir preifat a chynhyrchu allyriadau carbon.

3.14 Dylid **integreiddio** datblygiadau i sicrhau bod materion yn cael eu hystyried yn gyfannol a bod manteision lluosog yn cael eu nodi, fel seilwaith gwyrdd a mannau hamdden wedi'u cynllunio'n dda.

3.15 Gellir **cydweithio** wrth gynllunio'n strategol ar gyfer ein cymunedau yn enwedig tai, cyflogaeth a seilwaith a all fod yn faterion 'mwy na lleol'.

3.16 Wrth gynllunio ein cymunedau mae angen datblygu polisïau a chynigion drwy **gynnwys** asiantaethau a chymunedau eraill er mwyn sicrhau bod materion ac anghenion lleol yn cael eu cydnabod er mwyn iddynt gael eu derbyn yn fwy eang.

Tueddiadau a Materion Actif a Chymdeithasol

3.17 Bydd angen mynd i'r afael â'r tueddiadau a'r materion sy'n berthnasol i thema Actif a Chymdeithasol, yn unigol ac mewn ffordd integredig drwy fabwysiadu'r canlyniadau creu lle. Bydd rhai tueddiadau'n fuddiol a dylid eu hwyluso drwy'r system gynllunio. Mae'n rhaid herio tueddiadau neu gylchoedd negyddol a chwilio am ymddygiad a chanlyniadau mwy cynaliadwy yn eu lle. Mae'n rhaid meithrin newid yn y ffordd mae pawb sy'n rhan o'r broses gynllunio yn ymateb, ar lefel strategol ac wrth lunio a chynllunio cynigion unigol. Mae'r prif dueddiadau a materion yn cynnwys:

- Sicrhau bod digon o dir cyflogaeth ar gael i ddiwallu'r angen am dai sy'n tyfu gan fod nifer y cartrefi'n cynyddu'n gynt na nifer yr eiddo sydd ar gael;
- Hwyluso amrywiaeth a dewis o dai i ymateb i'r newid mewn angen am dai, fel y cynnydd sylweddol mewn cartrefi pobl sengl y disgwylir iddo godi dros y 20 mlynedd nesaf;
- Helpu i ddarparu cymunedau cydlynol a fydd yn diwallu anghenion ac sy'n hygyrch i holl aelodau cymdeithas, yn cynnwys pobl hŷn o ystyried y cynnydd mewn disgwyliad oes;
- Mynd i'r afael ag anghydraddoldeb rhwng cymunedau a darparu mwy o wasanaethau'n agosach i gartref, gan gydnabod pwysigrwydd cymunedau cynhwysol a'r amgylchedd ehangach ar gyfer iechyd a llesiant da;
- Gwella mynediad i wasanaethau, cyfleoedd diwylliannol a chyfleusterau hamdden i gynorthwyo pobl i fabwysiadu ffyrdd iach o fyw, sydd â chysylltiad uniongyrchol â gwelliant yn eu hiechyd a llesiant;
- Hyrwyddo a hwyluso dulliau teithio actif a chyfleoedd trafndiaeth gyhoeddus i newid tueddiadau cyfredol sy'n awgrymu bod cerbydau preifat yn mynd i barhau i fod yn brif ddull trafndiaeth yng Nghymru yn y tymor byr i'r tymor canolig, er gwaethaf y twf yn y defnydd o'r reilffyrdd;
- Sicrhau bod ein seilwaith trafndiaeth yn gallu addasu i ddatblygiadau mewn arloesedd y dyfodol fel dyfodiad disgwylidig cerbydau di-yrwr yn y 10-15 mlynedd nesaf; a
- Sicrhau bod canolfannau manwerthu a masnachol yn gallu addasu i dueddiadau manwerthu'r dyfodol, fel y cynnydd parhaus mewn siopa ar y we, fel y gallant ddiwallu anghenion eu cymunedau lleol.

Cysylltiadau Actif a Chymdeithasol

3.18 Gall pynciau polisi'r thema Lleuedd Actif a Chymdeithasol gydweithio i greu cymunedau cynaliadwy a chydlynus drwy bolisiâu cynlluniau datblygu, gan gynnwys dyraniadau penodol, a phenderfyniadau rheoli datblygu. Bydd polisiâu'n gwneud y canlynol yn benodol:

- Galluogi mynediad cynaliadwy i dai, cyflogaeth, siopa, addysg, iechyd, cymuned, cyfleusterau hamdden a chwaraeon a seilwaith gwyrdd, gan fanteisio ar gyfleoedd ar gyfer datblygu cymunedol a lles cymdeithasol;
- Sicrhau bod gan bob cymuned amrywiaeth ddigonol o gartrefi fforddiadwy effeithlon o ran ynni sydd wedi'u lleoli a'u cynllunio'n dda er mwyn diwallu anghenion y gymuned;
- Datblygu seilwaith trafndiaeth cynaliadwy i sicrhau bod Cymru'n parhau i symud a chysylltu pobl â swyddi, tai a hamdden. Dylai lleoliadau a ddewisir ar gyfer datblygiadau newydd a'u cynllun helpu i leihau hyd teithiau ar gyfer teithiau bob dydd a chefnogi dulliau teithio cynaliadwy, gan arwain at ansawdd aer gwell;
- Gwireddu potensial seilwaith trafndiaeth cynaliadwy newydd i greu canolfannau gweithgarwch newydd neu wedi'u hadnewyddu er mwyn cefnogi cymunedau cynaliadwy sy'n manteisio ar eu lleoliad a'r cyfleoedd sy'n deillio ohono;
- Manteisio ar ein canolfannau manwerthu a masnachol presennol fel canolfannau gweithgarwch cymdeithasol ac economaidd ac fel canolbwynt amrywiaeth eang o wasanaethau eraill sy'n cefnogi anghenion cymunedau lleol a'u dalgylchoedd ehangach; a
- Hyrwyddo a gwarchod diwylliant a'r iaith Gymraeg a hybu a gwella llesiant cymdeithasol ac iechyd trwy gynnig cyfleoedd ar gyfer rhyngweithio cymdeithasol, profiadau diwylliannol a gweithgarwch corfforol

TAI

3.19 Mae'n rhaid i awdurdodau cynllunio ddeall holl agweddau eu system dai, a fydd yn cynnwys gofyniad, cyflenwi a darparu tai. O ganlyniad, bydd modd i awdurdodau cynllunio ddatblygu polisiâu tai'r farchnad agored a thai fforddiadwy ar sail tystiolaeth yn eu cynlluniau datblygu a gwneud penderfyniadau rheoli datblygu ar sail tystiolaeth sy'n canolbwyntio ar greu a gwella Lleuedd Cynaliadwy. Dylai datblygiadau tai newydd mewn ardaloedd trefol a gwledig gynnwys cymysgedd a chydbwysedd o fathau, deiliadaeth, a meintiau tai'r farchnad agored a thai fforddiadwy i ddiwallu'r amrywiaeth o anghenion tai dynodedig a chyfrannu at ddatblygu cymunedau cynaliadwy a chydlynus.

3.20 O safbwynt tai, mae'n rhaid i'r system gynllunio:

- Nodi cyflenwad o dir i helpu i fodloni'r gofyniad tai a diwallu anghenion gwahanol cymunedau ledled pob deiliadaeth;
- Sicrhau bod modd darparu amrywiaeth o dai'r farchnad agored a thai fforddiadwy sydd wedi'u dylunio'n dda, yn

effeithlon o ran ynni ac o ansawdd da a fydd yn helpu i greu lleoedd cynaliadwy; a

- Canolbwyntio ar fodloni'r gofyniad a'r cyflenwad tai dynodedig.

Gofyniad Tai

3.21 Mae'n rhaid i awdurdodau cynllunio ddeall eu marchnad dai leol a'r ffactorau sy'n dylanwadu ar ofynion tai yn eu hardal dros gyfnod y cynllun. Dylid mabwysiadu dull cydweithredol, gan gynnwys cynrychiolwyr tai a chynllunio'r sectorau cyhoeddus a phreifat a chymunedau, wrth baratoi a chydlynu cynlluniau datblygu a strategaethau tai lleol.

3.22 Os yw ardaloedd marchnadoedd tai yn croesi ffiniau awdurdodau lleol, mae'n rhaid i awdurdodau ystyried goblygiadau posibl gydag awdurdodau cyfagos a chydweithio wrth lunio eu gofynion tai a nodi safleoedd ar gyfer tai. Mae monitro'r materion hyn yn effeithiol yn hanfodol er mwyn sicrhau bod cyflenwad digonol a chyson o dir dichonadwy ar gyfer tai ar gael i fodloni'r gofyniad dynodedig gydol cyfnod y cynllun. Mae'n rhaid sicrhau bod y gofyniad tai sydd wedi'i nodi gan yr awdurdod cynllunio yn ymarferol a bod modd ei fodloni, gan gynnwys asesu materion hyfywedd yn fanwl o'r dechrau. Mae'n rhaid i awdurdodau cynllunio ystyried a oes angen ymyraethau penodol gan y sector cyhoeddus a/neu'r sector preifat, fel strategaethau adfywio neu gyllid, er mwyn helpu i fodloni'r gofyniad tai.

3.23 Mae'n rhaid i awdurdodau cynllunio nodi'r gofyniad tai yn glir yn eu cynllun datblygu, sy'n bolisi seiliedig ar dystiolaeth yn ymwneud â nifer tai'r farchnad agored a thai fforddiadwy y bydd eu hangen yn yr ardal dros gyfnod y cynllun ym marn yr awdurdod cynllunio. Dylai awdurdodau cynllunio fynd ati i gynllunio ar gyfer cymysgedd o fathau o dai'r farchnad agored a thai fforddiadwy i fodloni'r gofyniad, gan ystyried anghenion gwahanol eu cymunedau yn benodol, a ddylai gynnwys gofynion tai pobl hŷn a phobl ag anableddau.

3.24 Bydd yr Amcanestyniadau Aelwydydd Iefel awdurdod lleol diweddaraf i Gymru gan Lywodraeth Cymru, ochr yn ochr â'r Asesiad o'r Farchnad Dai Leol (AFDLI) diweddaraf, a'r cynllun Llesiant yn rhan o'r sylfaen dystiolaeth ar gyfer y cynllun. Dylid ystyried y rhain ynghyd â materion allweddol eraill fel beth mae'r cynllun yn ceisio ei gyflawni, cysylltiadau rhwng tai a swyddi, yr angen am dai fforddiadwy, ystyriaethau'r Gymraeg, ac ymarferoldeb y cynllun. Mae ystyried y ffactorau economaidd, cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol ehangach yn rhan hanfodol o nodi'r gofyniad tai i greu lleoedd cynaliadwy a chymunedau cydlynus.

3.25 Mae amcanestyniadau aelwydydd yn amcangyfrif nifer yr aelwydydd yn y dyfodol ac maent yn seiliedig ar amcanestyniadau poblogaeth a rhagdybiaethau yn ymwneud ag aelodau a nodweddion aelwydydd. Bydd elfennau penodol o'r amcanestyniadau, fel genedigaethau a marwolaethau, yn aros yn gymharol gyson gydol cyfnod y cynllun. Fodd bynnag, mae elfennau eraill, fel cyfraddau natur yr aelwyd a mudo, yn gallu dylanwadu ar ganlyniadau yn sylweddol. Mae angen i awdurdodau cynllunio asesu a yw elfennau gwahanol yr amcanestyniadau yn briodol i'w hardal, ac os nad ydynt, dylent wneud gwaith modelu, ar sail tystiolaeth gadarn, i nodi dewisiadau amgen.

3.26 Dylai'r awdurdodau cynllunio a thai perthnasol weithio mewn partneriaeth â rhanddeiliaid lleol, gan gynnwys adeiladwyr tai preifat, i lunio AFDLI. Mae'r Asesiadau hyn yn galluogi awdurdodau i ddatblygu dealltwriaeth fanwl o natur a lefel y gofyn a'r angen am dai'r farchnad agored a thai fforddiadwy yn eu cymunedau.

3.27 Mewn partneriaeth â'r gymuned, gan gynnwys y sector preifat, rhaid i awdurdodau cynllunio lleol ddatblygu polisiau i fodloni'r heriau a'r amgylchiadau hynny sy'n benodol i fannau neilltuol yn eu hardaloedd. Os oes angen i'r polisiau hyn wyro o'r polisiau cenedlaethol er mwyn diwallu anghenion penodol lleol am dai ar y farchnad agored (na chyfyngir fel rheol ar feddiannaeth), bydd angen i awdurdodau cynllunio lleol gyfiawnhau'r gwriad hwnnw yn ofalus gyda thystiolaeth gadarn sydd, yn eu barn hwy, yn briodol. Gallai'r cyfiawnhad fod yn ymwneud, er enghraifft, â chyflenwad tir, effeithiau amgylcheddol neu gymdeithasol, naill ar eu pen eu hunain neu fel cyfuniad o ffactorau. Gellid cael tystiolaeth o astudiaethau lleol fel cynlluniau llesiant lleol neu astudiaethau sy'n rhan o'r sylfaen dystiolaeth ar gyfer y cynllun datblygu. Byddai'r Arfarniad Cynaliadwyedd, gan gynnwys yr Asesiad Amgylcheddol Strategol, yn rhan o'r sylfaen dystiolaeth a allai ddarparu cyfiawnhad dros wyro o'r polisi cenedlaethol.

Cyflenwi Tai

3.28 Mae'n rhaid i'r cyflenwad tai sy'n bodloni gofyniad arfaethedig mewn cynllun datblygu fod yn ymarferol. Er mwyn cyflawni hyn, mae'n rhaid i awdurdodau cynllunio gynnwys dyraniad o dir ar gyfer tai a dyraniad ychwanegol er mwyn sicrhau hyblygrwydd os nad yw safleoedd yn dod yn rhydd yn unol â'r cynllun. Hefyd, mae'n rhaid dangos y gallu i fodloni'r gofyniad drwy drywydd tai sy'n cael ei gytuno fel rhan o gynllun datblygu mabwysiedig, gan ddangos cyfradd ddisgwyliedig cyflenwi tai ar gyfer tai'r farchnad agored a thai fforddiadwy.

3.29 Hefyd, dylai awdurdodau cynllunio nodi ble y bydd angen posibl am ymyraethau er mwyn darparu'r cyflenwad tai, gan gynnwys ar gyfer safleoedd penodol. Mae'n rhaid sicrhau bod digon o safleoedd ar gael sy'n addas i bob math o dai er mwyn diwallu anghenion dynodedig cymunedau, gan gynnwys anghenion pobl hŷn a phobl ag anableddau. Yn y cyswllt hwn, dylai awdurdodau cynllunio hyrwyddo cymunedau deiliadaeth gymysg preswyl cynaliadwy gyda thai 'dirwysr', er enghraifft, tai sydd wedi'u hadeiladu'n unol â safonau Cartrefi Gydol Oes.

3.30 Fel rhan o'r broses o ystyried dewisiadau cyflenwi tai, dylai awdurdodau cynllunio ddeall cyfraniad posibl holl sectorau'r farchnad dai ac adeiladwyr tai at fodloni eu gofyniad tai. Wrth ddyrannu safleoedd, mae angen i awdurdodau cynllunio ystyried darparu amrywiaeth o safleoedd o faint gwahanol gan roi cyfle i bob sector a phob math o adeiladwr tai (gan gynnwys rhai cenedlaethol, rhanbarthol, landlordiaid cymdeithasol cofrestredig a BBaChau) fodloni'r gofyniad tai arfaethedig.

3.31 Hefyd, mae'n rhaid i awdurdodau cynllunio ystyried y cyfleoedd ar gyfer dewisiadau hunanadeiladu ac adeiladu pwrpasol i gyfrannu at gyflenwi'r tai arfaethedig. Wrth hyrwyddo datblygiadau hunanadeiladu ac adeiladu pwrpasol, mae'n rhaid i awdurdodau cynllunio ystyried yr holl ddewisiadau polisi perthnasol gan gynnwys defnyddio Gorchmynion Datblygu Lleol (GDLI) a chodau dylunio safleoedd penodol er mwyn symleiddio'r broses gynllunio. Gall GDLI a chodau dylunio safle penodol symleiddio'r broses gynllunio ac maent yn gallu golygu bod datblygiadau tai yn mynd rhagddynt yn gynt.

3.32 Rhaid i awdurdodau cynllunio lleol sicrhau bod digon o dir ar gael mewn gwirionedd, neu y bydd digon ar gael yn y dyfodol, i ddarparu cyflenwad pum mlynedd o dir ar gyfer tai, wedi ei farnu yn ôl yr amcanion cyffredinol a graddfa a lleoliad y datblygu y darperir ar ei gyfer yn y cynllun datblygu. Mae hyn yn golygu bod rhaid i safleoedd fod yn rhydd, neu'n hawdd i'w rhyddhau, oddi wrth gyfyngiadau ar gynllunio, cyfyngiadau ffisegol a chyfyngiadau perchenogaeth, a'i bod yn ymarferol yn economaidd eu datblygu er mwyn creu a chefnogi cymunedau cynaliadwy lle y bydd pobl eisiau byw. Er mwyn ystyried tir fel tir sydd ar gael yn wirioneddol, rhaid iddo fod yn safle sydd wedi'i nodi mewn Cydastudiaeth Argaeledd Tir ar gyfer Tai neu, nes bod Cydastudiaeth yn ofynnol i lywio'r Adroddiad Monitro Blynyddol cyntaf, yn y trywydd tai y cytunwyd arno fel rhan o gynllun datblygu mabwysiedig. Mae'r trywydd tai yn dangos sut y bydd yr awdurdod cynllunio yn cadw cyflenwad pum mlynedd o dir ar gyfer tai dros gyfnod y cynllun.

3.33 Mae'n rhaid i awdurdodau cynllunio, tirlfeddianwyr ac adeiladwyr tai gydweithio mewn ffordd adeiladol er mwyn nodi tir ar gyfer tai i'w ddatblygu mewn lleoliadau cynaliadwy. Yn unol â'r canlyniadau creu lleoedd cenedlaethol, wrth ddynodi safleoedd sydd i'w neilltuo ar gyfer tai mewn cynlluniau datblygu, mae'n rhaid i awdurdodau cynllunio lleol ddilyn trefn chwilio, gan ddechrau gydag aildefnyddio tir ac adeiladau a ddatblygwyd o'r blaen mewn aneddiadau, wedyn estyniadau i aneddiadau, ac wedyn ddatblygiadau newydd o amgylch aneddiadau sydd â chysylltiadau da o ran cerdded, seiclo a thrafnidiaeth gyhoeddus. Dylid dilyn y broses hon ar gyfer ardaloedd yn y farchnad dai a bydd yn gofyn am gydweithio rhwng awdurdodau cynllunio pan fo ardaloedd yn cwmpasu mwy nag un awdurdod. Y nod ddylai fod gwneud y defnydd gorau posibl o dir a ddatblygwyd o'r blaen yn lle safleoedd maes glas ar draws ardal y farchnad yn gyffredinol.

3.34 Wrth ddatblygu tai, mae manteisio i'r eithaf ar dir addas a ddatblygwyd o'r blaen yn fodd o hybu adfywiad, ac ar yr un pryd leddfu'r pwysau i ddatblygu ar safleoedd maes glas. Yn anad dim, dylai awdurdodau cynllunio ystyried y cyfraniad posibl y gall tir ac adeiladau a ddatblygwyd o'r blaen ei wneud i'r ddarpariaeth gyffredinol o dir ar gyfer tai. Er enghraifft, gall safleoedd a dyraniadau nad ydynt yn debygol o fod yn angenrheidiol mwyach ar gyfer swyddfeydd neu at ddefnydd diwydiannol neu fanwerthu fod yn lleoliadau priodol ar gyfer tai. Mae'n rhaid i broses y cynllun datblygu ystyried dad-ddyrannu safleoedd sy'n cael eu tanddefnyddio neu sy'n tanberfformio, a gallai'r broses hon wneud cyfraniad at y cyflenwad tai os oes modd dangos eu bod yn ymarferol ar gyfer tai. Bydd rhaid sicrhau bod polisiâu sy'n ceisio manteisio'n llawn ar dir a

ddatblygwyd o'r blaen ar gyfer tai yn gwahaniaethu rhwng safleoedd sydd angen eu cadw at ddibenion hamdden, amwynderau neu warchod natur, ac ardaloedd sy'n wirioneddol addas ar gyfer datblygiadau tai.

3.35 Mae darparu safleoedd adfywio sy'n seiliedig ar dai yn gallu bod yn anodd weithiau, gan ei gwneud yn anodd nodi amserlenni datblygu. Pan fo gallu i gyflawni'n broblem, dylai awdurdodau cynllunio ystyried hepgor y cyfryw safleoedd o'u cyflenwad tai er mwyn sicrhau nad ydynt yn dibynnu arnynt i fodloni gofyniad tai eu cynllun datblygu. Fel rhan o'r dull gweithredu hwn, mae angen i awdurdodau cynllunio roi strategaeth ar waith i helpu i ddarparu'r safleoedd hyn. Mae'r meini prawf ar gyfer nodi safleoedd adfywio seiliedig ar dai yn gallu cynnwys safleoedd sy'n arddangos addewid mawr o ran datblygu cynaliadwy a gwneud lleoedd, fel cysylltiad â chanolfannau trafndiaeth neu fynd i'r afael â difwyno neu etifeddiaeth ddiwydiannol; angen a galw hysbys am dai yn yr ardal honno; ac mai'r ymyrraeth arfaethedig yw'r dull gorau o fynd i'r afael â difwyno a chyfyngiadau safle.

3.36 Mewn ardaloedd lle mae tai newydd yn cael eu cynnig, mae'n rhaid i gynlluniau datblygu gynnwys polisiau sy'n nodi'n glir bod disgwyl i ddatblygwyr ddarparu budd i'r gymuned sydd â chysylltiad rhesymol â graddfa a lleoliad y datblygiad. Hefyd, dylai'r cyfryw bolisiau ystyried hyfywedd economaidd safleoedd a'u heffaith ar ddarparu safleoedd ac ni ddylent fod yn afrealistig. I helpu i gynnal safleoedd preswyl hyfyw sy'n bosibl eu cyflawni, mae'n rhaid i bolisiau nodi y bydd awdurdod yn ceisio trafod gyda datblygwyr. Pan fo trafodaeth yn digwydd, dylai'r awdurdod cynllunio a'r datblygwr weithredu mewn modd agored a thryloyw a dylai'r holl wybodaeth gael ei darparu ar sail 'hawdd i'w deall'.

3.37 Bydd angen i awdurdodau cynllunio wneud y defnydd mwyaf effeithlon o dir yn unol â chanlyniadau creu lleoedd. Mae'n rhaid annog dwysedd uwch ar safleoedd yng nghanol trefi ac ar safleoedd eraill sydd â chysylltiadau da o ran trafndiaeth gyhoeddus, cerdded a seiclo, ond bydd angen eu dylunio'n ofalus er mwyn sicrhau amgylchedd o ansawdd uchel.

3.38 Mae'n rhaid i gynlluniau datblygu gynnwys meini prawf polisi clir ar gyfer ystyried ceisiadau i ddatblygu safleoedd nad ydynt wedi'u neilltuo. Yn aml gall safleoedd mewnlenni a hap-safleoedd wneud cyfraniad defnyddiol at gyflenwi tai hefyd. Dylid cefnogi cynigion ar gyfer tai ar ddatblygiad safle mewnlenni neu hap-safle o fewn aneddiadau pan fyddant yn cyd-fynd â chanlyniadau cenedlaethol creu lleoedd.

3.39 Mae'n rhaid i'r broses o adeiladu tai newydd yng nghefn gwlad, yn bell o aneddiadau sefydledig a nodir mewn cynlluniau datblygu, neu'n bell o ardaloedd eraill sydd wedi'u neilltuo ar gyfer datblygiad, gael ei rheoli'n llym er mwyn gwarchod cymeriad cefn gwlad a sut mae'n edrych, lleihau'r angen i deithio mewn ceir a gwneud arbedion o ran darparu gwasanaethau. Nid yw'r ffaith na fyddai un tŷ ar safle penodol yn oramlwg yn ddadl dda ynddi'i hun dros roi caniatâd; gellid ailadrodd hynny'n rhy aml, er niwed cyffredinol i gymeriad ardal. Lleolir grwpiau ynysig o dai mewn sawl rhan o gefn gwlad. Gallai mynd ati'n sensitif i fewnlenni bylchau bach neu wneud mân estyniadau i grwpiau o'r fath fod yn dderbyniol, yn enwedig ar gyfer tai fforddiadwy i fodloni anghenion lleol. Serch hynny, mae llawer

yn dibynnu ar gymeriad yr hyn sydd o gwmpas, y patrwm datblygu yn yr ardal a'r gallu i gyrraedd y prif aneddiadau.

Tai Fforddiadwy

3.40 Mae angen y gymuned am dai fforddiadwy yn ystyriaeth gynllunio berthnasol wrth lunio polisiau cynlluniau datblygu a phenderfynu ceisiadau cynllunio perthnasol. Ystyr tai fforddiadwy at ddibenion y system cynllunio defnydd tir yw tai y mae mecanweithiau diogel yn berthnasol iddynt er mwyn sicrhau eu bod ar gael i'r rhai na allant fforddio tai ar y farchnad agored, gan gynnwys y meddiannydd cyntaf a phob meddiannydd dilynol.

3.41 Mae tai fforddiadwy yn cynnwys tai cymdeithasol ar rent sy'n eiddo i awdurdodau lleol a landlordiaid cymdeithasol cofrestredig a thai canolradd lle mae'r prisiau neu'r rhenti yn uwch na rhent tai cymdeithasol ond yn is na'r prisiau neu'r rhenti ar y farchnad agored. Cyfeirir at bob math arall o dai fel 'tai ar y farchnad agored', hynny yw tai preifat ar werth neu ar rent lle mae'r pris yn cael ei bennu yn y farchnad agored a lle nad yw'r awdurdod lleol yn rheoli pwy sy'n byw ynddynt. Sylweddolir y gall rhai cynlluniau ddarparu ffyrdd cam-wrth-gam o gyrraedd perchenogaeth lawn. Os felly rhaid cael trefniadau diogel i sicrhau bod y derbyniadau cyfalaf yn cael eu hailgylchu i ddarparu tai fforddiadwy yn eu lle. O safbwynt tai fforddiadwy, mae'n bwysig bod awdurdodau yn deall y galw am fathau gwahanol o dai (h.y. tai canolradd a thai cymdeithasol ar rent) mewn perthynas â'r cyflenwad, fel bod y wybodaeth ddiweddaraf ganddynt wrth negodi'r cymysgedd aneddiadau priodol gofynnol ar gyfer datblygiadau newydd. Er mwyn cefnogi polisiau a phenderfyniadau yn ymwneud â cheisiadau cynllunio, dylai awdurdodau cynllunio ddefnyddio'r Aseiad diweddaraf o'r Farchnad Dai Leol i helpu i nodi'r angen am dai fforddiadwy.

3.42 Rhaid i gynlluniau datblygu gynnwys targed ar gyfer tai fforddiadwy i'r awdurdod cyfan (wedi'i fynegi fel nifer y cartrefi). Dylai'r targed ar gyfer tai fforddiadwy i'r awdurdod cyfan fod yn seiliedig ar yr Aseiad o'r Farchnad Dai Leol a nodi'r cyfraniadau y bydd disgwyl i'r camau yn y polisiau (er enghraifft trothwyon safle, targedau ar gyfer safleoedd penodol, symiau gohiriedig a safleoedd eithriedig tai fforddiadwy) eu gwneud i gwrdd â'r targed hwn. Dylai'r targed ystyried materion darpariaeth a hyfywedd a fydd yn cael eu heffeithio gan y lefelau arfaethedig o gyllid sydd ar gael ar gyfer tai fforddiadwy, gan gynnwys cymhorthdal cyhoeddus, a chyfraniadau budd cymunedol eraill y mae'r awdurdod cynllunio yn ceisio eu sicrhau. O ganlyniad, bydd angen i awdurdodau cynllunio nodi polisiau clir yn ymwneud â chyfraniadau datblygwyr yn eu cynlluniau datblygu.

3.43 Os yw polisiau'r cynllun datblygu yn ei gwneud yn glir bod angen elfen o dai fforddiadwy, neu gyfraniadau eraill gan ddatblygwyr, ar safleoedd penodol, bydd hynny'n ystyriaeth berthnasol wrth benderfynu ar geisiadau perthnasol. Felly, dylai ymgeiswyr am ganiatâd cynllunio ddangos a chyfiawnhau sut y maent wedi penderfynu ar y cyfuniad penodol o dai, gan ystyried polisiau'r cynllun datblygu. Os yw'r awdurdod cynllunio lleol o'r farn nad yw'r cynnig yn cyfrannu'n ddigonol at yr amcan o greu cymunedau cymysg, ar ôl ystyried yr holl ystyriaethau

perthnasol, bydd angen i'r awdurdod negodi diwygiad i'r cyfuniad o dai neu gall wrthod y cais.

3.44 Dylai cynlluniau datblygu gynnwys naill ai trothwyon safle neu gyfuniad o drothwyon a thargedau ar gyfer safleoedd penodol ar gyfer tai fforddiadwy. Yn achos datblygiadau preswyl, dylai awdurdodau cynllunio lleol bennu trothwyon ar sail capasiti'r safleoedd. Uwchlaw'r trothwyon hynny bydd gofyn i ddatblygwyr ddarparu cyfran o dai fforddiadwy. Mae hyn yn berthnasol i safleoedd a neilltuwyd yn benodol yn y cynllun datblygu ac i safleoedd nad ydynt wedi'u neilltuo (hap-safleoedd). Fel arfer, bydd hyn drwy gyfrwng cyfraniadau o dai fforddiadwy ar y safle. Mewn egwyddor, gall pob safle tai newydd ar y farchnad agored, waeth beth yw maint y safle, helpu i ddiwallu'r angen am dai fforddiadwy.

3.45 Mae targedau ar gyfer safleoedd penodol yn dargedau dangosol ar gyfer tai fforddiadwy y dylid eu pennu ar gyfer pob safle preswyl a phob safle defnydd cymysg sy'n cynnwys elfen o dai preswyl. Yn achos safleoedd a ddaw islaw'r trothwy gall awdurdodau cynllunio sicrhau symiau gohiriedig gan ddefnyddio cytundebau Adran 106. Dim ond ar gyfer hwyluso neu ddarparu tai fforddiadwy y dylai'r awdurdod cynllunio ddefnyddio symiau gohiriedig. Wrth bennu'r trothwyon ar gyfer tai fforddiadwy a /neu dargedau ar gyfer safleoedd penodol, mae'n rhaid i awdurdodau cynllunio ystyried eu heffaith ar hyfywedd safleoedd er mwyn sicrhau bod modd darparu safleoedd ar gyfer tai preswyl o hyd.

3.46 Yn seiliedig ar y meini prawf yn y cynllun datblygu sy'n adlewyrchu amgylchiadau lleol, ac sy'n ymwneud â chreu cymunedau cynaliadwy, gall awdurdodau cynllunio nodi safleoedd ar gyfer hyd at 100% o dai fforddiadwy. Bach yw nifer safleoedd o'r fath fel rheol o'u cymharu â chyfanswm nifer y safleoedd sydd ar gael mewn ardal awdurdod cynllunio lleol, a bach yw eu graddfa hefyd.

3.47 Er mwyn helpu i gynnal safleoedd preswyl hyfyw a dichonadwy, mae'n rhaid i bolisiau ddangos y bydd awdurdod yn ceisio negodi â datblygwyr os oes bwriad cynnwys elfen o dai fforddiadwy mewn datblygiadau arfaethedig. Os oes trafodaethau'n cael eu cynnal, dylai'r awdurdod cynllunio a'r datblygwr weithredu mewn ffordd agored a thryloyw gyda'r holl wybodaeth yn cael ei darparu ar sail 'hawdd i'w deall'. Hefyd, dylai bolisiau ddatgan ystyr tai fforddiadwy ym marn yr awdurdod a'r trefniadau disgwylidig ar gyfer sicrhau bod y cyfryw dai yn cael eu cadw ar gyfer y bobl sydd eu hangen.

3.48 Mae'n rhaid ystyried darparu safleoedd eithriedig tai fforddiadwy er mwyn helpu i fodloni gofynion dynodedig a sicrhau hyfywedd y gymuned leol. Os credir bod y cyfryw bolisiau yn briodol, dylid nodi yn eglur bod rhyddhau safleoedd bach mewn aneddiadau presennol, neu am y ffin â hwy, sef safleoedd na chaent eu neilltuo fel arall yn y cynllun datblygu, at ddiben datblygu tai fforddiadwy i ddiwallu anghenion lleol, yn eithriad i'r bolisiau ar gyfer y ddarpariaeth gyffredinol o dai. Rhaid cyfiawnhau bolisiau o'r fath yn llawn gan nodi'r math o angen a'r math o ddatblygiad sy'n dod o fewn eu telerau. Dylai'r tai fforddiadwy a ddarperir ar y cyfryw safleoedd ddiwallu anghenion pobl leol am byth. Rhaid i'r safleoedd gwrdd â'r holl feini prawf eraill ar gyfer barnu datblygiadau tai. Nid yw safleoedd eithriedig tai fforddiadwy yn briodol ar gyfer tai ar y farchnad agored.

Sipsiwn a Theithwyr

3.49 Rhaid i awdurdodau lleol asesu anghenion llety teuluoedd Sipsiwn a Theithwyr a neilltuo safleoedd i ddiwallu'r angen dynodedig¹. Os yw Aseiad o Anghenion Llety Sipsiwn a Theithwyr yn nodi angen nas diwallwyd, dylai awdurdod cynllunio neilltuo digon o safleoedd yn ei gynllun datblygu er mwyn sicrhau bod modd bodloni'r gofynion safle dynodedig ar gyfer defnydd preswyl a/neu dramwy. Bydd angen i awdurdodau cynllunio ddangos bod safleoedd yn addas a bod modd eu darparu yn unol â'r amserlenni a nodwyd. Wrth lunio polisiau, dylai awdurdodau cynllunio ymgynghori â darparwyr tai cymdeithasol, cynrychiolwyr Sipsiwn a Theithwyr a thirfeddianwyr mewn ardaloedd sy'n debygol o fod yn briodol ar gyfer safleoedd Sipsiwn, yn unol â'u Cynllun Cynnwys Cymunedau.

Anheddau Menter Wledig

3.50 Diben 'anheddau menter wledig' yw galluogi gweithwyr mentrau gwledig i fyw yn eu gweithle neu ger eu gweithle, gan gynnwys annog pobl ifanc i reoli busnesau fferm a helpu ffermydd sefydledig i arallgyfeirio. Mae anheddau menter wledig yn un o'r ychydig enghreifftiau lle mae modd cyfiawnhau datblygiad preswyl newydd ynysig yng nghefn gwlad agored.

3.51 Rhaid mynd ati'n ofalus i archwilio pob cais ar gyfer annedd menter wledig newydd er mwyn sicrhau bod angen gwirioneddol amdani. Bydd yn bwysig penderfynu a ydy'r fenter wledig yn gweithredu fel busnes ac a fydd yn parhau i weithredu am gyfnod rhesymol. Dylai awdurdodau cynllunio ddilyn y canllawiau sydd yn Nodyn Cyngor Technegol (TAN) 6: Cynllunio ar gyfer Cymunedau Gwledig Cynaliadwy a'r canllawiau ymarfer perthnasol o ran gofynion arfarniadau o anheddau menter wledig. Ni ddylid caniatáu ceisiadau ar gyfer anheddau menter wledig oni bai bod yr arfarniad o'r annedd menter wledig yn darparu tystiolaeth bendant o'r angen am annedd a bod amod deiliadaeth yn cael ei osod. Hefyd, dylid diffinio anheddau menter wledig fel tai fforddiadwy yn unol â diffiniad TAN 2, Cynllunio a Thai Fforddiadwy, er mwyn sicrhau bod yr annedd ar gael o hyd i ddiwallu anghenion tai fforddiadwy lleol os nad yw'r cyfiawnhad gwreiddiol yn berthnasol bellach.

Datblygiad Un Blaned

3.52 Datblygiad sy'n gwella ansawdd yr amgylchedd neu nad yw'n ei waethygu mewn unrhyw ffordd arwyddocaol yw Datblygiad Un Blaned. Gall Datblygiadau Un Blaned fod ar amryw o ffurfiau a gallant fod yn gartrefi ar eu pennau eu hunain, yn gymunedau cydweithredol neu'n aneddiadau mwy o faint. Gallant fod yn rhan o aneddiadau presennol, neu fod ar y ffin â hwy, neu fod yng nghefn gwlad agored.

3.53 Dylai Datblygiadau Un Blaned ar y tir yng nghefn gwlad agored allu darparu o leiaf yr hyn sydd ei angen ar y trigolion o ran incwm, bwyd, ynni a thrin gwastraff am gyfnod o ddim mwy na pum mlynedd o ddyddiad cychwyn y gwaith ar y safle.

---

¹ Mae asesu anghenion llety teuluoedd Sipsiwn a Theithwyr, a'r ddyletswydd i ddarparu safleoedd os yw aseiad yn nodi angen o'r fath, yn ofynion statudol bellach o dan Ddeddf Tai (Cymru) 2014.

Dylid dangos hyn trwy gynllun rheoli a luniwyd gan berson(au) cymwys. Os nad oes modd dangos hyn, dylai cynigion gael eu hystyried yn erbyn polisïau sy'n ceisio rheoli datblygiad yng nghefn gwlad agored. Dylai awdurdodau cynllunio ddilyn y canllawiau yn TAN 6 o ran gofynion Datblygiadau Un Blaned a chynlluniau rheoli cysylltiedig.

DATBLYGIADAU MANWERTHU A MASNACHOL

3.54 Mae canolfannau manwerthu a masnachol wrth galon gweithgarwch cymdeithasol ac economaidd, ac maent yn ganolbwynt amrywiaeth eang o wasanaethau eraill sy'n cefnogi anghenion cymunedau lleol a'r dalgylchoedd ehangach. Mae modd defnyddio dulliau gwahanol o drafnidiaeth i'w cyrraedd, a'r canolfannau hyn yw'r lleoliadau mwyaf cynaliadwy ar gyfer datblygiad newydd.

3.55 Dylai canolfannau manwerthu a masnachol gael eu nodi mewn cynlluniau datblygu a chynnwys canolfannau dinasoedd, trefi, rhanbarthau, lleol, pentrefi a chymdogaethau sefydledig, sy'n darparu amrywiaeth o gyfleoedd siopa, masnachol a hamdden yn ogystal â lleoedd cyflogaeth, addysg, hunaniaeth ddinesig a rhyngweithio cymdeithasol. Mae cyfleoedd i fyw yn y canolfannau hyn, ynghyd â'u cysylltiadau trafnidiaeth gyhoeddus da, yn golygu eu bod yn lleoedd cynaliadwy iawn.

3.56 Mae Llywodraeth Cymru yn nodi nifer o amcanion cyffredinol ar gyfer canolfannau manwerthu a masnachol, a dylai awdurdodau cynllunio geisio eu cyflawni trwy eu cynlluniau datblygu a'u prosesau rheoli datblygu. Mae'n rhaid i'r system gynllunio:

- Hyrwyddo canolfannau manwerthu a masnachol trefol a gwledig hyfyw fel y lleoliadau mwyaf cynaliadwy i fyw, gweithio, siopa, cymdeithasu a chynnal busnes;
- Cynnal a gwella bywiogrwydd, hyfywedd a dengarwch canolfannau manwerthu a masnachol; a
- Gwella mynediad at, ac o fewn, canolfannau manwerthu a masnachol drwy bob math o drafnidiaeth, yn enwedig cerdded, beicio a thrafnidiaeth gyhoeddus.

Strategaethau Manwerthu

3.57 Mae canolfannau manwerthu a masnachol yn ganolog i weithgarwch cymunedol a ffyniant lleol, ac er mwyn cynllunio ar eu cyfer yn effeithiol mae'n bwysig deall eu swyddogaeth, eu rolau a'u cysylltiadau. Yn y modd hwn, gall awdurdodau cynllunio ddatblygu strategaethau i gyflawni'r amcanion uchod. Gall strategaethau nodi ym mha ardaloedd y mae angen darpariaeth newydd neu waith adfywio neu wella i gefnogi gofynion cymunedau dros gyfnod y cynllun datblygu.

3.58 Dylai awdurdodau cynllunio ddefnyddio eu cynllun datblygu i gynllunio strategaeth glir ar gyfer datblygiad manwerthu, gan gynnwys polisïau perthnasol, er mwyn darparu canolfannau manwerthu a masnachol bywiog, deniadol a hyfyw. Dylai'r strategaeth a'r polisïau lunio fframwaith ar gyfer dyfodol canolfannau

manwerthu a masnachol yn yr ardal, gan ystyried strategaethau awdurdodau cyfagos, er mwyn hyrwyddo sector manwerthu llwyddiannus sy'n cefnogi cymunedau presennol a newydd.

3.59 Bydd canolfannau manwerthu a masnachol yn profi twf a dirywiad, a dylai cynlluniau datblygu nodi'r pwysau a'r cyfleoedd manwerthu newidiol hyn a pharatoi ymatebion priodol iddynt yn eu strategaethau manwerthu. Mewn rhai sefyllfaoedd, efallai y bydd angen cymryd camau rhagweithiol i nodi lleoliadau ar gyfer ehangu canolfannau manwerthu a masnachol. Mewn eraill efallai y bydd angen nodi mesurau i adfywio canolfannau neu i reoli newid ym mhwysigrwydd cymharol canolfan wrth i rolau canolfannau eraill ehangu. Dylai strategaethau a pholisïau cysylltiedig fod yn seiliedig ar dystiolaeth gadarn.

3.60 Gall defnyddio prif gynlluniau, briffiau datblygu neu gynlluniau lleoedd ategu strategaethau manwerthu drwy ddarparu manylion ychwanegol a helpu i roi polisïau cynlluniau datblygu ar waith. Wrth ddatblygu strategaethau, cynlluniau a pholisïau i adfywio canolfannau sy'n bodoli eisoes a'u gwneud yn fwy deniadol, dylai awdurdodau cynllunio ymgynghori â'r sector preifat a chymunedau.

3.61 Os oes angen am ddatblygiad manwerthu ychwanegol wedi'i nodi trwy broses y cynllun datblygu, dylai awdurdodau cynllunio ystyried darpariaeth o natur, graddfa a lleoliad priodol i ddiwallu'r angen hwnnw.

3.62 Er mwyn bod yn hyblyg mewn achosion lle nad oes unrhyw safleoedd yn cael eu neilltuo, dylai awdurdodau cynllunio gynnwys polisïau seiliedig ar feini prawf i asesu cynigion arfaethedig.

Hierarchaethau Canolfannau Manwerthu a Masnachol

3.63 Dylai awdurdodau cynllunio sefydlu hierarchaeth o ganolfannau manwerthu a masnachol fel rhan o strategaeth eu cynllun datblygu, gan nodi ffiniau ar y map o gynigion.

3.64 Dylai awdurdodau cynllunio ddefnyddio diffiniadau a ddiffiniwyd yn lleol i nodi a chategoreiddio canolfannau manwerthu a masnachol yn ôl swyddogaethau ac ystyried eu rôl yn y dyfodol, gan gydnabod cyfleoedd i gefnogi amcanion canolfannau manwerthu a masnachol Llywodraeth Cymru. Dylai hierarchaethau fod yn seiliedig ar dystiolaeth sy'n sylfaen i ddiffiniad pob canolfan.

3.65 Wrth ddatblygu hierarchaeth, mae angen ystyried maint, graddfa, natur, swyddogaeth a lleoliad y canolfannau manwerthu a masnachol mewn ardal. Dylai'r awdurdod cynllunio ystyried nodweddion pob math o ganolfan er mwyn sicrhau cysondeb wrth eu categoreiddio. Er enghraifft, y defnyddiau amrywiol neu ffiniau'r dalgylch. Dylai'r hierarchaeth wahaniaethu rhwng y canolfannau uwch sydd ag amrywiaeth ehangach o ddefnyddiau a dalgylchoedd mwy o faint, a'r canolfannau is sy'n bwysig i gymunedau o ran eu hanghenion o ddydd i ddydd.

Profion Anghenion

3.66 Mae'n bwysig bod gan gymunedau fynediad i lefelau digonol o ddarpariaeth fanwerthu. Dylai tystiolaeth helpu i benderfynu a yw darpariaeth fanwerthu yn ddigonol ai peidio, drwy asesu a oes rhagor o gapasiti gwario mewn dalgylch (angen meintiol) neu a oes prinder ansawdd, ystod nwyddau neu hygyrchedd manwerthu (angen ansoddol).

3.67 Wrth benderfynu a ddylid dynodi safleoedd ar gyfer defnydd manwerthu lle gwerthir nwyddau a gymerir, at ddefnydd manwerthu lle gwerthir nwyddau cyfleus neu fathau eraill o ddefnyddiau manwerthu mewn cynlluniau datblygu, neu wrth benderfynu ceisiadau cynllunio ar gyfer defnydd o'r fath, dylai awdurdodau cynllunio ystyried yn y lle cyntaf a oes angen darpariaeth fanwerthu ychwanegol. Fodd bynnag, nid oes angen dangos yr angen am ddatblygiadau oddi mewn i ffiniau neu safleoedd canolfannau manwerthu a masnachol diffiniedig sydd wedi'u neilltuo mewn cynllun datblygu ar gyfer defnyddiau manwerthu penodol. Mae'r dull gweithredu hwn yn atgyfnerthu rôl canolfannau, a safleoedd eraill sydd wedi'u neilltuo, fel y lleoliad gorau ar gyfer y rhan fwyaf o weithgareddau manwerthu, hamdden a masnachol. Nid rôl y system gynllunio yw cyfyngu ar gystadleuaeth rhwng manwerthwyr mewn canolfannau.

3.68 Gall angen fod yn feintiol, er mwyn mynd i'r afael â galw mesuradwy nad yw wedi ei ddiwallu am y ddarpariaeth dan sylw, neu'n ansoddol. Dylid rhoi blaenoriaeth i gadarnhau beth yw'r angen meintiol cyn ystyried yr angen ansoddol, a hynny o ran arwynebedd llawr lle gwerthir nwyddau cyfleus ac arwynebedd lle gwerthir nwyddau a gymerir, yn enwedig fel sail i ddyraniadau mewn cynlluniau datblygu.

3.69 Dylai'r asesiad ansoddol gwmpasu agweddau cadarnhaol a negyddol, a gallai ddod yn ystyriaeth bwysig os yw'n:

- cefnogi amcanion a strategaeth fanwerthu cynllun datblygu mabwysiedig neu'r polisiau yn y canllawiau hyn;
- hygyrch iawn drwy gerdded, drwy feicio neu ar drafnidiaeth gyhoeddus;
- cyfrannu at ostyngiad sylweddol yn nifer y teithiau mewn ceir;
- cyfrannu at gydleoli cyfleusterau mewn canolfannau manwerthu a masnachol sy'n bodoli'n barod;
- cyfrannu'n sylweddol at fywiogrwydd, dengarwch a hyfywedd canolfan o'r fath;
- cynorthwyo i liniaru gorfasnachu, neu dagfeydd traffig o amgylch, siopau cyffelyb lleol sy'n bodoli'n barod;
- mynd i'r afael â diffygion, a ddiffiniwyd yn lleol, o ran ansawdd a maint y ddarpariaeth, gan gynnwys yr hyn a fyddai'n gwasanaethu datblygiadau preswyl newydd; neu os yw'n; a
- lliniaru diffyg darpariaeth o ran siopau cyfleustra mewn ardal ddifreintiedig.

3.70 Mater i'r awdurdod cynllunio fydd penderfynu a chyfiawnhau'r pwys a roddir ar unrhyw asesiad ansoddol. Nid yw buddiannau o ran adfywio a chyflogaeth

ychwanegol yn cael eu hystyried yn ffactorau wrth asesu'r angen ansoddol o ran polisi manwerthu. Fodd bynnag, gallant fod yn ystyriaethau perthnasol wrth wneud penderfyniad ar geisiadau cynllunio unigol os gellir dangos tystiolaeth o'u buddiannau o ran adfywio a chreu swyddi. Os nad oes unrhyw angen meintiol neu ansoddol am ragor o ddatblygiad ar gyfer defnyddiau canolfannau manwerthu a masnachol, ni fydd angen nodi safleoedd ychwanegol.

Prawf Cymalog

3.71 Mae Llywodraeth Cymru yn gweithredu polisi 'canol trefi'n gyntaf' mewn perthynas â lleoli datblygiadau canolfannau manwerthu a masnachol newydd. Wrth roi'r polisi hwn ar waith, dylai awdurdodau cynllunio fabwysiadu dull cymalog o ddewis safleoedd newydd yn eu cynllun datblygu ac wrth benderfynu ceisiadau cynllunio ar gyfer defnyddiau manwerthu a defnyddiau ategol eraill. Wrth fabwysiadu dull cymalog, dylid rhoi blaenoriaeth i leoli datblygiadau newydd mewn canolfan fanwerthu a masnachol sydd wedi'i diffinio yn hierarchaeth canolfannau'r cynllun datblygu.

3.72 Os nad oes safle neu adeilad addas ar gael mewn canolfan neu ganolfannau manwerthu a masnachol, yna dylid rhoi ystyriaeth i safleoedd ar gyrion y canol, ac os nad oes safleoedd o'r fath yn addas neu ar gael, dim ond wedyn y dylai safleoedd y tu allan i'r canol mewn lleoliadau sy'n hygyrch drwy ddewis o ddulliau teithio gael eu hystyried. Dylai datblygwyr ddangos bod yr holl ddewisiadau posibl o ran canolfannau manwerthu a masnachol, ac yna'r dewisiadau ar gyrion y canol, wedi cael eu hasesu'n drylwyr gan ddefnyddio'r dull cymalog cyn ystyried safleoedd y tu allan i'r canol. Cyfrifoldeb y datblygwr yw profi bod safleoedd canolog wedi cael eu hasesu'n drylwyr.

3.73 Dylai safleoedd ar gyrion y canol neu'r tu allan i'r canol fod yn hygyrch drwy ddewis o ddulliau teithio cyhoeddus a phreifat. Ni ddylai datblygiadau manwerthu newydd y tu allan i'r canol nac estyniadau i ddatblygiadau sy'n bodoli eisoes y tu allan i'r canol fod ar raddfa nac o fath nac mewn lleoliad sy'n debygol o danseilio bywiogrwydd, dengarwch a hyfywedd canolfannau manwerthu a masnachol a fyddai fel arall yn gwasanaethu'r gymuned, ac ni ddylid eu caniatáu os ydynt yn debygol o beryglu'r strategaeth fanwerthu yn y cynllun datblygu. Dylai graddfa prawf cymalog gael ei chytuno mewn trafodaeth cyn cyflwyno cais rhwng yr awdurdod cynllunio a'r datblygwr ar ddechrau proses rheoli'r datblygiad.

3.74 Mae'r dull cymalog yn berthnasol i ddefnyddiau manwerthu a phob defnydd arall sy'n berthnasol i ganolfannau manwerthu a masnachol. Mae defnyddiau ategol eraill yn cynnwys, er enghraifft, gwasanaethau ariannol a phroffesiynol (A2), bwyd a diod (A3), swyddfeydd (B1), gwestai (C1), sefydliadau addysgol a dibreswyl eraill (D1), hamdden (D2) a rhai defnyddiau eraill fel golchdai a theatrau. Fodd bynnag, mae'n bosibl y bydd gan rai defnyddiau addysg, gofal iechyd a chymunedol ofynion hygyrchedd penodol sy'n golygu bod angen eu lleoli'n agos i'r cymunedau a wasanaethant. Dylai awdurdodau cynllunio fod ag agwedd hyblyg os oes angen. Mae natur y defnydd arfaethedig yn debygol o benderfynu pa fath o ganolfan (h.y. canolfan uwch neu ganolfan is) sy'n addas fel man cychwyn proses y dull cymalog.

3.75 Wrth baratoi cynlluniau datblygu, dylai awdurdodau cynllunio lleol, mewn partneriaeth â'r sector preifat, fabwysiadu agwedd gadarnhaol wrth nodi safleoedd sy'n cyd-fynd â'r dull cymalog ac sydd hefyd yn cyd-fynd â'r strategaeth fanwerthu yn y cynllun datblygu o ran maint, graddfa a ffurf y datblygiadau newydd sydd eu hangen. Wrth ddyrannu safleoedd ar gyfer mathau gwahanol o ddefnydd canolfannau manwerthu a masnachol, dylai awdurdodau cynllunio ystyried ffactorau fel arwynebedd llawr, ansawdd, cyfleustra, y traffig sy'n cael ei greu a natur ddeniadol y safle. Ni ddylai awdurdodau cynllunio ragnodi terfynau caeth o ran arwynebedd llawr ar safleoedd a neilltuwyd, a fyddai'n atal y diwydiant manwerthu mewn ffordd afresymol rhag ymateb i newid yn y galw ac i gyfleoedd.

3.76 Mae'n bosibl na fydd rhai mathau o siopau manwerthu, fel siopau sy'n gwerthu nwyddau swmpus ac y mae arnynt angen ystafelloedd arddangos mawr, yn gallu dod o hyd i safleoedd neu adeiladau addas mewn canolfannau manwerthu a masnachol sy'n bodoli eisoes. Mewn achosion o'r fath, dylai siopau o'r fath gael eu lleoli yn y lle cyntaf ar safleoedd a nodwyd at ddiben o'r fath yn y cynllun datblygu, ar safle ar gyrion canolfan os oes modd. Os nad oes safleoedd o'r fath ar gael nac yn addas, gellir ystyried safleoedd eraill ar gyrion canolfannau manwerthu a masnachol, ac yna lleoliadau y tu allan i'r ganolfan, yn amodol ar ganlyniadau'r prawf angen a'r prawf effaith.

3.77 Dylai awdurdodau cynllunio gynnwys polisiâu yn eu cynlluniau yn ymwneud â datblygu safleoedd manwerthu presennol yn y dyfodol er mwyn eu hamddiffyn yn erbyn datblygiadau amhriodol a rheoli'r broses o ryddhau safleoedd manwerthu diangen ar gyfer defnyddiau eraill.

Asesiadau Effaith Manwerthu

3.78 Gall datblygiadau manwerthu y tu allan i ganolfannau manwerthu a masnachol dynodedig, nad ydynt wedi'u lleoli ar safle a neilltuwyd, effeithio ar hyfywedd a bywiogrwydd canolfan. Gall ganlyniadau unigol neu gronnus datblygiadau o'r fath gynnwys newidiadau mewn trosiant a gallu masnachu, dewis defnyddwyr, patrymau traffig a theithio, nifer yr ymwelwyr, gan effeithio ar strategaethau adfywio canolfannau a safleoedd manwerthu presennol neu arfaethedig a ddyrannwyd yn y cynllun datblygu. Diben yr asesiad effaith manwerthu yw ystyried y materion hyn a phenderfynu a yw'r datblygiadau hyn yn debygol o arwain at ganlyniadau niweidiol.

3.79 Dylai pob cais cynllunio neu ddyraniad safle manwerthu â thros 2,500 metr sgwâr o arwynebedd llawr gros sy'n cael ei gynnig ar ymyl neu y tu allan i ganolfannau manwerthu a masnachol dynodedig gael ei gefnogi gan asesiad effaith manwerthu, ar ôl sefydlu'r angen.

3.80 Ar gyfer ceisiadau cynllunio llai o faint neu wrth ddyrannu safleoedd llai o faint at ddibenion manwerthu, bydd angen i awdurdodau cynllunio benderfynu a oes angen asesiad – er enghraifft, pan allai cynnig llai o faint gael effaith sylweddol ar

ganolfan. Dylai ceisiadau am asesiadau effaith manwerthu gan awdurdodau cynllunio ar ddatblygiadau llai o faint fod yn gymesur â'r effeithiau posibl.

3.81 Fel arfer, ni fydd angen prawf gofynion manwerthu, prawf cymalog neu asesiad effaith ar gyfer cynigion manwerthu ar ymyl canolfannau neu'r tu allan i ganolfannau sydd i'w lleoli ar safleoedd a ddyrannwyd yn unol â chynllun datblygu cyfoes. Dylai'r awdurdod cynllunio fod wedi cynnal y profion hyn adeg paratoi'r cynllun datblygu a nodi defnyddiau derbyniol ar gyfer y safle. Fodd bynnag, mewn rhai achosion mae'n bosibl na fydd y cynllun datblygu yn rhoi sylw digonol i'r cynnig, a gall fod yn briodol defnyddio un neu fwy o'r profion hyn.

3.82 Dros amser, mae'n bosibl y bydd datblygiadau manwerthu ar ymyl canolfannau neu'r tu allan i ganolfannau yn ceisio newid ystod y nwyddau y maent yn eu gwerthu neu natur yr ardal werthu (gweler isod). Dylai awdurdodau cynllunio ragweld newidiadau o'r fath drwy ddefnyddio amodau priodol ar y caniatâd cychwynnol neu mewn perthynas â cheisiadau ar unrhyw newid neu amrywiad dilynol ar amodau. Gall amodau gyfyngu ar faint yr arwynebedd llawr, neu atal datblygiad rhag cael ei isrannu'n nifer mawr o siopau bach er mwyn cyfyngu ar yr amrywiaeth o nwyddau a werthir, neu atal y broses o greu un siop fawr. Hefyd, pe byddai cynnwys swyddfeydd post a fferyllfeydd, er enghraifft, mewn datblygiadau manwerthu y tu allan i ganolfannau yn debygol o arwain at golli'r ddarpariaeth sy'n bodoli eisoes mewn canolfan fanwerthu a masnachol dynodedig, dylid annog datblygwyr i beidio â chyflwyno cynigion o'r fath drwy osod amodau priodol. Gallai awdurdodau cynllunio ystyried estyn y rhestr o ddefnyddiau a reolir mewn datblygiadau manwerthu y tu allan i ganolfannau os yw lleoliad defnyddiau o'r fath yn debygol o arwain at golli darpariaeth sy'n bodoli eisoes mewn canolfannau manwerthu a masnachol. Dylid rhoi'r un ystyriaeth i geisiadau i ddileu neu amrywio amodau o'r fath.

Defnyddiau Cymysg a Phrif Ardaloedd Siopa ac Ardaloedd Siopa Eilaidd

3.83 Er y dylai manwerthu (defnyddiau A1) fod yn sail i ganolfannau manwerthu a masnachol, dim ond un o'r ffactorau sy'n cyfrannu at eu bywiogrwydd yw hyn.

3.84 Un o nodweddion arferol prif ardaloedd siopa yw cyfran uchel o ddefnyddiau manwerthu A1, ac er mwyn eu dynodi mae angen deall dosbarthiad y defnyddiau presennol mewn canolfan a rhoi ystyriaeth ofalus i rôl canolfan a'i pherthynas â strategaeth fanwerthu'r ardal. Fel arfer, mae ardaloedd siopa eilaidd yn cynnwys defnyddiau cymysg, er enghraifft, siopau, caffis a bwytaï, banciau a gwasanaethau eraill a chyfleusterau cymunedol.

3.85 Dylai polisiau hyrwyddo amrywiaeth o ddefnyddiau mewn canolfannau. Dylai awdurdodau cynllunio nodi pa ganolfannau manwerthu a masnachol yn eu cynlluniau datblygu sydd â phrif ardaloedd siopa ac ardaloedd siopa eilaidd, a'u dangos ar y map cynigion.

3.86 Nodweddir canolfannau bywiog a hyfyw gan amrywiaeth o weithgarwch a defnydd a ddylai gyfrannu at les a llwyddiant canolfan, gan leihau'r angen am deithio hefyd. Dylai cynlluniau datblygu gynnwys polisiau sy'n disgrifio'r mathau o

ddefnydd sy'n debygol o fod yn dderbyniol mewn prif ardaloedd siopa ac ardaloedd siopa eilaidd.

3.87 Gall defnyddiau hamdden ac adloniant a bwyd a diod fod o fudd i ganolfannau manwerthu a masnachol, a thrwy roi sylw digonol i ddiogelu amwynderau, gallant gyfrannu at economi lwyddiannus gyda'r nos. Yn ogystal ag amrywiaeth gyffredinol o ddefnyddiau, dylid hefyd annog datblygiadau defnydd cymysg, sy'n cyfuno manwerthu ag adloniant, bwytai a, lle bo hynny'n briodol, preswyl mewn ffordd gynhwysfawr a gynlluniwyd, er mwyn hyrwyddo canolfannau bywiog yn ystod y dydd a gyda'r nos.

3.88 Mae'n bosibl y bydd angen agwedd hyblyg at gynllunio er mwyn sicrhau amrywiaeth o ddefnyddiau a gweithgareddau. Os nad oes modd sicrhau cydbwysedd priodol rhwng defnydd a gweithgareddau, dylai awdurdodau cynllunio ystyried gwneud newidiadau i'r defnyddiau derbyniol mewn prif ardaloedd neu ardaloedd eilaidd, neu i ffiniau'r ganolfan fanwerthu a masnachol.

3.89 Dylai awdurdodau cynllunio asesu perfformiad canolfannau manwerthu a masnachol ac effeithiolrwydd polisiâu cynlluniau datblygu drwy fonitro eu hiechyd. Dylent ddefnyddio'r strategaeth yn eu cynllun datblygu i reoli newid a gweithredu os oes angen mynd i'r afael â hyn. Os yw dirywiad economaidd yn effeithio ar ganolfan fanwerthu a masnachol, gallai pwyslais ar gadw defnyddiau A1 mewn prif ardaloedd neu ardaloedd eilaidd, a fu'n wag am gyfnod o amser, danseilio hyfywedd a rhagolygon canolfan. Mewn amgylchiadau o'r fath, dylai awdurdodau cynllunio lleol ystyried sut gall defnyddiau nad ydynt yn A1 chwarae rwy o ran mewn cynyddu amrywiaeth a lleihau nifer yr unedau gwag.

3.90 Ar gyrion canolfan fanwerthu a masnachol y mae awdurdodau cynllunio yn asesu eu bod yn dirywio, a lle y credir bod mentrau adfywio yn annhebygol o fod yn llwyddiannus, gall newidiadau i ffin y ganolfan fanwerthu a masnachol fod yn briodol. Gall ad-drefnu ffin canolfan helpu i ganolbwyntio defnyddiau A1 a defnyddiau nad ydynt yn A1 mewn ardal lai o faint ond mwy hyfyw, gan ryddhau eiddo y tu allan i'r ffin newydd o bosibl at ddibenion preswyl a dibenion priodol eraill. Gall newid defnydd i ddefnydd preswyl hefyd fod yn dderbyniol o fewn ffiniau canolfan fanwerthu a masnachol, gan helpu i gyfrannu at hyfywedd a bywiogrwydd canolfan. Fodd bynnag, mae'n annhebygol y bydd defnydd preswyl yn addas ar loriau gwaelod mewn prif ardaloedd neu feysydd A1 crynodedig eraill, oherwydd gall ddarnio ffryntiad siopau ac effeithio ar fywiogrwydd a hyfywedd canolfan.

3.91 Pan fo awdurdod cynllunio lleol o'r farn bod canolfan manwerthu a masnachol wedi dirywio i'r fath raddau fel nad yw mwyach yn hyfyw ac nad oes unrhyw obaith o gadw neu ddenu buddsoddiad yn y dyfodol, yna dylid ystyried dileu statws canolfan fanwerthu'r ardal honno. Dylid gwneud hynny drwy ymgynghori'n llawn â chymunedau fel rhan o'r cynllun datblygu.

3.92 Dylai polisiâu a chanllawiau cynllunio atodol fod o gymorth i reoli canolfannau manwerthu a masnachol lle bo'n briodol. Gall rheolaeth o'r fath, sy'n cynnwys gwella a hyrwyddo, fod yn ffactor pwysig wrth sicrhau bywiogrwydd, hyfywedd, a dengarwch canolfannau manwerthu. Gall mesurau rheoli hefyd

gyfrannu at sicrhau amgylchedd diogel lle nad oes unrhyw droseddu. Mae partneriaeth rhwng awdurdodau lleol a'r sector preifat yn hanfodol i lwyddiant strategaethau rheoli o'r fath.

Siopau Lleol a Siopau Pentref

3.93 Mae siopau lleol a siopau pentref, a thafarndai, yn cyflawni swyddogaeth bwysig yn y gymuned leol yn aml, a gall y broses o'u colli gael effaith andwyol, mewn lleoliadau gwledig yn benodol.

3.94 Dylid ystyried swyddogaeth economaidd a chymdeithasol siopau lleol, siopau pentref a thafarndai wrth ystyried ceisiadau am newid defnydd i ddefnydd preswyl neu ddefnydd arall. Mewn ardaloedd gwledig, dylai awdurdodau cynllunio fabwysiadu agwedd gadarnhaol at geisiadau i addasu eiddo addas mewn pentrefi yn siopau ac am estyniadau i siopau pentref sydd â'r bwriad o wella eu hyfywedd. Dylid mabwysiadu agwedd gadarnhaol hefyd, yn amodol ar ystyriaethau amwynderau, at ailsefydlu tafarndai mewn pentrefi sydd wedi colli darpariaeth o'r fath yn gyfan gwbl. Ni ddylai diffyg trafniadaeth gyhoeddus mewn ardaloedd gwledig atal datblygiadau manwerthu neu wasanaethau ar raddfa fach os bydd hynny'n gwasanaethu anghenion lleol.

3.95 Gall siopau ategol i ddefnyddiau eraill, fel siopau fferm a fydd yn helpu i ddiwallu'r galw am gynnyrch ffres, siopau crefftau a siopau sy'n gysylltiedig â gorsafoedd petrol, hefyd chwarae rôl ddefnyddiol mewn ardaloedd gwledig drwy ddarparu ffynonellau newydd o swyddi a gwasanaethau. Wrth asesu cynigion o'r fath, dylai Awdurdodau Cynllunio ystyried:

- yr effaith bosibl ar ganolfannau manwerthu a masnachol neu siopau pentref cyfagos;
- pa mor ddymunol fyddai darparu gwasanaeth drwy gydol y flwyddyn; ac
- effaith debygol y traffig a gaiff ei greu a threfniadau mynediad a pharcio.

Pwysigrwydd Economiâu Gyda'r Nos a'r Nos

3.96 Yn aml, mae canolfannau manwerthu a masnachol yn cynnwys gweithgareddau sy'n cyfrannu at economi fywiog a hyfyw gyda'r nos ac yn y nos. Gall defnyddiau o'r fath gynnwys barrau, bwytai, tafarndai, cerddoriaeth, canolfannau difyrion a lleoliadau adloniant eraill sy'n darparu profiad diwylliannol a gofodau lle mae modd meithrin creadigrwydd. Nodweddion tebygol gweithgareddau o'r fath yw lefelau uwch o sŵn, grwpiau mawr o bobl yn ymgynnull, oriau agor hwyrach a mwy o symud o ran traffig.

3.97 Pan fydd defnyddiau newydd sy'n cynnwys gweithgareddau gyda'r nos ac yn y nos yn cael eu sefydlu mewn canolfannau manwerthu a masnachol, a'u bod wedi'u lleoli wrth ymyl llety preswyl presennol, dylai'r rhai sy'n gwneud cais am ganiatâd cynllunio gynnwys mesurau lliniaru priodol i fynd i'r afael ag unrhyw effeithiau posibl i amwynderau. Yn yr un modd, os yw datblygiad preswyl yn cael ei gynnig wrth ymyl neu gerllaw defnyddiau presennol gyda'r nos neu yn y nos, fel y rhai a ddisgrifiwyd, bydd angen ystyried cydnawsedd y defnyddiau a chynnwys

mesurau lliniaru er mwyn lleihau unrhyw effaith ar amwynder unrhyw ddarpar breswylwyr. Defnyddir yr egwyddor cyfrwng newid yn sylfaen i gefnogi economi gyda'r nos a datblygu defnyddiau sy'n sensitif i seinweddau canolfannau masnachol prysur.

3.98 Dylai awdurdodau cynllunio gydnabod cyfraniad pwysig canolfannau manwerthu a masnachol at greu lleoedd diwylliannol a chreadigol amrywiol a bywiog, a manteision ehangach y rhain wrth sbarduno gwaith adfywio ehangach.

3.99 Gall lleoliadau, orielau ac amgueddfeydd newydd neu sydd wedi'u hadnewyddu sbarduno gwaith adfywio ac arwain at sefydlu mannau diwylliannol a chreadigol yn ein canolfannau. Mae'r mannau hyn yn helpu i greu rhagor o fywiogrwydd ac amrywiaeth sy'n sbarduno twf ac adfywio ehangach.

3.100 Mae busnesau creadigol a diwylliannol yn tueddu i ffynnu mewn amgylcheddau sy'n rhannu gofod, ac mae canolfannau yn helpu i greu lleoedd amrywiol, bywiog a hyfyw sy'n ddeniadol i fusnesau cysylltiedig a'r rhai nad ydynt yn gysylltiedig. Yn draddodiadol, mae canolfannau o'r fath yn tyfu o'r gwaelod i fyny, ac mae llywodraeth leol a'r llywodraeth ganolog yn cyflawni swyddogaeth galluogi bwysig. Mae tystiolaeth yn dangos bod y canolfannau hyn yn esblygu o wreiddiau cymharol gyffredin yn aml, gan ddefnyddio adeiladau rhad sy'n wag yn aml.

3.101 Wrth greu cynlluniau datblygu, dylai awdurdodau cynllunio ystyried y clystyrau creadigol a diwylliannol hyn yn eu canolfannau manwerthu a masnachol, ac os yn briodol, dylent geisio nodi'r ardaloedd hyn gyda pholisïau diogelu cysylltiedig, er mwyn sicrhau bod eu cyfraniad at gymdeithas yn cael ei gydnabod a'i werthfawrogi.

CYFLEUSTERAU CYMUNEDOL

3.102 Mae cyfleusterau cymunedol yn cyflawni swyddogaethau gwahanol sy'n cynnwys amrywiaeth eang o weithgareddau a gwasanaethau y mae modd eu darparu gan y sector cyhoeddus, y sector preifat a'r trydydd sector. Mae cyfleusterau cymunedol yn cyfrannu at ymdeimlad o le sy'n bwysig ar gyfer iechyd, llesiant ac amwynder cymunedau lleol, ac yn aml mae eu bodolaeth yn elfen allweddol o greu cymunedau hyfyw a chynaliadwy. Gallant gynnwys ysgolion, cyfleusterau diwylliannol, gwasanaethau iechyd, llyfrgelloedd, rhandiroedd ac addoldai. Mae llawer ohonynt yn asedau hanesyddol hefyd.

3.103 Dylai awdurdodau cynllunio ddatblygu agwedd strategol a hirdymor at ddarparu cyfleusterau cymunedol wrth baratoi cynlluniau datblygu. Wrth ystyried cynigion datblygu, dylai awdurdodau cynllunio ystyried anghenion cymunedau a sicrhau bod cyfleusterau cymunedol yn parhau i fodloni gofynion trigolion yn yr ardal.

3.104 Mae gan rhandiroedd a mannau tyfu cymunedol lawer o fanteision cymdeithasol, amgylcheddol, economaidd ac iechyd. Gallant gyfrannu at

hunaniaeth lle a'i ymdeimlad o gymuned, gan helpu i adfywio mannau agored mewn ardaloedd difreintiedig. Dylai awdurdodau lleol gadw a diogelu safleoedd rhandiroedd presennol, yn enwedig os ydynt yn bwysig fel seilwaith gwyrdd neu ased cymunedol. Os oes galw hysbys amdano, mae gan awdurdodau lleol ddyletswydd statudol i ddarparu tir ar gyfer rhandiroedd. Lle y bo'n briodol, dylai cynlluniau neilltuo tir ar gyfer rhandiroedd a mannau tyfu cymunedol newydd. Mae rhandiroedd statudol yn cael eu diogelu gan y gyfraith. Ni allant gael eu gwerthu na'u defnyddio at ddibenion eraill heb gydsyniad Gweinidogion Cymru.

3.105 Mae meysydd trefi a phentrefi yn cael eu diogelu gan ddeddfwriaeth ac fel rheol gwaherddir datblygu ac eithrio os byddai datblygu yn golygu defnyddio'r tir yn well ar gyfer chwaraeon a hamdden ac mewn amgylchiadau cyfyngedig eraill.

MANNAU HAMDDEN

3.106 Mae mannau ar gyfer hamdden yn hanfodol ar gyfer ein hiechyd, llesiant, amwynder ac yn gallu cyfrannu at seilwaith gwyrdd ardal. Maent yn darparu lleoedd ar gyfer chwarae, chwaraeon, gweithgarwch corfforol iach a lle i ymlacio yng nghanol byd natur yn aml, gan gyfrannu at ein hansawdd bywyd. Bydd rhwydweithiau o ansawdd uchel, mannau gwyrdd hygyrch a darpariaeth mannau hamdden yn hyrwyddo cadwraeth natur a bioamrywiaeth hefyd ac yn darparu cyfleoedd pleserus i drigolion ac ymwelwyr gymryd rhan mewn ystod eang o weithgareddau corfforol er mwyn hyrwyddo llesiant corfforol a meddyliol. Mae Llywodraeth Cymru yn cefnogi datblygu chwaraeon a hamdden, a'r amrywiaeth eang o weithgareddau hamdden sy'n annog gweithgarwch corfforol. Mae'r gweithgareddau hyn yn bwysig i lesiant plant ac oedolion ac i fywyd cymdeithasol, diwylliannol ac economaidd Cymru.

3.107 Dylai'r awdurdodau cynllunio ddarparu fframwaith ar gyfer cyfleusterau chwaraeon a hamdden o ansawdd da sydd wedi'u lleoli'n dda, a datblygu polisïau clir ar gyfer darparu, diogelu a gwella cyfleusterau chwaraeon a hamdden. Dylai'r polisïau hyn bennu safonau ar gyfer y ddarpariaeth, fel bod modd nodi ac unioni diffygion lleol drwy'r broses gynllunio, a llunio polisïau i osgoi neu ddatrys gwrthdaro rhwng gweithgareddau gwahanol.

3.108 Dylai mannau gwyrdd agored ffurfiol ac anffurfiol gael eu diogelu rhag cael eu datblygu. Mae hynny'n arbennig o berthnasol mewn ardaloedd trefol, lle mae mannau o'r fath yn cyflawni sawl diben. Nid yn unig y maent yn cyfoethogi ansawdd bywyd, ond maent yn cyfrannu at fioamrywiaeth, cadwraeth yr amgylchedd hanesyddol, natur a thirwedd, ansawdd yr aer a diogelu dŵr daear. Hefyd, maent yn darparu mannau i fwynhau seibiant tawel o'r amgylchedd adeiledig prysur. Mae gan fannau agored o'r fath rôl i'w chwarae hefyd yn diogelu'r hinsawdd ac yn galluogi ardaloedd trefol i ymaddasu i effeithiau'r newid yn yr hinsawdd, er enghraifft drwy gyfrannu at reoli llifogydd a helpu i leihau effeithiau ynysydd gwres trefol. Mae parciau a gerddi yn hanesyddol bwysig yn aml, ac mae llawer ohonynt wedi'u cofrestru.

3.109 Dylid diogelu pob maes chwarae rhag cael ei ddatblygu, boed yn eiddo i gorff cyhoeddus, preifat neu wirfoddol ac eithrio:

- lle y gellir cadw a gwella cyfleusterau orau drwy ailddatblygu rhan fach o'r safle;
- lle y darperir darpariaeth arall o'r un budd i'r gymuned; neu
- lle y mae gormod o ddarpariaeth o'r fath yn yr ardal.

3.110 Dylai awdurdodau cynllunio ddiogelu meysydd chwarae a mannau agored sy'n werthfawr i gymunedau lleol o ran amwynder neu hamdden, rhag cael eu datblygu. Dylent nodi sut yr eir ati i ystyried defnyddio tir neu gyrff dŵr a ddatblygwyd o'r blaen, neu dir neu gyrff dŵr segur, at ddibenion chwaraeon a hamdden, yn enwedig yng nghyd-destun adfywio trefol.

3.111 Dylai awdurdodau cynllunio annog defnydd amlbwrpas o fannau agored a chyfleusterau, pan fo hynny'n briodol, er mwyn eu defnyddio'n fwy effeithiol a lleihau'r angen i ddarparu cyfleusterau ychwanegol. Mae 'Beyond the Six-acre Standard' gan Meysydd Chwarae yn cynnig cyngor defnyddiol i awdurdodau cynllunio ar ddarparu mannau agored a chwaraeon a chwarae awyr agored drwy'r system gynllunio.

3.112 Dylai Awdurdod Cynllunio ystyried faint o gyfle sydd i ddefnyddio tir a llwybrau segur fel parciau, parciau sribed neu lwybrau gleision mewn ardaloedd trefol ac annog y broses o ddarparu llwybrau seiclo a llwybrau troed diogel a deniadol. Os cynigir defnyddio llinellau rheilffyrdd segur neu fannau ar hyd camlesi neu afonydd at ddibenion hamdden, dylai awdurdodau cynllunio sicrhau nad yw hyn yn cael effaith niweidiol ar ddefnyddwyr neu fywyd gwylt cyfagos, neu ar amddiffynfeydd rhag llifogydd.

TRAFNIDIAETH

3.114 Dylai'r system gynllunio alluogi pobl i gael mynediad i swyddi a gwasanaethau drwy deithiau byrrach a mwy effeithlon drwy gerdded, seiclo a defnyddio trafndiaeth gyhoeddus. Trwy ddylanwadu ar leoliad, graddfa, dwysedd, cymysgedd defnyddiau a dyluniad datblygiadau newydd, mae'r system gynllunio yn gallu ehangu'r dewis o ran trafndiaeth a sicrhau hygyrchedd mewn ffordd sy'n hybu datblygu cynaliadwy ac yn helpu i fynd i'r afael ag achosion newid yn yr hinsawdd a llygredd sy'n cael ei gludo yn yr aer drwy:

- **Ehangu Dewisiadau Teithio** – mesurau i gynyddu cerdded, seiclo a thrafnidiaeth gyhoeddus, gan leihau dibyniaeth ar geir ar gyfer teithio bob dydd;
- **Rheoli'r Rhwydwaith** - mesurau i wneud y defnydd gorau o'r capasiti sydd ar gael, gyda chymorth seilwaith newydd pwrpasol; a
- **Rheoli'r Galw** - defnyddio strategaethau a pholisïau i leihau'r galw am deithio, gan ganolbwyntio ar gerbydau preifat un gyrrwr.

3.114 Mae Strategaeth Drafndiaeth Cymru yn darparu'r fframwaith polisi strategol ar gyfer gweithgareddau yn ymwneud â thrafnidiaeth yng Nghymru hyd at 2030. Gan gwmpasu pob modd, mae'n amlinellu blaenoriaethau strategol a chanlyniadau a ddymunir

Llywodraeth Cymru, gan ddarparu cysylltiad i'r blaenoriaethau ehangach, yn ogystal â chynlluniau ar lefel awdurdod lleol.

3.115 Mae yna ddwy haen o gynlluniau trafndiaeth yng Nghymru – y Cynllun Cyllid Trafndiaeth Cenedlaethol a Chynlluniau Trafndiaeth Lleol (CTLI). Mae'r Cynllun Cyllid Trafndiaeth Cenedlaethol yn amlinellu'n fanylach sut mae Llywodraeth Cymru'n bwriadu cyflawni'r canlyniadau a amlinellir yn Strategaeth Drafnidiaeth Cymru o 2015 a thu hwnt. Mae'r Cynlluniau Trafndiaeth Lleol yn amlinellu polisiau ar gyfer hyrwyddo ac annog trafndiaeth ddiogel ac effeithlon a rhoi Strategaeth Drafnidiaeth Cymru ar waith yn eu hardal. Mae'r fframwaith cynllunio trafndiaeth yn gofyn am dull integredig rhwng blaenoriaethau cenedlaethol, rhanbarthol a lleol.

3.116 Dylid integreiddio cynllunio defnydd tir a thrafnidiaeth. Mae'n rhaid i'r system gynllunio sicrhau ei bod yn hwyluso integreiddio:

- oddi mewn a rhwng gwahanol fathau o drafnidiaeth;
- rhwng mesurau trafndiaeth a chynllunio defnydd tir;
- rhwng mesurau trafndiaeth a pholisïau i ddiogelu a gwella'r amgylchedd; a
- rhwng mesurau trafndiaeth a pholisïau ar gyfer addysg, iechyd, cynhwysiant cymdeithasol a chreu cyfoeth.

3.117 Mae'r seilwaith trafndiaeth yn cael sylw yn y thema Lleoedd Cynhyrchiol a Mentrus. Mae hyn yn cynnwys polisi cynllunio ar seilwaith trafndiaeth gyhoeddus, y rhwydwaith ffyrdd strategol, porthladdoedd, meysydd awyr a chludo nwyddau.

Cynllunio Integredig a Strategaethau Trafndiaeth

3.118 Cynlluniau datblygu yw'r prif gyfrwng i integreiddio cynllunio defnydd tir a thrafnidiaeth. Rhaid iddynt roi eglurhad o amcanion trafndiaeth yr awdurdod a'r modd y mae'r polisiau trafndiaeth yn ategu amcanion eraill y cynllun.

3.119 Mae'n rhaid i awdurdodau cynllunio gynnwys strategaeth gynllunio a thrafnidiaeth integredig yn eu cynlluniau datblygu. Dylai hon egluro sut y bydd yr awdurdod cynllunio yn:

- integreiddio a chydgyssylltu trafndiaeth a chynllunio defnydd tir;
- hybu hygyrchedd i bawb;
- lleihau'r angen i deithio;
- lleihau'r ddibyniaeth ar gerbydau preifat;
- blaenoriaethu a chefnogi cerdded, seiclo a defnyddio trafndiaeth gyhoeddus;
- lleihau llygredd aer sy'n gysylltiedig â thrafnidiaeth; a
- chefnogi seilwaith trafndiaeth a hwyluso gwelliannau a datblygiad angenrheidiol (gweler thema Lleoedd Cynhyrchiol a Mentrus).

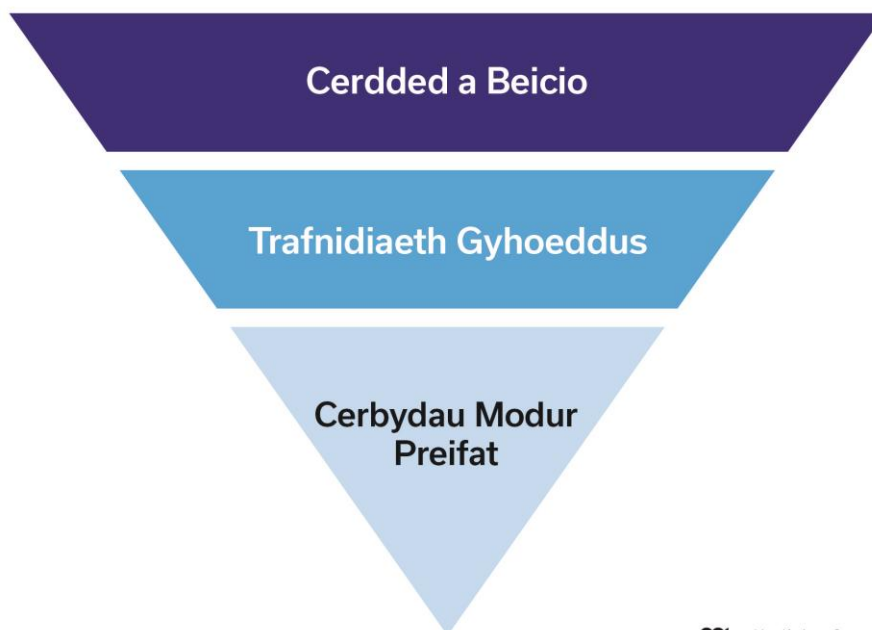

3.120 Mae'n rhaid i'r strategaeth gynllunio a thrafnidiaeth integredig lywio'r strategaeth anheddu a strategaeth gyffredinol y cynllun datblygu. Mae angen i strategaethau a pholisïau'r cynllun datblygu fod yn gyson â strategaethau a pholisïau'r CTLI a'r Cynllun Cyllid Trafnidiaeth Cenedlaethol. Hefyd, dylai cynlluniau datblygu ystyried cynlluniau ac adroddiadau eraill sy'n berthnasol i drafnidiaeth. Pan fo patrymau teithio sylweddol yn croesi ffiniau awdurdodau lleol mae'n rhaid cydgyssylltu strategaethau cynlluniau datblygu a CTLI, yn cynnwys awdurdodau yn eu paratoi ar y cyd.

Hierarchaeth Drafnidiaeth

3.121 Mae polisi Llywodraeth Cymru yn cydnabod hierarchaeth drafnidiaeth ar gyfer datblygiadau newydd, sy'n rhoi blaenoriaeth i gerdded a seiclo, wedyn trafnidiaeth gyhoeddus ac yn olaf, cerbydau modur preifat. Mae hyn yn hollbwysig i gyflawni'r amcan o leihau'r angen i deithio, yn enwedig gan gerbydau preifat, a darparu opsiynau teithio iach a chynaliadwy.

Yr Hierarchaeth Trafnidiaeth ym maes Cynllunio

OGL © Hawffraint y Goron 2017 WG32492

3.122 Mae'n rhaid i awdurdodau cynllunio sicrhau bod datblygiadau newydd wedi'u lleoli a'u dylunio yn unol â hierarchaeth drafnidiaeth Llywodraeth Cymru. Mae'n rhaid iddi fod yn egwyddor allweddol o strategaethau trafnidiaeth a chynllunio integredig, polisiau cynllunio datblygiadau a phenderfyniadau cynllunio.

3.123 Wrth lunio cynlluniau datblygu dylid ystyried yn ofalus y modd y dyrennir safleoedd newydd sy'n debygol o ysgogi llawer o symud, er mwyn sicrhau bod darpariaethau mynediad sy'n hybu cerdded a seiclo, yn ogystal â thrafnidiaeth gyhoeddus, yn rhan o gynigion o'r cychwyn cyntaf a bod modd mynd i'r afael ag unrhyw oblygiadau sy'n gysylltiedig â llygredd yn yr aer.

3.124 Dylid defnyddio'r hierarchaeth drafnidiaeth mewn ffordd hyblyg. Er enghraifft, gallai awdurdod cynllunio sydd am ddatblygu pentref gwledig, er bod ganddi gysylltiadau trafndiaeth gyhoeddus gwael, ddefnyddio'r hierarchaeth drafnidiaeth drwy; ystyried yn gyntaf sut y gallai lleoliad a chynllun y datblygiad newydd annog cerdded a seiclo i siopau a gwasanaethau yng nghanol y pentref; yna ystyried a ellid lleoli datblygiad newydd ger arhosfan fysiau neu alluogi gwelliannau i'r gwasanaeth bysiau; cyn ystyried yn olaf beth yw anghenion crebydau preifat, a allai gynnwys mesurau i annog defnydd o Gerbydau Allyriadau Isel lawn.

3.125 Os oes angen, dylai Datganiadau Dylunio a Mynediad ddangos sut mae'r hierarchaeth drafnidiaeth wedi'i hystyried yn y broses ddylunio.

Strydoedd Llesol a Chymdeithasol

3.126 Mae strydoedd wedi'u cynllunio'n dda gan ystyried pobl yn allweddol i greu mannau cynaliadwy a chynyddu cerdded, seiclo a defnydd o drafnidiaeth gyhoeddus. Gallant wella ansawdd lle a chreu strydoedd diogel, cymdeithasol a deniadol lle mae pobl am gerdded, seiclo a mwynhau, a lle gall plant chwarae.

3.127 Mae'n rhaid i gynllun strydoedd roi blaenoriaeth uchel i ddiwallu anghenion cerddwyr, beicwyr a defnyddwyr trafndiaeth gyhoeddus yn unol â'r hierarchaeth drafnidiaeth. Dylid defnyddio hyn mewn ffordd hyblyg ac ystyried yr hierarchaeth defnyddwyr a'r canllawiau yn y Llawlyfr Strydoedd.

3.128 Mae polisi Llywodraeth Cymru'n cymeradwyo'r Llawlyfr Strydoedd, a'r canllaw sy'n cyd-fynd ag ef, Llawlyfr Strydoedd 2, ac yn disgwyl i gynllun strydoedd newydd neu rai sy'n cael eu gwella adlewyrchu ei egwyddorion. Mae'n rhaid i awdurdodau cynllunio sicrhau bod cynllun strydoedd yn creu lleoedd o safon uchel a dylent herio cynigion datblygu sydd â chynlluniau strydoedd safonol, cyfarwyddol, sy'n canolbwyntio ar beirianeg ac osgoi risgiau. Lle bo angen, dylai cynllun a datganiadau mynediad ddangos sut mae cynllun strydoedd newydd neu wella strydoedd wedi ystyried canllawiau'r Llawlyfr Strydoedd.

3.129 Mewn ardaloedd preswyl mae Parthau Cartrefi yn ffordd o gynllunio strydoedd i arafu cyflymder traffig cerbydau a rhoi blaenoriaeth i bobl dros ddefnydd o gerbydau. Dylai awdurdodau lleol ystyried defnyddio pwerau sydd ar gael o dan Ddeddf Trafnidiaeth 2000 i ddynodi Parthau Cartrefi.

Teithio Llesol

3.130 Mae cerdded a seiclo yn dda i'n hiechyd a'n llesiant. Maent yn cefnogi cyfleoedd cymdeithasol a hamdden pwysig, ac yn hollbwysig i'r broses o wneud lleoedd, creu bywyd a gweithgarwch mewn mannau cyhoeddus a darparu cyfle i gyfarfod â phobl o bob rhan o gymdeithas. Mae lleoedd cynaliadwy yn gyfle i bobl gerdded a seiclo fel rhan o'u bywyd bob dydd.

3.131 Nod Deddf Teithio Llesol (Cymru) 2013 yw sicrhau mai cerdded a seiclo yw'r dewis sy'n cael ei ffafrio ar gyfer teithiau byrrach, yn enwedig teithiau bob dydd, fel yn ôl ac ymlaen o'r gweithle neu sefydliad addysg, neu er mwyn defnyddio gwasanaethau neu gyfleusterau iechyd, hamdden ac ati. Mae'r Ddeddf Teithio Llesol yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol lunio Map Rhwydwaith Integredig sy'n nodi'r llwybrau cerdded a seiclo sydd eu hangen i greu rhwydwaith integredig llawn ar gyfer cerdded a seiclo i gyrraedd y gwaith, addysg, gwasanaethau a chyfleusterau. Gan fod lleoliad, cynllun a dyluniad datblygiadau yn gallu effeithio ar bellter a dulliau teithio pobl, mae'r system gynllunio yn gwneud cyfraniad pwysig at greu'r amgylcheddau cywir ar gyfer cerdded a seiclo a sicrhau llwybrau teithio llesol newydd a gwell, a chyfleusterau cysylltiedig.

3.132 Dylai awdurdodau cynllunio gefnogi teithio llesol drwy sicrhau bod datblygiadau newydd wedi'u lleoli a'u dylunio i hyrwyddo cerdded a seiclo. Yr amcan yw creu cymdogaethau seiliedig ar gerdded, lle mae cyfleusterau amrywiol o fewn pellter cerdded i'r rhan fwyaf o drigolion, a lle mae'r strydoedd yn ddiogel, yn gyfforddus ac yn bleserus i gerdded a seiclo arnynt.

3.133 Dylai awdurdodau cynllunio sicrhau bod tai, swyddi, siopau, hamdden a gwasanaethau newydd yn hygyrch iawn drwy gerdded a seiclo. Yn unol â hierarchaeth drafnidiaeth, dylai'r gwaith o ddylunio cynigion datblygu ddechrau drwy nodi'r cysylltiadau cerdded a seiclo byrraf a mwyaf atyniadol cyn mynd i'r afael â'r anghenion trafndiaeth eraill. Mae rhagor o ganllawiau ar hyn ar gael yn y ddogfen Llawlyfr Strydoedd (gweler yr adran Strydoedd Llesol a Chymdeithasol).

3.134 Dylai cynlluniau datblygu nodi, hyrwyddo a chefnogi'r broses o ddatblygu llwybrau teithio llesol a chyfleusterau cysylltiedig, gan gynnwys y rhai sy'n cael eu nodi yn y Mapiau Rhwydwaith Integredig yn unol â gofynion y Ddeddf Teithio Llesol. Dylai datblygiadau newydd ddarparu cysylltiadau i'r llwybrau teithio llesol a bod yn integredig â nhw. Hefyd, dylai awdurdodau cynllunio geisio helpu i gwblhau'r rhwydwaith beicio cenedlaethol, a chysylltiadau allweddol i'r rhwydwaith ac o'r rhwydwaith. Os oes modd, dylai'r mesurau hyn gyd-fynd â dulliau o sicrhau seilwaith gwyrdd.

3.135 Mae'n rhaid i awdurdodau cynllunio **fabwysiadu safonau cadw beiciau gofynnol** ar gyfer amrywiaeth eang o ddatblygiadau. Ar lefel sylfaenol, dylai awdurdodau cynllunio ei gwneud yn ofynnol i ddatblygiadau mawr a chyfnwidydd trafndiaeth ddarparu cyfleusterau cadw beiciau diogel, integredig, cyfleus a hygyrch, a chyfleusterau newid.

3.136 Mae'r Canllawiau Dylunio statudol, sy'n ategu'r Ddeddf Teithio Llesol, yn nodi'r safonau disgwylidig ar gyfer seilwaith teithio llesol yng Nghymru ac yn darparu canllawiau ar gynllunio'r rhwydwaith.

Trafnidiaeth Gyhoeddus

3.137 Mae trafndiaeth gyhoeddus yn bwysig i le cynaliadwy. Mae'n golygu bod pobl yn gallu cwblhau teithiau canolig a hir heb ddibynnu ar gar. Mae'r system

gynllunio yn gallu hwyluso hyn drwy leoli datblygiadau mewn ardaloedd sydd â thrafnidiaeth gyhoeddus dda, neu a allai fod â thrafnidiaeth gyhoeddus dda. Hefyd, mae dyluniad, cynllun, dwysedd a chymysgedd defnyddiau lle yn hanfodol i annog a galluogi pobl i ddefnyddio trafndiaeth gyhoeddus.

3.138 Mae'n rhaid i awdurdodau cynllunio gyfeirio datblygiadau i leoliadau sy'n fwyaf hygyrch ar drafnidiaeth gyhoeddus. Dylent sicrhau bod safleoedd datblygu y mae modd eu cyrraedd yn hawdd ar drafnidiaeth gyhoeddus yn cael eu defnyddio ar gyfer dibenion dwys o ran teithio, fel tai, swyddi, siopa, hamdden a gwasanaethau, gan ailddyrannu eu defnydd os oes angen. Mewn ardaloedd gwledig, dylai awdurdodau cynllunio ddynodi canolfannau gwasanaeth lleol, neu gystyrau o aneddiadau llai lle gellir dangos cysylltiad ymarferol cynaliadwy, a'u nodi fel y lleoliadau a ffefrir ar gyfer datblygiad newydd.

3.139 Dylai awdurdodau cynllunio sicrhau bod cynllun, dwysedd a chymysgedd defnyddiau datblygiadau newydd yn cefnogi'r defnydd o drafnidiaeth gyhoeddus ac yn cynnig cymaint o botensial â phosibl o ran hygyrchedd. Yn arbennig, dylid hyrwyddo datblygiadau dwysedd uwch a datblygiad defnydd cymysg mewn ardaloedd y gellir eu cyrraedd yn hawdd ar drafnidiaeth gyhoeddus. Yn yr amgylchiadau hyn, bydd angen ystyried goblygiadau llygredd yn yr aer yn ofalus. Os oes angen trafndiaeth gyhoeddus ychwanegol ar gyfer datblygiad, dylid cynnwys polisi priodol yn y cynllun datblygu a'r CTLI. Os nad oes modd rhoi datblygiad ar waith heb wella gwasanaethau trafndiaeth gyhoeddus, dylai awdurdodau lleol ystyried defnyddio amodau cynllunio a/neu rwymedigaethau cynllunio.

Rheoli'r Traffig

3.140 Mae Deddf Lleihau Traffig Ffyrdd 1997 yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol baratoi adroddiad sy'n cyflwyno asesiad o'r traffig ar y ffyrdd y maent yn awdurdod priffyrdd lleol drostynt a rhagolwg o'r newidiadau a ddisgwylir yn y lefelau traffig. Dylai'r adroddiad hefyd gynnwys targedau ar gyfer gostwng lefelau traffig ffyrdd lleol neu gyfradd twf y lefelau hynny.

3.141 Mae'n rhaid i awdurdodau cynllunio geisio lleihau lefel a chyflymder traffig mewn datblygiad newydd. Dylid cyflawni hyn, yn y lle cyntaf, drwy ddylunio'r strydoedd yn dda cyn ystyried mesurau gostegu traffig mwy traddodiadol.

3.142 Mae'n rhaid i awdurdodau lleol fabwysiadu dull gweithredu integredig o reoli traffig. Dylent ystyried sut y gall mesurau gwahanol ategu ei gilydd a helpu i gyflawni amcanion cynllunio a thrafnidiaeth ehangach, yn cynnwys teithio llesol, gan ystyried anghenion pobl anabl a phobl sy'n llai abl i symud.

3.143 Mae'n rhaid i'r cynllun datblygu gynnwys polisiâu rheoli traffig priodol. Dylai'r polisiâu hyn gyd-fynd â'r dull o gyrraedd targedau lleihau traffig ffordd lleol ac unrhyw dargedau cenedlaethol sy'n cael eu pennu gan Weinidogion Cymru o dan Ddeddf Lleihau Traffig Ffyrdd (Targedau Cenedlaethol) 1998.

3.144 Mewn cymdogaethau trefol a gwledig sefydledig, dylid mabwysiadu mesurau rheoli traffig er mwyn gwella'r amgylchedd stryd a hyrwyddo diogelwch ar y ffyrdd. Mewn ardaloedd datblygu newydd, dylid cynnwys mesurau gostegu traffig o'r cychwyn. Dylai mesurau rheoli traffig ystyried natur yr ardal a llwyddo i arafu'r traffig a gwella'r amgylchedd a diogelwch.

3.145 Lle bo angen, dylai Datganiadau Dylunio a Mynediad ddangos y bydd dyluniad a chynllun y datblygiad yn lleihau lefel a chyflymder y traffig i lefelau priodol. Gellir cyflawni hyn trwy greu rhwydweithiau ffordd cysylltiedig ac athraidd ac ystyried materion fel maint strydoedd a dyluniad a lleoliad llwybrau troed (gan gynnwys defnyddio llwybrau troed parhaus ar strydoedd ymyl), croesfannau, parcio, coed, planwyr a deunyddiau arwyneb. Mae rhagor o ganllawiau ar hyn ar gael yn y Llawlyfr Strydoedd (gweler adran Strydoedd Actif a Chymdeithasol).

Cerbydau Allyriadau Isel lawn

3.146 I annog y defnydd o Gerbydau Allyriadau Isel lawn (ULEVau), dylai'r system gynllunio sicrhau fod pob datblygiad newydd yn cynnwys seilwaith i wefru ULEV. Dylid darparu'r seilwaith hwn mewn cartrefi, gweithleoedd a chyrchfannau mawr megis archfarchnadoedd, a chyfleusterau manwerthu, masnachol a hamdden.

3.147 Dylai awdurdodau cynllunio ei gwneud yn ofynnol i sicrhau bod gan isafswm o 10% o fannau parcio ceir di-breswyl bwyntiau gwefru ULEV. Dylai'r awdurdodau cynllunio ddefnyddio'r hyblygrwydd hwn a sicrhau bod lefel, lleoliad a math y ddarpariaeth wefru yn briodol ar gyfer y cynllun ac amgylchiadau lleol. Dylid ystyried:

- Yr amser y mae defnyddwyr yn debygol o fod yn bresennol ar y safle;
- Nifer y cerbydau sy'n defnyddio'r safle;
- Nifer y pwyntiau gwefru presennol yn yr ardal o amgylch ac yn ehangach; a
- Mesurau arfaethedig i liniaru allyriadau eraill.

3.148 Gallai fod yn briodol i rywfaint o'r ddarpariaeth fod yn 'oddefol', gyda'r seilwaith gwaelodol angenrheidiol yn cael ei ddarparu i alluogi eu gosod yn hawdd a'u gweithredu yn y dyfodol, neu i sicrhau cyfraniad ariannol drwy gytundeb S106 tuag at y ddarpariaeth gwefru ULEV oddi-ar y safle.

3.149 Dylai'r awdurdodau cynllunio ddefnyddio dull strategol o sicrhau seilwaith gwefru ULEV yn eu hardal, a ble yn briodol, ddatblygu polisïau yn eu cynllun datblygu a chynnwys gofynion lleol o ran safonau parcio ceir.

Parcio Ceir

3.150 Mae darpariaeth parcio ceir yn ddylanwad mawr ar sut mae pobl yn dewis teithio a'r patrwm datblygu. Hefyd, gall ble a sut y mae ceir yn cael eu parcio fod yn ffactor mawr o ran ansawdd lle.

3.151 Mae'n rhaid i awdurdodau lleol **bennu safonau parcio uchaf** sy'n sicrhau bod datblygiadau newydd yn darparu lefelau parcio isel priodol. Mae'n rhaid i awdurdodau cynllunio nodi bod angen safonau da o ran dylunio darpariaeth parcio. Ni ddylid rhoi hawl i gerbydau

ddominyddu'r stryd neu beri anghyfleustra i bobl sy'n cerdded ac yn seiclo. Mae'n rhaid cydnabod anghenion pobl anabl a darparu lleoedd parcio digonol ar eu cyfer.

3.152 Dylai awdurdodau lleol ddatblygu strategaeth barcio integredig er mwyn cefnogi polisiau trafndiaeth a lleoliadol cyffredinol y cynllun datblygu. Dylai awdurdodau lleol ystyried materion parcio ar y cyd â'r awdurdodau cyfagos. Ar y cyd, dylent bennu lefelau parcio uchaf ar gyfer categorïau bras o ddatblygiadau, ynghyd â throthwy ar sail maint datblygiad. Dylai'r safonau uchaf gael eu pennu mewn cydweithrediad â sefydliadau â buddiant. Bydd angen i awdurdodau lleol sicrhau bod eu safonau parcio yn adlewyrchu darpariaeth trafndiaeth leol, bod awdurdodau unigol yn eu mabwysiadu fel canllawiau cynllunio ategol, a'u bod yn cael eu hadolygu'n rheolaidd.

3.153 Gall manau parcio preifat nad ydynt ar gyfer preswylwyr fod yn elfen bwysig o'r ddarpariaeth barcio yng nghanol trefi. Lle bo hynny'n briodol, dylai'r awdurdodau geisio annog ailddatblygu manau parcio preifat, neu eu hailddefnyddio, mewn modd priodol er mwyn cysoni'r ddarpariaeth â safonau diwygiedig. Hefyd, dylent wrthod caniatâd cynllunio ar gyfer meysydd parcio preifat a chyhoeddus nad ydynt yn cwrdd â nodau strategol y cynllun datblygu a'r Cynllun Trafnidiaeth Lleol.

3.154 Fel rhan o'r dull cyffredinol o ymdrin â pharcio, dylai awdurdodau lleol sicrhau bod eu polisiau codi tâl ar gyfer parcio ar y stryd a pharcio oddi ar y stryd, pan fo ganddynt reolaeth dros hynny, yn ategu eu polisiau ar ddefnydd tir a hyrwyddo'r defnydd o ULEVs.

Asesiadau Trafnidiaeth

3.155 Mae Asesiadau Trafnidiaeth yn ddull pwysig o bennu graddfa'r effeithiau y mae disgwyl i ddatblygiad, neu ailddatblygiad, arfaethedig eu cael. Maent yn cynorthwyo gyda'r gwaith o ragweld effeithiau'r datblygiad er mwyn gallu'u deall a darparu ar eu cyfer.

3.156 Mae'n rhaid cael Asesiadau Trafnidiaeth gyda cheisiadau cynllunio am ddatblygiadau (gan gynnwys newid defnydd) sy'n perthyn i gategoriâu TAN 18: Trafnidiaeth. Hefyd, mewn ardaloedd lle mae'r rhwydwaith trafndiaeth yn hynod sensitif, dylai awdurdodau cynllunio ystyried gofyn am Asesiadau Trafnidiaeth ar gyfer datblygiadau sydd y tu allan i'r trothwy a bennwyd yn TAN 18. Gall yr awdurdod cynllunio ofyn am Asesiadau Trafnidiaeth ar gyfer unrhyw ddatblygiad arfaethedig os yw'n credu bod cyfiawnhad dros hynny neu os oes angen penodol. Hefyd, disgwylir y bydd Asesiadau Trafnidiaeth yn sylfaen i drafodaethau ar fanylion cynlluniau, gan gynnwys y lefelau parcio, a mesurau i wella mynediad cerdded, seiclo a thrafnidiaeth gyhoeddus, a mesurau i gyfyngu neu leihau lefelau llygredd aer a llygredd sŵn. Hefyd, maent yn sylfaen dda ar gyfer paratoi Cynlluniau Teithio. Mae rhagor o ganllawiau ar Asesiadau Trafnidiaeth a Chynlluniau Teithio ar gael yn TAN 18.

4.4 Lleoedd Cynhyrchiol a Mentrus yw'r rhai sy'n hyrwyddo ein llesiant economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol drwy ddarparu cyflogaeth a datblygiad economaidd gyda chysylltiadau da mewn amgylchiadau dymunol. Mae'r lleoedd hyn wedi'u cynllunio a'u lleoli i hyrwyddo ffyrdd iach o fyw ac i fynd i'r afael â newid yn yr hinsawdd drwy eu gwneud yn hawdd i gerdded a seiclo iddynt ac o'u hamgylch, i fynd iddynt ar drafnidiaeth gyhoeddus, i leihau'r defnydd o adnoddau anadnewyddadwy ac i ddefnyddio ffynonellau ynni adnewyddadwy a charbon isel.

4.5 Mae lleoedd sy'n gynhyrchiol a mentrus yn cyfrannu at saith nod Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol, sy'n cynnwys:

4.6 Gellir gwireddu Cymru **lewyrchus** drwy gynyddu gweithgarwch economaidd ym mhob sector ac ar bob lefel. Gwireddir hyn drwy sicrhau bod tir ar gael ar gyfer cyflogaeth, rhwydweithiau cyfathrebu dibynadwy a buddsoddiad mewn ffynonellau ynni adnewyddadwy a charbon isel. Gall dewisiadau ynni effeithlon gynnig manteision ariannol nawr a thros oes y datblygiad.

4.7 Mae Cymru **gydnerth** yn cael ei chefnogi gan ddiwydiant twristiaeth Cymru drwy ein tirweddau naturiol. Mae'r gweithgarwch hwn, sy'n gallu ariannu gweithgareddau cadwraeth angen ei reoli'n ofalus i sicrhau bod cenedlaethau'r dyfodol yn parhau i'w mwynhau. Hefyd, drwy ddiogelu asedau economaidd at y dyfodol a gwneud dewisiadau sy'n cynnal swyddi dros y tymor hir.

4.8 Gellir cyflawni Cymru **iachach** drwy leihau allyriadau a llygredd aer o ganlyniad i gynhyrchu ynni o ffynonellau di-garbon.

4.9 Gellir cyflawni Cymru sy'n fwy **cyfartal** drwy ddarparu digon o gyfleoedd cyflogaeth a menter i bobl gyflawni eu potensial a thrwy gydnabod ac adeiladu ar gryfderau economaidd cyfredol lleoedd gan gefnogi ffyniant i bawb.

4.10 Mae **cymunedau cydlynus** yn cael eu creu gan bobl sydd â gwaith sy'n rhoi boddhad y gellir ei gyrraedd yn hawdd yn lleol drwy seilwaith trafnidiaeth cynaliadwy ac sy'n gallu cyfathrebu'n effeithiol gyda'u ffrindiau a'u cymdogion.

4.11 Mae **Cymru â diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu** yn cael ei chefnogi gan ddarpariaeth swyddi a gweithgarwch economaidd mewn ardaloedd gwledig sydd angen ei gynllunio a'i reoli'n strategol. Mae angen hyrwyddo ein cynnig twristiaeth hefyd i fanteisio ar beth sy'n ein gwneud yn 'Unigryw fel Cymry'.

4.12 Yn anad dim, mae Cymru **sy'n gyfrifol ar lefel fyd-eang** yn cael ei hyrwyddo drwy leihau ein hól-troed carbon drwy seilwaith trafnidiaeth gyhoeddus integredig, annog busnes sy'n gyfrifol ar lefel fyd-eang a hyrwyddo ffynonellau ynni adnewyddadwy yn hytrach na rhai sy'n allyrru carbon a dewisiadau adnoddau y gellir gwireddu manteision lluosog drwyddynt.

4.13 Dylid ffurfio cynigion datblygu i edrych tuag at y **tymor hir** er mwyn ystyried sut y gallant fod yn hyblyg i addasu i anghenion ac arferion cyflogaeth y dyfodol, yn cynnwys ymateb i dueddiadau perthnasol y dyfodol, datgarboneiddio ein system

ygni, sut y bydd pobl yn symud o gwmpas neu'n cyfathrebu yn y dyfodol a diogelu'r adnoddau y gall cymdeithas fod eu hangen yn y tymor hir.

4.14 Dylai datblygiad **atal** problemau rhag digwydd neu waethygu fel cynhyrchu allyriadau carbon a gwastraff a fydd angen eu rheoli am flynyddoedd lawer i ddod.

4.15 Dylid **integreiddio** datblygiad i sicrhau bod materion cyffredin yn cael eu hystyried a'u datrys yn gynnar, fel darparu'r seilwaith digidol a ffisegol angenrheidiol i'n cartrefi a'n busnesau ymlaen llaw a sicrhau bod yr adnoddau naturiol priodol gennym i wneud hyn.

4.16 Gall **cydweithio** ddeillio o gynllunio'n strategol ar gyfer ein hanghenion cyflogaeth, ygni, gwastraff a mwynau pan fo angen ystyried materion sy'n fwy na rhai lleol a datblygu polisiâu cynllunio synhwyrol, cynaliadwy ar draws awdurdodau lleol gyda rhannu gwybodaeth, tystiolaeth ac asesiadau mewn ffordd briodol **yn cynnwys** rhannu gydag asiantaethau eraill a'r cyhoedd i sicrhau bod y dull hwn yn cael ei dderbyn yn eang.

Tueddiadau a Materion Cynhyrchiol a Mentrus

4.17 Mae ehangder y pynciau yn y clwstwr Lleoedd Cynhyrchiol a Mentrus yn ymateb i dueddiadau a materion y dyfodol y bydd angen mynd i'r afael â nhw drwy'r system gynllunio. Efallai hefyd y bydd angen i benderfyniadau cynllunio herio'r tueddiadau hyn er mwyn sicrhau ein bod ni'n parhau â'n hymgyrch i greu Mannau Cynaliadwy yn y dyfodol.

4.18 Mae'r prif faterion yn y maes hwn yn cynnwys:

- Sicrhau bod digon o dir cyflogaeth ar gael i ddiwallu anghenion a gofynion sefyllfaoedd cyflogaeth amrywiol yn y dyfodol (yn cynnwys mwy o annibyniaeth a chyfraniad sylweddol i BBaChau at economi Cymru) ond gan sicrhau nad yw gorgyflenwad o dir cyflogaeth yn rhwystro rhyddhau tir ar gyfer dibenion addas eraill;
- Paratoi Cymru ar gyfer arloesedd technegol pellach yn y sector ffonau symudol a band eang fel y gall addasu i newid yn y newid gan sicrhau yr un pryd fod gan bob ardal yng Nghymru fynediad i systemau cyfathrebu modern sy'n angenrheidiol i fywyd bywyd;
- Sicrhau bod modd addasu ein seilwaith trafniadaeth i ddyfeisiadau newydd y dyfodol, fel cerbydau di-yrwr, y twf mewn Cerbydau Allyriadau Isel lawn, newid patrymau gweithio a'r defnydd cynyddol o wasanaethau dosbarthu nwyddau ar alw;
- Y defnydd cynyddol o gyfathrebu a thechnoleg digidol integredig i greu 'mannau clyfar' a goblygiadau hyn ar gyfer y ffordd rydym yn teithio, cyfathrebu, gweithio a chymdeithasu;
- Yr her o ddatgarboneiddio ein sectorau ygni a thrafnidiaeth yn cynnwys cael gwared ar danwydd ffosil yn raddol a symud tuag at systemau ygni adnewyddadwy datganoledig lleol, y defnydd cynyddol o gyfleusterau storio ygni i gydbwyso cyflenwad a galw a'r pwysau y bydd hyn yn ei roi ar ein rhwydweithiau dosbarthu;

- Ymateb i heriau cefnogi a galluogi addasu yn yr amgylchedd adeiledig i ymgorffori egwyddorion yr economi gylchol mewn dewisiadau dylunio, wrth ddewis safleoedd, triniaeth ac arferion adeiladu cysylltiedig;
- Cefnogi a galluogi capasiti seilwaith, adeiladu a gweithgynhyrchu i gefnogi cynnydd tuag at economi gylchol;
- Cefnogi a galluogi dewisiadau deunyddiau carbon isel, adnewyddadwy a defnydd effeithiol a mwyaf priodol er mwyn atal gwastraff a sicrhau nad yw adnoddau prin yn cael eu lleihau'n ddiangen; a
- Sicrhau bod adnoddau mwynau a allai fod eu hangen yn y dyfodol yn cael eu diogelu a bod cyflenwad digonol o ystod amrywiol o fwynau a deunyddiau ar gael dros y tymor hir.

Cysylltiadau Cynhyrchiol a Mentrus

4.19 Mae pynciau polisi'r thema Lleoedd Cynhyrchiol a Mentrus yn gallu gweithio gyda'i gilydd i greu mannau cynaliadwy mewn strategaethau, polisïau a dyraniadau cynlluniau datblygu ac mewn penderfyniadau rheoli datblygu. Yn arbennig:

- Dylai datblygiadau newydd gael eu cysylltu'n ddigidol fel bod mynediad effeithlon i'r rhyngwyd a systemau cyfathrebu er mwyn sbarduno cystadleurwydd economaidd, cynyddu cyfleoedd gweithio hyblyg a lleihau allgáu digidol;
- Dylai potensial seilwaith cludiant newydd / gwell i greu neu adnewyddu canolfannau gweithgarwch economaidd gael ei wireddu gydag uwchgynlluniau gofalus mewn perthynas â nodau a chyfnewidfeydd trafndiaeth cynaliadwy y gellir eu cyrraedd yn hawdd ar drafndiaeth gynaliadwy i greu lleoedd sy'n manteisio ar eu lleoliad a'r cyfleoedd a gynigir gan y lleoliad hwnnw;
- Manteisio ar ein hasedau naturiol a hanesyddol presennol a seilwaith cludiant newydd i gynyddu'r cyfleoedd ar gyfer datblygiad economaidd sy'n gysylltiedig â thwristiaeth;
- Annog polisïau a chynigion sy'n hyrwyddo datblygiadau carbon isel a safleoedd ar gyfer ynni adnewyddadwy, gweithgynhyrchu, ymchwil a datblygu yn agos at ardaloedd lle cynhyrchir ynni adnewyddadwy;
- Hyrwyddo manteision economaidd cynlluniau ynni, yn enwedig cefnogi'r datblygiadau hynny sy'n cynyddu'r manteision cynllunio i gymunedau;
- Nodi a chefnogi'r potensial ar gyfer rhwydweithiau gwres (gan gynnwys ynni o ffatrioedd gwastraff) ac ardaloedd â'r potensial ar gyfer safonau adeiladu cynaliadwy uwch;
- Gweithredu'r egwyddor agosrwydd ar gyfer gwastraff, mwynau ac ynni ar raddfa leol i leihau'r angen am gludiant ar y ffordd a'i effeithiau a phwysau ychwanegol ar rwydweithiau ynni;
- Arddel egwyddorion yr economi gylchol i leihau gwastraff di-angen ac annog gweithgynhyrchu o safon uchel a dewisiadau deunyddiau gwell yn yr amgylchedd adeiledig, yn cynnwys defnyddio deunyddiau gwydn wrth ddylunio datblygiadau. Cynyddu'r defnydd o'n seilwaith trafndiaeth gynaliadwy, gan gynnwys porthladdoedd a rheilffyrdd, i gefnogi symud llwythi yn uniongyrchol a chyflwyno cyfleoedd datblygu economaidd a gwaith mwynau; a

- Cydnabod yr effaith y bydd defnyddio mwy o e-fasnach yn ei chael ar ddsbarthu llwythi, gan gynnwys yr angen cynyddol am gyfleusterau dosbarthu, yn enwedig mewn ardaloedd lle mae mynediad at seilwaith band eang yn cynyddu.

SEILWAITH ECONOMAIDD

4.20 Mae seilwaith Cymru, boed yn ffisegol, yn electronig neu'n ddigidol, yn gwneud cyfraniad allweddol at gynnal llesiant economaidd y wlad. Mae'n galluogi pobl i gysylltu a rhyngweithio â'i gilydd, naill ai'n bersonol neu'n ddigidol, i wella ffyniant. Mae'n cludo pobl i'w gweithle ac adref eto. Mae'n galluogi nwyddau a gynhyrchir yma i gael eu cludo i bedwar ban byd. Mae'n galluogi cyfathrebu effeithiol rhwng pobl a busnesau ac yn darparu lle i bobl weithio a mwynhau ein hasedau naturiol a diwylliannol. Mae seilwaith gwael yn gallu cael effaith andwyol ar fuddsoddiad a thwf ac ar ansawdd bywyd a ffyniant i bawb.

Telathrebu

4.21 Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod bod mynediad at seilwaith telathrebu fforddiadwy, diogel yn hollbwysig i bobl a busnesau. Mae argaeledd parhaus telathrebu uwch a'r gallu i gyfnewid gwybodaeth yn sicrhau bod pobl wedi'u cysylltu â gwasanaethau pwysig, eu cymunedau ac â'r byd ehangach.

4.22 Mae Llywodraeth Cymru'n gweithio gyda'r diwydiant telathrebu a'r rheoleiddiwr cyfathrebu Ofcom i rannu gwybodaeth am seilwaith cyfathrebu, i ddeall materion rheoleiddio, cynllunio ac economaidd a all ddylanwadu ar fuddsoddiad ac i lywio gwaith llunio polisi yn y maes hwn yn y dyfodol.

Telathrebu Symudol

4.23 Mae telathrebu symudol yn ymgorffori technoleg a gwasanaethau ffôn symudol a band eang symudol, ac mae'n rhan bwysig o gymdeithas. Mae'n hollbwysig bod gwasanaeth telathrebu modern ac effeithiol yn cael ei ddarparu ledled Cymru gyfan fel y gall pobl a busnesau gyfathrebu â'i gilydd yn rhwydd a chael gafael ar wybodaeth yn gyflym drwy'r rhyngwrwyd. Er mwyn i hyn ddigwydd, dylai'r system gynllunio helpu i gefnogi seilwaith telathrebu yn ôl yr angen, a dylai ystyried statws ardaloedd gwarchoddedig ac ystyriaethau amwynderau i ddiogelu'r pethau mwyaf gwerthfawr yn ein cymunedau a'n hamgylchedd.

4.24 Mae darpariaeth seilwaith telathrebu yn cael ei chefnogi gan hawliau datblygu a ganiateir. Ar gyfer y datblygiadau hynny sydd angen caniatâd cynllunio, dylai awdurdodau cynllunio amlinellu polisiau yn eu cynlluniau datblygu sy'n hwyluso ac annog seilwaith telathrebu symudol a band eang symudol.

4.25 Dylai awdurdodau cynllunio ymgysylltu â gweithredwyr ffonau symudol wrth baratoi cynlluniau datblygu i drafod darpariaeth gwasanaethau a nodi lle mae signal yn wael neu lle nad yw gwasanaeth yn cael ei ddarparu.

4.26 Dylai cynlluniau datblygu amlinellu polisiâu ar gyfer lleoli datblygiad telathrebu, yn cynnwys polisiâu seiliedig ar feini prawf i arwain datblygiadau telathrebu i leoliadau addas. Dylai meini prawf fod yn ddigon hyblyg i ganiatáu newidiadau technegol, a gallant roi sylw i leoliad ac ymddangosiad offer, gan gynnwys gofynion lleoli a thirlunio a gynlluniwyd i leihau'r effaith ar amwynder, yn unol â gofynion gweithredol.

4.27 Ni ddylai awdurdodau cynllunio gwestiynu'r angen am y system delathrebu y bydd y datblygiad arfaethedig yn ei chefnogi, na cheisio atal cystadleuaeth rhwng gwahanol weithredwyr. Fodd bynnag, dylid cydnabod y bydd effeithiau cynllunio ar gynlluniau gan wahanol weithredwyr yn amrywio, hyd yn oed y rhai agos.

4.28 Bydd technolegau newydd megis 5G yn arwain at ddwysáu seilwaith symudol, yn enwedig mewn ardaloedd trefol lle gallai hyn arwain at fwy o safleoedd celloedd bach mewn lleoliadau stryd. Bydd angen i'r system gynllunio ymateb yn gadarnhaol i'r esblygiad hwn mewn technoleg, gan ystyried yr effeithiau ar amwynderau yr un pryd.

Defnydd Effeithlon o Seilwaith Telathrebu

4.29 Dylai gweithredwyr ffonau symudol rannu mastiau telathrebu lle bo hynny'n bosibl i sicrhau'r defnydd effeithlon o seilwaith ac i leihau'r effaith ar yr amgylchedd.

4.30 Dylai nifer y mastiau, a nifer y safleoedd, fod yn gyson â gweithrediad effeithlon y rhwydwaith. Anogir rhannu mastiau a safleoedd lle bo hynny'n cynrychioli'r ateb amgylcheddol gorau mewn achos penodol, er enghraifft, mewn ardaloedd dynodedig neu ardaloedd tirwedd sensitif. Bydd dyluniad mastiau yn ystyriaeth bwysig os mai rhannu yw'r dewis a ffeifir, a dylid gwneud ymdrech i guddio mastiau lle bo angen. Dylid defnyddio adeiladau a strwythurau presennol eraill i leoli antenau newydd. Dylai'r gwaith lleoli sicrhau'r signal gorau posibl a, chyn belled ag y bo'n ymarferol, lleihau'r effaith ar amwynder a golwg adeilad.

4.31 Wrth i rwydweithiau ddatblygu a thechnoleg wella, anogir aildefnyddio safleoedd presennol i leihau'r angen am safleoedd.

Ystyriaethau Iechyd a Diogelwch

4.32 Lle bwriedir codi mast newydd ar neu yn ymyl defnydd sensitif, er enghraifft, maes awyr, ysbyty, crèche, ysgol neu goleg, mae'n bwysig bod gweithredwyr yn ymgysylltu â'r corff perthnasol yn gynnar yn y broses ddatblygu i drafod unrhyw bryderon technegol neu bryderon eraill y gall lleoliad y mast eu hachosi. Dylai tystiolaeth o'r ymgysylltu hwn gael ei darparu gyda phob cais.

4.33 Cyn belled bod y datblygiad yn bodloni canllawiau'r International Commission on Non-Ionising Radiation Protection (ICNIRP), ni ddylai awdurdodau cynllunio roi ystyriaeth i'r agweddau iechyd cyfarpar telathrebu symudol. Disgwylir i bob gorsaf newydd fodloni canllawiau'r ICNIRP.

4.34 Ni ddylai awdurdodau cynllunio roi eu polisïau rhagofalus eu hunain ar waith, megis gosod gwaharddiad neu foratoriwm ar ddatblygiad telathrebu newydd neu fynnu isafswm pellter rhwng datblygiad telathrebu newydd a datblygiad presennol.

Band Eang Llinell Sefydlog

4.35 Mae band eang llinell sefydlog yn bwysig iawn i economi Cymru. Mae cymdeithas fodern yn mynnu rhwydweithiau capasiti uchel, cyflym a dibynadwy i sicrhau bod modd cyfnewid neu gael gfael ar symiau mawr o ddata yn rhwydd. Nod Llywodraeth Cymru yw cynnig band eang cyflym a dbynadwy i bob eiddo yng Nghymru.

4.36 Dylai cynigion datblygu ar gyfer seilwaith band eang newydd neu welliannau i rwydweithiau neu offer presennol gael eu cefnogi gan awdurdodau cynllunio.

4.37 Dylai awdurdodau cynllunio gynnwys polisïau yn eu cynlluniau datblygu i fynd i'r afael â'r angen am seilwaith band eang a'r gwaith o'i wella neu ei gyflwyno. Dylai hyn gynnwys meini prawf dylunio a lleoli i helpu i benderfynu ar geisiadau cynllunio. Dylai awdurdodau gysylltu â darparwyr seilwaith band eang i ddeall gofynion rhaglenni i'r dyfodol o ran cyflwyno a gwella yn eu hardaloedd dros gyfnod y cynllun datblygu.

4.38 Mewn ardaloedd gwledig, mae mynediad at fand eang cyflym iawn yn hollbwysig at ddibenion busnes a chymdeithasol. Mae natur anghysbell rhai ardaloedd wedi bod yn her i sefydlu rhwydweithiau modern. Er bod rhaglenni presennol Llywodraeth Cymru yn ceisio mynd i'r afael â'r materion hyn, dylai awdurdodau cynllunio gymryd ymagwedd gadarnhaol at gynigion i ddatblygu band eang a chynnwys polisïau sy'n hyrwyddo seilwaith newydd neu well.

Seilwaith Cludiant

4.39 Mae'r adran hon yn canolbwyntio ar seilwaith trafndiaeth, sy'n bwysig o ran creu ffyniant, mynd i'r afael â newid yn yr hinsawdd a lleihau llygredd aer. Dylai'r system gynllunio hwyluso'r gwaith o ddarparu, datgarboneiddio a gwella'r seilwaith trafndiaeth, mewn ffordd sy'n lleihau'r angen i deithio, yn enwedig gan ddefnyddio cerbydau preifat, ac sy'n hyrwyddo trafndiaeth gynaliadwy.

4.40 Dylid darllen yr adran hon ar y cyd â'r polisi cynllunio trafndiaeth ehangach yn y thema Lleoedd Actif a Chymdeithasol. Mae hwn yn egluro hierarchaeth trafndiaeth Llywodraeth Cymru, sy'n blaenoriaethu cerdded, seiclo a thrafnidiaeth gyhoeddus, ac yn ceisio lleihau'r ddibyniaeth ar deithio gan ddefnyddio cerbydau preifat. Mae hefyd yn cynnwys manylion ar sut mae'n rhaid i awdurdodau cynllunio ddatblygu strategaeth gynllunio a thrafnidiaeth integredig, a ddylai fynd i'r afael â seilwaith trafndiaeth ac sy'n darparu'r polisi

ar deithio llesol a sut y dylid integreiddio'r Mapiau Rhwydwaith Integredig a'r Rhwydwaith Beicio Cenedlaethol i'r system gynllunio.

4.41 Dylai awdurdodau cynllunio gefnogi gwelliannau angenrheidiol i seilwaith trafndiaeth a sicrhau, os yn bosibl, nad yw datblygiad o'r fath yn cyfrannu at flerdwf trefol neu wahanu cymdogaethau.

4.42 Dylai cynlluniau datblygu nodi a chynnwys polisïau yn ymwneud â datblygu seilwaith trafndiaeth a gwasanaethau cysylltiedig (megis cyfnewidfeydd trafndiaeth gyhoeddus, cyfleusterau rheilffordd, porthladdoedd a meysydd awyr), gan gynnwys ardaloedd wedi'u diogelu ar gyfer seilwaith / llwybrau trafndiaeth i'r dyfodol. Lle bo'n bosibl, dylid dangos union lwybr y seilwaith newydd neu seilwaith gwell arfaethedig yn y cynllun datblygu. Pan nad yw'r union lwybr yn hysbys, gellir cyflwyno polisi diogelu ar gyfer y llecynnau o dir sy'n angenrheidiol ar gyfer y cynllun. Dylid sicrhau cyn lleied â phosib o falltod cynllunio drwy gynnwys, yn y cynllun datblygu, ddim ond y cynlluniau hynny sy'n debygol o gael eu rhoi ar waith o fewn cyfnod y cynllun. Pan fydd cynlluniau datblygu yn cael eu paratoi neu eu diwygio, dylid adolygu'r cynigion trafndiaeth presennol er mwyn cael gwared ag unrhyw gynigion a gafodd eu diogelu yn y gorffennol ond y rhoddwyd y gorau iddynt, neu unrhyw gynigion y mae'n annhebygol y byddant yn dechrau yn ystod cyfnod y cynllun.

4.43 Rhaid bod yn ofalus iawn i liniaru effeithiau andwyol unrhyw seilwaith trafndiaeth newydd, neu welliannau yn y seilwaith presennol ar yr amgylchedd naturiol, hanesyddol ac adeiledig ac ar gymunedau lleol. Dylai'r llwybrau wneud y defnydd gorau o'r tirffurfiau presennol a nodweddion eraill o'r dirwedd er mwyn lleihau sŵn ac effeithiau gweledol, yn amodol ar ddiogelwch ac ystyriaethau amgylcheddol eraill. Lle nad oes llwybrau neu ddewisiadau ymarferol eraill, dylai cynlluniau seilwaith trafndiaeth ddarparu mesurau lliniaru sy'n lleihau'r effeithiau a ddaw yn sgil eu hadeiladu a'u gweithredu, gan gynnwys nodau i leihau'r posibilrwydd o ddod i gysylltiad â llygredd yn yr aer.

4.44 Wrth asesu prosiectau trafndiaeth, dylai awdurdodau cynllunio sicrhau bod eu hymagwedd yn gydnaws â'r Arweiniad ar Arfarnu a Chynllunio Trafndiaeth Cymru (WelTAG). Dylent sicrhau bod yr ystod lawn o atebion posibl, gan gynnwys atebion nad ydynt yn golygu gwneud gwelliannau i ffyrdd, yn cael eu hystyried.

Trafndiaeth Gyhoeddus

4.45 Mae'n rhaid i awdurdodau cynllunio hyrwyddo a hwyluso darpariaeth seilwaith trafndiaeth gyhoeddus o safon uchel. Dylai cynlluniau datblygu gyflwyno polisïau i gynyddu'r defnydd o drafnidiaeth gyhoeddus. Dylent nodi a hwyluso llwybrau, mesurau a chyfleusterau trafndiaeth gyhoeddus priodol. Dylai hyn ystyried cynigion yn y Cynllun Trafndiaeth Lleol, a allai gynnwys cyfleusterau gwell i deithwyr bysiau, cynlluniau parcio a theithio, llinellau rheilffordd newydd (yn cynnwys rheilffordd ysgafn), ailagor rheilffyrdd, darparu gorsafoedd newydd, a gwasanaethau gwell i deithwyr ar reilffyrdd cyfredol.

4.46 Mewn cynlluniau datblygu a Chynlluniau Trafnidiaeth Lleol dylai awdurdodau lleol nodi'r angen am safleoedd cyfnewidfeydd ychwanegol a gwelliannau i gyfnewidfeydd trafndiaeth gyhoeddus cyfredol, yn cynnwys mesurau i hyrwyddo diogelwch personol. Mewn ardaloedd gwledig, dylid nodi safleoedd cyfnewidfeydd mewn nodau lle gellir trosglwyddo rhwng gwasanaethau trafndiaeth gyhoeddus lleol a phellter hir. Dylai awdurdodau lleol ddiogelu cyfnewidfeydd trafndiaeth gyhoeddus cyfredol rhag datblygiad a fyddai'n cyfaddawdu'r gallu i barhau i'w defnyddio hefyd.

4.47 Dylid diogelu rheilffyrdd nas defnyddir neu seidins nas defnyddir rhag datblygiad os oes tebygolgrwydd gwirioneddol y gellid eu defnyddio ar gyfer rheilffordd yn y dyfodol. Fel mesur dros dro, gall fod yn briodol defnyddio llinellau rheilffyrdd nas defnyddir fel coridorau gofod agored (llwybrau gleision), er enghraifft ar gyfer cerdded a seiclo.

Rhwydwaith Ffyrdd Strategol

4.48 Mae gan gefnffyrdd a thraffyrdd rôl genedlaethol a rhyngwladol, gan ddarparu rhwydwaith o ffyrdd o safon uchel sy'n cludo traffig pellter hir rhwng canolfannau mawr.

4.49 Dylai awdurdodau lleol ddefnyddio'r pwerau sydd ar gael i leihau'r angen i ddefnyddio cefnffyrdd a llwybrau trwodd eraill ar gyfer teithiau lleol, byr. Ni fyddai mynediad uniongyrchol i draffordd neu slipffordd traffordd yn dderbyniol, ac eithrio i ardal gwasanaeth traffordd a gymeradwywyd gan Weinidogion Cymru. Os yn bosibl, dylid osgoi mynediad uniongyrchol o ddatblygiad newydd i briffordd. Os yw'n ymarferol, dylai mynediad fod i ffordd eilaidd. Mewn unrhyw leoliad, gellir helpu llif traffig a diogelwch drwy ddylunio cyffordd dda. Bydd nifer y mynedfeydd a ganiateir yn dibynnu ar ba fath o ffordd hi a natur y ffordd. Mewn ffordd debyg, dylai'r math o fynediad a ddarperir adlewyrchu'r math o ffordd a chyfanswm a chymeriad y traffig sy'n debygol o ddefnyddio'r mynediad a'r ffordd.

4.50 Dylai cynlluniau datblygu nodi'r rhwydwaith priffyrdd, gan gynnwys cefnffyrdd, a nodi'r rhwydwaith craidd ar wahân. Dylid nodi'r llwybrau hyn gael eu nodi ar y map cyfyngiadau fel coridorau ar gyfer symud lle bydd datblygiad a fyddai'n cyfaddawdu'r rôl drafndiaeth strategol hon, neu a fyddai'n effeithio'n andwyol ar iechyd, amwynder neu lesiant pobl, yn cael ei wrthwynebu.

4.51 Dylai cynlluniau datblygu gynnwys pob cynnig ar gyfer ffyrdd newydd a gwelliannau mawr i'r rhwydwaith priffyrdd dros gyfnod y cynllun, ac amlinellu'r polisi eang ar flaenoriaethau ar gyfer mân welliannau. Ar gyfer cynlluniau ffyrdd lleol, dylai gweithdrefnau'r cynllun datblygu ddarparu'r modd i archwilio'r angen am y llwybr ac ailiniad y llwybr.

Porthladdoedd

4.52 Mae porthladdoedd, harbws, marinas a dyfrffyrdd mewndirol sy'n ateb y galw nawr ac yn y dyfodol yn hollbwysig i wneud Cymru'n lleoliad deniadol ar gyfer busnesau, ymwelwyr a chludiant llwythi. Mae cefnogaeth a buddsoddiad yn y cyfleusterau hyn yn datgloi'r potensial i hybu'r economi yn uniongyrchol, trwy

gynyddu'r defnydd o'r cyfleusterau, ac yn anuniongyrchol, trwy'r cyfleoedd mae gwell seilwaith trafndiaeth forol yn eu darparu i sectorau eraill (yn genedlaethol ac yn rhyngwladol).

4.53 Mae Cynllun Morol Cenedlaethol Cymru (WNMP) yn darparu gweledigaeth glir fel y gall porthladdoedd, harbws, marinas a dyfrffyrdd mewndirol gynllunio eu gweithrediadau nawr ac yn y dyfodol, gan gynnwys opsiynau i ehangu a/neu arallgyfeirio. Dylai awdurdodau cynllunio ystyried goblygiadau defnydd tir WNMP.

4.54 Dylai awdurdodau cynllunio geisio hyrwyddo'r defnydd o borthladdoedd, harbws, marinas a dyfrffyrdd mewndirol trwy ddiogelu neu ddarparu mynediad iddynt a thrwy gadw neu ddarparu cyfleusterau cei, porthladd, harbwr a rheilffordd i gefnogi gweithgareddau economaidd mewn ffordd sy'n lliniaru unrhyw effeithiau andwyol ar yr amgylchedd morol. Yn ogystal, dylai awdurdodau cynllunio ystyried ac, os yn briodol, hyrwyddo porthladdoedd a'r ardal o'u cwmpas ar gyfer cyfnewidfeydd llwythi rhyngfoddol a safleoedd cyflogaeth strategol.

Meysydd Awyr

4.55 Mae meysydd awyr yn hybiau pwysig sy'n gwneud cyfraniad allweddol at ddarparu cysylltedd cenedlaethol a rhyngwladol ar gyfer twristiaeth a busnes. Mae Llywodraeth Cymru'n cefnogi twf a gwelliannau i feysydd awyr a'u seilwaith yng Nghymru a gwelliannau i gysylltiadau trafndiaeth iddynt, yn ffyrdd a rheilffyrdd, yn enwedig y rhai sy'n gwella hygyrchedd trafndiaeth gyhoeddus.

4.56 Dylai awdurdodau cynllunio gydnabod pwysigrwydd strategol a lleol meysydd awyr a'u potensial fel canolfannau gweithgarwch economaidd. Dylai awdurdodau cynllunio hyrwyddo mynediad i feysydd awyr trwy dulliau cynaliadwy, gan ystyried lefelau presennol ac arfaethedig trafndiaeth gyhoeddus, a sicrhau bod effeithiau amgylcheddol, gan gynnwys llygredd yn yr aer, yn cael eu hystyried yn llawn.

Cludo Nwyddau

4.57 Mae symudiad effeithlon, dibynadwy a chynaliadwy nwyddau'n bwysig i'r economi, i ddarpariaeth effeithiol gwasanaethau sy'n dibynnu ar gyflenwadau, megis iechyd, ac i fywydau bob dydd pobl yn fwy cyffredinol. Nod Llywodraeth Cymru yw cynyddu'r nwyddau sy'n cael eu cludo gan ar y rheilffyrdd ac ar y dŵr, yn hytrach na'r ffordd.

4.58 Dylai awdurdodau cynllunio ystyried arwyddocâd strategol mynediad ar gyfer nwyddau. Dylai awdurdodau cynllunio hyrwyddo opsiynau cludo nwyddau cynaliadwy, gan gynnwys ystyried y potensial i gludo ar y rheilffyrdd, ar y dŵr neu drwy bibell yn hytrach nag ar y ffordd. Dylai'r cynllun datblygu nodi ac, os yn briodol, ddiogelu llwybrau sy'n ofynnol ar gyfer symud llwythi mewn ffordd gynaliadwy a diogelu seilwaith trafndiaeth presennol rhag mathau eraill o ddatblygiad.

4.59 Dylai awdurdodau lleol ystyried pa lwybrau sydd fwyaf addas i'w defnyddio gan nwyddau ar y ffordd ac annog lleoli neu adleoli canolfannau dosbarthu a

gweithredu i safleoedd â mynediad da i'r llwybrau hyn. Mae hyn yn berthnasol hefyd i ddatblygiadau eraill sy'n cynhyrchu symudiadau nwyddau cyson ar y ffordd.

4.60 Os yn bosibl, dylai cyfleusterau newydd gael eu lleoli yn ymyl rheilffyrdd a/neu borthladdoedd i hyrwyddo trosglwyddo moddol. Yn ogystal, dylai awdurdodau lleol ystyried dichonoldeb datblygu hybiau HGV y tu allan i ganol dinasoedd/trefi lle byddai nwyddau'n cael eu trosglwyddo i LGVs ar gyfer rhan olaf y daith.

4.61 Dylai awdurdodau cynllunio annog adeiladu glanfeydd mewn porthladdoedd ac ar ddiwedd llinellau rheilffordd i wasanaethu datblygiad mwynol newydd yn ymyl y seilwaith rheilffyrdd presennol a diogelu seilwaith trafndiaeth presennol rhag tarfu gan fathau eraill o ddatblygiad.

4.62 Dylai awdurdodau cynllunio ystyried goblygiadau'r twf parhaus mewn gwasanaethau e-fasnach drws-i-ddrws ar gyfer defnydd busnes a domestig. Gall hyn gael effeithiau sylweddol iawn mewn ardaloedd trefol, oherwydd tagfeydd traffig a heriau llygredd aer cyfredol. Mae angen i awdurdodau cynllunio ystyried y berthynas rhwng cyflenwad a galw sy'n bodoli mewn e-fasnach.

Datblygu Economaidd

4.63 At ddibenion cynllunio, mae Llywodraeth Cymru yn diffinio datblygu economaidd fel datblygu tir ac adeiladau ar gyfer gweithgareddau sy'n creu ffyniant, swyddi ac incwm tymor hir. Dylai'r system gynllunio sicrhau nad yw twf cynnyrch a chyflogaeth yng Nghymru yn cael ei gyfyngu gan brinder tir at ddefnyddiau economaidd sy'n dilyn y canlyniadau creu lleoedd.

4.64 Mae defnyddiau tir economaidd yn cynnwys y defnyddiau tir cyflogaeth traddodiadol (swyddfeydd, ymchwil a datblygu, diwydiant a warysau), ynghyd â defnyddiau megis manwerthu, twristiaeth a gwasanaethau cyhoeddus. Mae'r sectorau adeiladu, ynni, mwynau, gwastraff a thelathrebu yn hollbwysig hefyd i'r economi ac yn sensitif i bolisi cynllunio. Mae'r adran hon yn canolbwyntio'n bennaf ar ddefnyddiau tir cyflogaeth traddodiadol (B1, B2 a B8), tra bod polisïau ar sectorau economaidd eraill i'w gweld mewn manau eraill.

Darparu Digon o Dir Fel Sydd ei Angen gan y Farchnad

4.65 Dylai awdurdodau cynllunio gefnogi darpariaeth tir digonol, a chymysgedd ansoddol o safleoedd, fel sydd ei angen gan y farchnad, trwy ddyrannu safleoedd yn y cynllun datblygu a thrwy gyflwyno polisïau ategol. Dylid rhoi sylw arbennig i'r sector BbaCh a'r angen i ddarparu amgylcheddau digonol ac o safon uchel i'r sector hwn ffynnu'n gynaliadwy.

4.66 Rhaid i bolisïau cynllunio roi digon o gyfle i ddatblygwyr ac eraill wneud dewisiadau i sicrhau bod adnoddau, gan gynnwys tir, yn cael eu defnyddio'r effeithlon ac effeithiol. Rhaid i dystiolaeth gadarn lywio'r broses hon.

4.67 Os yn bosibl, dylai awdurdodau cynllunio annog a chefnogi datblygiadau sy'n cynhyrchu ffyniant economaidd ac adfywio. Dylai darpariaeth tir a pholisi sy'n cefnogi datblygu economaidd gael ei hystyried yn erbyn cynaliadwyedd cymdeithasol ac amgylcheddol. Dylai safleoedd a nodir at ddefnydd cyflogaeth mewn cynllun datblygu gael eu diogelu rhag datblygiad amhriodol.

4.68 Mae tystiolaeth i lywio darpariaeth defnyddiau datblygu economaidd yn allweddol, a dylai awdurdodau cynllunio weithio gyda'i gilydd i gynhyrchu Adolygiadau Tir Cyflogaeth sy'n llywio'r broses hon.

4.69 Wrth hyrwyddo datblygu economaidd, dylai Awdurdodau Cynllunio ystyried yr holl opsiynau polisi perthnasol, gan gynnwys defnyddio Parthau Cynllunio Syml a Gorchmynion Datblygu Lleol (LDOs) i symleiddio'r broses gynllunio ar gyfer mentrau yn eu hardal. Bydd y mecanweithiau hyn yn hynod arwyddocaol i'r awdurdodau lleol hynny sydd ag Ardaloedd Menter.

Tystiolaeth Economaidd ac Adolygiadau Tir Cyflogaeth

4.70 Dylai cynlluniau a phenderfyniadau fod yn seiliedig ar dystiolaeth leol ac is-ranbarthol benodol. Mae'n bwysig bod tystiolaeth o'r fath yn dangos addasrwydd y cyflenwad presennol o dir cyflogaeth, ynghyd â darpariaeth i'r dyfodol, mewn perthynas â gofynion lleoliadol a datblygiadol y busnes.

4.71 Yn unol â pholisïau Llywodraeth Cymru ar gyfer annog cydgysylltu a chydweithio rhwng awdurdodau lleol, dylai awdurdodau cynllunio weithio gyda'i gilydd a gyda fforymau economaidd perthnasol er mwyn paratoi Adolygiadau Tir Cyflogaeth. Dylai'r adolygiad gynnwys asesiad o'r newid cyflogaeth a ragwelir yn ôl sector a defnydd tir, a thargedau ar ddarpariaeth tir ar gyfer defnyddiau cyflogaeth sy'n dangos newid net mewn tir/gofod llawr ar gyfer swyddfeydd, diwydiant a warysau ar wahân. Dylai'r dystiolaeth hon helpu i lywio gweledigaeth economaidd ar gyfer yr ardal. Dylid cadw Adolygiadau Tir Cyflogaeth yn gyfredol ac yn berthnasol i amodau'r farchnad ac anghenion y cynllun datblygu.

Llywio Datblygu Economaidd i'r Lleoliadau Mwyaf Priodol

4.72 Mae'n bwysig bod awdurdodau cynllunio'n ymwybodol o anghenion economaidd eu hardaloedd eu hunain a'r rhanbarth lleol.

4.73 Dylai awdurdodau cynllunio lywio datblygiad economaidd i'r lleoliadau mwyaf priodol drwy baratoi cynlluniau datblygu strategol, yn hytrach nag atal datblygiad o'r fath.

4.74 Er mwyn sicrhau cynllunio effeithiol ar gyfer yr economi, rhaid i awdurdodau cynllunio weithio'n strategol a chydweithredol, drwy'r broses CDS, gan atgyfeirio datblygiad a buddsoddiad i'r lleoliadau mwyaf effeithlon a chynaliadwy, pa bynnag ardal awdurdod lleol y maent ynddi.

4.75 Dylai'r cynllun datblygu adlewyrchu gwaith rhwng awdurdodau cyfagos a rhanddeiliaid perthnasol eraill. Nid yw patrymau teithio i'r gwaith yn adlewyrchu ffiniau awdurdod lleol, ac mae'n hollbwysig bod awdurdodau cynllunio yn nodi a gwneud darpariaeth ddigonol, drwy'r CDS, ar gyfer eu rôl yn economïau rhanbarthol ac is-ranbarthol Cymru.

4.76 Dylai awdurdodau cynllunio geisio:

- cydgysylltu datblygiad gyda phob math o ddarpariaeth seilwaith, megis trafndiaeth a chyfleustodau;
- cefnogi polisiau a strategaethau economaidd cenedlaethol, rhanbarthol a lleol;
- alinio swyddi a gwasanaethau â thai a seilwaith trafndiaeth cynaliadwy, i leihau'r angen i deithio, a dibyniaeth ar deithio mewn car;
- hyrwyddo aildefnyddio tir a ddatblygwyd o'r blaen, tir gwag a thir sy'n cael ei danddefnyddio;
- darparu cyfleoedd cyflogaeth ac adfywio ffisegol i gymunedau difreintiedig;
- rheoli'r gwaith o ryddhau safleoedd cyflogaeth diangen at ddefnyddiau eraill;
- cynnig lleoliadau penodol ar gyfer diwydiannau angenrheidiol sy'n niweidiol i amwynder ac a all fod yn ffynhonnell llygredd; a
- nodi parthau gwarchod o gwmpas sefydliadau sy'n cadw sylweddau peryglus a diogelu gallu sefydliadau presennol i weithredu neu ehangu trwy atal datblygiad defnyddiau agored i niwed yng nghyffiniau safleoedd o'r fath.

4.77 Dylai polisiau a chanllawiau cynllunio atodol gefnogi datblygiadau defnydd cymysg, gan gynnwys eiddo masnachol a gweithleoedd/anheddu hyblyg, lle mae'r rhain yn briodol.

4.78 Gall defnyddiau cyflogaeth a phreswyl fod yn gydnaws â'i gilydd. Dylai awdurdodau cynllunio roi sylw i agosrwydd a chydawnsedd datblygiad preswyl arfaethedig yn ymyl defnyddiau diwydiannol a masnachol i sicrhau nad yw cyfleoedd datblygu economaidd ac amwynder preswyl yn cael eu cyfaddawdu.

Clystyrau Busnes

4.79 Fel arfer, mae clystyru economaidd yn digwydd pan fo busnesau o'r un diwydiant neu ddiwydiant tebyg, neu fusnesau â budd cyffredin, yn dewis lleoli eu hunain yn agos at ei gilydd er lles y busnesau i gyd. Yn aml, mae clystyru'n ymwneud â chwmnïau uwch dechnoleg, arloesi neu ymchwil a datblygu, ond gall gynnwys hefyd fusnesau ariannol, bwyd a'r cyfryngau, neu ddiwydiannau cyflenwi sy'n gwasanaethu gweithgynhyrchwyr mwy. Mae busnesau'n gallu elwa ar gyfleusterau a rennir, seilwaith, llafur medrus a chymwys, cadwyni cyflenwi cyffredin a chysylltiadau ag addysg uwch.

4.80 Dylai awdurdodau cynllunio geisio cefnogi datblygiad rhwydweithiau busnes a chlystyrau, yn enwedig mewn perthynas â mentrau arloesi a thechnoleg.

4.81 Dylai polisïau cynlluniau datblygu nodi rhwydweithiau a chlystyrau posibl a nodi'n glir y meini prawf a ddefnyddir i'w categoraiddio. Dylai cysylltiadau seilwaith trafniadaeth, amgylcheddol a thelathrebu cysylltiedig sydd eu hangen i gefnogi'r rhwydweithiau a'r clystyrau hyn gael eu cynnwys yn y cynllun datblygu hefyd. Dylai awdurdodau cynllunio edrych yn ffafriol ar unrhyw gynigion cysylltiedig ar gyfer cynhyrchu ynni adnewyddadwy a charbon isel ar y cyd i wasanaethu clystyrau, megis systemau gwresogi ardal a systemau adfer ynni o wastraff hynod effeithlon, neu ddarparu rhwydwaith integredig o ailgylchu neu gasglu gwastraff, cyn belled nad oes unrhyw effeithiau annerbyniol ar amwynder lleol.

Twristiaeth

4.82 Mae twristiaeth yn cynnwys pob math o weithgareddau, cyfleusterau a mathau o ddatblygiad, ac mae'n hollbwysig i ffyniant economaidd ac i greu swyddi mewn sawl rhan o Gymru. Mae twristiaeth yn gallu bod yn gatalydd ar gyfer adfywio, gwella'r amgylchedd adeiledig a diogelu'r amgylchedd.

4.83 Mae'r system gynllunio'n annog twristiaeth os yw'n cyfrannu at ddatblygu economaidd, cadwraeth, arallgyfeirio gwledig, adfywio trefol a chynhwysiant cymdeithasol, ac mae'n cydnabod anghenion ymwelwyr a chymunedau lleol. Mae'r system gynllunio'n gallu helpu hefyd i wella'r ymdeimlad o le mewn ardal sydd â gwerth cynhenid a diddordeb i dwristiaeth. Yn ogystal â chefnogi llwyddiant parhaus ardaloedd twristiaeth presennol, anogir datblygiadau priodol sy'n gysylltiedig â thwristiaeth mewn cyrchfannau newydd. Mewn rhai mannau, fodd bynnag, efallai y bydd angen cyfyngu ar ddatblygiad newydd i osgoi difrod i'r amgylchedd (er enghraifft, mewn ardaloedd heb eu datblygu) neu i amwynder pobl leol ac ymwelwyr.

4.84 Mewn ardaloedd gwledig, mae datblygiad yn gysylltiedig â thwristiaeth yn elfen bwysig o ddarparu economi iach ac amrywiol. Yma, dylai datblygiad fod yn ystyriol o'r amgylchedd lleol o ran natur a maint.

4.85 Mae llawer o'r ddarpariaeth bresennol o ran cyfleusterau a llety ar gyfer twristiaeth mewn (lleoliadau trefol, gan gynnwys) trefi (a dinasoedd) hanesyddol ac arfordirol. Bydd yna le i ddatblygu cyfleusterau twristiaeth wedi'u dylunio'n dda mewn ardaloedd trefol, yn enwedig os byddant yn helpu i adfywio hen ardaloedd diwydiannol. Mae ailwampio ac aildefnyddio adeiladau hanesyddol mewn ffordd sensitif yn cyflwyno cyfleoedd i gyfleusterau twristiaeth ym mhob ardal.

4.86 Mae llwybrau pellter hir, hawliau tramwy, hen reilffyrdd, dyfrffyrdd a seilwaith gwyrdd arall yn gyfleusterau twristiaeth a hamdden pwysig yn eu rhinwedd eu hunain ac fel modd o gysylltu atyniadau.

4.87 Dylai awdurdodau cynllunio ddarparu fframwaith ar gyfer cynnal a datblygu cyfleusterau twristiaeth o safon uchel sydd wedi'u lleoli a'u dylunio'n dda. Dylent ystyried maint a dosbarthiad eang atyniadau presennol ac arfaethedig i dwristiaid a

dylent sicrhau bod modd darparu datblygiadau cyflenwol megis llety a mynediad mewn ffyrdd sy'n cyfyngu ar yr effeithiau amgylcheddol negyddol.

4.88 Dylai awdurdodau cynllunio fabwysiadu ymagweddau cadarnhaol at gynigion sy'n defnyddio tir a ddatblygwyd o'r blaen neu dir a chyrrff dŵr segur at ddefnydd twristiaeth, yn enwedig mewn perthynas ag adfywio trefol.

Yr Economi Wledig

4.89 Mae economi wledig gref yn hollbwysig i gefnogi cymunedau gwledig cynaliadwy a bywiog. Mae sefydlu menter newydd ac ehangu busnes presennol yn hollbwysig i dwf a sefydlogrwydd ardaloedd gwledig.

4.90 Gall llawer o weithgareddau gweithgynhyrchu masnachol ac ysgafn gael eu lleoli mewn ardaloedd gwledig heb beri aflonyddwch annerbyniol na chael effeithiau andwyol eraill. Mae gan fentrau ar raddfa fach gyfraniad pwysig i'w wneud at yr economi wledig, ac maent yn cyfrannu at gystadleurwydd a ffyniant lleol a chenedlaethol. Er y gall rhywfaint o gyflogaeth gael ei greu mewn lleoliadau gwledig trwy aildefnyddio adeiladau presennol, bydd angen datblygiadau newydd mewn llawer o ardaloedd.

4.91 Lle nodir angen, dylai awdurdodau cynllunio ddyrannu safleoedd gwledig newydd ar gyfer datblygu economaidd yn y cynllun datblygu.

4.92 Mae safleoedd datblygu newydd yn debygol o fod yn rhai bach ac, ac eithrio arallgyfeirio gwledig a datblygiad amaethyddol lle mae meini prawf ar wahân yn berthnasol, dylent gael eu lleoli fel arfer o fewn ffiniau anheddiad diffiniedig neu yn ymyl ffiniau o'r fath, yn ddelfrydol lle mae yna ddarpariaeth trafndiaeth gyhoeddus. Fodd bynnag, efallai y bydd gan rai diwydiannau ofynion tir penodol na ellir darparu ar eu cyfer o fewn aneddiadau. Ni ddylai prinder safleoedd cyflogaeth wedi'u dyrannu atal awdurdodau rhag darparu ar gyfer mentrau gwledig priodol ar raddfa fach mewn aneddiadau gwledig bach cyfagos. Dylai awdurdodau cynllunio gynnwys polisi meini prawf i ystyried cynigion o'r fath os ydynt y tu allan i ffiniau anheddiad. Er y dylid diogelu cefn gwlad agored lle bo'n bosibl, dylai ehangu busnesau presennol sydd wedi'u lleoli yng nghefn gwlad agored gael ei gefnogi, cyn belled nad oes unrhyw effeithiau annerbyniol.

4.93 Er bod busnesau newydd mewn ardaloedd gwledig yn hollbwysig i gynnal a gwella cymunedau gwledig, mae'n annhebygol y bydd datblygiadau sydd ond yn cynnig twf economaidd tymor byr yn briodol. Dylai awdurdodau lleol annog twf hunangyflogaeth a microfusnesau mewn ardaloedd gwledig trwy fabwysiadu ymagwedd gefnogol a hyblyg at weithio o gartref a cheisiadau newid defnydd cysylltiedig.

4.94 Dylai awdurdodau cynllunio fabwysiadu ymagwedd adeiladol at gynigion datblygu amaethyddol, yn enwedig y rhai a gynlluniwyd i ddiwallu anghenion mewn perthynas ag arferion ffermio neu sy'n angenrheidiol i sicrhau cydymffurfiaeth â deddfwriaeth amgylcheddol, hylendid neu les newydd. Yn ogystal, dylent

fabwysiadu ymagwedd gadarnhaol at drosi adeiladau gwledig i'w hailddefnyddio at ddiben busnes.

Arallgyfeirio Busnesau Gwledig

4.95 Yn aml, gall gweithgareddau economaidd bach gael eu lleoli'n gynaliadwy ar ffermydd a busnesau gwledig eraill a darparu ffrydiau incwm ychwanegol. Dylai awdurdodau cynllunio fabwysiadu ymagwedd ragweithiol at brosiectau arallgyfeirio ar ffermydd mewn ardaloedd gwledig. Mae arallgyfeirio'n gallu cryfhau'r economi gwledig a chyflwyno cyflogaeth a ffyniant ychwanegol i gymunedau.

4.96 Er y dylid gwneud pob ymdrech i leoli cynigion arallgyfeirio sy'n cael eu gwasanaethu'n dda gan drefnidiaeth gyhoeddus, cydnabyddir mai dim ond gyda char y bydd modd cyrraedd rhai cynigion arallgyfeirio. Er y dylid rhoi ystyriaeth gychwynnol i addasu adeiladau fferm presennol, efallai y bydd hi'n briodol darparu adeilad newydd wedi'i ddylunio mewn ffordd sensitif ar fferm o fewn canolfannau fferm presennol os nad oes cyfle i drosi adeilad presennol yn bodoli.

4.97 Gall arallgyfeirio ddigwydd ar sawl ffurf wahanol a gallai gynnwys cynigion ynni adnewyddadwy hefyd fel cyfleusterau treulio anaerobig neu osodiadau solar a gwynt a fydd yn helpu i gynyddu hyfywedd mentrau gwledig drwy leihau eu costau gweithredu. Dylidi cefnogi'r cynlluniau hyn pan na fyddant yn cael unrhyw effaith andwyol ar yr amgylchedd ac amwynder lleol.

4.98 O ran datblygu cynaliadwy dylid cydnabod y bydd llawer o gynigion arallgyfeirio gwledig bach, sy'n darparu gwasanaethau lleol yn lleihau hyd taith i ddefnyddwyr a fyddai wedi gorfod teithio'n bellach i gael gafael ar y gwasanaethau hyn fel arall. Gall cynlluniau arallgyfeirio gwledig bach gyfrannu at hyfywedd cymuned drwy ddarparu ffocws i fywyd cymuned a chanolfannau gweithgarwch economaidd.

YNNI

4.99 Mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwymo i gyflawni'r canlyniadau a amlinellir yn ein Datganiad Polisi Ynni, Ynni Cymru: Newid Carbon Isel (2012). Ein blaenoriaethau yw:

- Lleihau faint o ynni rydym yn ei ddefnyddio yng Nghymru;
- Lleihau ein dibyniaeth ar ynni sy'n deillio o danwyddau ffosil; a
- Mynd ati'n ddiwyd i reoli'r newid i economi carbon isel.

4.100 Mae'r blaenoriaethau hyn yn cyfrannu at leihau allyriadau carbon fel rhan o'n hymagwedd at ddatgarboneiddio (gweler Pennod 1), gan wella llesiant economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol pobl a chymunedau Cymru er mwyn gwella ansawdd ein bywydau ni ac ansawdd bywydau cenedlaethau'r dyfodol. Mae hyn yn golygu cymryd camau rhagofalus i atal Cymru rhag bod ynghlwm i gloddio mwy am danwydd ffosil a datblygiadau carbon uchel. Dylai'r system gynllunio hwyluso hyn a thargedau Cymru, y DU ac Ewrop o ran ynni adnewyddadwy.

4.101 Mae ceisiadau cynllunio ar gyfer prosiectau cynhyrchu ynni ar y tir yng Nghymru sydd â capasiti cynhyrchu o rhwng 10MW a 50MW (nid oes yna derfyn uchaf ar gyfer gorsafoedd cynhyrchu ynni gwynt ar y tir) yn cael eu cyflwyno'n uniongyrchol i Weinidogion Cymru o dan y broses Datblygiad o Arwyddocâd Cenedlaethol (DNS). Mae darpariaethau yn Neddf Cymru 2017 yn datganoli pob prosiect cynhyrchu ynni hyd at 350MW, ond nid yw'r darpariaethau hyn wedi cychwyn eto.

4.102 Dylai'r system gynllunio sicrhau cymysgedd priodol o ddarpariaeth ynni sy'n cynyddu'r manteision i'n heconomi a'n cymunedau ac yn lleihau effeithiau amgylcheddol a chymdeithasol yr un pryd. Mae hyn yn rhan o nod Llywodraeth Cymru i sicrhau'r polisïau datblygu economaidd cryfaf fel sail i dwf a ffyniant yng Nghymru, gan gydnabod pwysigrwydd dadgarboneiddio a defnyddio adnoddau naturiol yn gynaliadwy fel sbardun economaidd ac fel ymrwymiad i ddatblygu cynaliadwy.

4.103 Dylai'r system gynllunio gydnabod manteision ynni adnewyddadwy a charbon isel fel rhan o'r ymrwymiad cyffredinol i fynd i'r afael â'r newid yn yr hinsawdd a chynyddu diogelwch ynni. Dylid cydnabod hefyd y bydd parhau i echdynnu tanwyddau ffosil yn atal cynnydd tuag at gyflawni ymrwymadau cyffredinol i fynd i'r afael â'r newid yn yr hinsawdd. Dylai'r system gynllunio:

- integreiddio datblygiad gyda darpariaeth seilwaith rhwydwaith grid trydan ychwanegol;
- sicrhau'r opsiwn storio ynni gorau;
- hwyluso'r broses o integreiddio egwyddorion dylunio adeiladau cynaliadwy mewn datblygiad newydd;
- sicrhau'r lleoliad gorau ar gyfer datblygiadau newydd i sicrhau bod adnoddau'n cael eu defnyddio'n effeithlon;
- cynhyrchu ynni adnewyddadwy a charbon isel cymaint â phosibl;
- sicrhau'r defnydd gorau posibl o ffynonellau ynni lleol, megis rhwydweithiau gwresogi ardal;
- lleihau effaith carbon dulliau cynhyrchu ynni eraill; a
- symud oddi wrth gloddio am fwynau ynni os yw'r broses yn cynhyrchu llawer o garbon.

Targedau Ynni Adnewyddadwy

4.104 Mae Llywodraeth Cymru wedi gosod targedau ar gyfer cynhyrchu ynni adnewyddadwy:

- Cymru i gynhyrchu 70 y cant o'r trydan y mae'n ei ddefnyddio o ynni adnewyddadwy erbyn 2030;
- Un Gigawat o'r capasiti trydan adnewyddadwy yng Nghymru i fod o dan berchnogaeth leol erbyn 2030; a
- Prosiectau ynni adnewyddadwy newydd i fod ag elfen o berchnogaeth leol o leiaf erbyn 2020.

4.105 Mae gan y system gynllunio gyfraniad gweithredol i'w wneud i helpu i sicrhau darpariaeth y targedau hyn o ran capasiti cynhyrchu ynni adnewyddadwy newydd a hyrwyddo mesurau effeithlonrwydd ynni mewn adeiladau.

4.106 I helpu i gyflawni'r targedau hyn, mae'n rhaid i awdurdodau lleol ddefnyddio dull arwain gweithredol ar lefel leol trwy nodi targedau ar gyfer ynni adnewyddadwy yn eu cynlluniau datblygu. Er mwyn nodi targed mesuradwy y gellir ei asesu a'i fonitro trwy'r system gynllunio, dylai'r targedau hyn gael eu mynegi fel ffigur capasiti ynni wedi'i osod a gyfrifwyd o botensial adnoddau ardal, ac ni ddylent ymwneud ag angen lleol am ynni.

4.107 Dylai'r targed hwn, a'r polisiâu cynllunio a ddefnyddir i'w gyflawni, gael ei lywio gan sail dystiolaeth briodol. Mae Arweiniad Ymarferol: Cynllunio ar gyfer Ynni Adnewyddadwy a Charbon Isel – Llawlyfr i Gynllunwyr (gweler isod) yn darparu arweiniad ar sut i ddatblygu sail dystiolaeth, gan gynnwys Asesiad Ynni Adnewyddadwy, Cynllun Cyfleoedd Ynni ac Asesiad Safleoedd Strategol, a'i throi'n bolisi cynllunio.

4.108 Dylai awdurdodau lleol ystyried yr adnoddau ynni adnewyddadwy sydd ar gael yn eu hardaloedd wrth osod eu targed ynni adnewyddadwy a defnyddio'r ystod lawn o opsiynau polisi sydd ar gael (gan gynnwys datblygu dyraniadau gofodol yn eu cynlluniau datblygu – gweler isod) i'w helpu nhw i gyflawni'r rhain. Ni ddylid ystyried y targedau fel terfynau uchaf ond fel sbardun ar gyfer sicrhau'r defnydd gorau posibl o'r adnoddau sydd ar gael a phan mae cynigion yn fwy na'r targed ni ddylid eu gwrthod am y rheswm hwn yn unig.

Rhwydwaith Grid Trydan a Storio Ynni

4.109 Mae rhwydwaith grid trydan effeithiol yn ofynnol er mwyn cyflawni uchelgeisiau Llywodraeth Cymru mewn perthynas ag ynni adnewyddadwy a charbon isel. Dylid mabwysiadu dull integredig o gynllunio ar gyfer datblygiadau ynni a seilwaith rhwydwaith grid trydan ychwanegol. O dan rai amgylchiadau, bydd angen seilwaith rhwydwaith grid trydan ychwanegol i gefnogi'r Ardaloedd Chwilio Strategol (gweler yr adran 'Datblygiad Ynni Gwynt ar Raddfa Fawr' isod) ac ardaloedd a nodir mewn cynlluniau datblygu.

4.110 Y safbwynt a ffefrir gan Lywodraeth Cymru ar linellau pŵer newydd yw y dylid eu gosod o dan ddaear lle bo'n bosibl. Fodd bynnag, cydnabyddir bod angen cymryd safbwynt cytbwys yn erbyn costau, a allai olygu bod prosiectau a fyddai'n dderbyniol fel arall, yn anhyfyw. Lle nad yw'n bosibl gosod llinellau o dan y ddaear mae angen ymgysylltu'n rhagweithiol gyda chwmnïau ynni i liniaru effaith weledol unrhyw linellau trawsyrru newydd posibl.

4.111 Dylai awdurdodau cynllunio wneud cynlluniau cadarnhaol ar gyfer seilwaith grid. Dylai cynlluniau datblygu hwyluso'r seilwaith grid sy'n ofynnol i gefnogi'r potensial ynni adnewyddadwy a charbon isel yn yr ardal, yn enwedig ardaloedd wedi'u dynodi ar gyfer datblygiad o'r fath. Dylai awdurdodau cynllunio gefnogi datblygiadau grid priodol, waeth a yw'r datblygiadau i'w cysylltu wedi'u lleoli yn eu hawdurdodau ai peidio.

4.112 Dylai awdurdodau cynllunio a'r diwydiant ynni, gan gynnwys y Grid Cenedlaethol a Gweithredwyr Systemau Dosbarthu, ymgysylltu â'i gilydd i sicrhau bod cynlluniau datblygu'n rhoi sylw i faterion seilwaith grid. Gall hyn sicrhau hefyd fod cynlluniau buddsoddi ar gyfer trawsyrru a dosbarthu yn cyd-fynd â'r potensial a nodwyd ar gyfer ynni adnewyddadwy a charbon isel.

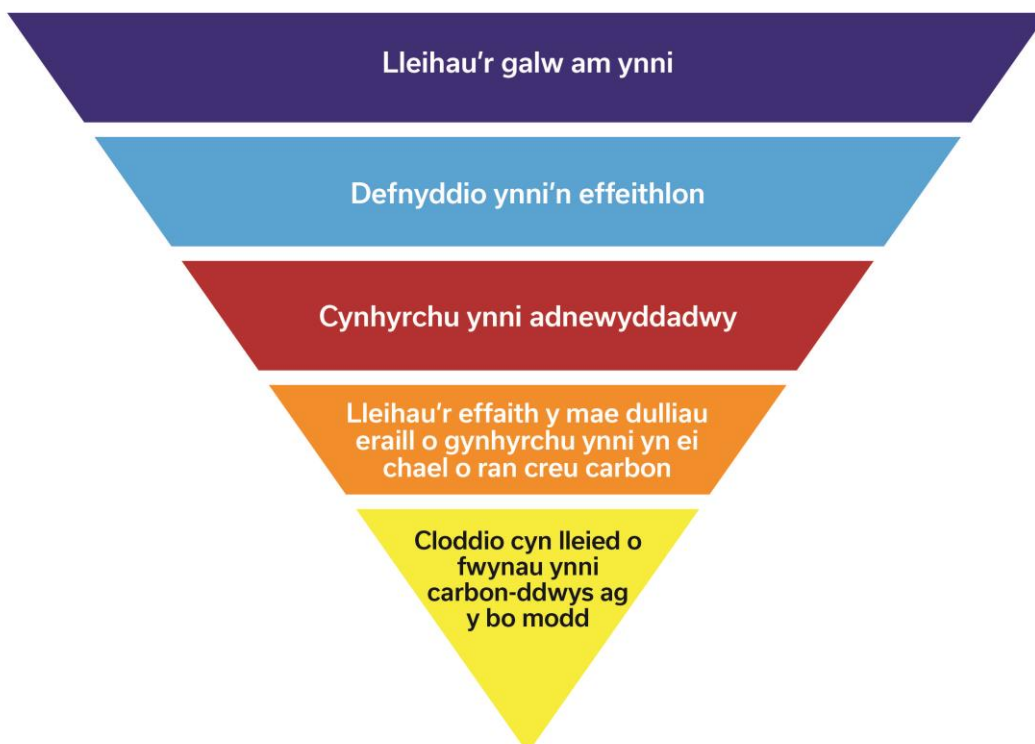

4.113 Mae gan storio ynni gyfraniad pwysig i'w wneud at reoli'r newid i economi carbon isel. Er mwyn cynyddu cyfanswm yr ynni sy'n deillio o ffynonellau adnewyddadwy, mae angen rheoli natur ysbeidiol y cyflenwad, a gall storio ynni helpu i sicrhau cydbwysedd rhwng y cyflenwad a'r galw. Dylai awdurdodau cynllunio gydnabod pwysigrwydd storio ynni a chefnogi datblygiad priodol, gan ystyried yr ystyriaethau a nodwyd yn yr adran 'Rheoli Datblygu ac Ynni Adnewyddadwy a Charbon Isel' isod.

Hierarchaeth Ynni ar gyfer Cynllunio

4.114 Mae Llywodraeth Cymru'n disgwyl i bob datblygiad newydd liniaru achosion newid yn yr hinsawdd yn unol â'r hierarchaeth ynni ar gyfer cynllunio (fel y dangosir yn isod). Bydd lleihau'r galw am ynni a gwella effeithlonrwydd ynni yn helpu i ateb y galw hwn trwy ffynonellau ynni adnewyddadwy a charbon isel. Mae hyn yn bwysig iawn o ran cefnogi'r broses o drydaneiddio defnydd ynni. Mae gan bob agwedd ar yr hierarchaeth ynni gyfraniad i'w wneud o ran helpu i gyflawni targedau datgarboneiddio ac ynni adnewyddadwy.

Yr Hierarchaeth Ynni ym maes Cynllunio

Adeiladau Cynaliadwy

4.115 Dylai'r system gynllunio hwyluso datblygiad newydd sy'n galluogi datgarboneiddio, yn mynd i'r afael ag achosion newid yn yr hinsawdd ac yn addasu i effeithiau newid yn yr hinsawdd nawr ac i'r dyfodol trwy ymgorffori mesurau lliniaru ac addasu effeithiol.

4.116 Polisi Llywodraeth Cymru yw sicrhau adeiladau di-garbon a pharhau i hyrwyddo pob math o dechnolegau carbon isel a di-garbon fel ffordd o gyflawni hyn.

4.117 Dylai egwyddorion dylunio adeiladau cynaliadwy fod yn rhan annatod o'r gwaith o ddylunio datblygiad newydd. Dylai cynigion datblygu:

- lliniaru achosion newid yn yr hinsawdd trwy leihau allyriadau carbon ac allyriadau nwyon tŷ gwydr eraill sy'n gysylltiedig â'r gwaith o ddylunio ac adeiladu'r adeiladau, y defnydd a wneir ohonynt a phan ddaw'n amser i'w dymchwel yn y pen draw; a
- chynnwys nodweddion sy'n galluogi addasu'n effeithiol i effeithiau'r newid yn yr hinsawdd nawr ac i'r dyfodol, a gwydnwch yn erbyn yr effeithiau hynny.

4.118 Dylai awdurdodau cynllunio asesu safleoedd strategol i nodi cyfleoedd i wneud safonau adeiladu cynaliadwy uwch (gan gynnwys di-garbon) yn ofynnol. Wrth gyflwyno safonau sy'n uwch na'r safonau gofynnol cenedlaethol, a amlinellir mewn Rheoliadau Adeiladu, dylai awdurdodau cynllunio sicrhau bod yr hyn sy'n cael ei gynnig yn seiliedig ar dystiolaeth ac yn ymarferol yn economaidd.

4.119 Dylai egwyddorion dylunio adeiladau cynaliadwy fod yn rhan annatod o ddyluniad datblygiad newydd. Mae Canllaw Ymarferol – Cynllunio ar gyfer Adeiladau Cynaliadwy yn darparu arweiniad ar ddylunio adeiladau cynaliadwy. Yn ôl y gofyn, dylai Datganiadau Dylunio a Mynediad ddangos sut mae egwyddorion dylunio adeiladau cynaliadwy wedi'u hystyried yn y broses ddylunio.

4.120 Dylai datblygwyr ystyried hefyd ofynion i'r dyfodol o ran lleihau cyfanswm y carbon mewn adeiladau newydd, o ganlyniad i newidiadau i Reoliadau Adeiladu Cymru, wrth ddylunio eu cynlluniau. Bydd ystyried unrhyw newidiadau i'r dyfodol yn sicrhau bod elfennau dylunio unrhyw ofynion yn cael eu hystyried cyn gynted â phosibl.

4.121 Darperir polisi pellach ar gynyddu'r economi gylchol mewn perthynas â thrafod gwastraff o ddatblygiad adeiladau cynaliadwy, newydd yn ddiweddarach yn y bennod hon.

4.122 Dylai'r angen i annog cynnydd yn y defnydd o Gerbydau Allyriadau Isel lawn (ULEVs) yn y sectorau cyhoeddus, preifat a domestig gael ei ystyried gan Awdurdodau Cynllunio wrth gynllunio ar gyfer pob datblygiad a phenderfynu ar geisiadau cynllunio. Dylai datblygiad newydd geisio cefnogi darpariaeth seilwaith codi tâl am ULEV.

Ynni Adnewyddadwy a Charbon Isel

4.123 Dylai awdurdodau cynllunio hwyluso pob math o ddatblygiadau ynni adnewyddadwy a charbon isel gan ddefnyddio'r dystiolaeth briodol ddiweddaraf. Dylai awdurdodau cynllunio geisio sicrhau bod potensial llawn eu hardal o ran cynhyrchu ynni adnewyddadwy a charbon isel yn cael ei wireddu a bod targedau ynni adnewyddadwy yn cael eu bodloni.

4.124 Mae Llywodraeth Cymru wedi gwneud llawer o fathau o ddatblygiadau ynni adnewyddadwy a charbon isel domestig ac annomestig ar raddfa fach yn ddatblygiadau a ganiateir, nad ydynt angen caniatâd cynllunio, yn amodol ar feini prawf penodol.

4.125 Dylai awdurdodau cynllunio ddatblygu sail dystiolaeth i lywio datblygiad polisïau ynni adnewyddadwy a charbon isel. Dylai awdurdodau cynllunio:

- ystyried y cyfraniad y gall eu hardal leol ei wneud at leihau allyriadau carbon a chynhyrchu ynni adnewyddadwy a charbon isel;
- cydnabod y bydd dulliau darparu technolegau ynni adnewyddadwy a charbon isel yn amrywio;
- nodi'r potensial i ddarparu adnoddau ynni adnewyddadwy hygyrch yn eu hardal (gan gynnwys gwres) ac ystyried y defnydd tebygol o'r adnodd hwn dros gyfnod y cynllun o ystyried yr effeithiau amgylcheddol, cymdeithasol, diwylliannol ac economaidd a'r cyfleoedd yn sgil datblygiadau ynni adnewyddadwy a charbon isel;
- ystyried effeithiau cronol datblygiadau ynni adnewyddadwy a charbon isel a'u seilwaith cysylltiedig (e.e. cysylltiadau grid);
- ystyried y mecanweithiau tebygol ar gyfer penderfynu ar geisiadau ar gyfer safleoedd yn seiliedig ar eu hallbwn posibl a'u hallbwn gwirioneddol;
- ystyried sensitifrwydd y dirwedd;
- ystyried a oes modd darparu'r cynlluniau;
- ystyried materion sy'n gysylltiedig â chysylltiad grid (gweler yr adran Seilwaith Grid) a'r rhwydwaith cludiant; ac
- ystyried blaenoriaethau lleol ar gyfer ynni adnewyddadwy.

4.126 Mae prosiectau ynni adnewyddadwy a charbon isel yn briodol mewn egwyddor ym mhob rhan o Gymru a dylai awdurdodau cynllunio sicrhau bod polisïau cynllun datblygu yn cefnogi prosiectau o'r fath, gan amlinellu'n glir y meini prawf lleol y bydd cynigion o'r fath yn cael eu gwerthuso yn eu herbyn.

4.127 Dylai ceisiadau cynllunio ar gyfer datblygiad cynhyrchu ynni adnewyddadwy a charbon isel, sy'n gweithredu'n unol â pholisïau cynllun datblygu, gael eu cefnogi.

Cynhyrchu Ynni yn Lleol

4.128 Mae Llywodraeth Cymru'n annog defnyddio ynni lleol fel rhan o'r gorchymyn i leihau allyriadau carbon. Mae datblygiadau ynni adnewyddadwy a charbon isel yn

cynnig potensial sylweddol i gymunedau a busnesau bach ddatblygu eu prosiectau eu hunain er budd lleol.

4.129 Dylai awdurdodau cynllunio wneud cynlluniau cadarnhaol i ddefnyddio trydan a gwres a gynhyrchir yn lleol i helpu i gyflawni'r targed cenedlaethol o 1GW erbyn 2030. Dylent gynhyrchu polisiau a chynigion sy'n:

- hwyluso'r gwaith o gydleoli datblygiadau mawr i alluogi defnyddio cyfleoedd gwres lleol;
- hwyluso'r gwaith o gysylltu ynni adnewyddadwy a charbon isel â datblygiad newydd mawr;
- cynyddu'r defnydd o wres gwastraff;
- hyrwyddo gwresogi ardal; a
- hyrwyddo cynlluniau Gwres a Phŵer Cyfunedig.

4.130 Dylai awdurdodau cynllunio ddefnyddio eu sail dystiolaeth i lywio polisiau a chynigion ar gyfer ynni lleol. Dylai cynlluniau datblygu hwyluso cyfleoedd a nodir ar gyfer cynlluniau gwresogi ardal a chynlluniau cynhyrchu ynni adnewyddadwy a charbon isel lleol a chydleoli cynigion newydd a dyraniadau tir gyda datblygiadau presennol a chyflenwyr a defnyddwyr gwres.

4.131 Dylai ceisiadau cynllunio ar gyfer prosiectau cynhyrchu ynni lleol gael eu cefnogi, cyn belled â bod polisiau cynllun datblygu wedi'u trafod yn foddhaol. Mae'r adran 'Rheoli Datblygiad Ynni Adnewyddadwy a Charbon Isel' isod yn nodi'r ystyriaethau rheoli datblygu perthnasol.

Polisiau Lleoliadol ar gyfer Datblygiad Ynni Adnewyddadwy a Charbon Isel

4.132 Dylai awdurdodau cynllunio hwyluso ac arwain datblygiad ynni adnewyddadwy a charbon isel trwy sefydlu polisiau gofodol yn eu cynllun datblygu, sy'n dynodi'r lleoliadau mwyaf priodol ar gyfer datblygiad ynni adnewyddadwy a charbon isel a cheisio sicrhau bod potensial yr ardal ar gyfer datblygiad o'r fath yn cael ei gyflawni. Dylai polisiau cynllun datblygu gael eu llywio gan sail dystiolaeth sy'n asesu'r cyfleoedd a'r potensial ar gyfer ynni adnewyddadwy yn yr ardal.

4.133 Dylid cefnogi ceisiadau cynllunio ar gyfer datblygiad ynni adnewyddadwy a charbon isel mewn ardaloedd a nodir fel y lleoliadau mwyaf priodol ar gyfer datblygiad o'r fath, yn unol â pholisiau cynllun datblygu.

4.134 Y tu hwnt i ardaloedd a nodwyd, dylai ceisiadau cynllunio ar gyfer datblygiadau ynni adnewyddadwy a charbon isel gael eu pennu yn seiliedig ar deilyngdod y cynnig unigol. Nid yw'r angen lleol am gynllun penodol yn ystyriaeth berthnasol gan fod cynhyrchu ynni o arwyddocâd cenedlaethol, ac mae'r angen i gynhyrchu mwy o ynni adnewyddadwy a charbon isel yn cael ei gydnabod. Dylai awdurdodau cynllunio geisio sicrhau bod potensial ynni adnewyddadwy a charbon isel llawn eu hardal yn cael ei wireddu.

Datblygiad Ynni Gwynt ar Raddfa Fawr

4.135 Mae Cymru'n lle gwyntog iawn ac, o ganlyniad, mae ynni gwynt yn rhan allweddol o'r gwaith o gyflawni gweledigaeth Llywodraeth Cymru o ran cynhyrchu ynni adnewyddadwy i'r dyfodol.

4.136 Mae Llywodraeth Cymru wedi nodi Ardaloedd Chwilio Strategol sydd, yn seiliedig ar ymchwil empirig sylweddol, yn cael eu hystyried fel y lleoliadau mwyaf priodol ar gyfer datblygiadau ffermydd gwynt ar raddfa fawr ar y tir (dros 25MW). Mae nodweddion manwl Ardaloedd Chwilio Strategol a'r fethodoleg a ddefnyddir i'w diffinio i'w cael yn Nodyn Cyngor Technegol 8: Cynllunio ar gyfer Ynni Adnewyddadwy.

4.137 Mae Llywodraeth Cymru yn derbyn bod angen rhoi ystyriaeth ofalus i gyflwyno strwythurau newydd, mawr iawn yn aml, ar gyfer ynni gwynt ar y tir i osgoi ac, os yn bosibl, lleihau eu heffaith. Yr Ardaloedd Chwilio Strategol yw'r lleoliadau mwyaf priodol ar gyfer datblygiadau ffermydd gwynt ar raddfa fawr. Bydd hi'n ofynnol i ddatblygiadau ynni gwynt ar raddfa fawr yn yr ardaloedd hyn gyfrannu at dargedau ynni adnewyddadwy Cymru, y DU ac Ewrop, lliniaru'r newid yn yr hinsawdd a sicrhau diogelwch ynni.

4.138 O fewn yr Ardaloedd Chwilio Strategol hyn, ac yn eu hardaloedd cyfagos, dylid derbyn yn reddfodol y bydd yna newid sylweddol yng nghymeriad y dirwedd o ganlyniad i ddatblygiad tyrbinau gwynt. Er y gall effaith gronol fod yn ystyriaeth berthnasol, rhaid cynnal cydbwysedd rhwng hynny a'r angen i fodloni dyheadau Llywodraeth Cymru ar gyfer ynni yng Nghymru a chyfiawnhau'r casgliadau a gyrhaeddir yn llawn wrth wneud unrhyw benderfyniad. Bydd angen i ddatblygwyr fod yn sensitif i amgylchiadau lleol, gan gynnwys lleoli datblygiadau yn unol â thirffurfiau lleol, pa mor agos ydynt at aneddiadau, ac ystyriaethau eraill o ran cynllunio.

4.139 Yn gyffredinol, ni fydd datblygu ffermydd gwynt mawr neu gynlluniau ynni adnewyddadwy a charbon isel eraill ar raddfa fawr yn briodol mewn ardaloedd a safleoedd sydd wedi'u dynodi yn rhyngwladol neu'n genedlaethol.

4.140 Os yn berthnasol, dylai cynlluniau datblygu ddarparu polisïau i egluro lle yn yr Ardaloedd Chwilio Strategol y bydd datblygiadau ynni gwynt ar raddfa fawr yn debygol o gael caniatâd, er enghraifft, trwy nodi meini prawf microleoli lleol neu leoliadau penodol a ffefrir. Wrth lunio ffiniau'r Ardaloedd Chwilio Strategol, caniatawyd rhywfaint o ryddid i fireinio'n lleol. Fodd bynnag, wrth ddiffinio lleoliadau neu feini prawf o'r fath, bydd yn bwysig sicrhau na chaiff ffiniau dangosol yr Ardaloedd Chwilio Strategol, fel y'u nodir yn TAN 8, eu newid yn sylweddol heb dystiolaeth leol. Mae'n rhaid i gynlluniau datblyg sy'n cynnwys Ardaloedd Chwilio Strategol gynnwys polisïau clir am ble a faint o ddatblygiad a ganiateir.

4.141 Y tu allan i'r Ardaloedd Chwilio Strategol, dylai awdurdodau cynllunio gefnogi a hwyluso datblygiadau ynni gwynt trwy asesu'r potensial a datblygu polisïau yn eu cynllun datblygu. Gweler yr adran 'Polisïau Gofodol ar gyfer Datblygiad Ynni Adnewyddadwy a Charbon Isel' uchod.

Rheoli Datblygu ac Ynni Adnewyddadwy a Charbon Isel

4.142 Wrth benderfynu ar geisiadau ar gyfer yr amrywiaeth o dechnolegau ynni adnewyddadwy a charbon isel, dylai awdurdodau cynllunio roi pwys mawr ar dargedau Llywodraeth Cymru i gynyddu cyfrannau cynhyrchu ynni adnewyddadwy a charbon isel fel rhan o'n dull cyffredinol o fynd i'r afael â'r newid yn yr hinsawdd a chynyddu diogelwch ynni. Dylai awdurdodau cynllunio ystyried:

- cyfraniad y cynnig at gyflawni targedau Cymru, y DU ac Ewrop a'r potensial ar gyfer ynni adnewyddadwy;
- y cyfraniad at leihau allyriadau nwyon tŷ gwyr; ac
- y manteision a'r cyfleoedd amgylcheddol, cymdeithasol ac economaidd ehangach yn sgil datblygiadau ynni adnewyddadwy a charbon isel.

4.143 Dylai awdurdodau cynllunio geisio nodi ac ystyried ffyrdd o osgoi, lliniaru neu wneud iawn am effeithiau andwyol, gan ystyried:

- yr angen i leihau effeithiau ar gymunedau lleol, megis trwy lygredd sŵn ac aer, er mwyn diogelu ansawdd bywyd cenedlaethau'r presennol a'r dyfodol;
- yr effaith ar y dreftadaeth naturiol, yr arfordir a'r amgylchedd hanesyddol;
- capasiti'r rhwydwaith cludiant, a'r effeithiau ar y rhwydwaith hwnnw, o ran gwaith adeiladu a gweithredu'r cynnig;
- materion yn ymwneud â'r cysylltiad grid lle cynigir datblygiadau ynni adnewyddadwy (trydan); ac
- effeithiau'r newid yn yr hinsawdd ar leoliad a dyluniad datblygiad ynni adnewyddadwy a charbon isel, y modd y caiff ei adeiladu a'r modd y caiff ei weithredu. Wrth wneud hynny, dylai ystyried a yw mesurau i ymaddasu i effeithiau'r newid yn yr hinsawdd yn arwain at effeithiau eraill.

4.144 Cyn cyflwyno cais, dylai datblygwyr datblygiadau ynni adnewyddadwy a charbon isel geisio osgoi effeithiau andwyol neu, lle nad yw hynny'n bosibl, eu lleihau, trwy ystyried yn ofalus leoliad, graddfa, dyluniad a mesurau eraill.

Cyfraniad Lleol a Budd i'r Gymuned

4.145 Mae Llywodraeth Cymru'n cefnogi prosiectau ynni adnewyddadwy a charbon isel a ddatblygir gan gymunedau neu sydd o fudd i'r gymuned neu i Gymru yn gyffredinol. Dylai'r manteision cymdeithasol, amgylcheddol ac economaidd (gan gynnwys creu swyddi) sy'n gysylltiedig ag unrhyw ddatblygiad gael eu hystyried yn llawn a chyfrannu at y broses benderfynu. Fodd bynnag, rhaid i benderfyniadau cynllunio fod yn seiliedig ar asesiad o effeithiau'r datblygiad arfaethedig, pwy bynnag yw'r ymgeisydd.

4.146 Efallai y bydd angen i grwpiau a sefydliadau cymunedol sy'n ceisio hyrwyddo prosiectau ynni adnewyddadwy gael eu tywys trwy'r system gynllunio, felly dylai awdurdodau cynllunio helpu cymaint â phosibl wrth ymdrin â phrosiectau o'r fath.

4.147 Mae Llywodraeth Cymru'n cefnogi'r egwyddor o ddatblygwyr masnachol yn gweithio gyda sefydliadau cymunedol i ddatblygu prosiectau rhanberchnogaeth. Rydym yn cefnogi hefyd yr egwyddor o sicrhau cyfraniadau ariannol i gymunedau sy'n cynnig cartref i'r datblygiadau hyn trwy drefniadau gwirfoddol. Ni ddylai trefniadau o'r fath effeithio ar y broses benderfynu na chael eu trin fel ystyriaeth berthnasol, oni bai bod hynny'n bodloni'r profion a amlinellir yng Nghylchlythyr 13/97.

Datgomisiynu ac Adfer

4.148 Dylai datblygiadau cysylltiedig ag ynni gael eu datgomisiynu a dylai safleoedd gael eu hadfer cyn gynted ag y daw eu defnydd i ben. Dylai awdurdodau cynllunio ddefnyddio amodau cynllunio neu gytundebau cyfreithiol i ddatgomisiynu datblygiadau a seilwaith cysylltiedig ac adfer y safle.

Mwynau Ynni

4.149 Mae'r galw am fwynau ynni yn seiliedig i raddau helaeth iawn ar gynhyrchu pŵer. Mae Llywodraeth Cymru wedi pennu targedau newid yn yr hinsawdd ar gyfer lleihau a llyriadau nwyon tŷ gwydr a hyrwyddo datgarboneiddio. Ar lefel y DU mae cynhyrchu pŵer glo yn cael ei ddileu'n raddol. Mae hyn yn golygu symud oddi wrth gloddio am danwydd ffosil i'w ddefnyddio i gynhyrchu ynni. O ran yr hierarchaeth ynni cynllunio, ystyrir bod cloddio am fwynau at ddiben cynhyrchu ynni yn annymunol gan mai dyma'r dull cynhyrchu sy'n defnyddio'r mwyaf o garbon. Diben yr hierarchaeth hon yw annog cynigion cynhyrchu a ffeirir i ddod ymlaen a pheidio annog cynigion sy'n cynnwys cloddio am danwyddau ffosil.

Olew a Nwy ar y Tir

4.150 Mae cloddio am nwy ac olew, boed hynny trwy ddulliau confensiynol neu anghonfensiynol, yn cael ei ddosbarthu fel datblygiad mwynau, a rhaid i weithgareddau ar y tir o dan drwyddedau olew a nwy perthnasol gael eu cyflawni yn unol â gofynion y caniatâd cynllunio².

4.151 Mae sawl trwydded wedi'u cyhoeddi yng Nghymru, ond nid oes unrhyw olew na nwy sylweddol wedi'u cynhyrchu hyd yma. Mae cynigion olew a nwy anghonfensiynol ar gyfer methan o wely glo, nwy siâl a nwyeddio glo dan y ddaear yn amodol ar Gyfarwyddiadau Hysbysu sy'n ei gwneud hi'n ofynnol i bob cynnig o'r

---

² Yn sgil y system drwyddedu a sefydlwyd ym 1995, cyflwynwyd un drwydded, sef y Drwydded Datblygu a Chwilio am Betrol (PEDL), ar gyfer gweithgareddau chwilio, arfarnu a datblygu, tra bod nwyeddio glo dan y ddaear yn cael ei drwyddedu gan yr Awdurdod Glo

fath gael ei atgyfeirio i Lywodraeth Cymru i'w ystyried os yw'r awdurdod cynllunio yn awyddus i gymeradwyo'r cais.

Camau Datblygu Olew a Nwy ar y Tir

4.152 Y cyfnodau cyffredinol yn ymwneud â datblygiad olew a nwy ar y tir yw:

- Chwilio gan ddefnyddio arolygon seismig i ddarparu gwybodaeth am strwythurau daearegol a drilio cychwynnol i ddilysu presenoldeb neu absenoldeb cronfeydd olew neu nwy;
- Arfarnu asesiad archwiliadau gan ddefnyddio profion ffynnon estynedig a drilio ychwanegol i bennu a yw datblygu cronfeydd yn opsiwn ymarferol yn economaidd;
- Mae datblygu a chynhyrchu'n cwmpasu datblygu seilwaith maes a chynhyrchu hydrocarbonau o'r gronfa hyd nes y bydd cronfeydd sy'n ymarferol yn economaidd wedi eu dihysbyddu; a
- Mae datgomisiynu, adfer ac ôl-ofal yn cyfeirio at weithrediadau i roi'r gorau i ffynhonnau, gwaredu gosodiadau wyneb ac adfer y safle.

4.153 Mae pob cyfnod yn cynhyrchu effeithiau ar y wyneb ac o dan ddaear, a byddant yn cynnwys gwahanol brosesau, amserlenni, cyfarpar a symudiadau cerbydau. Felly, mae angen ystyried pob un o'r materion hyn o'r newydd ar gyfer pob cais cynllunio a gyflwynir. Hyd yn oed os oedd hi'n briodol i roi caniatâd cynllunio i chwilio am yr adnodd, nid yw hynny'n golygu o reidrydd y byddai'n briodol i ganiatáu cloddio masnachol yn yr un lleoliad. Dylai pob cais cynllunio am unrhyw gyfnod datblygu gael ei bennu yn ôl ei haeddiant ei hun³.

Adnoddau Olew a Nwy ar y Tir

4.154 Mae cyfarpar cloddio am fethan o wely glo yn debyg i'r cyfarpar a ddefnyddir ar gyfer cronfeydd nwy confensiynol, ond mae methan o wely glo yn fwy anodd i'w gloddio, yn enwedig o wythiennau glo newydd oherwydd bod hydroiddiad glo yn naturiol isel. Y dull mwyaf cyffredin o gloddio am fethan o wely glo yw trwy bwmpio dŵr o'r wythien. Mae pwmpio dŵr o'r wythien yn lleihau'r pwysau, gan alluogi methan i lifo allan o'r mandyllau a'r holltau yn y wythien. Mae hollti hydroilig yn broses arall a ddefnyddir i gael nwy o wythiennau glo (gweler isod).

4.155 Mae mathau eraill o nwy anghonfensiynol o lo yn cynnwys methan o byllau glo segur (drilio i mewn i hen byllau glo i gasglu methan), methan pyllau glo (casglu'r methan sy'n cael ei ryddhau yn ystod gweithrediadau cloddio) a nweiddio glo o dan ddaear (cynhyrchu methan trwy hylosgi gwythiennau glo o dan ddaear yn rhannol).

4.156 Mae olew a nwy siâl wedi'u dal yn y mandyllau a'r holltau mewn craig siâl. Mae'n anoddach i'w dynnu nag olew neu nwy o gronfeydd confensiynol

---

³ Mae Map Ffordd Rheoleiddio, sy'n nodi'r holl brosesau rheoleiddio y bydd angen i weithredwr eu bodloni cyn drilio am nwy ac olew anghonfensiynol, wedi'i gynhyrchu gan Lywodraeth Cymru a'r Swyddfa Nwy ac Olew Anghonfensiynol

oherwydd bod hydreddiad y graig siâl yn naturiol isel. O ganlyniad, defnyddir cyfuniad o dechnegau drilio llorweddol a hollti hydrolog.

Ystyriaethau Penodol ar gyfer Cloddio Olew a Nwy Anghonfensiynol

4.157 Mae yna ystyriaethau amgylcheddol a thechnegol penodol sy'n gysylltiedig â chloddio anghonfensiynol, gan gynnwys:

- Gall cyfanswm oes amcangyfrifedig safle fod hyd at 20-30 mlynedd os yw'r safle'n addas ar gyfer cynhyrchu;
- Mae cam cynhyrchu ffynnon unigol yn para tua 15 mlynedd fel arfer. Er bod gan ffynhonnau nwy siâl, er enghraifft, oes hir, mae allbwn yn gostwng i tua 10% o'r cynhyrchiant cychwynol ar ôl tua 5 mlynedd. Byddai'r pad yn aros yn ei le, gyda rhai darnau bach o seilwaith a chyfarpar arwyneb;
- Os yw safle'n addas ar gyfer cynhyrchu, fel arfer mae cloddio'n golygu llawer mwy o ffynhonnau na nwy confensiynol gyda gweithgarwch safle cysylltiedig a bydd yn cymryd mwy o le ar y tir na gweithgareddau confensiynol;
- Ar ôl tua dwy flynedd, byddai'r gweithgarwch mawr ar y safle'n dod i ben ac yn cael ei ddisodli gan waith cynnal a chadw rheolaidd. Yna'r prif weithgareddau ar safle fyddai cynnal a chadw a symud nwyddau o'r safle, er y gallai ffynhonnau eraill cael eu drilio;
- Mae cloddio'n golygu defnyddio dulliau drilio llorweddol yn ogystal â fertigol;
- Defnyddio hylif hollti hydrolog, sy'n cynnwys dŵr yn bennaf, ond gyda thywod hefyd i gadw'r holltau ar agor a chemegau i wella effeithlonrwydd y broses;
- Gwaredu'r dŵr a gynhyrchwyd wrth ysgogi'r ffynnon a chynhyrchu nwy, a all amrywio mewn lefelau halogiad; ac
- Effeithiau andwyol posibl ar adnoddau o dan y wyneb, megis dŵr daear.

Cynigion Cynllunio ar gyfer Olew a Nwy ar y Tir

4.158 Mae Llywodraeth Cymru wedi gosod targedau heriol ar gyfer datgarboneiddio a chynhyrchu rhagor o ynni adnewyddadwy. Fel arfer ni fydd echdynnu parhaus o'r holl danwyddau ffosil, gan gynnwys nwy siâl a methan gwely glo a nwyeddio glo tanddaearol yn gydnaws â'r targedau hynny. Amcan polisi Llywodraeth Cymru felly yw osgoi echdynnu parhaus a'r defnydd o danwydd ffosil. Pan yn gwneud cynnig i echdynnu nwy ac olew ar y tir, bydd angen darparu tystiolaeth gadarn a chredadwy i'r perwyl bod cynigion yn cydymffurfio â'r hierarchaeth ynni, gan gynnwys sut maent yn gwneud cyfraniad angenrheidiol tuag at ddatgarboneiddio'r system ynni. Ym mhob ystyr arall, bydd polisiau mwynau sy'n anelu at atal a chyfyngu ar effeithiau amgylcheddol cloddio ac am sicrhau adferiad, yn berthnasol.

4.159 Yng Nghymru, prin iawn yw'r wybodaeth am yr adnoddau sy'n debygol o fod yn fasnachol hyfyw i gloddio amdanynt, ac mae angen data cynhwysfawr i ddarparu gwybodaeth sylfaenol gadarn y gellid ystyried unrhyw geisiadau yn ei herbyn. Fel rhan o ymagwedd ragofalus, dylid cynnal archwiliad cynhwysfawr a chadarn o unrhyw gynigion ar gyfer olew a nwy ar y tir cyn penderfynu ar

geisiadau cynllunio a dylai unrhyw bolisiau perthnasol ar gyfer datblygiad mwynau sy'n ceisio gwarchod amwynder a'r amgylchedd gael eu hystyried.

Glo

4.160 Rhan o bolisi ynni Llywodraeth y DU a Llywodraeth Cymru yw dileu'r cyfraniad a wneir gan lo at gynhyrchu ynni. Mae cynlluniau presennol Llywodraeth y DU yn ceisio dileu'n raddol ynni a gynhyrchir gan lo erbyn 2025 ac, yng Nghymru, mae targedau uchelgeisiol i gyfyngu ar allyriadau carbon wedi'u cynnwys yn Neddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016. Mae cloddio am lo wedi gostwng i lefel lle mai dim ond ychydig iawn o safleoedd glo brig sy'n dal i weithredu yng Nghymru. Mae'r galw am lo lleol i'r dyfodol yn ansicr, o ran y defnydd cynyddol o fewnforion, a gofynion lleihau anodd.

4.161 Ni ddylid caniatáu cynigion ar gyfer datblygiadau glo brig, pyllai glo dwfn na gwaredu gwastraff pyllau glo. Pe bai cynigion yn cael eu cyflwyno o dan amgylchiadau cwbl eithriadol, byddai'n rhaid iddynt ddangos yn glir pam eu bod eu hangen yng nghydestun targedau lleihau allyriadau newid yn yr hinsawdd a diogelwch ynni.

4.162 Dylid darparu Asesiad o'r Effaith ar Iechyd i gyd-fynd ag unrhyw gais am waith glo brig. Os bydd awdurdod cynllunio'n penderfynu bod ymgeisydd wedi methu â darparu gwybodaeth ddigonol am effeithiau iechyd, gall benderfynu na all brosesu'r cais na mynd ati i wneud penderfyniad yn ei gylich heb y wybodaeth honno. Os yw cais am waith glo brig yn ddatblygiad Asesiad o'r Effaith ar Iechyd at ddibenion Rheoliadau Cynllunio Gwlad a Thref (Asesu Effaith Amgylcheddol) (Cymru) 2017 ac os yw gwaith glo yn debygol o gael effaith sylweddol ar iechyd pobl, gall yr Asesiad o'r Effaith ar Iechyd lywio'r Datganiad Amgylcheddol.

4.163 Dylai adnoddau glo sylfaenol gael eu diogelu fel mesur rhagofalus mewn cynlluniau datblygu at ddiben gwarchod opsiynau ar gyfer diogelwch ynni'r DU yn yr hirdymor. Ni ddylai awdurdodau cynllunio nodi ardaloedd lle na fyddai gweithrediadau glo yn dderbyniol.

ECONOMI GYLCHOL A GWNEUD Y DEFNYDD GORAU O ADNODDAU PERTHNASOL

4.164 Bydd canlyniadau cynaliadwy sy'n seiliedig ar le yn golygu sicrhau manteision lluosog sy'n derbyn y cysylltiad rhwng yr amgylchedd adeiledig a'r amgylchedd naturiol, gan gynnwys ffyniant economaidd, cydnerthedd ecosystemau, yn ogystal ag amwynder, dyheadau cymdeithasol ac iechyd cymunedau. Dylai'r system gynllunio helpu i warchod adnoddau anadnewyddadwy ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol, yn cynnwys yr amgylchedd adeiledig ei hun, a diogelu adnoddau adnewyddadwy rhag niwed difrifol, dirywiad neu lygredd trwy hyrwyddo'r dewis gorau o adeiladau a deunyddiau at y diben bwriedig ac atal creu gwastraff ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol.

4.165 Ystyr economi gylchol yw un sy'n ceisio cadw deunyddiau, cynhyrchion a chydrannau mewn defnydd am gyn hired â phosibl. Mae gan ymagwedd o'r fath fanteision amgylcheddol, cymdeithasol ac economaidd, megis cynnydd yng ngwerth a chynhyrchiant deunyddiau, arbedion ariannol i'r sector adeiladu ac atal gwastraff i'r gymdeithas gyfan.

4.166 Gall y system gynllunio hyrwyddo newid tuag at economi gylchol trwy ddylanwadu ar y dewis o ddeunyddiau a ddefnyddir fel rhan o ddatblygiad, annog ymagwedd fwy addasedig a gwydn at ddylunio adeiladau, dylunio gwastraff allan gan ddefnyddio deunyddiau y mae modd eu hailgynhyrchu, eu hailddefnyddio, eu datgysylltu a'u hailgylchu a'u datgomisiynu a'u hailgylchu, a sicrhau diogelwch cyflenwadau deunyddiau sydd eu hangen ar gymdeithas, gan gynnwys prif fwynau. Bydd hyn yn helpu i sicrhau argaeledd deunyddiau yn yr hirdymor fel na fyddant yn faich ar genedlaethau'r dyfodol. Mae'r amser a dreulir yn y cyfnod dylunio yn allweddol o ran gwneud y defnydd gorau o adnoddau a sicrhau manteision lluosog.

4.167 Mae'n rhaid i'r system gynllunio fabwysiadu'r deunyddiau canlynol wrth ystyried cynigion datblygu:

- hyrwyddo'r defnydd o'r deunydd mwyaf priodol sydd ar gael i atal gwastraff a dirywiad dros yr hirdymor, er enghraifft, annog defnyddio adnoddau adnewyddadwy, cynhyrchion cynaliadwy lleol a'r rhai nad ydynt yn cynhyrchu llawer o ynni;
- hyrwyddo'r defnydd o ddeunydd eildro neu eilaidd i sicrhau eu bod yn cael eu defnyddio lle bo hynny'n addas a lle maent ar gael, gan gyfyngu ar y defnydd o adnoddau anadnewyddadwy;
- defnyddio'r deunyddiau a ddewiswyd, gan gynnwys adnoddau adnewyddadwy ac anadnewyddadwy, hyd eu heithaf trwy sicrhau defnydd effeithlon, lle mae hyn yn golygu defnyddio llai o adnoddau yn y lle cyntaf ac atal creu gwastraff na ellir ei aildefnyddio'n effeithiol yn y tymor byr; a
- darparu ar gyfer cyflenwad digonol o brif fwynau sydd eu hangen ar gymdeithas nawr ac i'r dyfodol ac ystyried eu hargaeledd fel rhan o ddewisiadau datblygu, lle bo hynny'n briodol.

4.168 Dylai'r dewis hwn gael ei ystyried ochr yn ochr â pholisïau eraill sy'n llywodraethu cloddio am ddeunyddiau, cynhyrchu deunyddiau neu gynnig datblygiad yn fwy cyffredinol ar lefel paratoi cynllun a rheoli datblygiad. Wrth ystyried ffurfio strategaethau cynlluniau a chynigion datblygu eu hunain, dylai'r deunyddiau neu'r adnoddau sydd eu hangen ac a fydd ar gael yn sgil y datblygiad a'r rhai a all gael eu cynhyrchu gael eu hystyried yn gynnar yn y broses i helpu i sicrhau gwaith mwy costeffeithiol.

4.169 Bydd deall a nodi nodweddion economi gylchol mewn perthynas â chynllunio yn cynnwys:

- dylunio gwastraff allan trwy ddewis y deunyddiau/cynhyrchion priodol ar gyfer adeiladau a seilwaith a thrwy ddewis a thrafod safle;
- dewisiadau dylunio y gellir eu haddasu, yn ystod oes y datblygiad ac ar ddiwedd ei ddefnydd; ac ystyried elfennau dylunio megis haenu, dylunio ar gyfer addasrwydd; a
- dylunio elfennau i'w hailddefnyddio, megis gwastraff, deunyddiau eilaidd a deunyddiau eildro a dewis deunyddiau y gellir eu hailddefnyddio a'u hailgylchu.

Dewisiadau Dylunio i Atal Gwastraff

4.170 Bydd hyrwyddo'r dewis gorau o ddeunyddiau a defnyddio'r deunyddiau hynny'n effeithlon yn mynd law yn llaw yn aml. Bydd defnyddio llai o adnoddau yn y lle cyntaf yn helpu i osgoi creu gwastraff nad oes modd ei aildefnyddio'n effeithiol yn yr hirdymor neu'r tymor byr, ac mae atal gwastraff yn allweddol er mwyn defnyddio adnoddau naturiol yn effeithlon⁴. Dylid nodi cyfleoedd i leihau neu ailgylchu gwastraff fel rhan o gynllun, gwaith adeiladu a gweithredu adeiladau newydd wrth gynnig strategaethau cynlluniau a pholisïau, yn cynnwys unrhyw ddyraniadau penodol.

4.171 Dylai awdurdodau cynllunio ystyried dewisiadau dylunio a'r gwaith o ddewis a thrafod safle wrth asesu cynigion datblygu ac annog newid tuag at gylchu llif deunyddiau. Mae mesurau sy'n atal gwastraff yn cynnwys lleihau cyfanswm y gwastraff a gynhyrchir, aildefnyddio deunyddiau ac ymestyn oes cynhyrchion. Os cynhyrchir gwastraff, dylai gael ei gadw ar wahân i'w aildefnyddio neu ei ailgylchu. Dylid edrych ar bob cyfle i ymgorffori deunyddiau neu gynhyrchion sydd wedi'u hailddefnyddio neu eu hailgylchu mewn adeiladau neu strwythurau newydd.

Cydbwysedd Deunyddiau ar Safle

4.172 Mae angen rhywfaint o weithrediadau peirianyddol torri a llenwi ar safleoedd adeiladu o bob maint. Mae lleihau lefel y cloddwaith torri a llenwi yn lleihau gwastraff ac yn diogelu priddoedd, yn lleihau'r defnydd o ynni ac yn lleihau symudiadau trafndiaeth i safle ac oddi yno. Yn y pen draw, mae'n lleihau cyfanswm y deunyddiau a anfonir i safleoedd tirlenwi ac yn gwneud defnydd cynaliadwy o adnodd sydd â phen draw iddo.

4.173 Fel rhan o'r gwaith o drin safle, dylid asesu cydbwysedd torri a llenwi deunyddiau a gloddiwyd i osgoi creu gwastraff na ellir ei aildefnyddio'n effeithiol oherwydd prinder cyfleusterau storio, megis 'chwareli trefol', a chyfleusterau ailbroseu. Dylai datblygwyr sicrhau cydbwysedd cloddwaith trwy ddefnyddio cynllun rheoli deunyddiau naturiol (neu gynllun rheoli adeiladu) sy'n ceisio lleihau'r torri a llenwi cyn i weithrediadau gychwyn ar safle. Efallai y bydd gostyngiadau cost sylweddol, mewn costau deunyddiau, gostyngiad mewn costau gwaredu a gostyngiad sylweddol mewn symudiadau cerbydau sy'n gysylltiedig â symudiadau deunyddiau, sy'n gysylltiedig â gwaith cynllunio cyn gweithredu gofalus o'r fath.

⁴ Mae ymchwil Rhagoriaeth Adeiladu yng Nghymru (CEW) wedi dangos bod modd cyflawni arbedion o 2% ar gyfartaledd ar gotsau prosiect trwy ystyried atal, lleihau ac aildefnyddio adnoddau a gwastraff.

Dewisiadau Dylunio Addasadwy

4.174 Wrth nodi nodweddion dylunio economi gylchol mae'n ddefnyddiol ystyried mai'r cynnyrch yw'r adeilad neu'r seilwaith ac mai'r cydrannau yw'r pethau sydd yn y cynnyrch hwnnw, sef y deunyddiau adeiladu. Pan fydd ased yn cael ei adnewyddu neu pan nad oes angen ased mwyach, gall gael ei ddatgysylltu a gall ei gydrannau (briciau, blociau, concrit) gael eu hystyried fel deunyddiau crai i'w hailddefnyddio neu eu hailgylchu, heb anfon unrhyw beth i safle tirlenwi. Dylai cynigion datblygu gynnwys nodweddion dylunio a deunyddiau, fel haenu, sy'n galluogi hyblygrwydd a'r gallu i addasu gydol oes cynllun adeilad ac sy'n galluogi aildefnyddio wrth ddymchwel gan ddarparu atebion costeffeithiol sydd wedi'u diogelu at y dyfodol.

Dylunio gyda Deunyddiau Lleol, Amgen neu wedi'u Hailgylchu

4.175 Mae sgil-gynhyrchion diwydiannol wedi cael eu defnyddio ers sawl blwyddyn i gynhyrchu agregau eilaidd er mwyn gwarchod prif adnoddau. Gall slag o waith gwneud dur, deunydd o siâl pyllau glo, lludw o orsafoedd pŵer a gwastraff llechi gael eu prosesu a'u defnyddio i adeiladu yn lle mwynau eraill, ac maent yn cynrychioli tua 10% o gyfanswm y cyflenwad agregau. Gallai'r defnydd o'r deunyddiau hyn gyfrannu ymhellach at gyflenwad cyffredinol agregau.

4.176 Mae wynebau ffordd a gwastraff adeiladu a dymchwel yn ffynhonnell sylweddol o agregau amgen, ac mae llawer o'r rhain yn cael eu hailddefnyddio eisoes fel rhan o waith trin ar y safle a chynigion ailddatblygu. Mae ymchwil wedi nodi ffactorau allweddol sy'n tueddu i gyfyngu ar aildefnyddio, gan gynnwys cyfleusterau ailgylchu annigonol a manylebau uchel diangen ar gyfer ffyrdd. Dylai awdurdodau cynllunio annog ailgylchu ar y safle ar safleoedd mwynau, gan ystyried yr holl gostau a'r manteision tebygol, ac annog ailgylchu gwastraff adeiladu a dymchwel ar y cyd â deunyddiau addas eraill, megis iardiau deunyddiau adeiladu. Mae ymagweddau newydd arloesol o'r fath yn cyflwyno manteision lluosog trwy leihau costau ynni ac allyriadau cysylltiedig, a dylai'r rhain gael eu hannog.

Cyfleusterau Ailgylchu fel Rhan o'r Dyluniad

4.177 Dylid cynnwys gofod a chyfleusterau digonol ar gyfer casglu, compostio ac ailgylchu deunyddiau gwastraff yn rhan o ddyluniad unrhyw ddatblygiad, a dylai datblygwyr wneud pob ymdrech i atal gwastraff yn ystod y camau dylunio, adeiladu a dymchwel.

Cyfleusterau Rheoli Gwastraff Cynaliadwy

4.178 Mae gan y system gynllunio gyfraniad pwysig i'w wneud o ran hwyluso rheoli gwastraff yn gynaliadwy trwy ddarparu fframwaith ar gyfer gwneud penderfyniadau a fydd yn cydnabod y manteision cymdeithasol, economaidd ac amgylcheddol y gellir eu gwireddu drwy reoli gwastraff fel adnodd i ddiwallu anghenion cymdeithas a busnesau, ac ar yr un pryd:

- lleihau i'r eithaf unrhyw effeithiau amgylcheddol andwyol ac osgoi risgiau i iechyd pobl;
- diogelu ardaloedd a ddynodwyd ar sail tirwedd a chadwraeth natur rhag datblygu amhriodol; a
- diogelu amwynder preswylwyr, defnyddwyr tir eraill a dulliau eraill o ddefnyddio tir rhag effaith cyfleusterau rheoli gwastraff, presennol neu arfaethedig.

4.179 Rhaid i fanteision sy'n gallu deillio o gynigion ar gyfer cyfleusterau rheoli gwastraff, ynghyd ag effaith cynigion ar amwynder pobl leol a'r amgylchedd naturiol ac adeiledig, gael eu hasesu'n ddigonol i bennu a yw cais cynllunio'n dderbyniol ac, os na ellir lliniaru effeithiau andwyol ar amwynder neu'r amgylchedd, dylid gwrthod rhoi caniatâd cynllunio.

4.180 Mae'n rhaid i awdurdodau cynllunio, adrannau perthnasol eraill awdurdodau lleol a Cyfoeth Naturiol Cymru (CNC) gydweithio'n agos i sicrhau bod amodau sy'n gysylltiedig â chaniatadau cynllunio a'r rhai sy'n gysylltiedig â Thrwyddedau Amgylcheddol yn ategu ei gilydd ac nid yn dyblygu ei gilydd. Fodd bynnag, bydd angen i awdurdodau cynllunio gael eu bodloni bod modd rheoleiddio cynigion yn effeithiol a dylai CNC helpu i sefydlu'r safbwynt hwn. Dan rai amgylchiadau, pan mae cynigion yn gymhleth, bydd hi'n arfer da annog olrhain ceisiadau cynllunio a thrwyddedau amgylcheddol yn gyfochrog.

Hierarchaeth Gwastraff

4.181 Mae polisi Llywodraeth Cymru ar reoli gwastraff wedi'i gynnwys yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff a chynlluniau sector cysylltiedig. Mewn egwyddor, dylai awdurdodau cynllunio fod yn gefnogol o gyfleusterau sy'n cyd-fynd â dyheadau'r dogfennau hyn, gan adlewyrchu blaenoriaethau'r hierarchaeth gwastraff cyn belled ag y bo modd.

4.182 Yr hierarchaeth gwastraff yw'r pwynt cychwyn allweddol ar gyfer pob math o gynigion rheoli gwastraff, ond dylai unrhyw ystyriaeth o'r hierarchaeth gael ei gosod yn erbyn y ffactorau cymdeithasol, economaidd, diwylliannol ac amgylcheddol sy'n berthnasol yn unrhyw achos. Mae atal gwastraff a dulliau o annog aildefnyddio ac ailgylchu yn cael eu hystyried hefyd fel rhan o'r deunyddiau a ffefrir yn gynharach yn y bennod hon.

4.183 Mae gan CNC rôl statudol mewn perthynas â rheoli a rheoleiddio gwastraff a chasglu data ar gynhyrchu a rheoli gwastraff. Mae ganddo rôl allweddol o ran darparu cyngor arbenigol i awdurdodau cynllunio fel rhan o'r gwaith o baratoi cynlluniau datblygu ac fel ymgynghorai ar geisiadau cynllunio penodol. Mae'r rôl hon yn bwysig i helpu awdurdodau cynllunio i werthuso gwybodaeth gymhleth ynghylch gwastraff, a gwneud dyfarniadau technegol pan fo angen. Bydd CNC yn cyfrannu at ddatblygu a gweithredu'r trefniadau monitro trwy ddarparu data ac arbenigedd.

Cyfleusterau/Seilwaith Gwastraff

4.184 Mae'r Cynllun Sector Casgliadau, Seilwaith a Marchnadoedd (CSM) yn disgrifio'r fframwaith casglu gwastraff i ddarparu'r atebion gorau ar gyfer diwallu anghenion amgylcheddol, cymdeithasol ac economaidd hyd at 2050. Mae'n dynodi y dylid lleihau'r ddibyniaeth ar waredu ac adfer o blaid casglu meintiau uwch o ddeunyddiau a ddirolir yn y ffynhonnell, ac wedyn eu hailbroseu (ynghyd â pharatoi gwastraff i'w aildefnyddio).

Ei gwneud hi'n Haws i Aildefnyddio ac Ailgylchu Deunyddiau

4.185 Mae'n debygol y bydd newid mawr yn natur a math y seilwaith sydd ei angen i gefnogi newid tuag at gylchu. Bydd angen i gyfleusterau gefnogi effeithlonrwydd uchel ac aildefnyddio ac ailgylchu o safon uchel, er enghraifft, bydd hybiau casglu yn angenrheidiol i gefnogi dychwelyd deunyddiau i'r pwynt gweithgynhyrchu. Fel rhan o'r gwaith o baratoi cynllun datblygu dylai awdurdodau cynllunio annog ailgylchu ac aildefnyddio gwastraff adeiladu a dymchwel yn ogystal â gwastraff mwynol a diwydiannol. Dylai pob awdurdod cynllunio, naill ai'n annibynnol neu ar y cyd â'i gymdogion, wneud darpariaeth ar gyfer storio a phrosesu deunyddiau anadweithiol sy'n deillio o waith adeiladu, dymchwel a chynnal a chadw trwy nodi mewn cynlluniau datblygu y lleoliadau a ffefrir ar gyfer cyfleusterau ailgylchu. Ar yr adegau prin hynny pan na ellir nodi safleoedd addas mewn cynlluniau datblygu, dylid cynnwys meini prawf clir ar gyfer asesu ceisiadau cynllunio am safleoedd ailgylchu.

4.186 Dylai cynigion ar gyfer paratoi deunyddiau i'w haildefnyddio a chyfleusterau aildefnyddio gael eu cefnogi gan awdurdodau cynllunio, gan ystyried ffactorau sy'n gysylltiedig â gosod a chasglu nwyddau, natur y gwaith trwsio, cynnal a chadw a thrin, yr angen i sicrhau trafndiaeth foddhaol a hygyrchedd y lleoliadau anfon a chasglu nwyddau ac unrhyw oblygiadau amgylcheddol ac amwynder posibl.

Darparu Seilwaith Gwastraff Eang ac Amrywiol

4.187 Mae'n rhaid i awdurdodau cynllunio gefnogi darparu a lleoli amrywiaeth eang o seilwaith gwastraff, gan gynnwys cyfleusterau i adfer gwastraff trefol cymysg, ac efallai cyfleusterau gwaredu ar gyfer gwastraff gweddilliol, na ellir ei drin yn uwch i fyny'r hierarchaeth gwastraff. Bydd i ba raddau mae cynnig yn dangos cyfraniad at yr amcanion, polisi, targedau ac asesiadau yn y polisi gwastraff cenedlaethol yn ystyriaeth gynllunio berthnasol.

4.188 Bydd cysyniad y 'Weithfa Addas Agosaf' a'r egwyddor hunangynhaliath ond yn berthnasol mewn perthynas â gwastraff a gwmpesir gan Erthygl 16 o'r Gyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff ddiwygiedig, a'r egwyddorion hynny ddylai lywio'r gwaith o ddarparu rhwydwaith integredig a digonol ar gyfer trin gwastraff o'r fath. Dylai'r rhwydwaith gynnwys yr holl gyfleusterau ategol sydd eu hangen, megis gorsafoedd trosglwyddo gwastraff a chyfleusterau prosesu.

4.189 Ar gyfer pob math o wastraff, dylid nodi lleoliadau addas ar gyfer datblygiadau rheoli gwastraff cynaliadwy mewn cynlluniau datblygu yn ogystal â

meini prawf a ddefnyddir i benderfynu ar geisiadau am ddatblygiadau o'r fath, gan gydnabod mai'r lleoliadau mwyaf priodol fydd y rhai sy'n amharu leiaf ar y boblogaeth leol a'r amgylchedd ac sydd â'r potensial gorau i gyfrannu at fframwaith seilwaith eang. Efallai y bydd angen cydweithredu a chydweithio i ymateb yn strategol i ofyniad a nodwyd fel rhan o waith monitro gwastraff. Fodd bynnag, ni ddylent allgáu darpariaeth ar gyfer gwastraff neu brosiectau eraill a allai arwain at lygredd, na gwahardd pob cais i'w sefydlu. Dylent wneud darpariaeth ymarferol ar gyfer mathau penodol o ddiwydiant neu gyfleuster a all fod yn niweidiol i amwynder neu fuddiannau cadwraeth, neu ffynhonnell bosibl o lygredd.

Asesiadau a Monitro Gwastraff

4.190 Dylai cynlluniau datblygu ddangos sut mae'r polisi gwastraff cenedlaethol, ac yn enwedig y Cynllun Sector CSM, ynghyd ag unrhyw safbwynt a fabwysiedir yn diweddarach mewn adroddiadau ar fonitro'r cynllunio gwastraff ac unrhyw fath arall o flaenoriaethau rheoli gwastraff sy'n berthnasol i'r ardal leol, wedi eu hystyried.

4.191 Nid yw hyn yn golygu y bydd rhaid i'r asesiadau gwastraff yn y Cynllun Sector CSM gael eu hailadrodd gan awdurdodau cynllunio ar lefel ranbarthol neu leol, ond bydd hi'n bwysig i awdurdodau cynllunio fonitro cynnydd tuag at ddarparu rhwydwaith integredig a digonol o osodiadau gwaredu gwastraff a gosodiadau ar gyfer adfer gwastraff trefol cymysg a gwastraff tebyg o sectorau masnachol a diwydiannol, ynghyd ag aelwydydd preifat. Oherwydd hyn, mae trefniadau monitro ar waith i sicrhau bod y sefyllfa ddiweddaraf ar gael i lywio penderfyniadau. Mae mwy o fanylion yn Nodyn Cyngor Technegol 21: Gwastraff.

Mwynau

4.192 Mae angen amrywiaeth eang o fwynau ar gymdeithas, a bydd yr angen hwnnw'n parhau hyd y gellir rhagweld. Mwynau yw prif gyfansoddion y rhan fwyaf o ddeunyddiau adeiladu, a llawer o gynhyrchion fferyllol, cemegol, amaethyddol, cerbydau modur, metelegol, electroneg, awyrofod, plastigau, ceramig a phapur. Mae mwynau sy'n gysylltiedig â'r diwydiant adeiladu a chynhyrchion mwynau yn hynod bwysig yng Nghymru, ac yn hollbwysig ar gyfer tai a seilwaith, megis ysgolion, ffyrdd, rheilffyrdd, meysydd awyr ac amddiffynfeydd rhag llifogydd, ac mae cyflenwad cyson a digonol o ddeunyddiau yn angenrheidiol.

4.193 Rôl hollbwysig awdurdodau cynllunio mewn perthynas â gwaith mwynau yw sicrhau cydbwysedd priodol rhwng y gofyniad sylfaenol i sicrhau bod adnoddau cyfyngedig yn cael eu defnyddio'n ddoeth a bod unrhyw amwynder sy'n bodoli'n barod a'r amgylchedd yn cael eu gwarchod. Heb ystyried y dewis o ddeunyddiau, dyma'r egwyddorion allweddol:

- Darparu'n gadarnhaol ar gyfer diogelwch a gwaith adnoddau mwynau i ddiwallu anghenion cymdeithas heddiw ac yfory, gan annog defnydd effeithlon a phriodol o ddeunyddiau o safon uchel;
- Gwarchod nodweddion amgylcheddol a diwylliannol lleoedd, gan gynnwys y rhai â phriodoleddau cynhenid megis bywyd gwyllt, tirweddau, coetiroedd hynafol a nodweddion hanesyddol, ac amddiffyn iechyd a diogelwch a llesiant cyffredinol pobl;
- Lleihau effaith cloddio am fwynau a gweithrediadau cysylltiedig yn ystod y cyfnod gweithio trwy sicrhau bod unrhyw effaith ar nodweddion amgylcheddol perthnasol a achosir gan gloddio am fwynau a chludo mwynau, er enghraifft, ansawdd aer a seinwedd, o fewn y terfynau derbyniol; ac
- Adfer y tir i safon uchel fel nad yw'n dirywio i gyflwr diffaith a dod â manteision gwirioneddol i gymunedau a/neu fywyd gwyllt, gan gynnwys ôl-ddefnyddiau buddiol neu gyfleoedd i wella bioamrywiaeth a'r amgylchedd hanesyddol.

4.194 At ddibenion cynllunio, mae cloddio am fwynau a datblygiad cysylltiedig yng Nghymru yn cynnwys yr holl fwynau a sylweddau mewn, ar neu o dan dir a gloddiwyd naill ai trwy waith o dan ddaear neu ar y wyneb. Mae gwaith mwynau yn wahanol i fathau eraill o ddatblygiad am y rhesymau a ganlyn:

- Mae'n rhaid darganfod bod mwynau'n bodoli ar safle cyn y caniateir cloddio amdanynt;
- Defnydd tir dros dro yw cloddio am fwynau, ac ni ellir meddwl amdano fel defnydd parhaol o dir, er y gallai'r gwaith fynd yn ei flaen am amser hir; a
- Phan fo'r gwaith yn dod i ben, mae'n rhaid adfer y tir i safon uchel at ddefnydd buddiol a chynaliadwy er mwyn osgoi sefyllfa lle bydd tir mewn cyflwr diffaith, a dod â manteision gwirioneddol i gymunedau a/neu fywyd gwyllt.

Defnyddio Mwynau'n Effeithlon

4.195 Er bod gan Gymru adnoddau helaeth o fwynau defnyddiol, mae'n bwysig sicrhau nad ydynt yn cael eu gwastraffu a'u bod yn cael eu defnyddio'n effeithlon at y diben(ion) a nodwyd yn y caniatâd cynllunio, er y gall fod angen hyblygrwydd o dan rai amgylchiadau.

4.196 O dan rai amgylchiadau eithriadol, gellid bod wedi rhoi caniatâd cynllunio oherwydd anghenion y DU neu angen ranbarthol am fwynau mewn ardaloedd lle na fyddai cloddio am fwynau fel arfer yn addas oherwydd gwrthwynebiadau amgylcheddol neu wrthwynebiadau o ran polisi. Mewn achosion o'r fath, mae'n hanfodol nad yw'r mwynau'n cael eu defnyddio at ddiben ar radd is na'r hyn a fwriadwyd yn wreiddiol. Pan ganiateir cloddio am fwynau fel eithriad i bolisi arferol mewn man penodol er mwyn diwallu angen penodol, dylid rhoi ystyriaeth ofalus i amodau priodol a/neu gyfyngiadau amser er mwyn sicrhau bod gwaith cloddio mwynau at y diben a fwriadwyd yn cael ei reoli'n ddigonol. Byddai dulliau rheoli o'r fath yn arbennig o briodol mewn Parciau Cenedlaethol, Ardaloedd o Harddwch

Naturiol Eithriadol, Ardaloedd Gwarchodaeth Arbennig, Ardaloedd Cadwraeth Arbennig a Safleoedd Ramsar, ond gallent fod yn briodol mewn mannau eraill hefyd, er enghraifft, Safleoedd Treftadaeth y Byd neu dirweddau hanesyddol cofrestredig. Wrth benderfynu ar gynigion cynllunio, dylid ystyried y dull o gloddio a phrosesu er mwyn lleihau'r gwastraff a gynhychir.

Diogelu Adnoddau Mwynau a Seilwaith

4.197 Mae'n bwysig bod mynediad at adnoddau mwynau, yn cynnwys deunyddau eilaidd, wedi'u hailgylchu ac wedi'u carthu'n forol, sydd eu hangen ar gymdeithas, ynghyd â seilwaith cysylltiedig â mwynau i ddiwallu'r angen hwn, yn cael eu diogelu er mwyn atal sterileiddio gan fathau eraill o ddatblygiadau parhaol. Dylai awdurdodau cynllunio ystyried yr hirdymora'r angen i gymryd camau ataliol i osgoi creu problemau yn y dyfodol. Nid yw diogelu yn golygu bod gwaith mwynau'n cael ei dderbyn; yn hytrach, mae'n golygu bod lleoliad ac ansawdd y mwynau'n hysbys a bod y cyfyngiadau amgylcheddol sy'n gysylltiedig â'r cloddio, gan gynnwys y potensial i gloddio am fwynau cyn ymgymryd â mathau eraill o ddatblygiad, wedi'u hystyried.

4.198 Dylid rhoi ystyriaeth ofalus i bwysigrwydd y mwynau neu'r seilwaith sy'n ofynnol i gefnogi datblygiad mwynau, megis glanfeydd cyfredol neu arfaethedig, terfynellau rheilffordd, cyfleusterau prosesu cysylltiedig a ffatrioedd llwytho, yn gymharol â'r angen am ddatblygiadau nad ydynt yn cynnwys mwynau, er mwyn osgoi colli seilwaith ac adnoddau y gallai fod eu hangen dros y tymor hir.

4.199 Dylai ardaloedd i'w diogelu gael eu nodi ar fapiau cynigion a dylai polisïau ddiogelu adnoddau mwynau posibl rhag datblygiadau parhaol eraill a fyddai naill ai yn eu sterileiddio neu'n rhwystro gwaith cloddio, neu a allai rwystro gwaith o'r fath yn y dyfodol wrth i dechnoleg newid. Dylai cynlluniau datblygu hybu'r gwaith o integreiddio a chydgyssylltu'r broses cynllunio trafndiaeth a defnydd tir, a dylai'r gwaith hwnnw gynnwys darparu cyfleusterau storio digonol ar gyfer mwynau mewn porthladdoedd a therfynfeydd rheilffordd.

Sicrhau Cyflenwad

4.200 Dylai pob awdurdod cynllunio mwynau sicrhau ei fod yn gwneud cyfraniad priodol at ddiwallu anghenion lleol, rhanbarthol a chenedlaethol am fwynau cynradd sy'n adlewyrchu natur a maint adnoddau yn yr ardal a'r defnydd gorau a mwyaf priodol ohonynt, yn amodol ar ystyriaethau amgylcheddol ac ystyriaethau cynllunio eraill⁵.

4.201 Rhaid ystyried y cyfraniad y gallai adnodd ei wneud at alw'r DU lle mae'r mwyn yn brin neu'n gyfyngedig neu dylid ystyried galw rhanbarthol wrth wneud

---

⁵ Ar gyfer agregau, dylai hyn gael ei wneud o dan nawdd Gweithgorau Agregau Rhanbarthol Gogledd a De Cymru, sy'n ceisio darparu trosolwg rhanbarthol o gyflenwad a galw a thrwy'r fframwaith a ddarperir gan y Datganiadau Technegol Rhanbarthol ar gyfer Agregau

penderfyniadau cynllunio, ac yn anaml iawn y bydd hi'n dderbyniol i geisio diwallu anghenion lleol yn unig neu wrthwynebu pob math o waith mwynau mewn ardal ar sail effeithiau amgylcheddol andwyol.

4.202 Dylai cyfraniad deunyddiau gwastraff eildro ac agregau eilaidd gael ei ystyried lle gallant gael eu defnyddio'n foddhaol ac yn ymarferol yn lle prif fwynau o dir, yn ogystal â defnydd deunyddiau a gloddiwyd o'r môr os oes modd cael gafael ar y rhain mewn ffordd gynaliadwy. Fodd bynnag, ni ddylid dibynnu ar y ffynonellau hyn i gyfiawnhau methu ag asesu'r cyflenwad posibl o adnoddau ar y tir ac i warchod adnoddau mwynau cychwynnol posibl o'r tir ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol.

Asesu'r Cyflenwad a Galw

4.203 Dylai cynlluniau datblygu amlinellu'r strategaeth eang ar gyfer gwaith mwynau a datblygiad cysylltiedig cyn belled ag y bo hynny'n ymarferol, a dylid nodi ardaloedd ar gyfer gwaith i'r dyfodol lle gellir cyflawni'r gwaith hwn mewn ffordd gynaliadwy. Dylai strategaeth o'r fath amlinellu disgwyliadau'r awdurdod cynllunio o ran sut mae'r safleoedd mwynau presennol yn gweithredu nawr ac yn y dyfodol.

4.204 Dylai cynlluniau datblygu asesu, yn unol ag ystyriaethau lleol, rhanbarthol a chenedlaethol, arwyddocâd yr holl fathau o waith mwynau yn yr ardal, gan edrych ar yr angen am fwynau, lle mae'r mwynau hynny, ac ar y broses o gynhyrchu pob math o fwynau. Mae'n hanfodol bod ganddynt gronfa gynhwysfawr a chyfoes o wybodaeth er mwyn hwyluso'r gwaith o gynllunio'n gynaliadwy ar gyfer cloddio am fwynau yn y dyfodol. Dylid archwilio banciau tir am agregau i nodi unrhyw ddiffygion ac i sicrhau bod capasiti cynhyrchu'n cael ei gynnal.

4.205 Yr hyn yw banc tir yw stoc o fwy nag un caniatâd cynllunio sydd, fel arfer, yn gysylltiedig â chloddio am fwynau nad ydynt yn cynhyrchu ynni. Mae'n darparu ar gyfer parhad cynhyrchiant er gwaethaf amrywiadau yn y galw. At ddibenion sefydlogrwydd masnachol, mae'r diwydiant agregau angen banc tir hyfyw sydd wedi hen ennill ei blwyf. Dylai awdurdodau gynnwys polisiau yn eu cynlluniau datblygu ar gyfer cynnal, trwy gydol cyfnod y cynllun, fanciau tir ar gyfer mwynau nad ydynt yn cynhyrchu ynni ac y mae galw amdanynt ar hyn o bryd. Rhaid i'r rhain fod yn ddigonol, ond nid yn ormodol. Felly, dylid cynnal banc tir deng mlynedd o leiaf ar gyfer craig wedi malu a banc tir saith mlynedd o leiaf ar gyfer tywod a graean trwy gydol cyfnod pob cynllun datblygu, ac eithrio o fewn Parciau Cenedlaethol ac AHNE, oni bai y cytunir i awdurdodau eraill gynyddu eu darpariaeth i wneud iawn am hynny.

4.206 Gall ffiniau ardaloedd awdurdodau cynllunio mwynau fod yn sail addas ar gyfer polisi banc tir, ond mewn rhai awdurdodau unedol, efallai y bydd yr ardal weinyddol yn rhy fach, y cyfyngiadau amgylcheddol yn rhy bwysig, neu'r adnoddau y gellir gweithio arnynt yn rhy gyfyngedig i ganiatáu polisi banc tir unigol. O dan yr amgylchiadau hynny, rhaid i awdurdodau gytuno i

gydweithio ag awdurdodau cyfagos yn unol â'r trefniadau rhanbarthol presennol, ac mae'n debyg y bydd angen iddynt drafod ag awdurdodau cynllunio mwynau perthnasol yn Lloegr.

Safleoedd Anweithredol

4.207 Yn achos safleoedd anweithredol â chaniatâd cynllunio ar gyfer gwaith yn y dyfodol, y bernir eu bod yn annhebygol o gael eu defnyddio hyd y gellir rhagweld, dylid nodi safleoedd o'r fath yn y cynllun datblygu, a dylid paratoi strategaeth addas a pholisïau cysylltiedig er mwyn esbonio'r defnydd arfaethedig o'r tir hwnnw yn y dyfodol. Byddai'n rhesymol i'r polisïau hynny gynnwys:

- defnyddio gorchmynion gwahardd er mwyn sicrhau na fydd unrhyw gloddio pellach heb ganiatâd cynllunio newydd er mwyn rhoi sicrwydd ynghylch gweithio'r safleoedd hynny yn y dyfodol;
- cynigion adfer ac ôl-ofal (a allai gynnwys aildyfiant naturiol at ddibenion cadwraeth natur/buddiannau ecolegol yn unol â Chynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol, asesiadau seilwaith gwyrdd neu warchod asedau hanesyddol ar gyfer twristiaeth); ac
- ôl-ddefnydd arfaethedig addas.

4.208 Yng Ngogledd a Chanolbarth Cymru yn arbennig, mae ardaloedd helaeth o fanciau tir agregau, ond mae cyfran sylweddol o'r adnoddau hynny mewn safleoedd a fu'n anweithredol ers amser hir ac y mae posibilrwydd na fyddant yn cael eu defnyddio eto. Mae'n bwysig penderfynu'n derfynol ar ddyfodol y safleoedd hynny er mwyn rhoi sicrwydd i'r gymuned leol a sicrhau bod hen weithfeydd yn cael eu hadfer cyn gynted ag y bo modd, yn cynnwys manteisio ar unrhyw botensial i wella cydnerthedd rhwydweithiau ecolegol. Mae er budd i'r diwydiant mwynau bod banciau tir yn adlewyrchu posibiliadau gwirioneddol ar gyfer cloddio am fwynau yn y dyfodol. O dan rai amgylchiadau, mae'n bosibl y bydd angen cadw banc tir digonol trwy roi caniatadau newydd mewn lleoliadau mwy derbyniol. Dylai gweithredwyr mwynau drafod gyda'r awdurdodau unrhyw ganiatâd sydd heb ei weithredu ac na fydd yn cael ei ddefnyddio eto. Os bu'r safleoedd hynny'n anweithredol, ac nad oes unrhyw olwg y byddant yn cael eu gweithio yn y dyfodol, dylai awdurdodau ystyried defnyddio gorchmynion gwahardd.

Ardaloedd Gwaith ar gyfer y Dyfodol

4.209 Lle bo angen, dylai awdurdodau cynllunio roi arweiniad clir ynghylch lle byddai cloddio am fwynau nad ydynt yn cynhyrchu ynni yn debygol o fod yn dderbyniol, a chynnwys polisïau sy'n gwarchod dynodiadau amgylcheddol neu hanesyddol sensitif ac sy'n diogelu'r amgylchedd ac adnoddau. Mae'r ymagwedd hon yn darparu lefel uchel o sicrwydd i bawb. Dylid cysylltu polisïau a chynigion ag ardaloedd penodol o dir oni bai bod rheswm da pam nad oes modd gwneud hynny, a dylent gwmpasu adnoddau mwynau sy'n cael eu defnyddio ar hyn o bryd neu y gall fod angen eu defnyddio hyd y gellir rhagweld. Dylid nodi'r lleoedd hynny'n glir ar fap cynigion, a dylent fod ar ffurf:

- Safleoedd Penodol lle mae adnoddau mwynau o bwys masnachol i'w cael, a lle bo unrhyw geisiadau cynllunio a gyflwynir ar gyfer y safleoedd hynny yn debygol o fod yn dderbyniol o safbwynt cynllunio (fe'u nodir fel dyraniadau);
- Ardaloedd a Ffefrir sef ardaloedd lle gwyddys bod adnoddau ac iddynt rywfaint o botensial masnachol, a lle byddai'n rhesymol disgwyl i ganiatâd cynllunio gael ei roi;
- Ardaloedd Chwilio lle byddai cloddio am fwynau yn debygol o fod yn briodol ar rai safleoedd, gan ddibynnu ar amgylchiadau economaidd a/neu amgylcheddol. Bydd ardaloedd chwilio yn diffinio ardaloedd bras y credir bod ynddynt adnoddau mwynau o bwys masnachol ond nad oes sicrwydd ynghylch union faint o'r adnoddau hynny sydd i'w cael yno. Mewn ardaloedd o'r fath, mae'n debyg y byddai mesurau lliniaru priodol yn gallu goresgyn yr holl effeithiau amgylcheddol. Mewn ardaloedd chwilio, byddai modd rhoi caniatâd cynllunio er mwyn mynd i'r afael â diffygion yn y cyflenwad pe na bai ardaloedd penodol neu ardaloedd a ffefrir ar gael, neu pe na bai modd estyn safleoedd sy'n bodoli eisoes. Fel rheol, ni fyddai'n briodol i awdurdod nodi ardaloedd chwilio, a'r rheini'n unig, mewn cynllun, a byddai angen rhoi cyfiawnhad llawn dros wneud hynny; neu
- Ardaloedd Eraill: Ni ddylid rhoi caniatâd cynllunio mewn ardaloedd y tu allan i'r rheini a nodir yn y cynllun oni bai bod angen y mwynau dan sylw oherwydd diffyg amlwg yn y cyflenwad, ac oni bai y profwyd bod y cynllun yn amgylcheddol dderbyniol ac na fydd yn effeithio'n andwyol ar amwynder trigolion na chymunedau cyfagos.

4.210 Dylai awdurdodau gynnal asesiadau rheolaidd o'r adnoddau mwynau sy'n bodoli yn eu hardaloedd a hefyd o'r adnoddau y rhoddwyd caniatâd cynllunio ar eu cyfer. Gallant wneud hynny'n unigol neu ar y cyd ag awdurdodau cyfagos⁶.

Anghenion Cenedlaethol, Rhanbarthol a Lleol ar gyfer Mwynau Nad Ydynt yn Cynhyrchu Ynni

4.211 Gall mwynau nad ydynt yn cynhyrchu ynni gael eu rhannu'n agregau ac yn fwynau nad ydynt yn agregau, er yn ymarferol, gellir gweithio rhai mwynau, megis calchfaen, ar gyfer sawl math o ddefnydd. Gall cloddio am fwynau pur neu fwynau o safon uchel i fodloni manyleb benodol olygu bod angen cael gwared ar ddeunydd o radd is. Lle bynnag y bo modd, dylai'r adnoddau prin sydd ar gael o ddeunydd gradd uchel gael eu cadw at y defnydd mwyaf priodol.

Agregau

4.212 Mae'n hanfodol, er lles economaidd y wlad, bod y diwydiant adeiladu yn cael cyflenwad digonol o'r mwynau sydd eu hangen arno. Prif ffynonellau agregau yw tywod a graean a chreigiau wedi'u malu – sy'n cael eu casglu oddi ar y tir ac o'r môr. Defnyddir nifer o ddeunyddiau eilaidd at ddibenion adeiladu. Yn aml, mae'r deunyddiau hyn yn sgil-gynhyrchion prosesau diwydiannol, ac maent yn cynnwys slag o waith dur, lludw o orsafoedd pŵer, gwastraff pyllau glo, gwastraff llechi a deunyddiau wedi'u hailgylchu sy'n dod o waith dymchwel a gwastraff ffyrdd. Wrth

⁶ Ar gyfer agregau trwy arolygon blynyddol RAWP a thrwy baratoi datganiadau technegol rhanbarthol bob pum mlynedd

ystyried ceisiadau cynllunio, dylid cofio pa mor bwysig yw agregau i'r DU, a dylid hefyd ystyried polisiau eraill yn y canllawiau hyn ac yn y Nodiadau Cyngor Technegol Mwynau (MTANs) a'r Nodiadau Cyngor Technegol (TANs) perthnasol. Er mwyn gwarchod adnoddau naturiol, dylid rhoi pwyslais arbennig, lle bo hynny'n briodol, ar ddefnyddio mwy o gynhyrchion amgen yn hytrach na deunyddiau sylfaenol.

4.213 Mae agregau sy'n addas ar gyfer gwaith adeiladu a chynnal a chadw wynebaw ffordd, lle mae agregau gradd uchel yn ofynnol ar gyfer wynebaw gwrthsgid, yn bwysig i'r DU, ac mae adnoddau sylweddol ar gael yng Nghymru. Dylid rhoi pwyslais sylweddol ar angen y DU ac angen rhanbarthol am fwynau o'r fath cyn belled bod modd cyfyngu effeithiau amgylcheddol i lefelau derbyniol. Nodweddiion sylfaenol y deunyddiau hyn, sy'n eu gwahaniaethu oddi wrth agregau â diben mwy cyffredinol, yw eu gallu i fodloni'r manylebau caeth sy'n ofynnol ar gyfer adeiladu a thrwsio ffyrdd, a lle bo'n bosibl dylid defnyddio agregau manyleb uchel ar gyfer y dibenion hyn. Dylai Awdurdodau nodi adnoddau agregau gradd uchel ac ystyried a oes angen gwarchod yt adnoddau hyn a chysylltiadau rheilffordd posibl i'r adnoddau rhag sterileiddio.

4.214 Defnyddir llechi ar gyfer toi, i orchuddio adeiladau ac at ddibenion addurniadol, ac ar ffurf powdr a gronynnau at ddibenion arbenigol fel llenwadau ar gyfer cynhyrchion bitwminaid, neu fel teils o lechi cywasgedig. Mae llechi Gogledd-orllewin Cymru yn rhai o safon uchel, ac mae llawer ohonynt ar gael. Mae cyfanswm yr arwynebedd tir yr effeithir arno gan waith cloddio llechi yn gymharol fach, ond mae llawer iawn o ddeunydd gwastraff wedi'i gynhyrchu, ac ar hyn o bryd, nid oes llawer o botensial i ddefnyddio'r deunydd hwnnw. Yn Ne Cymru, mae dosbarthiad llechi yn fwy cyfyngedig ac ni fu gwaith mawr ar yr adnodd hwn ers blynnyddoedd lawer, er bod rhywfaint o wastraff llechi wedi'i ddefnyddio fel deunydd agregau. Yn y Gogledd, dylid annog y defnydd cynyddol o wastraff llechi, yr un fath â phob ffynhonnell deunydd eilaidd a lle nad yw'r opsiwn hwn yn fasnachol hyfyw, dylai ardaloedd gael eu nodi i'w hadfer. Mae chwareli llechi yn gwneud cyfraniad pwysig at gynnal cymeriad adeiladau lleol, lle mae defnyddio llechi o fath penodol yn bolisi cynllunio caeth. Mae'n bwysig bod y cyflenwad llechi'n cael ei gynnal, ond wedi'i gydbwyso yn erbyn yr angen i warchod tirweddau pwysig.

Mwynau nad ydynt yn Agregau

Cerrig Dimensiwn

4.215 Mae cerrig addas yn bwysig er mwyn adfer adeiladau hanesyddol a henebion, a gall cerrig o'r fath fod ar gael o weithfeydd bach mewn lleoliadau penodol i gyflenwi marchnadoedd lleol. Defnyddir cerrig dimensiwn mewn adeiladau newydd pan fo'n bwysig cadw cymeriad adeilad lleol. Efallai y bydd angen cael cerrig dimensiwn o ffurfiannau geolegol nad ydynt i'w gweld yn aml iawn, a hynny er mwyn cael math arbennig o liw, ansawdd neu unffurfedd. Yn aml, mae modd i gyfran fawr o'r gwastraff a gynhyrchir gael ei ddefnyddio fel agreg adeiladu cyffredinol. Fel rheol, bydd y galw yn y farchnad yn arwain at gyfraddau cynhyrchu isel o nifer cymharol fach o safleoedd a all fod yn rhai dros dro neu'n rhai ysbeidiol ac efallai y bydd angen dull hyblyg i ymdrin â hyd hir caniatadau cynllunio sy'n deillio o batrwm

gweithio o'r fath. Dylid ystyried yr effaith gronol a gaiff nifer o safleoedd bach yn gweithredu'n agos at ei gilydd.

Calchfaen at Ddibenion Diwydiannol

4.216 Mae calchfaen yn darparu'r deunydd crai ar gyfer diwydiannau mawr ac mae'n bwysig i'r economi genedlaethol bod mwynau o'r ansawdd a'r maint gofynnol yn parhau i gael eu cynhyrchu a'u gwarchod i'w defnyddio yn erbyn sterileiddio a rhag eu defnyddio fel deunydd gradd is yn y dyfodol. Efallai y bydd angen cynnal banc tir hirach o gronfeydd mewn safleoedd o'r fath nag sy'n ofynnol ar gyfer agregau cyffredinol i gyfiawnhau'r buddsoddiad mawr mewn ffatrioedd. Anogir awdurdodau cynllunio mwynau i drafod y materion hyn gyda'r diwydiant gyda'r nod o ddod i gytundeb ynghylch faint o adnoddau sy'n debygol o fod eu hangen yn ystod oes cynllun datblygu.

4.217 Mae adnoddau calchfaen sy'n cynnwys isafswm penodol o garbonad calsiwm a lefelau isel o amhureddau yn cael eu defnyddio at ddibenion diwydiannol, megis cynhyrchu haearn a dur, fel catalydd mewn offer i ddadswlffwreiddio nwyon simnai, ac wrth weithgynhyrchu sment. Ceir calchfaen pur iawn yn Ne Cymru, lle mae'r rhan fwyaf o'r calchfaen yn cynnwys rhywfaint o ddeunydd pur iawn, ond fe'i gwelir fwyaf yn ardal Pen-y-bont ar Ogwr, lle mae chwareli yn cynhyrchu calchfaen i'w ddefnyddio yng ngwaith dur Port Talbot. Mae calchfaen Jwrasig gradd isel Bro Morgannwg a'r calchfaen gradd uchel Carbonifferaidd yn darparu'r deunydd crai ar gyfer gweithgynhyrchu sment. Yng Ngogledd Cymru, ger y ffin rhwng Sir y Fflint a Sir Ddinbych, y mae'r haenau mwyaf trwchus o galchfaen pur iawn ac maent yn cyflenwi cerrig ar gyfer gwaith sment Bwcle.

4.218 Yn y rhan fwyaf o chwareli, mae calchfaen pur iawn yn cael ei gloddio gyda chalcfaen ar gyfer agregau, a gall fod yn anodd gwahaniaethu rhwng y deunydd a gynhyrchir ar gyfer dwy farchnad wahanol nes y daw'r gwaith prosesu i ben. Mae'r effaith amgylcheddol a gaiff cloddio am ddeunyddiau pur iawn yn debyg i effaith amgylcheddol cloddio am agregau, ac eithrio y gallai'r offer prosesu fod yn fwy, ac y gallai bod angen teithio ymhellach er mwyn cludo'r cynnyrch i farchnadoedd diwydiannol. Lle mae chwareli'n cynhyrchu calchfaen at ddefnydd agregau ac at ddefnydd arall, fel arfer bydd y gronfa'n cael ei rhannu a phob categori'n cael ei bennu gan y gronfa a ragwelir ar gyfer pob math. Dylai gweithredwyr sicrhau bod cronfeydd o'r fath yn cael eu cyfrifo gan ddefnyddio'r wybodaeth ddiweddaraf a fformiwlâu masnach cydnabyddedig (er enghraifft, PERC).

Mawn

4.219 Yn draddodiadol, mae mawn wedi cael ei ddefnyddio fel cyfrwng tyfu neu i wella cyflwr ffisegol y pridd, ond mae'r defnydd o ddeunyddiau eraill wedi cynyddu'n sylweddol dros y degawdau diwethaf.

4.220 Mae mawnogydd yn dal i fod yn bwysig iawn o ran cadwraeth natur ac maent, yn aml, yn archaeolegol bwysig ac yn darparu dalfa garbon. Dylid diogelu'r ardaloedd hynny, a'u gwarchod ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol. Ni ddylid rhoi caniatâd i gloddio mawn yn y dyfodol oni bai ei fod wedi'i gyfyngu i amgylchiadau eithriadol mewn ardaloedd sydd eisoes wedi'u difrodi'n sylweddol gan weithgareddau dynol diweddar lle gallai adfer y tir er mwyn creu cynefinoedd gwlyptir

wella, o ran ei phwysigrwydd cadwraeth natur, cors sydd wedi'i dihysbyddu. Dylid ymgynghori â CNC am unrhyw gynlluniau i gloddio mawn.

Mwynau Eraill

4.221 Yn hanesyddol, mae mwynau megis clai tân, tywod silica, cornfaen a mwynau metelifferaidd i gyd wedi cyfrannu at ddiwydiant amrywiol o ran cloddio am fwynau. Dros amser, mae'r gweithgareddau hyn wedi dirywio ac mae rhai yn annhebygol o gael eu hailfywiogi. Os gwneir ceisiadau am ddatblygiad, dylid defnyddio'r polisi seiliedig ar feini prawf ar gyfer cloddio am agregau. Efallai y bydd hi'n briodol ystyried polisïau eraill, a bennir fesul achos, gan gynnwys asesiad o'r angen am y mwynau.

4.222 Defnyddir glo golosg, a fewnforir fel arfer, i weithgynhyrchu golosg ar gyfer y diwydiant dur ac yn uniongyrchol mewn ffrweisi chwyth. Pe bai ceisiadau cynllunio'n cael eu cyflwyno'n eithriadol ar gyfer defnydd diwydiannol i lo golosg yna dylid defnyddio'r polisïau sydd wedi'u cynnwys yn MTAN 2: Glo, yn cynnwys y prawf a amlinellir ym mharagraff 45 o MTAN 2.

Pyllau Benthyc

4.223 Gweithfeydd mwynau dros dro yw'r rhain, sy'n cael eu gweithio er mwyn gwasanaethu prosiectau adeiladu penodol. Maent yn gysylltiedig â chontractau priffyrdd, neu safleoedd llenwi siâl bach fel arfer. Gall fod angen llawer iawn o fwynau mewn amser byr ar gyfer contractau mawr, a hynny fel llenwad peirianyddol. Gall hynny gael cryn effaith ar yr amgylchedd a tharfu ar gymunedau lleol. Dylid lleoli pyllau benthyc ar y safle adeiladu, neu'n agos at y safle hwnnw, a lle bynnag y bo modd, dylid cyflenwi'r mwynau'n uniongyrchol heb ddefnyddio ffyrdd cyhoeddus. Dylai awdurdodau cynllunio sicrhau bod manteision amgylcheddol clir o ddefnyddio pyllau benthyc arfaethedig yn hytrach na chyflenwad o agregau eilaidd neu agregau wedi'u hailgylchu, neu o safleoedd mwynau sefydledig neu ardaloedd a nodwyd yn y cynllun datblygu. Mae gan byllau benthyc y potensial i gael effaith andwyol ar dystiolaeth archaeolegol claddedig, a dylid cynnal ymgynghoriad cynnar â chynghorydd archaeolegol yr awdurdod cynllunio fel bod modd nodi'r holl nodweddion archaeolegol sensitif hysbys. Mae'n bwysig bod pyllau benthyc yn cael eu hadfer i'r un safon uchel ag a ddisgwylir ar gyfer mathau eraill o ddatblygiadau mwynau. Bydd angen rhoi ystyriaeth ofalus i effaith gronol bosibl nifer o byllau benthyc sy'n agos at ei gilydd, ac efallai na fyddai hynny'n briodol mewn lleoliadau sy'n arbennig o sensitif. Dylid ymgynghori cyn gynted ag y bo modd gydag awdurdodau cynllunio mwynau fel y bo modd ystyried yr holl ddewisiadau cyflenwi posibl heb arafu'r prosiect adeiladu.

Diogelu Nodweddion a Phriodoleddau Arbennig Lleoedd

4.224 Ni ddylid caniatáu datblygiadau mwynau mewn Parciau Cenedlaethol nac Ardaloedd o Harddwch Naturiol Eithriadol (AHNE) ac eithrio o dan amgylchiadau eithriadol iawn. Felly, mae'n rhaid i bob cais sy'n ymwneud â mwynau gael ei archwilio'n drwyadl ac mae'n rhaid dangos bod pob datblygiad mwynau mawr o fudd i'r cyhoedd cyn rhoi caniatâd ar ei gyfer. Wrth ystyried ceisiadau o'r

fath, bydd angen asesu:

- yr angen am y datblygiad o ran ystyriaethau'r DU yn ymwneud â chyflenwad mwynau;
- yr effaith y byddai caniatáu neu wrthod y datblygiad yn ei chael ar yr economi leol;
- a ellir trefnu cyflenwadau eraill am gost resymol, a'r posibilrwydd o fedru diwallu anghenion mewn ffordd arall;
- effaith andwyol y cynigion ar yr amgylchedd naturiol a hanesyddol a'r gymuned leol a'r dirwedd ac i ba raddau y gellir lliniaru'r effaith honno, a/neu effaith andwyol y cynigion ar gadwraeth natur ar y safle o ran cynefinoedd, rhywogaethau gwarchoddedig, bioamrywiaeth; ac
- yn achos estyniadau i chwareli sy'n bodoli eisoes a safleoedd eraill lle cloddir am fwynau, i ba raddau y byddai'r cynnig yn gwella'r dirwedd leol ac yn darparu ar gyfer cadwraeth natur a bioamrywiaeth.

4.225 Gall datblygiadau gerllaw'r ardaloedd hyn neu'n gyfagos iddynt gael effaith hynod andwyol ar eu nodweddion arbennig. Dylid mynd ati'n ofalus i asesu datblygiadau mwynau arfaethedig sydd gerllaw neu'n gyfagos i Barc Cenedlaethol neu AOHNE ac a allai effeithio ar olwg yr ardaloedd hynny, a hynny er mwyn penderfynu a yw'r effaith amgylcheddol ac amwynderol yn dderbyniol ai peidio, neu a ellir gosod amodau addas a boddhaol i liniaru'r effaith honno.

4.226 Os oes cynigion mwynau mewn Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig a Gwarchodfeydd Natur Cenedlaethol, AGA posibl neu ar safleoedd a gafodd eu categoreiddio'n ardaloedd o'r fath, neu mewn ardaloedd a ddynodwyd yn ACA, sydd wedi gwneud cais i fod yn ACA, neu y bwriedir eu dynodi felly, neu mewn safleoedd Ramsar, neu os oes cynigion sy'n debygol o effeithio ar ardaloedd o'r fath, rhaid eu harchwilio'n ofalus. Pe bai'r cynnig yn effeithio'n andwyol ar integriti'r safle (gan ystyried unrhyw gyngor a roddir gan Cyfoeth Naturiol Cymru), a phe na fyddai amodau yn dileu'r effaith honno, ni ddylid rhoi caniatâd cynllunio oni bai y byddai modd trefnu cyflenwadau amgen am gost resymol, oni bai nad oes modd o ddiwallu'r angen mewn unrhyw ffordd arall, a bod sylw wedi'i roi i ystyriaethau megis yr angen am y datblygiad o ran cyflenwad mwynau'r DU, a'r effaith y byddai caniatáu neu wrthod y datblygiad yn ei chael ar yr economi leol.

4.227 Mae cynigion mwynau o fewn heneb restredig yn debygol o gael effaith ar ei arwyddocâd, a dylid eu hystyried yn ofalus.

4.228 Dylai awdurdodau cynllunio a'r diwydiant roi ystyriaeth i'r angen i warchod maint ac ansawdd cyflenwadau dŵr wyneb a dŵr daear. Ni ddylai newidiadau yn y lefel trwythiad o ganlyniad i gloddio am fwynau neu gael gwared ar wastraff mwynau achosi effaith annerbyniol ar adnoddau dŵr, na niweidio neu effeithio'n andwyol mewn unrhyw ffordd arall ar adnoddau dŵr neu ffynonellau dŵr, yn unol â'r egwyddorion yn y Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr, a allai fod yn rhan annatod o safleoedd sydd o werth mawr o ran eu tirwedd neu sy'n bwysig o ran cadwraeth natur, gan gynnwys cynefinoedd a rhywogaethau gwarchoddedig.

4.229 Gall newidiadau yn y lefel trwythiad hefyd greu peryglon daearegol mawr megis priddoedd clai'n crebachu ac yn arwain at dirlithriad neu gwmp carstig mewn ardaloedd calchfaen. Mae'n debyg y bydd angen monitro effaith newidiadau i ddŵr wyneb a dŵr daear a chyflwyno camau i adfer y sefyllfa. Rhaid i awdurdodau cynllunio ymgynghori â Cyfoeth Naturiol Cymru ar y materion cymhleth hyn ac os oes unrhyw amheuaeth, dylent weithredu yn unol â'r egwyddor ragofalus wrth wneud penderfyniadau ar ddatblygiadau mwynau.

Lleihau Effeithiau Cloddio am Fwynau a Gwaith Cysylltiedig

4.230 Ni ddylai gwaith mwynau achosi unrhyw effaith andwyol annerbyniol ar yr amgylchedd neu ar amwynder. Os nad yw hyn yn bosibl, mae angen i waith gael ei reoli a'i fonitro'n ofalus fel bod unrhyw effeithiau andwyol ar gymunedau lleol a'r amgylchedd yn cael eu lliniaru'n llawn i lefelau derbyniol. Rhaid i unrhyw effeithiau ar gymunedau lleol a'r amgylchedd gael eu lleihau i safon dderbyniol.

4.231 Mewn rhai ardaloedd, efallai na fydd hi'n dderbyniol cloddio am fwynau. Er enghraifft, lle byddai cynnig i gloddio am fwynau yn gwneud niwed amlwg i'r amgylchedd, gan gynnwys ar safleoedd dynodedig, neu i amwynder, ac nad oes modd goresgyn y niwed hwn trwy amodau neu gytundebau cynllunio, ni ddylid rhoi caniatâd cynllunio.

Clustogfeydd

4.232 Yn aml, ceir gwrthdaro rhwng gweithfeydd mwynau a defnyddio tir at ddibenion eraill, a hynny oherwydd yr effaith amgylcheddol a gaiff sŵn a llwch sy'n codi wrth gloddio am fwynau a'u prosesu, a dirgrynu oherwydd gwaith ffrwydro. Dylai awdurdodau cynllunio ddefnyddio clustogfeydd i warchod ardaloedd o amgylch gweithfeydd mwynau sy'n bodoli eisoes a gweithfeydd arfaethedig o'r fath. Y nod yw osgoi datblygiadau newydd a fyddai'n sensitif i effeithiau andwyol, gan gynnwys ardaloedd preswyl, ysbytai ac ysgolion. O fewn y glustogfa, ni ddylid cloddio o'r newydd am fwynau ac ni ddylid caniatáu datblygiadau sensitif newydd, ac eithrio lle bo safle'r datblygiad newydd, mewn perthynas â'r gwaith mwynau, wedi'i leoli mewn ardal adeiledig sydd eisoes yn bodoli, neu ar ochr bellaf ardal adeiledig o'r fath sydd eisoes yn rhan o'r glustogfa. Gall datblygiadau eraill, gan gynnwys diwydiant, swyddfeydd a rhai datblygiadau ategol sy'n ymwneud â gweithfeydd mwynau, sy'n llai sensitif i effeithiau gweithfeydd mwynau, fod yn dderbyniol o fewn y glustogfa fesul achos.

4.233 Er mwyn osgoi gwrthdaro rhwng gweithfeydd mwynau a defnyddio tir at ddibenion eraill, dylid dynodi clustogfeydd o amgylch safleoedd mwynau sy'n bodoli eisoes neu o amgylch safleoedd mwynau arfaethedig. Byddai maint y glustogfa'n dibynnu ar nifer o ffactorau: maint, math a lleoliad y gweithfeydd, topograffi'r ardal o'u hamgylch, y lefelau presennol a disgwyliedig o sŵn a llwch, y dirgrynu a welir ar hyn o bryd ac a ragwelir yn sgil gwaith ffrwydro, a'r mesurau lliniaru sydd ar gael.

4.234 Bydd clustogfeydd, o reidrwydd, yn amrywio o ran maint yn dibynnu ar ba fwyn sy'n cael ei gloddio ac ar natur y gwaith, ond rhaid eu diffinio a'u nodi'n glir ar fapiau

cynigion. Bydd hyn yn sicrhau bod canllawiau diamwys ar gael ar ba mor agos y caiff gweithfeydd mwynau fod at ddefnydd sensitif o dir. Bydd yn fodd hefyd i wneud yn siŵr bod effaith bosibl gweithfeydd mwynau, ar hyn o bryd ac yn y dyfodol, yn cael ei chydabod ac y cynllunnir ar ei chyfer yn yr ardal o amgylch y gweithfeydd mwynau. Mae canllawiau pellach yn y Nodiadau Cyngor Technegol ar y ffactorau y dylid eu hystyried wrth ddiffinio clustogfeydd ar gyfer mwynau penodol. Er mai prif bwrpas clustogfeydd yw cyfyngu ar effaith gweithfeydd mwynau dylid ystyried eu rôl fuddiol ehangach fel rhan o ddarpariaeth seilwaith gwyrdd a diogelu a gwella bioamrywiaeth.

4.235 Dylai cynlluniau datblygu nodi'r meini prawf ar gyfer cynigion mwynau yn glir, er mwyn sicrhau nad ydynt yn cael effaith annerbyniol o andwyol ar yr amgylchedd ac ar amwynder trigolion lleol. Dyma rai o'r materion y dylid ymdrin â hwy:

- mynediad a chreu traffig, gan gynnwys y llwybrau i'w defnyddio i gludo'r mwynau;
- sŵn (o ran terfynau, mathau a lleoliadau);
- rheoli llwch, mwg a mygdarth;
- cael gwared ar wastraff mwynau;
- rheoli gwaith ffrwydro;
- draenio tir, effaith ar adnoddau dŵr daear ac atal cyflenwadau dŵr rhag cael eu llygru;
- ymyrraeth weledol a thirweddau cyffredinol;
- effaith ar safleoedd cadwraeth natur ac asedau hanesyddol, gan nodi polisïau clir a phendant ar gyfer ardaloedd a ddynodwyd yn statudol a safleoedd sydd heb eu dynodi'n statudol;
- ansefydlogrwydd tir;
- hyrwyddo defnydd o dir ansefydlog, diffaith neu lygredig, a hyrwyddo gwaith i'w drin;
- effaith gronol; a
- gwaith adfer, ôl-ofal ac ôl-ddefnydd.

Estyniadau

4.236 Dylai estyniadau i weithfeydd mwynau sy'n bodoli, boed yn estyniadau amser, ochrol neu ddyfnder, gael eu hystyried yn yr un modd â cheisiadau am safleoedd newydd. Bydd angen i bob cais ystyried yr effaith ar y safle i gyd, a bydd angen i bob cais gael ei ystyried ar sail teilyngdod.

Cludo Mwynau ar y Ffordd

4.237 Er mai'r rheilffordd yw'r opsiwn a ffefrir ar gyfer cludo deunyddiau swmpus, os mai cludo ar y ffordd yw'r unig fodd i wasanaethu datblygiadau mwynau newydd, mae gallu'r rhwydwaith ffyrdd i ymdopi'n ddiogel â symud mwynau a chynhyrchion cysylltiedig yn ystyriaeth berthnasol. Gan fod datblygiadau mwynau yn digwydd fel arfer mewn ardaloedd gwledig, lle gall y rhwydwaith ffyrdd fod yn annigonol i ddarparu ar gyfer nifer mawr o gerbydau trymion, mae angen ystyried yn ofalus yr effaith a gaiff y traffig a gynhyrchir gan ddatblygiadau mwynau, ac mae'n bosibl y bydd angen asesu effaith y traffig. Os oes angen, dylid rheoli'r llwybrau a ddefnyddir

gan gerbydau mwynau trwy gytundebau Adran 106 neu drwy amodau cynllunio er mwyn annog traffig i ddefnyddio llwybrau penodol trwy gynllunio mynedfeydd yn ofalus a thrwy ddefnyddio arwyddion priodol. Dylid annog gostyngiad yn lefel y traffig ar y ffyrdd er mwyn gwarchod amwynder a'r amgylchedd trwy leihau aflonyddwch a thagfeydd, yn enwedig mewn ardaloedd preswyl.

Adfer ac Ôl-ofal

4.238 Oni bai bod cynlluniau newydd i gloddio am fwynau yn darparu ar gyfer gwaith adfer boddhaol ac addas, dylid gwrthod caniatâd cynllunio. Dylai gosod amodau cynllunio fod yn fodd i sicrhau bod tir yr effeithir arno gan gloddio am fwynau yn cael ei adfer cyn gynted ag y bo modd i safon uchel sy'n addas i'r defnydd y cytunwyd arno ar ei gyfer ar ôl i'r gwaith cloddio ddod i ben.

Dylai'r gwaith adfer ddechrau o fewn chwe mis i ddiwedd y gwaith cloddio pryd bynnag y bo hynny'n ymarferol (ac eithrio pan fo gwaith adfer graddol wedi dechrau yn barod). Dylai gwaith adfer ac ôl-ofal fod yn fodd i o leiaf gynnal ansawdd y tir a'r tirweddau yn yr hirdymor, ac yn ddelfrydol, bydd y gwaith hwnnw'n gwella ansawdd hirdymor y tir a'r tirweddau a gymerwyd er mwyn cloddio mwynau. Dylai'r cyfnod ôl-ofal pum mlynedd statudol gael ei ymestyn fel sy'n briodol at y defnydd terfynol bwriedig. Fel arfer, bydd defnyddiau terfynol megis cadwraeth natur angen o leiaf 15 mlynedd ac efallai y bydd angen symiau gohiriedig i dalu costau cynhaliaeth tymor hir. Bydd hynny o fudd i gymunedau lleol ac yn sicrhau bod ased naturiol gwerthfawr yn cael ei warchod ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol.

4.239 Gall gwaith adfer gynnig cyfleoedd i greu neu wella safleoedd at ddibenion cadwraeth natur ac er mwyn cyfrannu at dargedau Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth y DU a'r rheini a fabwysiadwyd mewn Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth lleol ymmhob rhan o Gymru. Gall gwaith adfer ddarparu cyfleoedd hefyd i warchod asedau hanesyddol a'u lleoliadau. Dylid ystyried y gallu i fanteisio ar y cyfleoedd hyn ar lefel strategol drwy asesiadau seilwaith gwyrdd.

4.240 O ystyried yr oes hir sydd i lawer o safleoedd gwaith mwynau, mae'n hanfodol sicrhau cyn gynted ag y bo modd, a phryd bynnag y bo hynny'n ymarferol ac yn briodol, bod gwaith adfer yn cael ei wneud yn raddol trwy gydol y cyfnod hwnnw. Mae defnydd cynyddol o waith adfer graddol o'r fath yn lleihau effaith weledol gweithgareddau mwynau ar unrhyw adeg arbennig ac yn sicrhau bod gwaith adfer yn parhau trwy gydol y gweithgareddau cloddio, gan leihau'r posibilrwydd o ddifrod amgylcheddol oherwydd na chafodd y safle ei adfer.

Ôl-ddefnydd

4.241 Gall ôl-ddefnydd gynnwys amaethyddiaeth, coedwigaeth/coetir, cadwraeth natur, treftadaeth, mannau agored cyhoeddus, hamdden neu ddatblygiadau eraill. Mae'n debyg y bydd angen caniatâd cynllunio ar wahân ar gyfer unrhyw ôl-ddefnydd ac eithrio amaethyddiaeth, coedwigaeth, cadwraeth natur neu hamdden anffurfiol sydd, fel arfer, yn ddatblygiad a ganiateir.

4.242 Dylai'r egwyddorion arweiniol sy'n pennu'r ôl-ddefnydd posibl a wneir o safle fod yn rhan o'r cais i gloddio am fwynau neu o'r adolygiad o'r caniatâd cynllunio mwynau, er y gall yr angen i fod yn hyblyg ac i adolygu'r sefyllfa godi'n aml yn ystod

oes y gwaith mwynau. Gan ddefnyddio'r egwyddorion arweiniol yn fframwaith, a hyd yn oed ar gyfer safleoedd mwynau sy'n cael eu gweithio yn yr hirdymor, mae'n rhaid cytuno, yn ystod cyfnod cyflwyno'r cais, ar y safon isaf o waith adfer a fydd yn dderbyniol. I fanteisio'n llawn ar y cyfleoedd a geir trwy waith adfer, mae'n hanfodol ymgynghori â'r awdurdod cynllunio mwynau cyn cyflwyno'r cais i gloddio am fwynau er mwyn penderfynu ar yr egwyddorion arweiniol mwyaf priodol ac felly, ar yr ôl-ddefnydd mwyaf addas o'r tir ar ôl iddo gael ei adfer.

4.243 Lle bo hynny'n briodol, dylai cynlluniau datblygu, ar sail asesiadau o'r seilwaith gwyrdd, gan gynnwys cynlluniau gweithredu bioamrywiaeth lleol a strategaethau cefn gwlad, roi arweiniad ar ôl-ddefnydd dymunol a safonau adfer. Bydd y math o ôl-ddefnydd a ddewisir yn dibynnu ar lawer o ystyriaethau, gan gynnwys strategaeth gyffredinol y cynllun datblygu, yn ogystal â'r lleoliad, y tirlurf terfynol, argaeledd ac ansawdd pridd neu ddeunyddiau adfer eraill a'r defnydd a wneir o dir cyfagos.

Gwarantau Ariannol

4.244 Dylai amodau cynllunio fedru sicrhau bod safleoedd mwynau yn cael eu hadfer, a bod cynlluniau ôl-ofal ac ôl-ddefnydd ar eu cyfer⁷. Dylai gweithredwyr a thirfeddianwyr sicrhau bod cyllid digonol yn cael ei roi o'r neilltu i'w galluogi i fodloni rhwymedigaethau o ran adfer ac ôl-ofal. Nid oes yn rhaid adneuo holl gost y gwaith adfer yn y dechrau un, ond dylid ychwanegu at y symiau a neilltuir fel eu bod yn cydfynd â'r rhaglen waith neu'r gwaith cloddio. Y nod yw sicrhau bod y costau adfer llawn yn cael eu talu yn unol â'r cyfnod datblygu fel yr amlinellir yn nodyn cyfarwyddyd Arfer Gorau yr Awdurdod Glo. Yn achos safleoedd mwy, dylid gwneud gwaith adfer graddol gan ddefnyddio'r ffrwd gyllido sydd ei hangen ar wahanol gyfnodau yn ystod y gwaith. Dewis arall rhesymol i weithredwyr y safleoedd yw cymryd rhan mewn cynlluniau cydariannu neu gynlluniau gwarantu sy'n eu diogelu rhag methiant ariannol posib.

4.245 Nid yw gadael safleoedd heb eu hadfer am gyfnod hir, neu oedi cyn gwneud gwaith adfer priodol, yn dderbyniol. Er mwyn tawelu pryderon cymunedau lleol ynglŷn â chwblhau cynigion i adfer y safle, a chan gydymffurfio â'r egwyddor mai'r llygrwr ddylai dalu, pryd bynnag y bo hynny'n rhesymol, caiff awdurdodau ofyn am warantau ariannol fel modd o sicrhau bod safleoedd yn cael eu hadfer yn briodol ac o fewn amser rhesymol. Er mwyn sicrhau bod y gwaith adfer llawn yn cael ei wneud, caiff awdurdod ofyn, yn ystod y broses o roi caniatâd cynllunio, am warantau ariannol trwy rwymedigaeth/cytundeb cynllunio Adran 106. Mae gan rai awdurdodau ddeddfwriaeth leol i'w galluogi i gynnwys y ddarpariaeth hon fel amod sy'n gysylltiedig â'r caniatâd cynllunio. Dylai awdurdodau cynllunio mwynau ystyried yr angen i osgoi gosod costau sy'n fwy na'r hyn sydd ei angen neu am gyfnodau hirach nag sydd eu hangen mewn gwirionedd er mwyn cyrraedd y safonau gorau.

⁷ Ond ar safleoedd glo, bydd bondiau ariannol yn ofynnol ac yn cael eu gosod trwy Ddeddfau lleol neu amodau/cytundebau cyfreithiol

5.5 Mae lleoedd naturiol ac unigryw'n cyfrannu at saith nod Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol yn y ffyrdd canlynol.

5.6 Gellir gwireddu **Cymru lewyrchus** drwy werthfawrogi ansawdd ein tirweddau a'n hamgylchedd hanesyddol am eu pwysigrwydd i dwristiaeth, o ran denu mewnfuddsoddiad ac er mwyn i gymunedau lleol allu manteisio arnynt a'u mwynhau. Drwy ddiogelu a gwella bioamrywiaeth, ac elfennau eraill ein hamgylchedd naturiol, bydd hi'n bosibl diogelu asedau economaidd at y dyfodol mewn ymateb i heriau newid yn yr hinsawdd ac wrth hyrwyddo dewisiadau adnoddau carbon isel a phriodol sy'n mynd i'r afael ag achosion newid yn yr hinsawdd.

5.7 Mae **Cymru gydnerth** yn cael ei chefnogi drwy ddiogelu graddau, maint a chysylltedd tirweddau a chynefinoedd, a rhyngddynt, fel y gallant wrthsefyll pwysau newid, i fynd i'r afael â llygredd, caniatáu ar gyfer diogelu adnoddau ac ansawdd dŵr, creu dalfeydd carbon yn enwedig mewn ardaloedd trefol, a hyrwyddo cyfleoedd ar gyfer gweithgarwch cymdeithasol ac economaidd yn seiliedig ar werthfawrogi a galluogi mynediad i'r amgylchedd naturiol ac adeiledig.

5.8 Gellir cyflawni **Cymru iachach** drwy ddarparu cyfleoedd ar gyfer cysylltu â'r amgylchedd naturiol, mynd i'r afael â llygredd aer a risgiau amgylcheddol eraill a hyrwyddo teithio llesol ac annog ffyrdd iachach o fyw gyda'r fantais o wella llesiant corfforol a meddyliol.

5.9 Gellir cyflawni **Cymru sy'n fwy cyfartal** drwy hwyluso mynediad i'r amgylchedd naturiol a hanesyddol ar gyfer manteision corfforol a chymdeithasol. Gall mynd i'r afael ag etifeddiaeth cloddio a diwydiannol hanesyddol mewn ffordd sensitif at ddibenion terfynol defnyddiol arwain at adfywio a galluogi cymunedau a'r amgylchedd naturiol i ffynnu.

5.10 Mae **cymunedau cydlynus** yn cael eu cynnal a'u creu drwy ddarparu lleoedd i bobl ryngweithio a chyflawni gweithgareddau cymunedol, yn cynnwys mannau hamdden, chwarae, tyfu bwyd a chyfleoedd i gysylltu â natur. Mae llygredd neu risgiau fel llifogydd yn cael eu lliniaru neu eu hosgoi ac yn seiliedig ar sicrhau cymaint o gyfleoedd â phosibl i gymunedau ffynnu a chynnal gweithgareddau cymdeithasol, diwylliannol ac economaidd mewn amgylchedd deniadol a dymunol.

5.11 Bydd **Cymru â diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu** yn golygu adeiladu ar y nodweddion unigryw ac arbennig sy'n rhoi 'teimlad' a hunaniaeth unigryw i leoedd. Meithrin a chynnal ymdeimlad o le drwy amddiffyn a gwella'r amgylchedd naturiol, hanesyddol ac adeiledig a darparu ar gyfer a chefnogi defnyddiau a gweithgareddau sy'n darparu ar gyfer profiadau creadigol a diwylliannol.

5.12 Bydd **Cymru sy'n gyfrifol ar lefel fyd-eang** yn cael ei hyrwyddo drwy leihau allyriadau carbon, mynd i'r afael â llygredd aer a rheoli risgiau amgylcheddol. Mae'n rhaid cyflawni hyn mewn ffordd sy'n hyrwyddo amgylchedd naturiol a hanesyddol a ddylai gael ei amddiffyn a'i wella er mwyn ei nodweddion arbennig a'i werth cadwraeth natur yn ogystal â'r ffordd mae'n cyfrannu at amcanion cymdeithasol, economaidd a diwylliannol ehangach.

5.13 Dylid ffurfio strategaethau, polisiâu a chynigion datblygu cynlluniau datblygu er mwyn ceisio diogelu a gwella nodweddion arbennig a phriodoleddau cynhenid lleoedd yn y **tymor hir**, boed yn amgylcheddau naturiol, hanesyddol neu adeiledig, gan sicrhau eu hirhoedledd yn wyneb newid. Mae hyn yn golygu amddiffyn a gwella tirweddau, cynefinoedd, bioamrywiaeth a'r amgylchedd hanesyddol er eu lles eu hunain yn ogystal ag elfennau eraill o'r byd naturiol, fel adnoddau dŵr neu ansawdd aer. Dylid **atal** problemau rhag digwydd neu waethygu. Dylid gwyrddroi colledion bioamrywiaeth, lleihau llygredd, mynd i'r afael â risgiau amgylcheddol a gwella cydnerthedd ecosystemau'n gyffredinol. Pan gynigir datblygiad priodol, mae'n rhaid ei ddatblygu mewn ffordd **integredig** i sicrhau bod materion cyffredin yn cael eu hystyried a'u datrys yn gynnar a bod manteision lluosog yn cael eu sicrhau, fel diogelu neu sicrhau seilwaith gwyrdd.

5.14 Mae'n rhaid **cydweithio** wrth gynllunio'n strategol er mwyn diogelu a gwella tirweddau, yr amgylchedd hanesyddol, bioamrywiaeth, ansawdd aer a seinweddau yn ogystal â mynd i'r afael â risgiau amgylcheddol i sicrhau bod blaenoriaethau'n gyson a bod modd darparu cyfleoedd, fel adfywio a darparu cartrefi, yn gynaliadwy. Bydd rhai materion yn gofyn am gydweithio ar draws ffiniau a chydweithio ar gynlluniau fydd y ffordd orau o fynd i'r afael â nhw. Er mwyn gwneud hyn, bydd angen sicrhau **cyfranogiad** da gan wahanol asiantaethau a'r cyhoedd i sicrhau y gellir alinio anghenion a dyheadau a thargedu buddsoddiad yn y manau cywir a chyflawni canlyniadau buddiol drwy ddefnyddio gwybodaeth, tystiolaeth ac asesiadau a rennir yn well. Bydd yr Adroddiad ar Sefyllfa Adnoddau Naturiol a'r Datganiadau Ardal yn darparu tystiolaeth ar amrywiaeth o faterion amgylcheddol ac adnoddau naturiol a dylai dull dadrisgio hwyluso mwy o dryloywder am risgiau amgylcheddol, atebion priodol a'r potensial ar gyfer manteision cysylltiedig ehangach.

Tueddiadau Naturiol ac Unigryw

5.15 Bydd angen mynd i'r afael â thueddiadau'r dyfodol sy'n berthnasol i thema Naturiol ac Unigryw, yn unigol ac mewn ffordd integredig drwy fabwysiadu Canlyniadau Cenedlaethol Creu Lleoedd Cynaliadwy a'r amcanion ar gyfer lleoedd a nodwyd yn y themâu Cynhyrchiol a Mentrus ac Actif a Chymdeithasol. Bydd rhai tueddiadau'n fuddiol a dylid eu hwyluso drwy'r system gynllunio. Mae'n rhaid herio tueddiadau neu gylchoedd negyddol a chwilio am ymddygiad a chanlyniadau mwy cynaliadwy yn eu lle. Mae'n rhaid meithrin newid yn y ffordd mae pawb sy'n rhan o'r broses gynllunio yn ymateb, ar lefel strategol ac wrth lunio a chynllunio cynigion unigol.

5.16 Mae'r prif faterion yn y thema hon yn cynnwys:

- Dirwyiad hirdymor a chronig bioamrywiaeth a cholli cynefinoedd: mae'r Adroddiad ar Sefyllfa Adnoddau Naturiol yn adrodd am golledion cynefinoedd a phoblogaethau rhywogaethau dros y ganrif ddiwethaf ac yn awgrymu bod dirwyiad yn un cronig, y bydd yn parhau yn sgil digwyddiadau sydd eisoes wedi digwydd a digwyddiadau sy'n gysylltiedig â newid yn yr hinsawdd a darnio cynefinoedd yn y dyfodol. Ar hyn o bryd, nid yw ecosystemau Cymru'n ddigon cryf, fel y gwelir gan ddiffyg adferiad rhywogaethau'n bennaf;

- Addasu i effeithiau newid yn yr hinsawdd: Mae'r cyfuniad o gynhesu sydd wedi digwydd, ynghyd â chynhesu ychwanegol (fel a ragwelir gan y dystiolaeth ddiweddaraf am newid yn yr hinsawdd) yn golygu bod yna effeithiau sylweddol posibl i Gymru o ran addasu. Mae'r blaenoriaethau i fynd i'r afael â nhw'n cynnwys llifogydd a risgiau newidiadau arfordirol i gymunedau, busnesau a seilwaith; risgiau i iechyd, llesiant a chynhyrchiant yn sgil tymheredd uchel; risg o brinder dŵr yn y cyflenwad dŵr cyhoeddus, i amaethyddiaeth, cynhyrchu ynni a diwydiant a risgiau i bridd, bioamrywiaeth a chynefinoedd daearol, arfordirol, morol a dŵr croyw. Mae newid yn yr hinsawdd yn debygol o effeithio'n sylweddol ar gymeriad tirwedd hefyd, ac ar adeiladau hanesyddol, ansawdd a natur unigryw ardaloedd lleol, yn uniongyrchol wrth i orchudd tir newid (cynefinoedd yn symud a rhywogaethau) ac yn anuniongyrchol drwy ddylanwadu ar benderfyniadau defnydd tir;
- Cydnabod a mynd i'r afael â'r ffactorau sy'n dylanwadu ar newid tirwedd: mae newid tirwedd cenedlaethol hyd at 2015 wedi bod yn fychan yn gyffredinol, ond cafwyd rhai newidiadau sylweddol yn lleol. Y prif gyfraniadau i newid tirwedd y gall y system gynllunio ddylanwadu arnynt yw ehangu aneddiadau, datblygiadau masnachol, diwydiannol, ynni a chwarela, gwelliannau i ffyrdd a datblygiadau hamdden mawr, yn cynnwys unrhyw fesurau lliniaru cysylltiedig sy'n deillio o gynhyrchu ynni adnewyddadwy, rheoli adnoddau dŵr a thrwy waith arfaethedig i ehangu coetiroedd;
- Lleihau lefelau llygredd aer cyfartalog: mae'r Adroddiad ar Sefyllfa Adnoddau Naturiol yn adrodd am gynnydd mewn llygredd aer ar draws amrywiaeth o lygyrddion sy'n deillio o drefoli, traffig ffyrdd a dwysáu amaethyddiaeth. Dylid atal problemau pellach, ni ddylid gwaethygu problemau cyfredol a dylid lleihau lefelau llygredd cyfartalog yn gyffredinol;
- Hyrwyddo ac annog ffyrdd iach o fyw drwy werthfawrogi ac amddiffyn nodweddion cynhenid yr amgylchedd, fel seilwaith gwyrdd, sy'n cynnig eu hunain i weithgareddau awyr agored;
- Sicrhau bod modd diogelu, defnyddio, mwynhau a chyrchu asedau hanesyddol mewn ffordd gynaliadwy gan atgyfnerthu ymdeimlad o hunaniaeth leol; a
- Sicrhau bod risgiau amgylcheddol yn cael eu deall ac yn cael sylw fel rhan o gyflawni amcanion cymdeithasol, economaidd a diwylliannol ehangach a gwneud y defnydd gorau o dir ac adeiladau cyfredol.

Cysylltiadau Naturiol ac Unigryw

5.17 Wedi'u sbarduno gan Ganlyniadau Cenedlaethol Creu Lleoedd Cynaliadwy, mae'n rhaid ystyried pynciau polisi'r thema Lleoedd Naturiol ac Unigryw gyda'i gilydd a law yn llaw â themâu Cynhyrchiol a Mentrus ac Actif a Chymdeithasol wrth ffurfio strategaethau, polisiâu a chynigion cynlluniau datblygu ac wrth gynllunio a datblygu cynigion unigol a gwneud penderfyniadau ar geisiadau cynllunio.

5.18 Bydd nodweddion a phriodoleddau amgylcheddol lleoedd yn amrywio ledled Cymru, gan greu nodweddion gwahanol neu unigryw sy'n gysylltiedig â'u treftadaeth naturiol neu ddiwylliannol arbennig nhw, a dylai'r rhain gael eu cydnabod a'u gwerthfawrogi, ynddynt eu hunain a'u gwarchod a'u gwella. Yn gyffredinol, bydd blaenoriaethau ar gyfer ardaloedd gwledig a threfol yn adlewyrchu

sut mae'r nodweddion a'r priodoleddau hyn yn cyfrannu at natur ddeniadol, pa mor addas yw rhywle i fyw ynddo, cydnerthedd, gweithrediad, ffyniant economaidd ac, yn y pen draw, iechyd, amwynder a llesiant pobl a lleoedd.

5.19 Bydd canlyniadau Naturiol ac Unigryw dymunol yn seiliedig ar gynnal a chreu lleoedd lle mae:

- Rôl tirweddau, yr amgylchedd hanesyddol, cynefinoedd a bioamrywiaeth, nodweddion amgylcheddau arfordirol, gwledig neu drefol mewn cyfrannu at leoedd Naturiol ac Unigryw yn cael ei nodi, eu deall, eu gwerthfawrogi, eu gwarchod a'u gwella;
- Safleoedd a ddynodwyd am eu pwysigrwydd tirwedd neu gadwraeth natur yn cael eu hystyried yn llawn a'u nodweddion arbennig yn cael eu gwarchod a'u gwella, tra dylid cydnabod bod y rhwydwaith o safleoedd yn ganolog i wella cydnerthedd ecosystemau;
- Cyfleoedd ym mhob ardal i wella cydnerthedd ecosystemau'n cael eu cymryd drwy fynd i'r afael ag adeiladu ar orlfdiroedd, llygredd gwasgaredig, cywasgiad pridd a selio a gwella dulliau o amddiffyn rhag llifogydd arfordirol mewn ardaloedd trefol a glandiroedd arfordirol;
- Manteisio ar gyfleoedd, yn enwedig mewn ardaloedd trefol, i wella iechyd a llesiant, yn arbennig i leihau lefelau llygredd aer cyfartalog, sicrhau systemau draenio cynaliadwy, sicrhau cynlluniau dŵr sensitif, mynd i'r afael â rheoli carbon mewn pridd a sicrhau mynediad i leoedd anffurfiol ar gyfer hamdden drwy ddarpariaeth seilwaith gwyrdd er mwyn gwella capasiti i addasu i heriau newid yn yr hinsawdd, fel perygl o lifogydd a thymheredd uwch; a
- Cefnogi datblygiadau sy'n cyfrannu'n gadarnhaol at ardal ac yn mynd i'r afael â risgiau amgylcheddol sy'n cyfyngu ar botensial ac yn effeithio'n andwyol ar gymunedau a'r amgylchedd naturiol ac adeiledig drwy ddefnyddio tir a ddatblygwyd o'r blaen neu adeiladau presennol a manteisio ar gyfleoedd i 'lanhau' tir a mynd i'r afael â thir diffaith lle mae hyn yn cael ei seilo ar, ac yn parchu'r amgylchedd hanesyddol a naturiol.

ADNABOD NODWEDDION ARBENNIG O LEOEDD

Tirwedd

5.20 Tirwedd yw ardal, fel y caiff ei dirnad gan bobl, y mae ei nodwedd yn deillio o weithrediad a rhyngweithiad ffactorau naturiol a/neu ddynol.

5.21 Mae tirweddau Cymru yn gyfoethog ac yn amrywiol. Mae llawer o dirweddau Cymru'n eiconig, ac mae chwarter arwynebedd tir y wlad wedi'i ddynodi naill ai'n Barc Cenedlaethol neu'n AHNE. Gall cymeriad a phriodoleddau arbennig ein lleoedd a'n tirweddau i gyd, yn drefol a gwledig, ddarparu synnwyr cryf o le, ysbrydoliaeth a pherthyn, a chyfrannu at hunaniaeth ddiwylliannol unigryw Cymru.

5.22 Mae holl dirweddau Cymru'n cael eu gwerthfawrogi am eu cyfraniad hanfodol at synnwyr o le, a dylai awdurdodau lleol warchod a gwella eu nodweddion arbennig, gan dalu sylw dyledus i'r manteision cymdeithasol, economaidd, amgylcheddol a diwylliannol

maent yn eu darparu, a'u rôl o ran creu lleoedd sy'n cael eu gwerthfawrogi. Mae ystyried tirwedd wrth ddechrau ffurfio strategaethau a pholisïau mewn cynlluniau datblygu ac wrth gynnig datblygiadau'n hollbwysig i gynnal eu priodoleddau arbennig ac ychwanegu atynt, a sicrhau'r manteision gorau posibl i lesiant cenedlaethau'r presennol a'r dyfodol, yn ogystal â helpu i gyflwyno dull effeithiol ac integredig o reoli adnoddau naturiol yn yr hirdymor. Bydd angen cydweithio gydag awdurdodau cynllunio cyfagos, Cyfoeth Naturiol Cymru (CNC) a'r trydydd sector i fanteisio ar amrywiaeth eang o arbenigedd a thystiolaeth. Mae hyn yn golygu:

- sicrhau bod camau gweithredu yng Nghymru'n cyfrannu at gyflawni cyfrifoldebau a rhwymedigaethau rhyngwladol ar gyfer tirweddau;
- sicrhau bod safleoedd dynodedig statudol yn cael eu gwarchod a'u rheoli'n briodol;
- sicrhau bod gwerth tirweddau am eu harddwch naturiol yn cael ei warchod; a
- sicrhau bod y cyfleoedd mae tirweddau'n eu darparu ar gyfer twristiaeth, hamdden awyr agored, cyflogaeth leol a llesiant corfforol a meddyliol yn cael eu hystyried a manteision llesiant lluosog i bobl a chymunedau'n cael eu sicrhau.

5.23 Mewn rhai achosion, pan na ellir osgoi effeithiau andwyol ar gymeriad tirwedd, bydd angen gwrthod caniatâd cynllunio.

Parciau Cenedlaethol ac Ardaloedd o Harddwch Naturiol Eithriadol

5.24 Y dynodiadau tirwedd statudol sy'n berthnasol yng Nghymru yw Parciau Cenedlaethol, ac AHNE. Mae dyletswydd statudol ar awdurdodau cynllunio i ystyried dibenion Parciau Cenedlaethol ac AHNE. Mae'r ddyletswydd hon yn berthnasol i bob gweithgaredd sy'n effeithio ar Barciau Cenedlaethol ac AHNE, waeth a yw'r gweithgareddau hynny o fewn lleoliad yr ardaloedd dynodedig neu yng nghyffiniau'r ardaloedd hynny. Dylai'r tirweddau dynodedig fod yn sbardun i ddefnyddio a rheoli adnoddau naturiol mewn modd cynaliadwy yn eu hardaloedd, a dylai awdurdodau cynllunio ystyried eu rhinweddau arbennig penodol wrth arfer eu swyddogaethau ac unrhyw gynlluniau rheoli perthnasol.

5.25 Parciau Cenedlaethol: Dylai awdurdodau cynllunio roi pwys mawr ar ddibenion statudol Parciau Cenedlaethol, sef gwarchod a gwella eu harddwch naturiol, bywyd gwylt a threftadaeth ddiwylliannol, a hyrwyddo cyfleoedd i'r cyhoedd ddeall a mwynhau eu priodoleddau⁸. Dylai awdurdodau cynllunio fynd ati hefyd i feithrin llesiant economaidd, diwylliannol a chymdeithasol eu cymunedau lleol.

⁸ Troednodyn: yn ôl Egwyddor Sandford, os oes gwrthdaro rhwng y dibenion hyn, rhoddir y pwys mwyaf ar warchod a gwella harddwch naturiol, bywyd gwylt a threftadaeth ddiwylliannol

5.26 AHNE: Dylai awdurdodau cynllunio roi pwys mawr ar warchod a gwella harddwch naturiol AHNE, a dylent ystyried bywyd gwyllt, treftadaeth ddiwylliannol, a llesiant economaidd a chymdeithasol yr ardaloedd.

5.27 Yr un statws sydd i Barciau Cenedlaethol ac AHNE o ran harddwch eu tirwedd a'u golygfeydd, a rhaid diogelu'r ddau yn llwyr rhag datblygiadau anaddas.

5.28 Rhaid asesu cynigion mewn Parciau Cenedlaethol ac AHNE yn ofalus am eu heffaith ar y nodweddion hynny sydd i fod i gael eu gwarchod gan y dynodiad, a dylid rhoi pwys mawr ar briodoleddau arbennig ardaloedd dynodedig wrth gynllunio datblygiadau. Dylai cyfraniad datblygiad at reoli'r ardal ddynodedig yn gynaliadwy gael ei ystyried.

5.29 Mewn Parciau Cenedlaethol neu AHNE, mae ystyriaethau arbennig yn berthnasol i i gynigion datblygu mawr sy'n fwy cenedlaethol⁹ na lleol eu natur. Ni ddylai datblygiadau mawr ddigwydd mewn Parciau Cenedlaethol neu Ardaloedd o Harddwch Naturiol Eithriadol ac eithrio o dan amgylchiadau eithriadol. Gallai hyn godi os gwelir, ar ôl archwiliad trwyadl, bod angen cyhoeddus sy'n drech na dim arall ac y byddai gwrthod caniatâd yn niweidiol dros ben i'r economi leol a phan nad oes modd lleoli'r datblygiad mewn man arall neu ddiwallu'r angen mewn rhyw ffordd arall. Rhaid cyflawni unrhyw waith adeiladu ac adfer yn ôl safonau amgylcheddol uchel. Gan hynny wrth asesu ceisiadau am ddatblygiadau mawr dylid asesu:

- yr angen am y datblygiad, yn nhermau ystyriaethau cenedlaethol, ac effaith ei ganiatáu neu ei wrthod ar yr economi leol;
- y gost a'r posibilrwydd o ddarparu'r datblygiad y tu allan i'r ardal a ddynodwyd neu ddiwallu'r angen amdano mewn rhyw ffordd arall; ac
- unrhyw effaith andwyol ar yr amgylchedd a'r dirwedd, ac i ba raddau y gellid lliniaru hynny.

Gwybodaeth am Dirweddau

5.30 Mae LANDMAP yn adnodd gwybodaeth, methodoleg, a gwaelodlin monitro pwysig ar gyfer tirweddau Cymru, a gall helpu i lywio gwaith cynllunio ar gyfer rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy mewn ardal. Mae LANDMAP yn disgrifio ac yn gwerthuso agweddau ffisegol, ecolegol, gweledol, diwylliannol a hanesyddol ar dirweddau Cymru, ac yn sail i ddull cenedlaethol cyson â sicrwydd ansawdd o asesu tirweddau. Gall asesiadau LANDMAP helpu i lywio asesiadau seilwaith gwyrdd, canllawiau cynllunio atodol ar asesu cymeriad tirwedd, ardaloedd o dirwedd arbennig, natur unigryw leol, dylunio, ac astudiaethau o sensitifrwydd tirweddau.

5.31 Dylai Awdurdodau Cynllunio ddefnyddio LANDMAP wrth baratoi cynlluniau ac asesiadau tirwedd sydd eu hangen i lywio polisi, canllawiau a phenderfyniadau yn lleol. Dylai asesiadau LANDMAP gael eu cyhoeddi.

⁹ Mae 'cenedlaethol' yn golygu y DU yn y cyd-destun hwn.

Nodweddion Tirweddau Lleol

5.32 Dylai awdurdodau cynllunio ddarparu ar gyfer gwarchod tirweddau lleol, a'u gwella lle bo hynny'n briodol. Gallai hyn gynnwys polisiâu ar gyfer nodweddion, priodoleddau a rhinweddau'r dirwedd sydd o bwys lleol, a dynodi Ardaloedd Tirwedd Arbennig (ATA). Dylai awdurdodau cynllunio ddatgan pa nodweddion, priodoleddau neu rinweddau sydd angen eu gwarchod ymhellach, ac egluro sut bydd y polisi neu'r dynodiad yn gwneud hynny. Dylid defnyddio LANDMAP ac unrhyw asesiadau cymeriad tirwedd cysylltiedig wrth baratoi polisiâu tirwedd lleol a chanllawiau cynllunio atodol, ac i helpu i nodi neu ddiwygio ATA.

5.33 Dynodiadau anstatudol yw ATA sy'n diffinio ardaloedd lleol o bwysigrwydd tirwedd mawr, a allai fod yn unigryw, yn eithriadol neu'n benodol i'r ardal. Dylai awdurdodau cynllunio roi'r dynodiadau hyn ar waith lle mae rheswm da dros gredu na all polisiâu cynllunio arferol eu gwarchod yn ddigonol.

5.34 Mae nodweddion daearegol yn rhan allweddol o'n hamgylchedd naturiol, ac mae gwarchod bioamrywiaeth yn sail i'r gwaith ehangach o warchod a rheoli ein hadnoddau naturiol, yn cynnwys argaeledd tir, potensial o ran ynni adnewyddadwy, cyflenwad dŵr daear a pherygl llifogydd.

5.35 Mae Geoparciau Byd-eang UNESCO yn ardaloedd o bwys daearegol rhyngwladol, wedi'u rheoli â chysyniad cyfannol o warchod, addysg a datblygu cynaliadwy. Mae Safleoedd Geoamrywiaeth o Bwys Rhanbarthol (RIGS) yn ddynodiadau anstatudol sy'n cydnabod nodweddion tirwedd daearegol a geomorffolegol o bwys lleol neu ranbarthol. Caiff RIGS eu dewis am eu rhinweddau addysgol, gwyddonol, hanesyddol ac esthetig, ac mae tystiolaeth wedi'i chasglu i gefnogi dynodi RIGS drwy gynlluniau datblygu.

5.36 Dylai awdurdodau cynllunio warchod y nodweddion a'r priodoleddau y mae Geoparciau a RIGS wedi'u dynodi o'u herwydd, ac fe'u hanogir i hyrwyddo cyfleoedd ar gyfer ymgorffori nodweddion daearegol wrth ddylunio datblygiad, yn enwedig lle mae tystiolaeth berthnasol yn dod i'r amlwg fel rhan o Asesiadau Seilwaith Gwyrdd.

5.37 Caiff rhai Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (SoDdGA) eu dynodi hefyd am eu nodweddion daearegol neu geomorffolegol sydd o bwys cenedlaethol, ac mae dyletswydd ar awdurdodau cynllunio i wneud mwy i warchod a gwella'r nodweddion hynny.

Tir Comin

5.38 Mae tir comin yn adnodd y mae terfyn iddo ac ni ddylid ei ddatblygu onid oes raid. Mae'n bwysig o safbwynt amaethyddol ac mae'n cael ei werthfawrogi am ei fuddiannau hamdden ac amgylcheddol, yn enwedig ei rôl bwysig o ran gwarchod cynefinoedd. Ni ddylid rhwystro nac atal mynediad iddo yn ddiangen, i sicrhau ei fod yn cael ei reoli'n briodol. Dylid ystyried ei rôl a'i werth ehangach drwy asesiadau seilwaith gwyrdd.

5.39 Yn ogystal â chaniatâd cynllunio, bydd gwaith penodol sy'n atal neu'n amharu ar fynediad i neu dros dir comin neu sy'n gofyn am osod wyneb newydd angen caniatâd Gweinidogion Cymru. Lle rhoddir caniatâd cynllunio i ddatblygu ar dir comin, dylid cynnwys nodyn cynghori yn datgan efallai fod angen caniatâd Gweinidogion Cymru hefyd o dan ddeddfwriaeth tir comin¹⁰.

Bioamrywiaeth a Rhwydweithiau Ecolegol

5.40 Mae bioamrywiaeth yn sail i strwythur a gweithrediad ecosystemau. Mae'n golygu amrywiaeth organebau byw boed hynny ar lefel genetig, rhywogaeth neu ecosystem. Mae ecosystem yn cynnwys organebau byw (planhigion, anifeiliaid a micro-organebau) ar y cyd â'u hamgylchedd anfyw (aer, dŵr, mwynau a phridd) a'r holl ryngweithio amrywiol a chymhleth sy'n digwydd rhyngddynt.

5.41 Cyflwynodd Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 ddyletswydd uwch yn ymwneud â bioamrywiaeth¹¹ a chydnerthedd ecosystemau¹² (dyletswydd adran 6). Mae'r ddyletswydd hon yn berthnasol i awdurdodau cyhoeddus wrth arfer eu swyddogaethau mewn perthynas â Chymru a bydd yn helpu i sicrhau'r cyfraniadau mwyaf posibl at gyflawni nodau llesiant. Mae'r Cynllun Adfer Natur yn cefnogi'r gofyniad deddfwriaethol hwn i wrthdroi'r dirywiad mewn bioamrywiaeth a mynd i'r afael â'r achosion sydd wrth wraidd colli bioamrywiaeth drwy ganolbwyntio ar natur wrth wneud penderfyniadau a chynyddu cydnerthedd ecosystemau drwy gymryd camau penodol sy'n canolbwyntio ar y 6 amcan ar gyfer cynefinoedd a rhywogaethau.

5.42 Mae gan y system gynllunio rôl allweddol o ran helpu i wrthdroi'r dirywiad mewn bioamrywiaeth a chynyddu cydnerthedd ecosystemau, ar wahanol raddfeydd, drwy sicrhau bod mecanweithiau priodol ar waith i ddiogelu rhag colled a sicrhau gwelliant. Dylai mynd i'r afael â chanlyniadau newid yn yr hinsawdd fod yn rhan ganolog o unrhyw fesurau i warchod bioamrywiaeth a chydnerthedd ecosystemau. Dylid ystyried gwybodaeth yn yr Adroddiad ar Sefyllfa Adnoddau Naturiol a Datganiadau Ardal. Mae angen i strategaethau, polisïau a chynigion datblygu unigol cynlluniau datblygu ystyried yr angen i:

- hyrwyddo cadwraeth bioamrywiaeth, yn enwedig cadwraeth bywyd gwylt a chynefinoedd;
- sicrhau bod gweithredu yng Nghymru'n cyfrannu at gyflawni cyfrifoldebau a rhwymedigaethau rhyngwladol ar gyfer bioamrywiaeth a chynefinoedd;

¹⁰ Gallai hyn fod yn ofynnol o dan amryw ddeddfwriaethau tir comin, a'r rhai mwyaf cyffredin yw Adran 38 o Ddeddf Tiroedd Comin 2006 neu Adran 16 o Ddeddf Tiroedd Comin 2006

¹¹ Diffinnir **bioamrywiaeth** gan y Confensiwn ar Amrywiaeth Fiolegol (CBD) fel yr amrywiaeth ymysg organebau byw o bob ffynhonnell yn cynnwys, ymhlith eraill, y tir, y môr ac ecosystemau dyfrol eraill a'r cymhlethdodau ecolegol maent yn rhan ohonynt; mae hyn yn cynnwys amrywiaeth o fewn rhywogaethau, rhwng rhywogaethau ac mewn ecosystemau. Mae amrywiaeth yn nodwedd strwythurol o ecosystemau, ac mae amrywiaeth ymhlith ecosystemau yn elfen o fioamrywiaeth

¹² **Ecosystemau** Roedd CBD yn diffinio **ecosystemau** fel cymhlethfa ddeinamig o blanhigion, anifeiliaid a micro-organebau a'u hamgylchedd anfyw yn rhyngweithio fel uned weithredol. Nodwedd allweddol ecosystemau yw eu bod yn systemau sydd wedi'u hintegreiddio'n llawn gyda nodweddion newydd sy'n deillio o ryngweithio rhwng yr elfennau byw ac anfyw sy'n eu creu

- sicrhau bod safleoedd dynodedig statudol yn cael eu gwarchod a'u rheoli'n briodol;
- diogelu safleoedd gwarchodedig ac asedau bioamrywiaeth sy'n bodoli'n barod rhag effeithiau sy'n effeithio'n uniongyrchol ar eu buddiannau cadwraeth natur ac yn cyfaddawdu cydnerthedd rhwydweithiau ecolegol a'r cydrannau sy'n sail iddynt, fel dŵr a phridd; a
- cheisio datblygu a gwella cydnerthedd ecosystemau drwy wella amrywiaeth, cyflwr, maint a chysylltedd rhwydweithiau ecolegol.

5.43 Mae'n bwysig bod ystyriaethau bioamrywiaeth a chydnerthedd yn cael eu hystyried yn gynnar wrth baratoi cynlluniau ac wrth gynnig neu ystyried cynigion datblygu. Gan nad yw ystyriaethau hyn yn cael eu cyfyngu gan ffiniau gweinyddol, mae'n rhaid mynd i'r afael â nhw'n strategol drwy ymgynghori a chydweithio gydag awdurdodau cynllunio cyfagos a chyrrff eraill fel Cyfoeth Naturiol Cymru a'r trydydd sector. Mae'n rhaid cymryd pob cam rhesymol i warchod neu wella bioamrywiaeth a dylid cydbwysu'r rhain gydag anghenion economaidd ehangach busnes a chymunedau lleol. Mewn rhai achosion, pan na ellir osgoi effeithiau andwyol ar yr amgylchedd, bydd angen gwrthod caniatâd cynllunio am resymau cadwraeth.

Dyletswydd Bioamrywiaeth a Chydnerthedd Ecosystemau (Dyletswydd Adran 6)

5.44 Rhaid i awdurdodau cynllunio geisio cynnal a gwella bioamrywiaeth wrth arfer eu swyddogaethau. Rhaid i awdurdodau cynllunio ystyried a hyrwyddo cydnerthedd ecosystemau hefyd, a'r agweddau canlynol yn arbennig:

- a) Amrywiaeth rhwng ac o fewn ecosystemau;
- b) Y cysylltiadau rhwng ac o fewn ecosystemau;
- c) Graddfa ecosystemau;
- d) Cyflwr ecosystemau (yn cynnwys eu strwythur a'u gweithrediad); a
- e) Gallu ecosystemau i ymaddasu.

5.45 Wrth gyflawni'r ddyletswydd hon, rhaid i awdurdodau cynllunio roi sylw i:

- a) Y rhestr o gynefinoedd sydd o'r pwys mwyaf i Gymru, a gyhoeddwyd o dan adran 7 o Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016;
- b) Yr Adroddiad o Gyflwr Adnoddau Naturiol, a gyhoeddir gan CNC; ac
- c) Unrhyw Ddatganiad Ardal sy'n cwmpasu'r cyfan neu ran o'r ardal lle mae'r awdurdod yn arfer ei swyddogaethau.

5.46 Dylai pawb sy'n rhan o'r broses gynllunio fynd ati'n rhagweithiol i hwyluso'r gwaith o gyflawni canlyniadau bioamrywiaeth a chydnerthedd. Yn arbennig, dylai awdurdodau cynllunio ddangos eu bod wedi ceisio cyflawni dyletswyddau a gofynion Adran 6 o Ddeddf yr Amgylchedd drwy gymryd pob cam rhesymol i gynnal a gwella bioamrywiaeth wrth arfer eu swyddogaethau. Mae'r fframwaith eang ar gyfer gweithredu'r ddyletswydd a meithrin cydnerthedd drwy'r system gynllunio yn cynnwys mynd i'r afael â'r canlynol:

- Amrywiaeth: sicrhau bod mecanweithiau ar waith i leihau rhagor o golledion a bod amgylchiadau'n galluogi poblogaethau rhywogaethau i ehangu ac ail-gytrefu eu cynefin naturiol (cyn gynefin) neu ymaddasu i newidiadau'r dyfodol. Mae hyn yn golygu y dylai datblygu gynrig budd net i fioamrywiaeth, ac yn y man lleiaf, heb unrhyw golled sylweddol o gynefinoedd neu boblogaethau rhywogaethau, yn lleol neu'n genedlaethol;
- Hyd a lled: sicrhau bod mecanweithiau'n caniatáu ar gyfer cynnal asedau a rhwydweithiau sy'n bodoli eisoes a hyrwyddo'r gwaith o adfer cynefinoedd sydd wedi'u difrodi neu eu haddasu neu ddarpar cynefinoedd a chreu cynefinoedd newydd. Mae hyn yn golygu y dylai dewisiadau cynllunio gynnwys mesurau sy'n ceisio creu ac adfer rhwydweithiau gwyrdd a chysylltiadau rhwng cynefinoedd a chynnal a gwella nodweddion a rhwydweithiau seilwaith gwyrdd eraill;
- Cyflwr: mae hyn yn fater mwy cymhleth, yn enwedig oherwydd bod gwahanol ffactorau yn rhyngweithio i greu sail y cynefinoedd. Yn y man lleiaf, ni ddylai dulliau cynllunio beryglu cyflwr ecosystemau. Trwy ddatblygu mewn dull integredig, er enghraifft, sy'n ystyried effeithiau a manteision uniongyrchol a rhai ehangach, dylai fod modd gwneud cyfraniad cadarnhaol drwy'r system gynllunio; a
- Cysylltedd: manteisio ar gyfleoedd i ddatblygu cynefin a rhwydweithiau ecolegol gweithredol ar draws tirweddau, gan adeiladu ar gysylltedd ac ansawdd sy'n bodoli eisoes ac annog creu ac adfer cynefinoedd. Gallai'r cyfleoedd gynnwys ehangu ardaloedd cynefinoedd, datblygu clustogfeydd o amgylch safleoedd dynodedig neu asedau neu goridorau bioamrywiaeth eraill (yn cynnwys coridorau afonydd a thrafnidiaeth) a chreu 'cerrig sarn' a fydd yn cryfhau gallu cynefinoedd a rhwydweithiau ecolegol i addasu i newid, yn cynnwys newid yn yr hinsawdd.

5.47 Mae'r gallu i addasu i newid, yn bennaf ar ffurf newid hinsawdd, ar gyfer rhywogaethau (amrywiaeth) ac ecosystemau yn gofyn am gamau i warchod hyd a lled, cyflwr a chysylltedd cynefinoedd, nodweddion a rhwydweithiau ecolegol. Bydd dulliau cynllunio sy'n seiliedig ar warchod safleoedd dynodedig a sicrhau a gwella seilwaith gwyrdd yn ffyrdd allweddol o fynd i'r afael â nodweddion cydnerthedd ecosystemau a nodir yn Neddf yr Amgylchedd yn ogystal â hwyluso dyheadau cydnerthedd cymdeithasol ac economaidd Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol.

Safleoedd Dynodedig

5.48 Mae llawer o'r ardaloedd sy'n bwysig iawn am eu gwerth cadwraeth natur wedi'u dynodi'n statudol. Mae'r safleoedd dynodedig statudol hyn yn gwneud cyfraniad hanfodol at ddiogelu bioamrywiaeth ac yn gallu bod yn bwysig o ran darparu cyfleoedd i gyflawni amcanion llesiant ehangach.

Hierarchaeth Dynodiadau: Rhyngwladol, Cenedlaethol, Lleol

5.49 Dylai awdurdodau cynllunio roi sylw i arwyddocâd cymharol dynodiadau rhyngwladol, cenedlaethol a lleol wrth ystyried faint o bwys i'w roi i fuddiannau gwarchod natur. Mae canllawiau pellach, yn enwedig mewn perthynas â

safleoedd Natura 2000, wedi'u cynnwys yn TAN 5: Cadwraeth Natur a Chynllunio.

5.50 Dylai'r rhesymau sy'n ategu'r dynodiad ar bob lefel ac amlinelliad o nodweddion cymwys y dynodiad gael eu cofnodi'n glir fel rhan o'r Asesiad Seilwaith Gwyrdd a'u hystyried wrth wneud polisiau a phenderfyniadau.

5.51 Dylid gwahaniaethu rhwng arwyddocâd cymharol y dynodiad o fewn yr hierarchaeth a nodir isod wrth ystyried faint o bwysigrwydd i'w roi i fuddiannau cadwraeth natur.

Haen	Enw	Statudol/Anstatudol
Rhyngwladol	Ardal Cadwraeth Arbennig (SAC)	Statudol
	Ardal Gwarchodaeth Arbennig (SPA)	Statudol
	Safleoedd Ramsar	Statutory
	Gwarchodfa Biosffer UNESCO	Anstatudol
Cenedlaethol	Safle o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (SoDdGA)	Statudol
	Gwarchodfa Natur Genedlaethol (NNR)	Statudol
Lleol	Safleoedd o Ddiddordeb Cadwraeth Natur (SINC)	Anstatudol
	Gwarchodfa Natur Leol	Anstatudol

5.52 Nid yw'r ffaith fod gan safle ddynodiad statudol yn gwahardd datblygu o reidrwydd, ond rhaid i gynigion i ddatblygu gael eu hasesu'n ofalus am eu heffaith ar y buddiannau gwarchod natur hynny y mae'r dynodiad yn ceisio'u gwarchod. Dylid cyflawni cyfrifoldebau a rhwymedigaethau cadwraeth rhyngwladol yn llawn, a dylid gwarchod safleoedd dynodedig statudol rhag difrod a dirywiad yn unol ag amcanion y dynodiad, gyda'u nodweddion pwysig yn cael eu gwarchod trwy reoli'n briodol. Am ragor o wybodaeth am asesiad rheoleiddio cynefinoedd gweler Nodyn Cyngor Technegol 5: Cynllunio a Chadwraeth Natur.

Gwarchod a Rheoli Safleoedd Dynodedig

5.53 Dylai safleoedd â dynodiad statudol gael eu diogelu rhag difrod a dirywiad, gyda'u nodweddion pwysig yn cael eu gwarchod a'u gwella drwy reolaeth briodol. Dylai cyfraniad y safle dynodedig at rwydwaith ehangach o ecosystemau cydnerth gael ei gydnabod a'i gynnwys fel rhan o bolisi a phenderfyniadau.

5.54 Dylai awdurdodau cynllunio ystyried cyfleoedd i adfer rhwydweithiau cynefinoedd i gyflwr iach a nodwyd o ganlyniad i gynnal Asesiad Seilwaith Gwyrdd a nodi ymyriadau priodol i sicrhau cyflawni yn erbyn y pum agwedd ar gydnerthedd (amrywiaeth, cysylltedd, graddfa, cyflwr a gallu i ymaddasu).

Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig

5.55 Mae SoDdGA o bwys cenedlaethol. Mae'r Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad, fel y'i diwygiwyd gan Ddeddf Cefn Gwlad Hawliau Tramwy 2000, yn rhoi dyletswydd ar bob corff cyhoeddus (gan gynnwys awdurdodau cynllunio) i gymryd

camau rhesymol, sy'n gyson â'r ffordd gywir o arfer eu swyddogaethau, i barhau i warchod a gwella'r nodweddion sy'n pennu bod SoDdGA o ddiddordeb arbennig. Gall SoDdGA gael ei ddifrodi gan ddatblygiadau y tu mewn i'w ffiniau neu gerllaw ac, mewn rhai achosion, gan ddatblygiadau sydd gryn bellter i ffwrdd. Mae rhagdybiaeth yn erbyn datblygiad sy'n debygol o beri niwed i SoDdGA. Cyn awdurdodi gweithrediadau sy'n debygol o niweidio unrhyw un o'r nodweddion hysbys ar SoDdGA, rhaid i awdurdodau cynllunio lleol rybuddio CNC am y gweithrediadau arfaethedig, a rhaid iddynt ystyried ei gyngor wrth benderfynu a ddylid rhoi caniatâd cynllunio ai peidio ac wrth osod amodau cynllunio. At ddibenion cynllunio defnydd tir bydd SoDdGA arfaethedig yn cael ei ystyried o dan yr un egwyddorion polisi â SoDdGA dynodedig.

Ardaloedd Gwarchodaeth Arbennig Arfaethedig ac ymgeiswyr Ardaloedd Cadwraeth Arbennig

5.56 Dylai AGA arfaethedig ac ymgeiswyr ACA (sydd wedi'u cynnwys yn y rhestr a anfonwyd at y Comisiwn Ewropeaidd) gael eu trin o fewn y system gynllunio yn yr un ffordd ag AGA dosbarthedig ac ACA dynodedig. Mae safleoedd mae'r DU a'r Comisiwn Ewropeaidd wedi cytuno arnynt fel Safleoedd o Bwysigrwydd Cymunedol ac sydd i'w dynodi'n ACA yn cael yr un amddiffyniad cyfreithiol â phe baent wedi cael eu dynodi eisoes. Dylai'r un ystyriaethau, fel mater o bolisi, fod yn berthnasol i safleoedd Ramsar cofrestredig.

Gwarchod Dynodiadau Anstatudol

5.57 Er nad yw dynodiadau anstatudol mor ddylanwadol â dynodiadau statudol, maent yn gwneud cyfraniad sylweddol at sicrhau rhwydwaith ecolegol ar gyfer bioamrywiaeth ac ecosystemau cydnerth a dylent gael eu hamddiffyn yn ddigonol wrth lunio polisiau a gwneud penderfyniadau. Lle mae Aseiad Seilwaith Gwyrdd wedi nodi bod angen gwarchod neu wella nodweddion neu briodoleddau penodol y safle, dylai awdurdodau cynllunio ddatgan yn eu cynlluniau datblygu pa nodweddion neu briodoleddau sydd angen yr amddiffyniad ychwanegol hwn a pham, ac egluro sut bydd y polisiau'n sicrhau'r amddiffyniad hwn. Yn yr un modd, dylai aseidiadau ystyried presenoldeb rhywogaethau a warchodir a rhywogaethau â blaenoriaeth yn cynnwys y rhai ar y rhestr adran saith a dylid rhoi pwyslais digonol ar eu diogelu. Dylai polisiau ar gyfer safleoedd anstatudol ei gwneud hi'n glir nad yw dynodiadau o'r fath yn atal gweithgareddau economaidd-gymdeithasol priodol.

Cynnal a Gwella Bioamrywiaeth

5.58 Dylai awdurdodau cynllunio ddilyn dull fesul cam o warchod a gwella bioamrywiaeth a meithrin rhwydweithiau ecolegol cydnerth drwy sicrhau bod unrhyw effeithiau andwyol ar yr amgylchedd yn cael eu lleihau a'u lliniaru:

1. Yn y lle cyntaf, dylai awdurdodau cynllunio sicrhau bod nodweddion ac elfennau o werth bioamrywiaeth neu seilwaith gwyrdd yn cael eu cadw ar y safle lle bo'n bosibl, a'u gwella neu eu creu lle bo'n briodol, drwy fabwysiadu arferion gorau wrth ddylunio safleoedd ac egwyddorion seilwaith gwyrdd. Os

oes angen, dylai awdurdodau cynllunio geisio **addasu**'r cynnig datblygu drwy drafod â'r ymgeisydd mor gynnar â phosibl. Dylai addasiadau bioamrywiaeth a seilwaith gwyrdd roi sylw i'r materion a'r cyfleoedd a nodwyd drwy'r Asesiad Seilwaith Gwyrdd.

2. Os oes effeithiau amgylcheddol niweidiol sylweddol, bydd angen i awdurdodau cynllunio fod yn fodlon bod unrhyw **safleoedd amgen** rhesymol a fyddai'n arwain at lai o niwed neu ddim niwed wedi cael eu hystyried yn llawn.
3. dan rai amgylchiadau, bydd hi'n briodol gosod **amodau, rhwymedigaethau neu nodiadau cynghori** cynllunio ar ganiatâd, er mwyn sicrhau canlyniadau buddiol i fioamrywiaeth. Dylai awdurdodau cynllunio gofio sicrhau bod unrhyw amodau yn angenrheidiol, yn berthnasol i gynllunio, yn berthnasol i'r datblygiad sydd i'w ganiatáu, bod modd eu gorfodi, eu bod yn gywir, ac yn rhesymol ym mhob ffordd arall.
4. Pan fydd pob opsiwn wedi cael ei ystyried a'i ddiystyru, a lle nad yw addasiadau, safleoedd amgen, amodau neu rhwymedigaethau yn ddigon i sicrhau canlyniadau amgylcheddol buddiol, dylid ceisio **digollediad** oddi ar y safle am ddifrod na ellir ei osgoi:
  - Dylai hyn fod ar ffurf creu cynefin fel rheol, neu ddarparu trefniadau rheoli hirdymor i wella cynefinoedd sy'n bodoli eisoes.
  - Dylid defnyddio'r Asesiad Seilwaith Gwyrdd i nodi lleoliadau addas ar gyfer sicrhau digollediad oddi ar y safle. Lle bo'n bosibl, dylai dull ar lefel y dirwedd, sy'n canolbwyntio ar hyrwyddo cydnerthedd ecosystemau yn ehangach, helpu i bennu lleoliadau ar gyfer digolledu. Bydd yr ymarfer hwn yn pennu pa leoliadau ar gyfer digolledu cynefin ddylai gael eu lleoli yn agos i'r safle datblygu, neu ai cynefin newydd neu fesurau rheoli ychwanegol wedi'u lleoli ymhellach o'r safle fyddai'r ffordd orau o gynnal bioamrywiaeth a chydnerthedd ecosystemau ar raddfa ehangach.
  - Lle mae cais i ddigolledu rhywogaethau penodol, dylai'r ffocws fod ar gynnal neu wella poblogaeth y rhywogaeth yn ei chynefin naturiol. Gallai'r dull hwn hefyd nodi lleoliadau ar gyfer digolledu rhywogaethau penodol ymhellach o'r safle. Lle maent yn bodoli, dylid defnyddio Cynlluniau Gweithredu Rhywogaethau Gofodol i helpu i ganfod lleoliadau addas.
  - Dylai unrhyw ddigollediad arfaethedig ystyried dyletswydd Adran 6 (Dyletswydd Bioamrywiaeth a Chydnerthedd Ecosystemau) a'r pum nodwedd allweddol o gydnerthedd ecosystemau mae'n eu hamlinellu.
5. Yn olaf, pan fo'n amlwg bod effaith andwyol ar yr amgylchedd yn bwysicach nag ystyriaethau perthnasol eraill dylid **gwrthod** y datblygiad.

Rhywogaethau a Warchodir

5.59 Mae presenoldeb rhywogaeth sy'n cael ei gwarchod o dan ddeddfwriaeth Ewropeaidd neu'r DU yn ystyriaeth berthnasol pan fo awdurdod cynllunio lleol yn ystyried cynnig datblygu a fyddai, o'i dderbyn, yn debygol o darfu ar neu beri niwed i'r rhywogaeth neu ei chynefin ac i sicrhau bod amrywiaeth a phoblogaeth y rhywogaeth yn cael eu cynnal. Dylai awdurdodau cynllunio lleol gynghori unrhyw

un sy'n cyflwyno cais cynllunio bod yn rhaid iddynt gydymffurfio ag unrhyw ddarpariaethau statudol i warchod rhywogaethau sy'n effeithio ar y safle dan sylw (a'r cyffiniau o bosibl). Er mwyn cael gwybodaeth i helpu i lywio'r penderfyniad cynllunio, efallai y bydd angen arolwg ecolegol i gadarnhau a oes rhywogaeth a warchodir yn bresennol ac asesiad o effaith debygol y datblygiad ar rywogaeth a warchodir.

5.60 Mae datblygiadau bob amser yn amodol ar y ddeddfwriaeth sy'n cwmpasu rhywogaethau a warchodir gan Ewrop p'run a ydynt ar safle a ddynodwyd ai peidio. Mewn datblygiadau newydd, os byddai'r gwaith datblygu yn amharu ar ddiogelu rhywogaethau a warchodir gan Ewrop, byddai angen rhanddirymiaid o ddarpariaethau'r Gyfarwyddeb Cynefinoedd. Ni ellir awdurdodi rhanddirymiad heblaw pan nad oes dewis arall boddhaol ac os na fydd y cam gweithredu a awdurdodir yn amharu ar gynnal y boblogaeth o'r rhywogaeth dan sylw ar statws cadwraeth ffafriol yn ei chynefin naturiol. Rhaid i'r gwaith datblygu i'w awdurdodi fod yn waith a wneir er mwyn gwarchod 'iechyd neu ddiogelwch y cyhoedd, neu am resymau cwbl hanfodol eraill er budd y cyhoedd, gan gynnwys rhai sydd o natur gymdeithasol neu economaidd a chanlyniadau buddiol sydd o bwysigrwydd sylfaenol i'r amgylchedd'. Mae rhanddirymiaidau'n cael eu hawdurdodi trwy gyfrwng trwydded a roddir gan CNC. (Dylai CNC hysbysu awdurdod lleol fod cais am drwydded wedi'i ganiatáu). Mae dyletswydd ar awdurdodau cynllunio lleol i ystyried gofynion y Gyfarwyddeb Cynefinoedd wrth arfer eu swyddogaethau. Er mwyn osgoi sefyllfa lle mae datblygiadau sydd â chaniatâd cynllunio yn methu â chael rhanddirymiad mewn perthynas â rhywogaethau a warchodir gan Ewrop, dylai awdurdodau cynllunio roi ystyriaeth i'r tri gofyniad rhanddirymiad uchod wrth ystyried cynigion datblygu lle y mae rhywogaeth a warchodir gan Ewrop yn bresennol.

Coed, Coetiroedd a Gwrychoedd

5.61 Mae coed, coetiroedd, coedlannau a gwrychoedd o bwys mawr i fioamrywiaeth. Maent yn gynefinoedd cysylltu pwysig ar gyfer rhwydweithiau ecolegol cydnerth ac maent yn gwneud cyfraniad ehangach gwerthfawr at gymeriad y dirwedd, ansawdd aer, hamdden a chymedrol i'r hinsawdd leol. Maent yn gwneud cyfraniad hollbwysig hefyd at fynd i'r afael â newid hinsawdd drwy storio carbon, a gallant ddarparu ffynhonnell gynaliadwy o ynni a deunyddiau adeiladu.

5.62 Dylai awdurdodau cynllunio warchod coed, gwrychoedd, grwpiau o goed/llwyni ac ardaloedd o goetir lle mae iddynt werth ecolegol, lle maent yn cyfrannu at gymeriad neu amwynder ardal leol arbennig, neu lle maent yn cyflawni swyddogaeth fuddiol mewn perthynas â seilwaith gwyrdd. Dylai awdurdodau cynllunio ystyried pwysigrwydd coetiroedd brodorol a choed o werth, a dylent roi sylw i strategaethau coed awdurdodau lleol neu ganllawiau cynllunio atodol lle bo'n briodol.

5.63 Mae coetiroedd hynafol a lled-naturiol a choed hynafol, aeddfed a threftadaeth unigol yn adnoddau naturiol na ellir mo'u hamnewid, ac maent yn werthfawr o ran tirwedd, bioamrywiaeth a diwylliant yn aml. Dylai coed a choetiroedd o'r fath gael eu gwarchod yn fwy helaeth a dylid gwneud pob ymdrech

i atal gweithrediadau a allai achosi difrod a'u colli'n ddiangen. Yn achos safle sydd wedi'i gynnwys ar y Rhestr Coetiroedd Hynafol, dylai awdurdodau ymgynghori â CNC. Dylai awdurdodau cynllunio roi sylw i'r Rhestr Coed Hynafol hefyd.

5.64 Dylai'r gwaith o warchod a phlannu coed a gwrychoedd gael ei gyflawni, lle bo'n briodol, drwy bolisiau penodol i'r ardal leol, drwy osod amodau wrth roi caniatâd cynllunio, a/neu drwy wneud Gorchmynion Diogelu Coed (TPO)¹³. Dylent gael eu cynnwys yn yr asesiadau a chynlluniau Seilwaith Gwyrdd hefyd.

Seilwaith Gwyrdd

5.65 Seilwaith gwyrdd yw'r rhwydwaith o nodweddion naturiol a lled-naturiol, manau gwyrdd, afonydd a llynnoedd sy'n britho ac yn cysylltu lleoedd. Gall elfennau cydrannol seilwaith gwyrdd weithredu ar wahanol raddfeydd. Ar lefel y dirwedd gall seilwaith gwyrdd gynnwys ecosystemau cyfan fel gwlyptiroedd, dyfrffyrdd a chadwyni mynyddoedd. Ar raddfa leol, gallai gynnwys parciau, caeau, hawliau tramwy cyhoeddus, rhandiroedd, mynwentydd a gerddi. Ar raddfeydd llai, gall ymyriadau trefol unigol fel coed stryd, gwrychoedd, ochr ffyrdd a thoeon gwyrdd i gyd gyfrannu at rwydweithiau seilwaith gwyrdd.

5.66 Mae Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 yn darparu sbardun cryf ar gyfer cyflwyno seilwaith gwyrdd amlbwrpas. Mae darparu seilwaith gwyrdd yn gallu gwneud cyfraniad sylweddol at reoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy, ac yn arbennig at gynnal a gwella bioamrywiaeth a chydnerthed ecosystemau o ran yr amrywiaeth rhwng ac o fewn ecosystemau a hyd a lled, cyflwr a chysylltedd ecosystemau a'u gallu i ymdopi â digwyddiadau annisgwyl ac adfer ohonynt. Mae hyn yn golygu bod datblygu seilwaith gwyrdd yn ffordd bwysig i awdurdodau lleol gyflawni eu dyletswydd adran 6.

5.67 Yn ogystal, gall seilwaith gwyrdd ddarparu sawl swyddogaeth ar yr un pryd ac felly o ganlyniad mae'n cynnig manteision lu, ar gyfer cyfnerthed cymdeithasol, economaidd yn ogystal ag amgylcheddol. Gall cydrannau seilwaith gwyrdd, drwy wella cydnerthed ecosystemau, arwain at fanteision cadarnhaol i lesiant yn cynnwys rheoli llifogydd, puro dŵr, ansawdd aer gwell, llai o lygredd sŵn a chymedroli'r hinsawdd leol, lliniaru newid hinsawdd a chynhyrchu bwyd. Mae'r manteision hyn yn arbennig o bwysig mewn amgylcheddau trefol, lle gallant hwyluso manteision cysylltiedig ag iechyd a llesiant manau agored, aer glân a mwy o lonydd, er enghraifft, yn ogystal â chreu ymdeimlad o le a gwell cydlyniant cymdeithasol. Yn ogystal, mae gan seilwaith gwyrdd rôl mewn gwarchod natur unigryw ardal, darparu manteision economaidd a chyfleoedd cymdeithasol a chymunedol.

---

¹³ Mae gan awdurdodau lleol bŵer cyffredinol i wneud Gorchymyn Diogelu Coed (TPO) os yw'n ymddangos ei bod yn fuddiol gwneud hynny o safbwynt amwynder. Gallant wneud TPO dros dro sy'n dod i rym ar unwaith, ac sy'n gallu para chwe mis neu nes i'r TPO gael ei gadarnhau

Integreiddio Seilwaith Gwyrdd a Datblygu

5.68 Mae seilwaith gwyrdd yn chwarae rôl hollbwysig o ran llywio ein lleoedd a'n hymdeimlad o lesiant, ac maent yn hanfodol i ansawdd y lleoedd rydym yn byw, gweithio a chwarae ynddynt. Dylai'r system gynllunio warchod a gwella asedau a rhwydweithiau seilwaith gwyrdd oherwydd y rolau amlswyddogaethol hyn. Mae'n rhaid rhoi ystyriaeth ofalus i warchod a gwella bioamrywiaeth fel rhan o ddarpariaeth seilwaith gwyrdd law yn llaw â'r angen i gyflawni amcanion cymdeithasol ac economaidd ehangach cymdeithas ac anghenion cymunedau lleol. Dylid ystyried y manteision lluosog mae ecosystemau cydnerth a seilwaith gwyrdd yn eu cynnig i gymdeithas, yn cynnwys y cyfraniad economaidd a chymdeithasol maent yn eu gwneud i ardaloedd, wrth gydbwysu'r anghenion hyn.

5.69 Dylid manteisio'n llawn ar gyfleoedd i wella ansawdd yr amgylchedd adeiledig drwy gynnwys seilwaith gwyrdd mewn gwaith datblygu drwy ddewis lleoliadau priodol a defnyddio dylunio creadigol. Gyda chynllunio a dylunio gofalus, gall seilwaith gwyrdd sicrhau bod manteision gwasanaethau bioamrywiaeth ac ecosystem yn cael eu rhoi ar waith mewn datblygiadau newydd a lleoedd, gan helpu i oresgyn y posibilrwydd o wrthdaro rhwng amcanion, a chyfrannu at amrywiaeth o ganlyniadau iechyd a llesiant. Bydd sawl ffordd wahanol o'i ymgorffori, yn dibynnu ar yr anghenion a'r cyfleoedd sy'n gysylltiedig â safle. Mae tirlunio, toeau gwyrdd, ymylon gwyrdd, systemau draenio trefol cynaliadwy a gerddi yn enghreifftiau o fesurau unigol sy'n gallu cael manteision cynyddol ehangach, yn enwedig mewn perthynas â bioamrywiaeth a chydnerthedd ecosystemau yn ogystal â sicrhau priodoleddau amgylcheddol dymunol eraill lleoedd a amlinellir yn y bennod hon.

Asesiadau Seilwaith Gwyrdd

5.70 Dylai awdurdodau cynllunio fabwysiadu dull strategol a rhagweithiol mewn perthynas â seilwaith gwyrdd a bioamrywiaeth drwy gynhyrchu rhestrau a mapiau cyfredol o seilwaith gwyrdd ac asedau a rhwydweithiau ecolegol sy'n bodoli'n barod. Dylai Asesiadau Seilwaith Gwyrdd o'r fath wneud defnydd amserol, pragmataidd a chynhwysol o setiau data sy'n bodoli eisoes, a'r wybodaeth orau sydd ar gael, i ddatblygu adnodd tystiolaeth integredig ar ffurf map. Bydd gwneud hynny'n hwyluso dull rhagweithiol ac yn galluogi mwy o gyfraniadau at sicrhau nodau llesiant.

5.71 Dylid defnyddio'r Asesiad Seilwaith Gwyrdd i ddatblygu dull cadarn o wella bioamrywiaeth, cynyddu cydnerthedd ecolegol a gwella canlyniadau llesiant, a dylai nodi cyfleoedd strategol allweddol lle byddai adfer, cynnal, creu neu gysylltu nodweddion a swyddogaethau gwyrdd yn sicrhau'r manteision mwyaf sylweddol.

5.72 Dylai canlyniadau'r Asesiad Seilwaith Gwyrdd dynnu ar y sail dystiolaeth a ddarperir gan Ddatganiadau Ardal a chael eu hintegreiddio mewn cynlluniau

datblygu i sicrhau ystyriaeth gynnar a chydlynol o gyfleoedd i lywio strategaethau datblygu, dylunio a chysylltiedig â thir eraill y cynllun. Dylai'r Asesiad Seilwaith Gwyrdd gael ei ystyried yn gynnar mewn cynigion datblygu hefyd, a llywio'r gwaith o weithredu cynigion prosiect.

5.73 Mae'n bwysig i'r Asesiad Seilwaith Gwyrdd gael ei adolygu'n rheolaidd i sicrhau bod gwybodaeth am gynefinoedd, rhywogaethau a nodweddion ac adnoddau gwyrdd eraill yn cael ei diweddarau, fel bod penderfyniadau'n cael eu gwneud ar sail gwybodaeth ddigonol a phriodol am effeithiau posibl datblygiad ar fioamrywiaeth a swyddogaethau seilwaith gwyrdd. Dylai awdurdodau cynllunio ddefnyddio'r data gorau sydd ar gael i fonitro set o rywogaethau a chynefinoedd allweddol, ac ymgorffori'r dangosyddion hyn yn eu Hadroddiadau Monitro Blynyddol a, lle bo'n briodol, yn y Cynllun ac Adroddiad Adran 6 priodol. Ar ddiwedd pob cyfnod adrodd dylent ddefnyddio'r data hwn i ddangos a gafwyd cynnydd neu golled net mewn bioamrywiaeth, a dylent ddefnyddio'r tueddiadau a nodwyd i bennu blaenoriaethau'r dyfodol ar gyfer cynllunio a phennu blaenoriaethau cynllunio a gwneud penderfyniadau, gyda'r nod o wneud cynnydd pellach mewn perthynas â nodau Dyletswydd Adran 6.

5.74 Dylai'r angen i ecosystemau, cynefinoedd a rhywogaethau ymaddasu i newid yn yr hinsawdd gael ei ystyried fel rhan o'r Asesiad Seilwaith Gwyrdd. Dylai gynnwys nodi ffyrdd o leihau neu wyrdroi chwalu cynefinoedd, a gwella cysylltedd cynefinoedd drwy hyrwyddo coridorau bywyd gwyllt a nodi cyfleoedd i adfer tir, rheoli'r dirwedd a chreu cynefinoedd newydd neu well. Dylai awdurdodau cynllunio sicrhau bod datblygiad yn lleihau cymaint â phosibl effaith mewn ardaloedd a nodwyd fel rhai pwysig i allu rhywogaethau i ymaddasu/a neu symud i gynefinoedd mwy addas.

5.75 Dylai awdurdodau cynllunio annog rheolaeth briodol o nodweddion y dirwedd sy'n bwysig iawn i fflora a ffawna gwyllt er mwyn ategu a gwella cydlyniant ecolegol rhwydwaith Natura 2000. Y nodweddion dan sylw yw'r rheini sydd, diolch i'w strwythur llinellol a pharhaus neu swyddogaeth fel 'cerrig sarn' neu 'goridorau bywyd gwyllt', yn hanfodol ar gyfer mudo, gwasgaru neu gyfnwid genetig. Mae datblygu rhwydweithiau o safleoedd statudol ac anstatudol a nodweddion tirwedd sy'n cysylltu un cynefin â'r llall yn gallu gwneud cyfraniad pwysig at gydnerthedd ecosystemau a chynnal a gwella bioamrywiaeth ac ansawdd yr amgylchedd lleol, yn cynnwys galluogi ymaddasu i newid yn yr hinsawdd.

Yr Amgylchedd Hanesyddol

5.76 Mae'r amgylchedd hanesyddol yn cynnwys yr holl elfennau ffisegol sydd wedi goroesi o weithgarwch dyn yn y gorffennol ac mae'n dangos sut mae'r cenedlaethau'r gorffennol wedi ffurfio'r byd o'n cwmpas. Mae'n rhan annatod o ddiwylliant Cymru a'i chymeriad, ac mae'n cyfrannu at ein hymdeimlad o le a'n hunaniaeth. Mae'n gwella ein hansawdd bywyd, yn ychwanegu at natur unigryw ardaloedd yn rhanbarthol ac yn lleol ac mae'n ased economaidd a chymdeithasol bwysig.

5.77 Mae'r amgylchedd hanesyddol yn cynnwys nodweddion hanesyddol unigol a elwir, gyda'i gilydd, yn asedau hanesyddol. Mae asedau hanesyddol yn adnodd

anadnewyddadwy. Mae enghreifftiau o'r hyn sy'n gallu cyfrif fel ased hanesyddol yn cynnwys:

- Adeiladau rhestredig ac ardaloedd cadwraeth;
- Asedau hanesyddol o ddiddordeb lleol arbennig;
- Parciau a gerddi hanesyddol;
- Trefweddau;
- Tirweddau Hanesyddol;
- Safleoedd Treftadaeth y Byd; ac
- Olion archaeolegol (yn cynnwys henebion cofrestredig).

5.78 Mae sut mae asedau hanesyddol yn cael eu nodi yn gallu amrywio. Mae'r asedau hanesyddol pwysicaf yn cael eu gwarchod yn statudol. Mae asedau eraill wedi'u cynnwys mewn cofrestrau ffurfiol, sy'n nodi eu bod o ddiddordeb hanesyddol arbennig. Hwyrach fod llawer o rai eraill heb gael eu nodi'n ffurfiol hyd yma, fel olion archaeolegol wedi'u claddu.

Gwarchod yr Amgylchedd Hanesyddol a'i Asedau

5.79 Rhaid i'r system gynllunio ystyried amcanion Llywodraeth Cymru i warchod, diogelu a hyrwyddo'r amgylchedd hanesyddol fel adnodd ar gyfer llesiant cyffredinol cenedlaethau presennol a'r dyfodol. Mae'r amgylchedd hanesyddol yn adnodd cyfyngedig na ellir ei adnewyddu ac yn un sy'n cael ei rannu, ac mae'n rhan hollbwysig ac annatod o hunaniaeth hanesyddol a diwylliannol Cymru. Mae'n cyfrannu at fywiogrwydd economaidd a diwylliant, balchder dinesig, natur unigryw'r ardal leol ac ansawdd bywyd yng Nghymru. Dim ond drwy warchod a diogelu asedau hanesyddol unigol a'u lleoliad a gofalu amdanynt yn briodol y gellir sicrhau'r amgylchedd hanesyddol fel adnodd ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol. Mae'r Egwyddorion Cadwraeth sydd wedi'u cyhoeddi gan Cadw yn pwysleisio'r angen i seilio penderfyniadau ar ddealltwriaeth o'r effaith y gallai cynnig ei chael ar arwyddocâd ased hanesyddol.

5.80 Mae amcanion penodol Llywodraeth Cymru ar gyfer yr amgylchedd hanesyddol yn ceisio:

- gwarchod Gwerth Cyffredinol Eithriadol Safleoedd Treftadaeth y Byd;
- cadw olion archaeolegol, er eu mwyn eu hunain ac oherwydd y rôl y maent yn ei chwarae o ran addysg, hamdden a'r economi;
- diogelu cymeriad adeiladau hanesyddol a rheoli newid er mwyn sicrhau y caiff eu diddordeb pensaernïol a hanesyddol arbennig ei gadw;
- diogelu neu wella cymeriad neu olwg ardaloedd cadwraeth, gan helpu ar yr un pryd i sicrhau eu bod yn parhau'n llewyrchus ac yn ffyniannus;
- cadw diddordeb arbennig y safleoedd hynny sydd ar y gofrestr o barciau a gerddi hanesyddol; a
- gwarchod ardaloedd ar y gofrestr o dirweddau hanesyddol yng Nghymru.

5.81 Mae'n bwysig fod y system gynllunio yn ceisio gwarchod a chadw arwyddocâd asedau hanesyddol. Bydd hyn yn cynnwys ystyried lleoliad ased hanesyddol a allai ymestyn y tu hwnt i'w chwrtil. Dylai unrhyw newid sy'n effeithio ar ased hanesyddol neu ei leoliad gael ei reoli mewn ffordd sensitif a chynaliadwy.

5.82 Cyfrifoldeb pawb sydd â buddiant yn y system gynllunio, yn cynnwys awdurdodau cynllunio, ymgeiswyr, datblygwyr a chymunedau, yw gofalu'n briodol am yr amgylchedd hanesyddol yn eu hardal. Mae'r gwaith o warchod, cadw a gwella asedau hanesyddol yn fwyaf effeithiol pan mae'n cael ei ystyried ar y cam cynharaf o baratoi cynlluniau neu geisiadau cynllunio.

5.83 Rhaid i unrhyw benderfyniadau sy'n cael eu gwneud drwy'r system gynllunio ystyried yn llawn beth fyddai'r effaith yn ei olygu i'r amgylchedd hanesyddol ac i arwyddocâd a gwerth treftadaeth asedau hanesyddol unigol a'u cyfraniad at gymeriad lle.

Adeiladau Rhestredig

5.84 Dylai fod rhagdybiaeth gyffredinol o blaid diogelu neu wella adeilad rhestredig a'i leoliad, a allai ymestyn y tu hwnt i'w gwrtil. Ar gyfer unrhyw gynnydd datblygu sy'n effeithio ar adeilad rhestredig neu ei leoliad, y brif ystyriaeth berthnasol yw'r gofyniad statudol i roi ystyriaeth arbennig i ddymunoldeb diogelu'r adeilad, ei leoliad neu unrhyw nodweddion o ddiddordeb pensaernïol neu hanesyddol arbennig sydd ganddo.

5.85 Ar gyfer adeiladau rhestredig, y nod ddylai fod i ddod o hyd i'r ffordd orau o warchod a gwella eu rhinweddau arbennig, gan sicrhau y gellir parhau i wneud defnydd cynaliadwy ohonynt. Fel arfer, parhau â'r defnydd gwreiddiol neu ei adfer ddylai fod y dewis cyntaf ond ni fydd pob defnydd gwreiddiol yn ymarferol nac yn briodol mwyach. Wrth weithredu rheolaethau cynllunio a rheolaethau adeilad rhestredig, dylid cydnabod yr angen am hyblygrwydd pan fydd yn rhaid ystyried ffyrdd newydd o ddefnyddio adeilad rhestredig er mwyn sicrhau y bydd adeilad yn goroesi neu y bydd ganddo ddyfodol economaidd cadarn.

5.86 Dylai dymchwel unrhyw adeilad rhestredig gael ei ystyried yn ddigwyddiad eithriadol a rhaid bod cyfiawnhad cryf tu hwnt dros wneud hynny.

5.87 Mae'n rhaid i ymgeiswyr am ganiatâd adeilad rhestredig allu cyfiawnhau eu cynigion a dangos pam mae newid neu ddymchwel adeilad rhestredig yn ddymunol neu'n angenrheidiol ac ystyried effaith unrhyw newid ar ei arwyddocâd. Dylid cynnwys hyn mewn datganiad o effaith ar dreftadaeth, a fydd yn gymesur ag arwyddocâd yr adeilad a hyd a lled y newid a gynigir.

Ardaloedd Cadwraeth

5.88 Dylai fod rhagdybiaeth gyffredinol o blaid diogelu neu wella cymeriad neu olwg ardal gadwraeth. Mae angen rheolaeth gadarnhaol o ardaloedd cadwraeth er mwyn diogelu neu wella eu cymeriad a'u golwg a gwireddu eu gwerth treftadaeth yn llawn. Dylai awdurdodau cynllunio lunio eu meini prawf eu hunain ar gyfer adolygu

ardaloedd cadwraeth hen a/neu newydd a'u ffiniau. Gall paratoi arfarniadau a chynlluniau rheoli ar gyfer ardaloedd cadwraeth gynorthwyo awdurdodau cynllunio i arfer eu swyddogaethau rheoli datblygiadau.

5.89 Mae rhagdybiaeth gref yn erbyn rhoi caniatâd cynllunio ar gyfer datblygiadau, gan gynnwys hysbysebion, sy'n amharu ar gymeriad neu olwg ardal gadwraeth neu ei lleoliad i lefel annerbyniol. O dan amgylchiadau eithriadol, gellir diystyru'r rhagdybiaeth o blaid gwaith datblygu yr ystyrir ei fod yn ddymunol ar sail buddiant cyhoeddus.

5.90 Gall ardal gadwraeth gael ei diogelu neu ei gwella gan ddatblygiad sy'n gwneud cyfraniad cadarnhaol at gymeriad neu olwg ardal neu nad yw'n amharu arnynt. Gellir ystyried mesurau lliniaru hefyd, a allai olygu bod datblygiad arfaethedig yn cael effaith niwtral neu gadarnhaol mewn ardal gadwraeth.

5.91 Mae dynodi ardaloedd cadwraeth yn golygu y gellir rheoli'r gwaith o ddymchwel adeiladau anrhestredig o fewn yr ardaloedd hyn yn gyfan gwbl neu'n sylweddol, ond nid oes angen caniatâd ardal gadwraeth er mwyn dymchwel adeiladau yn rhannol. Mae'r gweithdrefnau fwy neu lai yr un peth â'r gweithdrefnau ar gyfer caniatâd adeilad rhestredig. Wrth ystyried cais am ganiatâd ardal gadwraeth, dylid ystyried effeithiau ehangach y gwaith dymchwel ar yr ardal o amgylch yr adeilad ac ar ddi-ddordeb pensaernïol, archaeolegol neu hanesyddol yr ardal gadwraeth yn gyffredinol. Dylid hefyd ystyried strwythurau newydd. Dylid profi cynigion yn unol ag arfarniadau o ardaloedd cadwraeth, lle maent ar gael.

Parciau a Gerddi Hanesyddol

5.92 Dylai awdurdodau cynllunio werthfawrogi, gwarchod a diogelu diddordeb arbennig parciau a gerddi sydd wedi'u cynnwys ar y gofrestr o barciau a gerddi hanesyddol yng Nghymru. Dylai'r gofrestr gael ei hystyried ym mhenderfyniadau awdurdodau cynllunio. Dylid defnyddio Asesiadau Seilwaith Gwyrdd i ystyried rôl parciau a gerddi hanesyddol a dylid cynnwys canfyddiadau asesiadau cymeriad tirwedd eraill mewn asesiadau hanesyddol a diwylliannol i sicrhau bod gwybodaeth yn gyson.

5.93 Dylai effaith datblygiad arfaethedig ar barc neu ardd sydd wedi'u cynnwys ar y gofrestr, neu leoliad y parc/gardd, fod yn ystyriaeth berthnasol wrth benderfynu ar geisiadau cynllunio

Tirweddau Hanesyddol

5.94 Mae Llywodraeth Cymru yn ceisio gwarchod ardaloedd ar y gofrestr o dirweddau hanesyddol yng Nghymru.

5.95 Dylai awdurdodau cynllunio ddiogelu'r asedau hynny sydd ar y gofrestr o dirweddau hanesyddol yng Nghymru ac ystyried y gofrestr wrth wneud penderfyniadau. Fel uchod, dylai tystiolaeth ac asesiadau a gynhelir ac a rennir ar gyfer rhesymau ehangach, fel Asesiadau Seilwaith Gwyrdd, gael eu defnyddio i nodi a deall tirweddau hanesyddol yn well a sicrhau bod eu priodoleddau'n cael eu

gwarchod a'u gwella. Yn arbennig, dylid ystyried y gofrestr wrth ystyried goblygiadau datblygiadau sy'n bodloni'r meini prawf ar gyfer Asesiad o'r Effaith Amgylcheddol.

Safleoedd Treftadaeth y Byd

5.96 Mae'r system gynllunio yn cydnabod yr angen i warchod Gwerth Cyffredinol Eithriadol Safleoedd Treftadaeth y Byd yng Nghymru. Mae effeithiau datblygiadau arfaethedig ar Safle Treftadaeth y Byd a'i leoliad a, lle bo'n bodoli, clustogfa Safle Treftadaeth y Byd, yn ystyriaeth berthnasol wrth benderfynu ar unrhyw gais cynllunio.

Olion Archaeolegol

5.97 Mae'r system gynllunio yn cydnabod yr angen i warchod olion archaeolegol. Mae gwarchod olion archaeolegol yn parhau i fod yn ystyriaeth berthnasol wrth benderfynu ar geisiadau cynllunio, p'un ai yw'r olion hynny'n heneb gofrestredig ai peidio.

5.98 Pan fo olion archaeolegol o bwys cenedlaethol, boed yn rhai cofrestredig neu beidio, a'u lleoliadau, yn debygol o gael eu heffeithio gan ddatblygiad arfaethedig, dylai fod rhagdybiaeth o blaid eu gwarchod yn ffisegol yn y fan a'r lle. Dim ond o dan amgylchiadau eithriadol y rhoddir caniatâd cynllunio os bydd datblygiad yn cael effaith andwyol ar heneb gofrestredig (neu safle archaeolegol y dangoswyd ei fod o bwys cenedlaethol) neu effaith niweidiol sylweddol ar ei lleoliad.

5.99 Mewn achosion sy'n cynnwys olion archaeolegol llai pwysig, bydd angen i awdurdodau cynllunio lleol bwysu a mesur pwysigrwydd cymharol yr olion archaeolegol a'u lleoliadau yn erbyn ffactorau eraill, gan gynnwys yr angen am y datblygiad arfaethedig.

5.100 Pan fo'n hysbys bod olion archaeolegol yn bodoli neu fod posibilrwydd iddynt oroesi, dylai'r cais gael ei gyflwyno gyda gwybodaeth ddigonol (drwy asesiad wrth ddesg a/neu werthusiad yn y maes) er mwyn cael dealltwriaeth lawn o effaith y cynnig ar arwyddocâd yr olion. Gellir cysoni anghenion archaeoleg a datblygu, a lleihau unrhyw wrthdaro posibl i raddau helaeth, drwy drafod ac asesu'n gynnar.

5.101 Os yw'r awdurdod cynllunio yn bwriadu cymeradwyo cais a lle mae olion archaeolegol yn cael eu heffeithio gan gynigion sy'n eu newid neu'n eu dinistrio, rhaid i'r awdurdod cynllunio fod yn fodlon bod y datblygwr wedi sicrhau darpariaeth briodol a boddhaol ar gyfer eu cofnodi ac ymchwilio iddynt, ac yna dadansoddi a chyhoeddi'r canlyniadau a rhoi'r archif sy'n deillio o'r gwaith mewn storfa gymeradwy

Cofnodion Amgylchedd Hanesyddol

5.102 Caiff y cofnodion amgylchedd hanesyddol statudol ar gyfer pob ardal awdurdod lleol eu rheoli a'u diweddarau gan Ymddiriedolaethau Archaeolegol

Cymru ar ran Gweinidogion Cymru ac maent ar gael ar-lein. Rhaid defnyddio'r cofnodion hyn fel ffynhonnell allweddol o wybodaeth wrth wneud penderfyniadau cynllunio sy'n effeithio ar yr amgylchedd hanesyddol. Dylid gofyn i'r Ymddiriedolaethau am gyngor ar eu defnyddio.

Polisiau Amgylchedd Hanesyddol Penodol i Ardaloedd Lleol

5.103 Dylai cynlluniau datblygu ystyried cynnwys polisiau penodol i'r ardal leol sy'n berthnasol i'r amgylchedd hanesyddol. Rhaid iddynt fod yn unigryw ac ymwneud yn unig â'r elfennau treftadaeth hynny sy'n cael eu gweld fel ystyriaethau pwysig o safbwynt cynllunio lleol. Gall gynnwys polisiau penodol i'r ardal leol yn ymwneud â:

- **Safleoedd Treftadaeth y Byd** - mae'n rhaid i gynlluniau datblygu adlewyrchu'r ffaith bod Safleoedd Treftadaeth y Byd unigol wedi'u harysgrifio gan UNESCO oherwydd eu Gwerth Cyffredinol Eithriadol. Os yw asedau'n dod o dan awdurdodaeth mwy nag un awdurdod, mae angen sicrhau bod polisiau cynllunio cyson yn y cynlluniau datblygu perthnasol. Y ffordd fwyaf effeithiol o ddiogelu Safleoedd Treftadaeth y Byd yw trwy i bob awdurdod perthnasol fabwysiadu canllawiau cynllunio atodol cyson y cytunwyd arnynt.
- **Olion archaeolegol** – gall olion archaeolegol heb eu cofrestru a'u lleoliadau gael eu nodi mewn cynlluniau datblygu fel rhai o bwysigrwydd lleol ac sy'n haeddu cael eu cadw. Ni ddylai cynlluniau datblygu gynnwys polisiau sy'n ymwneud ag ariannu gwaith archaeolegol yn gyfnewid am roi caniatâd cynllunio. Ni ddylid rhoi caniatâd cynllunio ar gyfer datblygiad sy'n niweidiol yn archaeolegol dim ond oherwydd bod cynnig i gofnodi safleoedd y byddai'n ddymunol (oherwydd lefel eu pwysigrwydd) ac yn bosibl eu diogelu yn ffisegol yn y fan a'r lle.
- **Adeiladau rhestredig ac ardaloedd cadwraeth** – gall cynlluniau datblygu gynnwys polisiau sy'n benodol i'r ardal leol ar gyfer diogelu'r amgylchedd adeiledig, gan gynnwys gwarchod neu wella adeiladau rhestredig ac ardaloedd cadwraeth. Gallant hefyd gynnwys polisiau sy'n ymwneud ag aildefnyddio neu ddatblygiad newydd sy'n effeithio ar ardaloedd a/neu adeiladau hanesyddol penodol, a allai fod o gymorth i sicrhau adfywio trefol a gwledig. Ni ddylai cynlluniau datblygu gynnwys polisiau ar gyfer dynodi ardaloedd cadwraeth newydd nac ymestyn ardaloedd cadwraeth sy'n bodoli eisoes. Dylai'r broses o asesu, diffinio'n fanwl neu adolygu ffiniau a llunio cynigion ar gyfer ardaloedd cadwraeth unigol gael ei dilyn ar wahân i'r cynllun datblygu.
- **Asedau hanesyddol o bwys lleol** – Gall awdurdodau cynllunio ddatblygu rhestrau o asedau hanesyddol lleol sydd o ddiddordeb arbennig yn lleol, nad ydynt yn cael eu gwarchod yn statudol, ond sy'n gwneud cyfraniad pwysig at natur unigryw'r ardal leol ac a allai gyfrannu at wybodaeth y cyhoedd. Pan fydd awdurdod cynllunio lleol yn dewis nodi asedau hanesyddol o ddiddordeb lleol arbennig, mae'n rhaid cynnwys polisiau ar gyfer eu gwarchod a'u gwella yn y cynllun datblygu.

Datblygiad Galluogi

5.104 Datblygiad galluogi yw un sy'n gallu cynnig buddiannau sylweddol o ran treftadaeth ond a fyddai, fel arfer, yn groes i amcanion eraill polisi cynllunio cenedlaethol neu leol.

5.105 Gall datblygiad galluogi fod yn briodol os yw'r budd cyhoeddus sy'n gysylltiedig ag achub, gwella neu hyd yn oed waddoli ased hanesyddol bwysig yn drech na'r niwed i fuddiannau perthnasol eraill. Mae'n rhaid i ddatblygiad galluogi bob amser fod yn gymesur â'r budd cyhoeddus a gyniga.

5.106 Wrth ystyried datblygiad galluogi, dim ond os bodlonir pob un o'r meini prawf canlynol y dylid rhoi caniatâd cynllunio:

- cafodd effaith y datblygiad ei ddiffinio'n fanwl yn y cais o'r cychwyn, ac fel arfer drwy roi caniatâd cynllunio llawn, yn hytrach na chaniatâd cynllunio amlinellol;
- mae cyflawni'r amcan treftadaeth yn cael ei gysylltu'n bendant ac mewn ffordd orfodol â'r datblygiad galluogi;
- caiff y lle dan sylw ei atgyweirio yn ôl safon y cytunwyd arni, neu os yw'r arian i wneud hynny'n cael ei ddarparu, mor gynnar â phosibl yn ystod y datblygiad galluogi, yn ddelfrydol o'r cychwyn ac yn sicr cyn cwblhau neu feddiannu'r datblygiad galluogi; a
- mae'r awdurdod cynllunio lleol yn monitro'n agos y ffordd y'i gweithreidir, gan weithredu'n ddi-oed os oes angen i sicrhau y bodlonir y rhwymedigaethau.

Nodweddion Unigryw Ardaloedd Arfordirol

5.107 Mae'r rhyngwyneb rhwng tir a môr yn esgor ar y priodoleddau unigryw sy'n gysylltiedig ag ardaloedd arfordirol. Yn ogystal â chyfleoedd, mae'r nodweddion yn cyflwyno'u heriau eu hunain sy'n gofyn am ystyriaethau ac ymatebion penodol.

5.108 Bydd nodi a deall y priodoleddau unigryw hyn a sut maent yn rhyngweithio gyda'i gilydd¹⁴ yn helpu i sicrhau bod dulliau cynllunio mewn mannau arfordirol yn gynaliadwy yn amgylcheddol ac yn economaidd, yn gydlynol ac yn gyfiawn yn gymdeithasol ac yn cydnabod bygythiad newid hinsawdd. Ochr yn ochr â hyn mae Cynllun Morol Cenedlaethol Cymru'n cael ei ddatblygu i fanteisio i'r eithaf ar gyfleoedd i ddatblygu moroedd Cymru yn gynaliadwy.

5.109 Y prif egwyddorion cynllunio ar gyfer mannau arfordirol yw cefnogi datblygiad trefol a gwledig ar yr un pryd â bod yn ymwybodol o'r heriau sy'n deillio o ryngweithiad deinamig pwysau naturiol a datblygu mewn ardaloedd arfordirol, ac ymateb yn briodol i'r heriau hynny. Mae hyn yn gofyn am ymatebion sy'n gydnerth yn ecolegol ac yn ffisegol a lle caiff addasrwydd ehangach (gwydnwch cymdeithasol ac economaidd) yn wyneb y newid sy'n unigryw i fannau/amgylcheddau arfordirol ei hyrwyddo.

---

¹⁴ Nod rheolaeth integredig ar barthau arfordirol yw bod yn broses gyfranogol a deinamig ar gyfer integreiddio'r polisiâu sy'n dylanwadu ar leoedd arfordirol

5.110 Gall pwysau datblygu o'r tir gynnwys datblygiadau mawr ar yr arfordir, gwaith mewn porthladd a harbwr, cyfleusterau hamdden, cynhyrchu ynni adnewyddadwy neu amddiffynfeydd arfordirol. Gall pwysau o'r môr gynnwys gwaredu gwastraff, pysgota ar y môr, cynnydd yn nifer y bobl sy'n hwylio at ddibenion hamdden, carthu sianelau mordwyadwy, chwaraeon dŵr ac ymdrochi, tynnu agregau morol neu gynhyrchu pŵer o'r llanw neu'r tonnau. Gall yr effeithiau sy'n gysylltiedig â'r cyfryw weithgareddau fod yn eang a gallant ymwneud â defnydd amhriodol o dir, pwysau am wasanaethau a chyfleusterau, ac effaith ar fusnesau a swyddi cyfredol yn ogystal ag ar gymeriad naturiol a hanesyddol yr arfordir.

5.111 Mae newid hinsawdd yn gwaethygu'r heriau sy'n wynebu mannau arfordirol hefyd, sy'n arwain at golli cynefinoedd a warchodir, drwy 'wasgfa arfordirol', neu golli nodweddion sy'n amddiffyn rhag llifogydd, fel twyni tywod, yn ogystal â'r effeithiau dilynol ar draethau hamdden, pobl ac eiddo.

5.112 Dylai awdurdodau cynllunio ei gwneud yn gwbl glir beth mae'r arfordir yn ei olygu iddynt a datblygu, neu gymhwyso, polisiau penodol sy'n adlewyrchu priodoleddau eu harfordiroedd. Wrth wneud hynny dylent gydnabod y cysylltiadau rhwng priodoleddau ffisegol, biolegol a defnydd tir eu hardaloedd arfordirol ac effeithiau newid hinsawdd.

5.113 I rai awdurdodau, gallai hyn olygu nodi ardaloedd sy'n debygol o fod yn addas ar gyfer datblygiadau yn ogystal â'r rheini sy'n destun cyfyngiadau sylweddol ac yn cael eu hystyried yn anaddas i'w datblygu. Gall ardaloedd sy'n destun cyfyngiadau neu sy'n cael eu hystyried yn anaddas ar gyfer datblygiad gynnwys y rheini lle mae gwarchod neu wella'r amgylchedd naturiol a hanesyddol yn golygu bod rhaid cyfyngu ar ddatblygu, lle bydd angen ystyried amharu gwledol yn ofalus, yn cynnwys y polisiau i gael eu rhoi ar waith mewn ardaloedd Arfordir Treftadaeth, a lle gallai fod risg o erydu, llifogydd neu dir ansad. Mewn ardaloedd eraill gallai potensial economaidd yr arfordir gael ei wireddu mewn modd cynaliadwy. Dylai Datganiadau Ardal a chylluniau lleol eraill ar gyfer ardaloedd arfordirol ddarparu gwybodaeth berthnasol.

Datblygiad ar yr Arfordir

5.114 Ni ddylid cynnig datblygu mewn ardaloedd arfordirol fel rheol oni bai bod angen iddo fod ar yr arfordir. Yn benodol, anaml iawn mai ardaloedd arfordirol heb eu datblygu fydd y lleoliad mwyaf priodol ar gyfer datblygiad. Pan fo datblygiad newydd yn gofyn am leoliad ar yr arfordir, ardaloedd arfordirol datblygedig fydd yn cynnig yr opsiwn gorau gan amlaf, ar yr amod bod materion sy'n gysylltiedig â newid arfordirol yn cael sylw priodol, materion fel risgiau erydu, llifogydd, tir ansad a'r dulliau a ffefrir ar gyfer mynd i'r afael â risgiau o'r fath, ac effeithiau ar gydnherthedd ecolegol.

5.115 Cyn i ddatblygiadau parhaol a hirdymor, yn cynnwys rhai o bwys rhanbarthol neu genedlaethol, gael caniatâd cynllunio, bydd rhaid dangos bod angen lleoliad arfordirol ar sail priodoleddau'r arfordir dan sylw. Lle ystyrir bod modd cyfiawnhau

datblygiad, dylid ei ddylunio i allu gwrthsefyll effeithiau newid hinsawdd yn ystod ei oes. Lle bo'n briodol, dylai awdurdodau cynllunio nodi safleoedd allweddol ar gyfer datblygiadau arfaethedig o bwysigrwydd cenedlaethol neu ranbarthol sy'n gofyn am leoliad arfordirol yn eu cynlluniau datblygu, yn enwedig pan fo angen am ddatblygiadau o'r fath wedi'i nodi eisoes. Mae goblygiadau dyraniadau o'r fath yn debygol o fod yn eang ac yn gofyn am gydweithio y tu hwnt i ffiniau gweinyddol.

5.116 Mae'n bosibl na fydd datblygiadau dros dro yn cael effaith andwyol ar briodoleddau arfordirol neu newid arfordirol ond gallent gynnig cyfle i hwyluso gweithgareddau twristiaeth. Mae angen gofal, fodd bynnag, i sicrhau bod modd rheoli risgiau yn dderbyniol, yn enwedig yn achos defnydd sensitif lle gall meddianwyr ddisgwyl bod yn rhesymol ddiogel rhag peryglon arfordirol. Gall y posibilrwydd o wrthdaro godi lle gall effaith lefel y môr yn codi a datblygiad (yn cynnwys rheolaeth arfordirol) effeithio ar gynefinoedd rhynglanwol neu asedau hanesyddol a dylai gwarchod cydnerthedd amgylcheddau o'r fath gael ystyriaeth briodol fel rhan o unrhyw gynigion datblygu newydd mewn ardal.

Safleoedd Dynodedig neu Warchodedig ar yr Arfordir

5.117 Dylai cynigion datblygu geisio gwarchod neu wella tirwedd a chymeriad naturiol neu hanesyddol arfordiroedd sydd heb eu datblygu. Dylai tirweddau penodol yr arfordir gael eu cydnabod a'u gwarchod os ydynt yn cynrychioli priodoleddau arwyddocaol lle. Nid yw dynodiad arfordir treftadaeth yn effeithio'n uniongyrchol ar statws yr ardal o safbwynt cynllunio, ond bydd y nodweddion a gyfrannodd at ddynodi ardaloedd o'r fath yn ystyriaethau pwysig wrth wneud penderfyniadau cynllunio.

5.118 Mae'n bwysig cydnabod bod datblygiad ar y tir yn gallu cael effaith ar y môr ac, yn aml, bydd dynodiadau cadwraeth yn ymestyn islaw'r distyll ond nid yw hynny'n wir am reolaeth gynllunio. Dylid gwarchod ardaloedd morol ac arfordirol dynodedig lle gallai datblygiad ar y tir gael effaith ar y rhesymau dros y dynodiad, ac er mwyn atal unrhyw effeithiau annerbyniol sylweddol. O ran aberoedd a rhannau eraill o'r arfordir agored, gall awdurdodau cynllunio ac asiantaethau a grwpiau buddiant eraill gydweithredu i baratoi cynlluniau rheoli aber neu gynlluniau rheoli arfordirol. Dylai'r rhain ategu polisiau datblygu a Chynlluniau Rheoli Traethlin a bod yn gydnaws â nhw. Bydd angen cydweithio i sicrhau bod modd cynnal a gwella graddfa, maint a chysylltedd rhwng safleoedd o bwysigrwydd cadwraeth natur.

Newid Arfordirol

5.119 Fel rhan o'r gwaith o ddeall priodoledd arfordiroedd, dylid cydnabod bod lefel y môr yn codi, ymchwydd storm, gweithrediad tonnau a newidiadau mewn morffoleg arfordirol a chyflenwad gwaddodion yn gallu arwain at effeithiau uniongyrchol ac anuniongyrchol ar yr arfordir. Gellir gwaethygu ansicrwydd ymhellach gan effeithiau newid hinsawdd.

5.120 Er y gall morffoleg yr arfordir fod yn nodwedd warchodol rhag lefel y môr yn codi, ymchwydd storm a gweithrediad tonnau, gall adeiladu amddiffynfeydd

arfordirol ddylanwadu ar y cyflenwad gwaddodion drwy drosglwyddo'r risg o erydu i rywle arall. Dylid osgoi'r posibilrwydd hwn, o gofio bod erydu a'r risg o lifogydd yn debygol o waethygu oherwydd newid hinsawdd. Nid yw'n briodol bod datblygiad mewn un lleoliad yn ychwanegu'n annerbyniol at effeithiau newid ffisegol i'r arfordir mewn lleoliad arall.

5.121 Mae cynlluniau rheoli traethlin yn sefydlu fframweithiau polisi lleol hirdymor ar gyfer rheoli risg arfordirol. Dylai'r blaenoriaethau ynddynt ddylanwadu ar y gwaith o baratoi cynlluniau datblygu a'u llywio. Pan bennir na fydd amddiffynfeydd arfordirol yn cael eu cynnal mwyach, dylai cynlluniau datblygu gynnwys polisiâu clir a phenodol i reoli datblygiad mewn ardaloedd o'r fath, yn cynnwys ble maent yn teimlo y byddai datblygiad yn anaddas neu y dylid ystyried nodweddiol penodol.

5.122 Dylai cynigion gael eu cynllunio a dylai awdurdodau cynllunio wneud penderfyniadau ar gynlluniau a chynigion unigol gydag ymwybyddiaeth o gynlluniau a strategaethau ar gyfer mynd i'r afael â risgiau arfordirol yn eu hardaloedd, yn cynnwys Cynlluniau Rheoli Traethlin, oherwydd bydd ffactorau o'r fath yn dylanwadu ar a ellir cyfiawnhau'r datblygiad ei hun neu sut dylai gael ei ddylunio. Bydd rhai darnau o'r arfordir yn destun polisiâu ymyrryd gweithredol mewn Cynlluniau Rheoli Traethlin i amddiffyn y llinell a bydd amserlenni clir ar waith yn llywodraethu'r polisiâu hyn. Ni fydd gan ardaloedd eraill, sydd eisoes wedi cael eu datblygu o bosibl, ymyriadau gweithredol sy'n gysylltiedig ag amddiffyn neu efallai fod ail-alinio rheoledig wedi'i nodi fel yr ymateb mwyaf priodol i lifogydd. Mae'n bosibl mai ail-alinio rheoledig fydd yr opsiwn a ffefrir mewn ardaloedd lle mae cysylltiad y cyhoedd â'r risg yn isel neu le mae gwerth y tir yn ei gwneud hi'n anodd cyfiawnhau gwariant cyhoeddus ar waith peirianyddol, fel sy'n wir mewn ardaloedd arfordirol heb eu datblygu sydd ar dir isel.

5.123 Bydd sicrhau bod modd addasu i newid, yn cynnwys newid yn yr hinsawdd, yn ystyriaeth allweddol a dylid nodi mesurau i leihau gwendidau a chwilio am gyfleoedd i feithrin cydnerthredd mewn cymunedau. Dylid rhoi ystyriaeth ofalus i natur defnyddiau newydd a allai fod yn addas mewn ardaloedd sy'n destun newid. Dylid creu cysylltiadau hefyd â strategaethau ar gyfer darparu seilwaith gwyrdd a chynlluniau draenio cynaliadwy yn ogystal â chynlluniau llesiant ehangach i sicrhau cydnerthedd cymdeithasol ac economaidd aneddiadau ac sy'n diogelu eu gallu i ymaddasu i newid dros yr hirdymor. Ni ddylai datblygiad gael ei gynnig neu ei ganiatáu mewn ardaloedd a fyddai'n gofyn am waith peirianyddol drud, naill ai i amddiffyn datblygiadau ar y tir a allai gael eu herydu gan y môr neu i amddiffyn tir y gallai'r môr orlifo arno.

5.124 Wrth ystyried gwaith amddiffynfeydd arfordirol newydd, dylid ystyried yr holl effeithiau amgylcheddol posibl, ar y tir ac ar y môr, yn cynnwys yr effeithiau ar chwalo cynefinoedd a'r 'wasgfa arfordirol' sy'n deillio o hynny, yn ogystal â gwybodaeth sydd wedi'i chynnwys mewn Cynlluniau Rheoli Traethlin a dogfennau perthnasol eraill fel Datganiadau Ardal.

ADNABOD ANSAWDD AMGYLCHEDDOL LLEOEDD

Ansawdd Aer a Seinwedd

5.125 Mae aer glân a seinwedd briodol¹⁵, yn cyfrannu at brofiad cadarnhaol o le yn ogystal â bod yn angenrheidiol ar gyfer iechyd y cyhoedd, amwynder a llesiant. Maent yn ddangosyddion o ansawdd yr amgylchedd lleol a phriodoleddau annatod lle a ddylai gael eu gwarchod drwy gamau gweithredu ataliol neu ragweithiol drwy'r system gynllunio.

5.126 Nid yw amcanion ansawdd aer cenedlaethol yn lefelau 'diogel' o lygredd aer. Yn hytrach maent yn cynrychioli trothwy pragmataidd, ac os ydynt yn cael eu croesi, mae'r llywodraeth o'r farn bod y risgiau iechyd sy'n gysylltiedig â llygredd aer yn annerbyniol. Nid yw aer sy'n cydymffurfio â'r amcanion hyn o drwch blewyn yn 'lân' ac mae'n peri risgiau iechyd hirdymor o hyd. Nid oes trothwy diogel wedi'i ddiffinio hyd yma ar gyfer nitrogen deuocsid a deunydd gronynnol, sef y llygryddion sy'n destun y pryder mwyaf yn genedlaethol o safbwynt iechyd y cyhoedd, ac felly po isaf y crynodiad o'r llygryddion hynny, po isaf y risgiau o effeithiau iechyd andwyol. Mae'n ddymunol cadw lefelau llygredd mor isel ag sy'n ymarferol bosibl.

5.127 Gall seiniau penodol, fel y rhai sy'n cael eu creu gan goed, adar neu nodweddion dŵr, gyfrannu at deimlad o lonyddwch tra bod eraill yn gallu rhoi sicrwydd diolch i'w cysylltiad â normalrwydd gweithgareddau bob dydd. Mae mathau problemus o sŵn yn cael eu profi fel llygredd sŵn a gallant effeithio ar amwynder a bod yn wael i iechyd neu'n niwsans. Mae cynlluniau gweithredu ar sŵn sy'n cael eu paratoi gan gyfrif cyhoeddus yn ceisio atal a lleihau lefelau sŵn lle bo angen a diogelu ansawdd seinwedd lle mae'n dda. Mae'r lefelau sŵn sy'n cael eu defnyddio i nodi ardaloedd â blaenoriaeth mewn cynlluniau gweithredu ar sŵn yn cael eu gosod yn eithaf uchel gan amlaf er mwyn sicrhau bod adnoddau'n cael eu clustnodi i'r ardaloedd mwyaf llygredig a rhaid i sŵn fodloni nifer o brofion cyn iddo gael ei gyfrif fel niwsans statudol. Serch hynny, gall lefelau is o sŵn, fod yn annifyr neu'n drafferthus ac effeithio ar amwynder.

Fframwaith ar gyfer Mynd i'r Afael ag Ansawdd Aer a Seinwedd

5.128 Mae'r system gynllunio yn un ataliol a dylai gynyddu cymaint â phosibl ei chyfraniad at sicrhau Cymru iachach drwy geisio lleihau cysylltiad y boblogaeth gyffredinol¹⁶ â llygredd aer neu sŵn ochr yn ochr â chymau gweithredu i fynd i'r afael â manau problemus â lefelau llygredd uchel. Trwy wneud hynny, bydd yr egwyddor cyfrwng newid yn ystyriaeth berthnasol. Mae'n rhaid i'r system gynllunio:

- ystyried effeithiau hirdymor lefelau cyfredol a rhagamcanol o lygredd aer a sŵn ar unigolion, cymdeithas a'r amgylchedd fel rhan o gefnogi datblygiad manau cynaliadwy;

¹⁵ sef yr amgylchedd acwstig yn ôl dirnadaeth neu brofiad a/neu ddealltwriaeth person neu bobl ohono, mewn cyd-destun

¹⁶ nifer y bobl sy'n dod i gysylltiad â'r llygrydd a'r lefelau y maent yn dod i gysylltiad â nhw

- atal creu unrhyw broblemau ansawdd aer neu sŵn newydd, neu atal problemau o'r fath sy'n bodoli'n barod rhag gwaethygu, o ganlyniad i ddatblygu; a
- nodi a manteisio ar unrhyw gyfleoedd i leihau unrhyw gynnydd mewn lefelau cyfredol cysylltiad y boblogaeth â llygredd aer a sŵn, neu eu gostwng yn ddelfrydol, a gwella seinweddau, lle mae'n ymarferol ac yn hyfyw gwneud hynny a bod y mesur yn gallu cyflawni'r hyn y bwriedir iddo'i wneud.

5.129 Wrth roi'r amcanion eang hyn ar waith, bydd angen i awdurdodau cynllunio ystyried pa effaith y gallai datblygiadau arfaethedig ei chael ar ansawdd aer neu seinwedd a'r effeithiau y gallai ansawdd cyfredol yr aer neu'r seinwedd eu cael ar ddatblygiadau arfaethedig. Wrth wneud hyn, dylent wneud y canlynol:

- mynd i'r afael ag unrhyw oblygiad sy'n deillio o ganlyniad i'w gysylltiad ag ardaloedd rheoli ansawdd aer, ardaloedd blaenoriaeth cynlluniau gweithredu ar sŵn, neu ardaloedd lle mae niwsans statudol yn fwy tebygol o godi, neu ei leoliad yn yr ardaloedd hynny;
- peidio â chreu ardaloedd newydd lle mae llygredd yn dod yn broblem;
- ystyried y berthynas rhwng ffynonellau a derbynyddion llygredd (fel defnyddiau sensitif); a
- ceisio ymgorffori mesurau sy'n lleihau cysylltiad cyffredinol â llygredd aer a chreu seinweddau priodol, yn cynnwys defnyddio arfer gorau o ran dylunio acwstig a diogelu llonyddwch.

5.130 Er mwyn helpu'r broses o wneud penderfyniadau, bydd hi'n bwysig bod gwybodaeth ar y lefel fwyaf priodol yn cael ei darparu ac efallai y bydd angen i'r datblygwr roi asesiad ansawdd aer a sŵn technegol. Rhaid i fesurau lliniaru allu cael eu gweithredu'n effeithiol ar gyfer eu diben arfaethedig, a gallent gynnwys y rheini sy'n ymwneud â:

- rheoli traffig a diogelwch ffordd;
- sicrhau cynnydd tuag at newid i foddau o drafnidiaeth ffordd allyriadau isel neu sero (fel pwyntiau gwefru trydanol);
- cefnogi trafnidiaeth gyhoeddus allyriadau isel neu sero;
- darparu seilwaith teithio llesol; ac
- ymgorffori seilwaith gwyrdd, lle gall wella ansawdd aer drwy gael gwared ar lygredd aer a'i gynorthwyo i wasgaru, lleihau lefelau sŵn go iawn neu dybiedig drwy amsugno a gwasgaru sŵn a chyflwyno synau naturiol i dawelu sŵn gwneud, darparu ardaloedd o lonyddwch cymharol, a lleihau cysylltiad drwy osod clustogfa rhwng ffynonellau a derbynyddion llygredd.

5.131 Rhaid i awdurdodau cynllunio ystyried pwysigrwydd cydbwysio anghenion tymor byr yn erbyn amcanion hirdymor i leihau cysylltiad y cyhoedd â llygredd aer, yn enwedig lle gall datblygiad i ddiwallu anghenion tymor byr gael effaith andwyol yn yr hirdymor. Mae hyn yn golygu sicrhau bod defnyddiau tir anghydnaws yn cael eu gwahanu, er mwyn osgoi gwrthdaro posibl rhwng gwahanol fathau o ddatblygiad a chreu problemau llygredd ychwanegol a rhoi ystyriaeth arbennig i bresenoldeb

ardaloedd rheoli ansawdd aer, ardaloedd blaenoriaeth cynlluniau gweithredu ar sŵn, ac ardaloedd sy'n gysylltiedig â niwsans statudol wrth gynnig dyraniadau newydd. Dylent weithio'n agos â chyrrff fel y Byrddau Gwasanaeth Cyhoeddus wrth baratoi eu cynlluniau llesiant.

Deall a Nodi Ffynonellau Llygredd Aer (Aer a Sŵn)

5.132 Mae llygredd aer a sŵn yn aml yn cael eu hallyrru o'r un ffynonellau, ymhlith rhai eraill, sef trafndiaeth ffordd a gweithgareddau masnachol a diwydiannol yn fwyaf nodedig. O ganlyniad, mae ardaloedd o ansawdd aer gwael yn cyd-ddigwydd neu'n gorgyffwrdd ag ardaloedd â lefelau uchel o sŵn. Hyd yn oed os nad yw hynny'n wir, gall fod cysylltiad rhwng ansawdd aer gwael mewn un lleoliad a lefelau uchel o sŵn mewn lleoliad cyfagos, yn dibynnu ar nodweddion y lle dan sylw, yn cynnwys y ffordd y mae pobl yn defnyddio ac yn meddiannu lleoedd, y ffordd y mae defnyddiau a gweithgareddau yn cael eu gosod ochr yn ochr â'r ffordd y mae traffig yn cael ei reoli yn yr ardal ehangach. Lle mae llygredd aer a sŵn yn cael eu cynhyrchu gan yr un ffynhonnell dylent gael eu hystyried a'u datrys gyda'i gilydd a dylid creu cysylltiadau gyda strategaethau teithio llesol a strategaethau eraill ar gyfer lleihau'r defnydd o geir.

5.133 Mae'n rhaid i awdurdodau cynllunio i ystyried ffynonellau'r presennol a'r dyfodol o lygredd aer a sŵn wrth baratoi eu strategaethau ar gyfer lleoli datblygiad newydd. Dylai patrwm y datblygiad arfaethedig gael ei lywio gan sensitifrwydd a chydawnsedd defnyddiau mewn perthynas â ffynonellau llygredd aer a phwysigrwydd sicrhau seinweddau priodol. Bydd darpariaeth seilwaith gwyrdd yn ffordd bwysig o fynd i'r afael ag effeithiau cynyddol llygredd aer a seinweddau ar unigolion a chymdeithas a darparu manteision i gydnherthedd cymdeithasol ac ecosystemau.

5.134 Wrth ddatblygu strategaethau, cynnig neu ystyried datblygiad bydd hi'n hanfodol deall goblygiadau'r gofynion traffig sy'n gysylltiedig â'r cynnig a'r effaith y gallent ei chael yn awr a hyd y gellir rhagweld. Wrth gynnig cyflwyno gweithgarwch datblygu mewn ardal, dylid ystyried yn ofalus effeithiau ffynonellau cyfredol, fel ffyrdd, rheilffyrdd a safleoedd diwydiannol neu fasnachol, o ran llygredd aer, gan roi sylw arbennig i unrhyw gynnydd yn lefelau llygredd aer a sŵn y byddai'n rhesymol eu disgwyl yn y dyfodol y gellir ei ragweld o ganlyniad i gynnydd mewn gweithgarwch trafndiaeth.

5.135 Dylai datblygiad arfaethedig gael ei ddylunio lle bynnag y bo'n bosibl i atal effeithiau andwyol ar amwynder, iechyd a'r amgylchedd ond yn y man lleiaf i gyfyngu ar unrhyw effeithiau sy'n codi. O dan amgylchiadau lle mae effeithiau'n annerbyniol (er enghraifft, lle mae lliniaru digonol yn annhebygol o fod yn ddigonol i ddiogelu amwynder lleol) bydd hi'n briodol gwrthod caniatâd.

Lleoliad Datblygiad sy'n Llygru

5.136 Dylai cynigion ar gyfer datblygiad a allai achosi llygredd gael eu lleoli mewn ardaloedd lle na fydd llygredd aer yn ystyriaeth mor bwysig oherwydd potensial isel ar gyfer cysylltiad â'r cyhoedd neu le

gellir lleihau ei effaith. Er enghraifft, ni ddylai datblygiad a allai fod yn un swnllyd gael ei gynnig mewn ardaloedd sy'n elwa ar fod yn gymharol rydd o sŵn.

5.137 Mae ystyriaethau perthnasol wrth bennu ceisiadau ar gyfer datblygiad sydd â'r potensial i lygru yn debygol o gynnwys:

- lleoliad, yn cynnwys rhesymau dros ddewis y safle dan sylw;
- effaith ar iechyd ac amwynder;
- effaith llygredd ar yr amgylchedd naturiol ac adeiledig a mwynhad ardaloedd o dirwedd a gwerth hanesyddol a diwylliannol;
- risg ac effaith llygredd posibl o'r datblygiad, i'r graddau y gallai hyn arwain at greu, neu waethygu'r sefyllfa mewn ardal rheoli ansawdd aer, ardal flaenoriaeth cynllun gweithredu ar sŵn, ardal lle mae niwsans statudol yn digwydd neu ardal arall lle mae yna bryder yn bodoli; ac
- effaith ar y ffordd a rhwydweithiau trafndiaeth eraill, ac yn enwedig ar greu traffig.

5.138 Mae angen ystyriaeth arbennig lle mae datblygiad sy'n achosi llygredd aer neu sŵn yn debygol o effeithio ar rywogaeth a warchodir, neu sy'n cael ei gynnig mewn neu ger ardaloedd â dynodiadau statudol fel safleoedd Natura 2000, SoDdGA, gofodau gwyrdd trefol llonydd (yn cynnwys ond heb eu cyfyngu i 'ardaloedd tawel' sydd wedi'u dynodi'n ffurfiol) sy'n cael eu gwerthfawrogi am y saib llesol a'r cysylltiad â natur maent yn ei gynnig i drigolion trefi a dinasoedd prysur, a lleoliadau sensitif eraill fel ysgolion, meithrinffeydd, ysbytai a chartrefi gofal.

Datblygiad Sensitif

5.139 Dylid rhoi cydnabyddiaeth lawn i bwysigrwydd iechyd ansawdd aer da a seinweddau priodol sy'n cyfrannu at gymeriad ac ansawdd cyffredinol lleoedd ac iechyd a llesiant pobl a bywyd gwyllt. Gan ddefnyddio'r fframwaith aer/seinwedd eang a ddisgrifir uchod dylent gydnabod na fydd hi'n briodol lleoli defnyddiau sensitif y drws nesaf i ffyrdd prysur neu drafndiaeth arall, lle nad oes manteision cysylltedd, neu'r drws nesaf i seilwaith diwydiannol neu fasnachol, lle bydd effeithiau iechyd sy'n gysylltiedig â chysylltiad cynyddol pobl â llygredd yn annerbyniol. Tra bod rhai defnyddiau'n gallu bod yn gydnaws gyda chymorth mesurau lliniaru, gall ystyriaethau ansawdd aer a seinwedd fod yn ffactorau pwysicach, yn enwedig yn achos defnyddiau sensitif, os na ellir eu lliniaru'n ddigonol.

5.140 Pan fo angen lleoli datblygiadau sensitif, fel ysbytai, ysgolion a thai, gerllaw'r seilwaith trafndiaeth presennol ar gyfer symudiadau cynaliadwy a mynediad, dylent gael eu dylunio, i'r graddau sy'n ymarferol, i gyfyngu sylweddau niweidiol a lefelau sŵn o fewn ac o amgylch y datblygiadau hyn yn y presennol ac i'r dyfodol, er enghraifft, drwy gyflogi egwyddorion dylunio acwstig da. Yn

ddelfrydol, fodd bynnag, dylai datblygiad o'r fath gael ei leoli i ffwrdd o ffynonellau cyfredol o sŵn arwyddocaol, yn cynnwys sŵn awyrennau neu ddatblygiadau wedi'u rhaglennu fel gwelliannau i lwybrau neu ffyrdd newydd.

5.141 Dylid ystyried lefelau cyfredol ansawdd aer a sŵn ac ansawdd y seinwedd sy'n bodoli ar hyn o bryd ac ystyried unrhyw gynllun gweithredu ar ansawdd aer, cynllun gweithredu ar sŵn lleol perthnasol a/neu strategaeth ansawdd aer leol neu ranbarthol fel rhan o strategaethau a chynigion datblygu mewn cynlluniau datblygu a chyn penderfynu ar geisiadau cynllunio.

Seinweddau a Chydnawsedd Defnyddiau

5.142 Dylid cydnabod bod modd cysylltu priodoleddau arbennig sain â lleoedd penodol a'r gweithgareddau sy'n digwydd ynddynt. Mae cymryd camau i feithrin parhad parhaus defnyddiau a gweithgareddau sy'n cynnig budd a phrofiad diwylliannol ehangach i bobl ac yn cyfrannu at yr economi leol, o ran bywiogrwydd lle ac o ran creu lle i greadigrwydd ffynnu, yn rôl bwysig i'r system gynllunio.

5.143 Yn ôl yr egwyddor cyfrwng newid, mae busnes neu unigolyn sy'n gyfrifol am gyflwyno newid yn gyfrifol am reoli'r newid hwnnw. Wrth ystyried ffurfio strategaethau neu gynigion unigol yn unol â'r fframwaith ansawdd aer / seinwedd, bydd angen nodi natur y seinwedd sy'n bodoli mewn ardal a nodweddion y lle, neu'r gweithgareddau penodol, sydd wedi dylanwadu arni.

5.144 Mae'n rhaid ystyried effeithiau posibl llygredd sŵn a mathau eraill o niwsans posibl sy'n deillio o ddatblygiad sy'n bodoli eisoes, boed yn un masnachol, diwydiannol, cysylltiedig â thrafnidiaeth neu ddiwylliannol, yn llawn i sicrhau bod modd rheoli effeithiau'n ddigonol i ddiogelu amwynder. Bydd hyn yn helpu i leihau'r risg o osod cyfyngiadau ar safleoedd presennol neu eu cau o bosibl neu effeithiau andwyol ar seilwaith trafndiaeth oherwydd sŵn a chwynion eraill gan feddianwyr datblygiadau newydd. Pan gyflwynir cynigion unigol, bydd angen darparu asesiad o lefelau sŵn a dylid darparu camau lliniaru priodol, a rhaid iddynt allu cyflawni'r diben bwriedig a rhaid eu rhoi ar waith fel rhan o unrhyw datblygiadau arfaethedig.

5.145 Dylai awdurdodau cynllunio nodi ardaloedd, fel ardaloedd o bwysigrwydd diwylliannol neu hanesyddol, i gael ystyriaeth arbennig o ran seinwedd lle gallai hyn fod yn angenrheidiol i ddiogelu bywiogrwydd lleoedd neu ddarparu amgylcheddau llonydd, adferol mewn ardaloedd adeiledig prysur. Yn ogystal â hyn, bydd hi'n werthfawr nodi synergeddau rhwng mapio seilwaith gwyrdd a'r effaith gymedroli y gallai diogelu, neu ddarparu, seilwaith gwyrdd ei chael o ran cynnal ansawdd aer da a seinweddau priodol, yn cynnwys rôl mannau gwyrdd llonydd fel y 'mannau tawel' a ddynodir mewn cynlluniau gweithredu ar sŵn.

Rheoli Risg Posibl i'r Amgylchedd sy'n Codi yn Ystod Camau Adeiladu

5.146 Mae'n rhaid i awdurdodau cynllunio ystyried y potensial ar gyfer risgiau amgylcheddol dros dro, yn cynnwys llygredd aer a risgiau ar yr wyneb ac islaw'r wyneb, sy'n codi yn ystod camau adeiladu'r datblygiad. Lle bo'n briodol dylai awdurdodau cynllunio

ofyn am gynllun rheoli gwaith adeiladu, sy'n rhoi sylw i beiriannau swnllyd, oriau gwaith, mesurau lliniaru llwch a manylion hysbysu trigolion am risgiau dros dro.

Goleuadau

5.147 Mae angen cydbwysu darparu golau i wella diogelwch er mwyn helpu i atal trosedd ac i alluogi gweithgareddau fel chwaraeon a hamdden i gael eu cynnal gyda'r angen i:

- warchod yr amgylchedd naturiol a hanesyddol yn cynnwys bywyd gwylt;
- cadw awyr dywyll lle bo'n briodol;
- atal golau llachar a pharchu amwynder y defnyddiau tir cyfagos; a
- lleihau'r allyriadau carbon sy'n gysylltiedig â goleuadau.

5.148 Mae gwarchodfeydd awyr tywyll i'w cael mewn gwahanol rannau o Gymru, yn cynnwys Eryri, Bannau Brycheiniog a Chwm Elan. Gall gwarchodfeydd awyr tywyll wneud cyfraniad economaidd ac amgylcheddol cadarnhaol i ardal a dylid ystyried eu nodweddion wrth baratoi strategaethau a pholisïau cynlluniau datblygu ac wrth ystyried cynigion datblygu unigol.

5.149 Gall goleuadau er diogelwch fod yn arbennig o bwysig mewn ardaloedd gwledig. Dylai awdurdodau cynllunio fabwysiadu polisïau ar gyfer goleuadau, yn cynnwys rheoli llygredd golau, yn eu cynlluniau datblygu.

5.150 Gall awdurdodau lleol osod amodau ar ganiatâd cynllunio datblygiad newydd sy'n cynnwys dylunio a gweithredu systemau goleuo (er enghraifft, gwneud dylunio effeithlon o ran ynni yn ofynnol) ac atal llygredd golau.

Gwasanaethau Dŵr

5.151 Yn ogystal â bod yn ofyniad hanfodol i fyw, mae gwasanaethau dŵr sydd wedi'u cynllunio'n dda yn cynnig ystod o fanteision a gwasanaethau i gymdeithas. Mae'r diwydiant dŵr ei hun yn ffynhonnell swyddi gwyrdd ac mae gwasanaethau dŵr yn cefnogi prosesau cynhyrchu ynni a bwyd, hamdden a thwristiaeth, ac yn cysylltu cartrefi a busnesau â'r rhwydweithiau seilwaith maent yn dibynnu arnynt.

5.152 Y gwasanaethau dŵr allweddol yw cyflenwi dŵr a draeniad. Mae pobl yn cael dŵr gan ymgymwrwr dŵr gan amlaf, ond mae'n bosibl mai cyflenwadau dŵr preifat yw'r unig ddewis ymarferol mewn ardaloedd anghysbell.

5.153 Mae tri phrif fath o ddraeniad cyhoeddus - carthffosydd budr, carthffosydd dŵr wyneb a systemau cyfunol sy'n cludo'r ddau. Er bod deddfwriaeth yn gwahardd rhyddhau dŵr wyneb i garthffosydd budr, ni ddylai dŵr wyneb o ddatblygiadau newydd gael ei ryddhau i systemau cyfunol chwaith oherwydd y risg o lygredd pan fydd systemau cyfunol yn gorlifo, ac am eu bod yn cynyddu cyfaint y dŵr halogedig sydd angen ei gludo a'i drin. Mae hon yn broses ddud sy'n gofyn

am lawer o ynni ac felly'n groes i amcanion i sector cyhoeddus Cymru o fod yn garbon niwtral erbyn 2030.

5.154 Caiff carthffosydd budr a charthffosydd cyfunol cyhoeddus eu darparu gan ymgwymerwr carthffosiaeth ac maent yn gwaredu dŵr halogedig (carthion budr) o ddatblygiad i gael ei drin a'i ryddhau i'r amgylchedd. Gall carthffosydd dŵr wyneb ar wahân gael eu darparu gan ymgwymerwr carthion neu awdurdod lleol, er enghraifft, draeniad prif ffyrdd a Systemau Draenio Cynaliadwy, ac mae'r rhain yn arllwys yn uniongyrchol heb driniaeth. Pa opsiynau draeniad bynnag a gyflwynir ar gyfer datblygiad, dylai darpariaethau fod ar waith ar gyfer cynnal a chadw yn y dyfodol, yn y tymor byr a'r hirdymor.

5.155 Mae gallu'r system gynllunio i ddiogelu nodweddion dŵr a meithrin rheolaeth gynaliadwy o ddŵr fel priodoleddau allweddol lleoedd deniadol a chydnerth yn cydfynd yn agos â sicrhau manteision lluosog seilwaith gwyrdd. Dylai dulliau amlweddol helpu i sicrhau iechyd a llesiant hirdymor pobl, lleoedd a bywyd gwylt a gwneud cyfraniad tuag at gyflawni'r gofynion a osodir gan Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr yr UE ynghyd â pholisïau Llywodraeth Cymru ar gyfer cynllunio a rheoli dŵr yn integredig mewn ardaloedd trefol a gwledig.

5.156 Mae darparu gwasanaethau dŵr yn sail i gystadleurwydd economaidd ac yn rhoi cyfleoedd i gartrefi a busnesau fyw a gweithio mewn ffyrdd sy'n well i gymdeithas a'r amgylchedd. Ar yr un pryd, gall datblygiad sydd wedi'i ddylunio neu ei leoli'n wael waethygu problemau sy'n gysylltiedig â dihysbyddu adnoddau, cysylltiad â llifogydd dŵr wyneb a llygredd tryledol.

5.157 Mae Llywodraeth Cymru'n ceisio sicrhau darpariaeth y gwasanaethau dŵr sydd eu hangen i gyflawni amcanion datblygu cynaliadwy, gan ar yr un pryd leihau effaith andwyol ar yr amgylchedd, iechyd a chymunedau, yng ngoleuni canlyniadau newid yn yr hinsawdd. Dylai'r system gynllunio:

- warchod a gwella adnoddau dŵr drwy hyrwyddo ac annog mwy o effeithlonrwydd a rheoli'r galw mewn perthynas â dŵr fel rhan o ddatblygiadau newydd, yn enwedig yn yr ardaloedd hynny lle gallai adnoddau dŵr fod o dan bwysau neu heb fod ar gael o bosibl;
- sicrhau bod y seilwaith y mae cymunedau a busnesau'n dibynnu arno yn ddigonol i ymdopi â'r datblygiad arfaethedig er mwyn lleihau cymaint â phosibl y risg i iechyd pobl a'r amgylchedd ac atal llygredd yn ei darddiad; a
- sicrhau bod systemau draenio cynaliadwy yn rhan annatod o'r gwaith dylunio ar gyfer datblygiad newydd.

Datblygu a Chyflenwad Dŵr

5.158 Rhaid dechrau ystyried materion cysylltiedig â dŵr yn gynnar yn y broses o nodi tir i'w ddatblygu ac ailddatblygu. Dylai gwarchod adnoddau dŵr fod yn seiliedig ar sicrhau defnydd cynaliadwy yn y dyfodol. Dylid cydbwysu anghenion tymor byr yn erbyn y gallu i warchod adnoddau dŵr yn yr hirdymor. Mae hyn yn olygu bod angen ystyried lleoliad datblygiad newydd a'r math o ddatblygiad yn ofalus.

Mae'n bosibl nad yw defnyddiau sy'n defnyddio llawer o ddŵr yn briodol mewn ardaloedd lle mae prinder a chyfyngiadau dŵr.

5.159 Dylai datblygiad newydd gael ei leoli a'i weithredu gan roi ystyriaeth i ddarpariaeth gynaliadwy o wasanaethau dŵr, gan ddefnyddio dulliau a thechnegau dylunio sy'n gwella effeithlonrwydd dŵr ac yn lleihau effeithiau andwyol ar adnoddau dŵr, yn cynnwys ecoleg afonydd a dŵr daear.

Gallu'r Cyflenwad Dŵr a Seilwaith Carthffosiaeth/Draeniad

5.160 Mae gan y system gynllunio ran bwysig i'w chwarae o ran sicrhau bod y seilwaith mae cymunedau a busnesau'n dibynnu arno yn gallu ymdopi â datblygiad arfaethedig. Dylai digonolrwydd y cyflenwad dŵr a'r seilwaith carthffosiaeth gael ei ystyried y llawn wrth gynnig datblygiad, a hynny fel gwasanaeth dŵr ac oherwydd yr effeithiau y mae diffyg capasiti yn eu cael ar yr amgylchedd ac ar amwynderau.

5.161 Mae'r angen i gydbwysu'r galw cynyddol am wasanaethau dŵr gydag anghenion yr amgylchedd yn hollbwysig. Hyd yn oed lle mae capasiti damcaniaethol, mae angen buddsoddiad amserol mewn seilwaith i sicrhau nad yw datblygiad newydd yn cael effaith andwyol ar gyflenwadau dŵr neu systemau draenio carthffosiaeth a chael effaith ganlyniadol ar ansawdd dŵr a llifogydd dŵr wyneb.

5.162 Rhaid i awdurdodau cynllunio ddatblygu ymagwedd strategol a hirdymor at ddarpariaeth seilwaith wrth baratoi cynlluniau datblygu. Mae hyn yn golygu gwneud y defnydd gorau posibl o seilwaith sy'n bodoli'n barod ac ystyried sut mae modd cydlynu'r ddarpariaeth o wahanol fathau o seilwaith.

5.163 Mae angen i gapasiti seilwaith sy'n bodoli'n barod a'r angen am gyfleusterau gael eu nodi'n gynnar wrth leoli datblygiad y dyfodol. Dylai awdurdodau cynllunio annog y defnydd o safleoedd lle mae modd datrys problemau gyda'r cyflenwad dŵr a neu'r ddarpariaeth carthffosiaeth a draeniau cyfredol a cheisio osgoi defnyddio safleoedd lle mae darpariaeth ddigonol yn annhebygol o gael ei chyflawni.

5.164 Fel rhan o hyn, dylent ystyried gofynion safle'r cwmnïau cyfleustodau sy'n gyfrifol am y gwasanaethau hyn i'w galluogi i ddiwallu anghenion cymunedol ac effeithiau amgylcheddol defnyddiau ychwanegol o'r fath. Mae'n bosibl y bydd angen i'r datblygiad ddigwydd fesul cam, mewn ymgynghoriad â'r darparwyr cyfleustodau perthnasol, i ganiatáu amser i sicrhau bod modd rheoli'r gwaith o ddarparu cyfleustodau mewn ffordd sy'n gyson â pholisïau datblygu cynaliadwy.

Ansawdd Dŵr a Llifogydd Dŵr Wyneb

5.165 Mae cynnydd mewn dwysedd glawiad yn cyflwyno heriau i systemau draenio, gan achosi llifogydd dŵr wyneb a llygredd tryledol. Mae yna ddwy system ddraeniad a charthffosiaeth, un ar gyfer dŵr gwastraff a'r llall ar gyfer dŵr wyneb. Mae'r berthynas rhwng y gwahanol fathau o seilwaith draeniad yn

gymhleth, er enghraifft, mae rhai draeniau priffordd yn cario dŵr wyneb o garthffosydd cyhoeddus ac mae peth seilwaith priffordd yn gollwng i garthffosydd cyhoeddus. Mae'n bwysig deall rôl gwahanol fathau o seilwaith wrth sicrhau'r dull gorau er mwyn osgoi llifogydd a llygredd tryledol. Bydd gofyn am gydweithio effeithiol rhwng awdurdodau draenio, priffyrdd a chynllunio.

5.166 Dylai awdurdodau draenio gynllunio systemau carthffosiaeth a draenio yn strategol yn yr un ffordd â gwasanaethau cyflenwi dŵr, a manau cynaliadwy fydd y rheini sydd â rhwydweithiau cydnerth sy'n cael eu cynnal a'u cadw'n dda ar gyfer carthffosiaeth a draenio gyda digon o gapasiti i reoli'r galw arnynt heb achosi llygredd neu lifogydd dŵr wyneb.

5.167 Mae llygredd tryledol a llifogydd dŵr wyneb yn digwydd o ganlyniad i ddŵr ffo o wynebau adeiledig ac wrth i garthion ollwng o garthffosydd gorlawn neu o seilwaith preifat, er enghraifft, tanciau septig. Dylai awdurdodau cynllunio sicrhau rheolaeth well o ddraenio a dŵr wyneb er mwyn mynd i'r afael â'r materion hyn drwy:

- sicrhau bod systemau draenio cynaliadwy yn cael eu hymgorffori mewn datblygiad fel bod modd rheoli dŵr wyneb yn ei darddiad neu gerllaw; a
- galluogi cysylltiad â'r garthffos mewn ardaloedd â charthffosydd a thrwy leihau cynnydd yn nifer y systemau carthion preifat.

Systemau Draenio Cynaliadwy a Datblygiad

5.168 Wrth lywio datblygiad newydd, dylai'r system gynllunio sicrhau bod mesurau'n cael eu hymgorffori ar lefel safleoedd unigol, yn enwedig mewn ardaloedd trefol i ddarparu manteision cynyddol dros ardal ehangach. Bydd ymdrech bendant i sicrhau mesurau unigol seiliedig ar natur fel systemau draenio cynaliadwy, drwy'r system gynllunio, yn sicrhau manteision ledled y dalgylch cyfan.

5.169 Dylai cynigion datblygu ymgorffori dyluniad ar gyfer rheoli dŵr wyneb, yn seiliedig ar egwyddorion sy'n gweithio gyda natur i hwyluso gweithrediad naturiol y cylch dŵr. Dylid sicrhau dylunio ar gyfer manteision lluosog a seilwaith gwyrdd lle bynnag y bo'n bosibl. Fel rhan o asesiadau seilwaith gwyrdd dylid nodi dulliau addas o ddarparu Systemau Draenio Cynaliadwy. O dan rai amgylchiadau, gallai fod angen ffafrio atebion seilwaith 'caled' oherwydd ystyriaethau ymarferol, ond o ystyried rôl gwasanaethau dŵr wrth gyfrannu at ansawdd lle, dylid ffafrio atebion aml-fantais.

Datblygu mewn Ardaloedd â Charthffosydd

5.170 Rhaid i gynigion datblygu mewn ardaloedd â charthffosydd gysylltu draeniau budr â'r brif garthffos, a bydd angen i'r datblygwyr ddangos i awdurdodau cynllunio bod modd i'r safle sydd ganddynt mewn golwg gysylltu â'r brif garthffos agosaf. Er mwyn bod yn gyson o ran dylunio ac i hwyluso'r gwaith cynnal a chadw yn y tymor hir, dylid adeiladu'r carthffosydd i safonau Llywodraeth Cymru a'u mabwysiadu. Mae angen i ddatblygwyr fod â chytundeb mabwysiadu yn barod cyn i'r gwaith

adeiladu ddechrau a dylent ymgynghori ag ymgwymerwyr carthffosiaeth yng nghamau cynnar y gwaith dylunio a chynllunio.

Datblygiad sy'n Cynnig Draenio Budr nad yw'n Cysylltu â'r Brif Garthffos

5.171 Dim ond pan nad yw'n bosibl cysylltu â'r brif garthffos y caiff datblygiadau sy'n cynnig defnyddio cynlluniau draenio nad ydynt yn cysylltu â'r brif system eu hystyried. Pan fydd cynigion carthion nad ydynt yn cysylltu â'r brif garthffos, fel tanciau septig a/neu systemau trin carthion annibynnol, yn cael eu cynnwys mewn ceisiadau datblygu, dylent fod yn destun asesiad o'u heffeithiau ar yr amgylchedd, ar amwynderau ac ar iechyd y cyhoedd yn yr ardal leol, yn unol â'r meini prawf a nodir yng Nghylchlythyr 10/99, cyn penderfynu ar y cais cynllunio.

Datblygu a'r Perygl o Lifogydd

5.172 Mae newid yn yr hinsawdd yn debygol o gynyddu'r perygl o lifogydd o ganlyniad i lefel y môr yn codi a glawiad mwy dwys. Mae llifogydd fel perygl yn golygu ystyried canlyniadau posibl llifogydd, yn ogystal â'r tebygolrwydd y bydd llifogydd yn digwydd. Dylai awdurdodau cynllunio fabwysiadu dull rhagofalus o fynd ati'n gadarnhaol i osgoi datblygu mewn ardaloedd o lifogydd o'r môr neu o afonydd a ddiffinnir fel parth C ar Fapiau Cyngor Datblygu.

5.173 Nid yw parhau i adeiladu amddiffynfeydd llifogydd peiranyddol caled i warchod datblygiad ar orlifdiroedd yn gynaliadwy. Caiff adnoddau'r llywodraeth ar gyfer amddiffynfeydd llifogydd ac arfordirol eu neilltuo ar gyfer amddiffyn datblygiadau sy'n bodoli'n barod ac nid ydynt ar gael i ddarparu amddiffynfeydd ar gyfer datblygiadau posibl y dyfodol. Dylid ystyried mesurau fel encilio rheoledig, creu golchdiroedd ac adfer gorlifdiroedd fel dulliau i'w defnyddio yn lle amddiffynfeydd llifogydd peiranyddol.

5.174 Mae Mapiau Cyngor Datblygu yn galluogi awdurdodau cynllunio i fynd i'r afael â pherygl llifogydd mewn modd strategol ac ystyried y dalgylch yn ei gyfanrwydd drwy roi darlun cychwynnol o ganlyniadau llifogydd. Maent yn dangos sut mae amddiffynfeydd naturiol ac o waith dyn yn gweithio fel cydrannau annatod lleoedd ac yn darparu modd o ddechrau deall effeithiau cynyddol datblygu. Dylai datblygiad leihau'r perygl o lifogydd afon a/neu arfordirol ar safle'r datblygiad ei hun a thu hwnt, ac yn sicr ni ddylai gynyddu perygl o'r fath.

5.175 Yn achos gorlifdiroedd sy'n ddirwystr ar hyn o bryd, lle mae dŵr yn llifo adeg llifogydd, ni ddylid caniatáu datblygiadau adeiledig ac eithrio mewn achosion cwbl eithriadol a dylent gael eu cyfyngu i seilwaith trafndiaeth a chyfleustodau hanfodol. Dylid dylunio ac adeiladu seilwaith o'r fath fel ei fod yn parhau i weithredu hyd yn oed adeg llifogydd ac nad oes unrhyw golled net o le storio ar orlifdiroedd, nad yw'n rhwystro llif dŵr ac nad yw'n cynyddu'r perygl o lifogydd yn rhywle arall.

5.176 Mae'n amhriodol lleoli datblygiadau agored iawn i niwed fel ysgolion, ysbytai, datblygiadau preswyl a gwasanaethau brys mewn ardaloedd C2. Ni ellir lleoli datblygiadau llai agored i niwed mewn ardaloedd o'r fath oni bai bod y tebygolrwydd o lifogydd a'u canlyniadau yn gallu cael eu

rheoli a'u lleihau i lefelau derbyniol. Rhaid i ddatblygiadau mewn ardaloedd o'r fath beidio ag arwain at gollu capasiti storio llifogydd, effaith ar unrhyw lwybrau llif llifogydd neu gynyddu'r risg o lifogydd yn rhywle arall, y cynnwys a yw datblygiad ohono'i hun yn cynrychioli dwysáu wyneb adeiledig sy'n lleihau gallu pridd i drosglwyddo dŵr wyneb a'i reoli'n gynaliadwy. Dylai awdurdodau cynllunio gydnabod bod datblygiadau sydd wedi'u lleol ym Mharth C yn ei gyfanrwydd yn parhau i fod mewn perygl o lifogydd hyd yn oed os gweithredir mesurau lliniaru.

5.177 Dylai awdurdodau cynllunio fod yn ymwybodol o'r risg o lifogydd dŵr wyneb, wedi'u hachosi gan law trwm gan amlaf, a sicrhau bod datblygiadau yn cael eu dylunio a'u cynllunio i leihau effeithiau posibl. Ni ddylai datblygiad achosi dŵr ffo ychwanegol, a gellir sicrhau hyn drwy reoli dŵr ffo mor agos i'r ffynhonnell â phosibl drwy ddefnyddio Systemau Draenio Cynaliadwy (SuDS). Dylid bod yn ofalus mewn mannau lle mae dŵr ffo bas neu pan achosir llifogydd gan gyfuniad o brosesau dŵr wyneb a dŵr daear. Mewn sefyllfaoedd o'r fath efallai na fydd SuDS ymdreiddio uniongyrchol yn briodol. Dylid ymgynghori â CNC ac ystyried tystiolaeth a gwybodaeth berthnasol o Ddatganiadau Ardal.

5.178 Dylai amddiffynfeydd llifogydd newydd neu well mewn lleoliadau arfordirol a/neu ar lan afon gael eu cynllunio'n gyfrifol, gan sicrhau bod yr holl effeithiau amgylcheddol posibl, ar y dŵr ac ar y tir, a pholisïau Cynllun Rheoli Traethlin perthnasol yn cael eu hystyried. Gall gwaith amddiffynfeydd llifogydd ddarparu cyfleoedd i gyflawni manteision economaidd, amgylcheddol a chymdeithasol ehangach, a dylid manteisio i'r eithaf ar y rhain lle bo'n bosibl. Mae'r cyfleoedd hyn yn cynnwys seilwaith gwyrdd, cyfleusterau hamdden neu gynhyrchu ynni adnewyddadwy.

5.179 Dylid ystyried gallu gwasanaethau brys i ymateb i ddigwyddiadau llifogydd wrth ystyried a yw datblygiad mewn ardal perygl llifogydd yn briodol.

Cyflawni Potensial Lleoedd drwy Fabwysiadu Dull Dadrisgio

5.180 Mae deall y rhwystrau i ddatgloi potensial lleoedd, yn cynnwys trawsnewid neu adfywio ardal neu ddatblygu un safle, yn rhan allweddol o sicrhau mannau cynaliadwy. Gall rhwystrau gynnwys cyflwr diffaith neu risgiau fel llifogydd, halogiad tir neu dir ansefydlog. Dylai awdurdodau cynllunio fynd ati i hwyluso dull dadrisgio, lle mae ystyriaeth o beryglon naturiol a pheryglon o waith dyn ar yr wyneb ac islaw'r wyneb a risgiau amgylcheddol yn cael eu cynnwys fel rhan annatod o well dealltwriaeth o nodweddion lleoedd. Golyga hyn mai rôl awdurdodau cynllunio yw hwyluso ymwybyddiaeth o beryglon a risgiau amgylcheddol a nodi cyfleoedd i greu lleoedd mewn ffordd greadigol.

5.181 Yn aml, mae perygl ar yr wyneb ac islaw'r wyneb yn arwain at risgiau go iawn a thybiedig. Un o egwyddorion allweddol cynllunio yw bod risgiau ar yr wyneb ac islaw'r wyneb yn cael eu deall yn llawn a bod modd eu cyfleu'n effeithiol i ddatblygwyr, er mwyn llywio penderfyniadau buddsoddi, a'u cyfle i'r cyhoedd ac eraill a allai fod â phryderon ynghylch diffeithio, halogi a chyfyngiadau ffisegol neu gemegol eraill sy'n effeithio ar dir. Mae gweithredu'n gynnar, ar sail yr egwyddor

ragofalus, nid yn unig yn lleihau costau ond yn lleddfu'r potensial o risg hirdymor i gymunedau a chenedlaethau'r dyfodol.

5.182 Dull dadrisgio effeithiol fyddai helpu i gynnig sicrwydd i gymunedau a gwella llesiant cyffredinol drwy sicrhau manteision diogelwch ac iechyd, ac yn yr hirdymor gellid lleihau costau economaidd. Byddai dull dadrisgio:

- yn ategu dulliau seiliedig ar natur, fel sicrhau seilwaith gwyrdd;
- yn gallu cyfrannu at nodi cyfleoedd ar gyfer adnoddau ynni adnewyddadwy fel rhan o asesiadau ynni;
- yn sicrhau lleoedd bychain, carbon isel lle mae cymunedau wedi'u cysylltu a darparu mwy o gyfleoedd ar gyfer teithio llesol; ac
- yn gallu cyfrannu at leihau llygredd, atal gwastraff a meithrin economi o natur gylchol.

5.183 Mae manteision 'glanhau' tir drwy'r broses gynllunio yn mynd y tu hwnt i'r cynnydd yng ngwerth tir a lleihau cyfrifoldebau tiffeddianwyr. Mae yna fanteision ehangach i gymdeithas ac adnoddau naturiol, yn enwedig ar safleoedd lle mae'r defnydd ohonynt yn y gorffennol wedi gadael peryglon ar yr wyneb ac islaw'r wyneb. Efallai y bydd defnyddiau gwerth uchel yn angenrheidiol i wneud buddsoddiad yn hyfyw ac er y gall amcanion datblygu alinio mewn rhai manau, mewn eraill, efallai fod y potensial i ailddatblygu yn gyfyngedig.

5.184 Gyda'r dull dadrisgio, mae pob rhanddeiliad yn gwneud ei ran i wella tryloywder ac ymwybyddiaeth ac mae data a gwybodaeth yn cael eu rhannu a'u mireinio fwyfwy. Dylai creu amodau lle mae strategaethau, polisiâu a chynigion cynlluniau'n seiliedig ar wybodaeth gychwynnol am risg safle neu ardal y gellir ei chyfuno ar lefel strategol hwyluso'r gwaith o greu a llunio cynigion / lleoedd gwell a sicrhau ymwybyddiaeth gynnar o risgiau posibl fel rhan annatod o'r broses gynllunio.

5.185 Mae parhau i rannu a mireinio gwybodaeth a gyflwynir fel rhan o gynigion datblygu yn galluogi blaengynllunio gwell, yn osgoi dyblygu ymdrech a chostau diangen maes o law yn y broses. Nid yw hyn yn golygu y dylai gofynion am ymchwiliad safle manwl, lle bo angen un, gael eu cwtogi ond byddai strategaethau a chynigion yn seiliedig ar well ymwybyddiaeth a dealltwriaeth o'r cyfyngiadau sy'n bodoli mewn ardal a byddai'r sail wybodaeth hon yn parhau i wella dros amser.

5.186 Gallai dull dadrisgio gynnwys, ymhlith pethau eraill, gwybodaeth am yr wyneb ac islaw'r wyneb ar dir diffaith ac adeiladau segur, amodau tir, strwythur y pridd, radon, tir ansad, materion geotechnegol, halogi tir a lleoliad seilwaith hanesyddol neu segur ac olion mwyngloddio. Dylai hwyluso gwell dealltwriaeth o reoli risgiau posibl sy'n codi ond ni ddylai gael ei gyfyngu i fynd i'r afael â risg. Yn hytrach, dylai fod yn rhan o dulliau ehangach o lunio cynlluniau. Gallai nodi cyfleoedd i reoli adnoddau'n gynaliadwy a chefnogi penderfyniadau ynghylch

gofynion seilwaith. Gallai gael ei ddefnyddio hefyd wrth reoli risgiau sy'n codi yn ystod camau adeiladu datblygiad.

Dulliau Dadrisgio Integredig

5.187 Fel rhan o gyfuno dull dadrisgio gyda strategaethau eraill (fel sicrhau cyfleoedd ar gyfer seilwaith gwyrdd a bioamrywiaeth) i wireddu potensial lle ac annog buddsoddiad, dylai cynlluniau datblygu neu ganllawiau atodol ategol nodi lleoliad bras yr ardaloedd hynny lle mae'n hysbys bod tir diffaith, halogiad a thir ansad a chyfyngiadau eraill i gydnabod bod mynd i'r afael ag amodau diffaith a risg ar yr wyneb ac islaw'r wyneb yn gynnar yn rhan allweddol o ddymchwel rhwystrau i dwf a sicrhau lleoedd cydnerth.

5.188 Dylid mabwysiadu dull ar y cyd o ymdrin â materion sy'n croesi ffiniau gweinyddol, fel mabwysiadu dull dalgylchoedd o ymdrin â pherygl llifogydd lle gallai camau gweithredu ar draws dalgylchoedd gael goblygiadau mewn gwahanol leoliadau a graddfeydd. Gall mynd i'r afael â pherygl llifogydd fel rhan o ddull dadrisgio integredig fod yn ddefnyddiol pan mae'n bwysig iawn cyflawni potensial ardal.

5.189 Dylai cynlluniau gynnwys polisïau a chynigion i adfer a datblygu safleoedd sy'n ddiffaith ar hyn o bryd. Gallant hefyd gynnwys cynigion penodol ar gyfer safleoedd dyranedig lle mae'n hysbys bod y tir wedi'i halogi neu lle mae hanes y safle yn awgrymu risg bosibl o halogiad tir yn ogystal â'r camau sydd angen eu cymryd o bosibl. Byddai'n fuddiol llunio cofrestr o safleoedd sydd ar gael i'w datblygu sy'n darparu manylion am gyfyngiadau tebygol pob safle, derbynnyddion tebygol ac unrhyw fesurau adfer eraill i alluogi defnydd buddiol o dir - asesiad risg rhagarweiniol byr - y gall datblygwyr ei defnyddio i'w cynorthwyo i bennu risgiau'n well.

5.190 Rhaid i bolisïau ar gyfer ardaloedd o halogiad tir neu ansadrwydd gynnwys rhybudd eu bod wedi'u diffinio ar sail y wybodaeth orau oedd ar gael i'r awdurdod cynllunio, nad ydynt o reidrwydd yn gynhwysfawr, ac mai'r datblygwr sy'n gyfrifol o hyd am ganfod graddau ac effeithiau'r cyfyngiadau hynny. Gall cynlluniau nodi y bydd angen i'r awdurdod cynllunio fod yn fodlon bod modd goresgyn yn rhesymol unrhyw halogiad gwirioneddol neu dybiedig.

Dadrisgio Datblygiad

5.191 Dylai'r system gynllunio arwain datblygiad i leihau'r risg o beryglon naturiol neu o waith dyn sy'n effeithio ar wyneb y tir neu islaw'r wyneb. Y nod yw peidio ag atal datblygiad tir o'r fath, er mai dyma'r ymateb priodol mewn rhai achosion. Yn hytrach, y nod yw sicrhau bod datblygiad yn addas a bod y cyfyngiadau ffisegol, geotechnegol, cemegol a rhai eraill perthnasol ar y tir, yn cynnwys yr effeithiau disgwylidig y gallai newid yn yr hinsawdd eu cael, yn cael eu hystyried yn ystod pob cam o'r broses gynllunio.

5.192 Wrth ystyried cynigion datblygu, dylai awdurdodau cynllunio ystyried natur, graddfa a hyd a lled y peryglon ar yr wyneb ac islaw'r wyneb a allai beri risg i iechyd a'r amgylchedd, er mwyn sicrhau:

- nad yw datblygiad yn mynd rhagddo heb ddealltwriaeth o'r risgiau, yn cynnwys y rheini sy'n gysylltiedig â'r defnydd a wnaed o'r tir yn y gorffennol, llygredd, dŵr daear, perygl llifogydd, ymsuddiant, tirlithriadau, cwmp creigiau, allyriadau nwy o fwyngloddiau a safleoedd tirlenwi a dŵr daear yn codi o fwyngloddiau segur;
- nad yw'r datblygiad yn digwydd heb waith adfer neu ragofalon priodol;
- bod yr effeithiau posibl y gallai adfer tir, yn cynnwys halogi tir, eu cael ar yr amgylchedd naturiol a hanesyddol yn cael eu hystyried;
- nad yw datblygiad yn cael ei ganiatáu os bydd angen prosiectau peirianyddol drud, sydd â goblygiadau i bwrs y cyhoedd, i'w wasanaethu, er enghraifft, i atal erydiad, neu yn achos clogwyni sy'n encilio, os yw safle'n debygol o gael ei effeithio gan gollu tir i'r môr yn ystod ei oes neu os y gallai gyfrannu at lygredd maes o law; a
- bod tir ansad yn cael ei adfer i ddiogelu buddsoddiad a, lle bo'n bosibl, yn cael ei ddychwelyd i ddefnydd cynhyrchiol.

5.193 Cyfrifoldeb y datblygwr ym mhob achos yw pennu hyd a lled ac effeithiau peryglon ar yr wyneb ac islaw'r wyneb. Y datblygwr sydd i sicrhau bod y tir yn addas ar gyfer y datblygiad mewn golwg, gan nad oes gan awdurdod cynllunio ddyletswydd gofal i dirfeddianwyr. Fodd bynnag, drwy fabwysiadu dull dadrisgio ar lefel y cynllun bydd awdurdodau cynllunio'n creu'r amodau ar gyfer mynd i'r afael â risgiau a chael cyfleoedd.

5.194 Er mwyn hwyluso'r gwaith o gasglu tystiolaeth i lywio dulliau dadrisgio, dylai awdurdodau cynllunio ofyn am wybodaeth a thystiolaeth dechnegol, seiliedig ar risg gan ddatblygwyr, y gellir gwneud defnydd pellach ohoni.

Halogi Tir

5.195 Dylid manteisio i'r eithaf ar y cyfleoedd sy'n cael eu cynnig gan y system gynllunio i fynd i'r afael â halogi tir fel rhan o'i ffafriaeth i ddefnyddio tir sydd wedi'i ddatblygu o'r blaen. Ble bynnag y bydd potensial i ddatblygu neu ailddatblygu, y system gynllunio fydd y dull a ffefrir o fynd i'r afael â halogi tir posibl.

5.196 Mae yna ddau faes lle mae cysylltiad rhwng y system gynllunio a'r drefn tir halogedig. Y cyntaf fydd lle mae tir eisoes wedi'i ddynodi'n dir halogedig o dan Ran IIA a bod y perchennog wedyn am ddatblygu'r tir. Yr ail fydd lle gallai cynnig datblygu gyflwyno newidiadau i safle a allai arwain at y posibilrwydd bod y tir yn bodloni'r diffiniad o halogedig o dan Ran IIA, lle na fyddai tir o'r fath yn cael ei ystyried yn halogedig yn ei gyflwr presennol o dan ddarpariaeth y drefn. Yn y ddau achos, bydd y cyfrifoldeb yn parhau ar y datblygwr i sicrhau y bydd datblygu'r safle yn cael gwared ag unrhyw risgiau annerbyniol a bydd angen i'r awdurdod cynllunio, wrth roi caniatâd cynllunio, sicrhau bod y tir yn addas ar gyfer

y defnydd ohono sydd mewn golwg ac na fyddai'n bodloni'r diffiniad cyfreithiol o dir halogedig o dan Ran IIA.

5.197 Dylai awdurdodau cynllunio ystyried natur, graddfa a maint halogiad tir a allai beri risg i iechyd a'r amgylchedd er mwyn sicrhau bod modd adfer y safle yn effeithiol a'i fod yn addas ar gyfer y defnydd arfaethedig ohono. Wrth wneud hynny, mae angen i benderfyniadau cynllunio ystyried:

- y perygl posibl mae halogiad yn ei beri i'r datblygiad ei hun, y bobl ynddo a'r amgylchedd lleol; a
- chanlyniadau ymchwiliad ac asesiad arbenigol gan y datblygwr i bennu pa mor halogedig yw'r tir a nodi unrhyw fesurau adfer sydd eu hangen i fynd i'r afael ag unrhyw halogiad.

5.198 Os bydd materion halogi tir difrifol yn codi, bydd yr awdurdod lleol angen tystiolaeth o ymchwiliad ac asesiad risg manwl cyn penderfynu ar y cais i alluogi defnydd buddiol o dir. Lle mae'n hysbys bod mesurau adfer derbyniol yn gallu goresgyn halogiad o'r fath, efallai y gellir rhoi caniatâd cynllunio sy'n destun amodau yn nodi'r mesurau angenrheidiol a'r angen i'w gweithredu, yn cynnwys darpariaeth i adfer unrhyw halogiad annisgwyl a allai ddigwydd yn ystod gwaith adeiladu. Os na ellir goresgyn halogiad yn foddhaol, gall yr awdurdod wrthod caniatâd cynllunio.

5.199 Mae'n hanfodol sicrhau bod mesurau adfer yn cael eu gweithredu i'r safonau gofynnol, a bydd awdurdodau cynllunio angen prawf o hyn, ar ffurf adroddiad dilysu/gwirio. Er enghraifft, os yw eiddo mewn perygl o fudo nwyon tanddaearol yna dylai adroddiad dilysu/gwirio gynnwys tystysgrif brawf yn dangos ei fod wedi cael ei adeiladu gyda philenni nwy sydd wedi'u gosod yn gywir, a bod y risgiau wedi'u lliniaru'n ddigonol.

5.200 Pan roddir caniatâd cynllunio, dylid rhoi rhybudd i hysbysu'r ymgeisydd mai'r datblygwr a/neu berchennog y tir sy'n gyfrifol ac sydd, o ganlyniad, yn atebol am ddatblygu a meddiannu'r safle yn ddiogel. Dylai'r rhybudd hysbysu'r ymgeisydd hefyd, er bod yr awdurdod cynllunio lleol wedi ymdrechu hyd eithaf ei allu i benderfynu ar y cais ar sail y wybodaeth a oedd ar gael iddo, nad yw hynny'n golygu bod y tir yn gwbl ddihalog.

Amodau Ffisegol ar y Tir a Thir Ansad

5.201 Wrth ystyried cynigion datblygu dylai awdurdodau cynllunio ystyried natur, hyd a lled a graddau ansadrwydd y tir a allai achosi risgiau uniongyrchol i fywyd ac iechyd, adeiladau ac adeiladwaith, neu a allai achosi peryglon anuniongyrchol sy'n gysylltiedig â thir sy'n symud, yn cynnwys mynedfeydd mwyngloddiau'n dymchwel, ac sy'n rhoi llwybrau posibl i nwyon mwyngloddiau neu safleoedd tirlenwi symud i'r wyneb.

5.202 Mae tir o waith dyn, presenoldeb tomenni a gwaith glo bas yn gyffredin iawn mewn rhai rhannau o Gymru a gallai eu hagosrwydd i'r wyneb beri risg ansadrwydd

bosibl i ddatblygiad yn y dyfodol. Mae gwybodaeth am weithio bas wedi'i chyhoeddi gan yr Awdurdod Glo, ochr yn ochr â data am fynedfeydd mwyngloddiau a pheryglon ar yr wyneb. Bydd angen i benderfyniadau cynllunio ystyried:

- y perygl posibl y gallai ansadrwydd ei achosi i'r datblygiad ei hun, y bobl ynddo a'r amgylchedd lleol; a
- chanlyniadau ymchwiliad ac asesiad arbennig gan y datblygwr i bennu sadrwydd y tir ac i nodi unrhyw fesurau adfer sydd eu hangen i fynd i'r afael ag unrhyw ansadrwydd.

5.203 Yn achos unrhyw gais cynllunio mewn ardaloedd ymgynghori pyllau glo, bydd angen cyflwyno adroddiad asesu risg cloddio am lo, neu ddogfen gyfatebol, hefyd. Gallai unrhyw waith a allai dorri ar draws gwaith pyllau glo, mynedfeydd mwyngloddiau neu wythiennau glo fod â goblygiadau ar gyfer nwy mwyngloddiau, hylosgi digymell a dymchwel yr wyneb, a rhaid cysylltu â'r Awdurdod Glo.

5.204 Lle gall mesurau derbyniol oresgyn ansadrwydd, gellir rhoi caniatâd cynllunio sy'n destun amodau sy'n nodi'r mesurau angenrheidiol. Os nad oes modd goresgyn ansadrwydd yn foddhaol, gall yr awdurdod wrthod caniatâd cynllunio.

5.205 Pan roddir caniatâd cynllunio, dylid rhoi rhybudd i hysbysu'r ymgeisydd mai'r datblygwr a/neu berchennog y tir sy'n gyfrifol ac sydd, o ganlyniad, yn atebol am ddatblygu a meddiannu'r safle yn ddiogel. Dylai'r rhybudd hysbysu'r ymgeisydd hefyd, er bod yr awdurdod cynllunio lleol wedi ymdrechu hyd eithaf ei allu i benderfynu ar y cais ar sail y wybodaeth a oedd ar gael iddo, nad yw hynny'n golygu bod y tir yn gwbl sad.